

Thynghiera Doevebous Occesamici Swa 1533

I. H. S.

Petri Montgus ab Anglia Mediolanen.

de rebus Oceanicis et Orbi novo decades tres.

Basilee ap. Joannem Vebelum.

Año 1688.

(Archivo de Loyola).

PETRI MARTYRIS

AB ANGLERIA MEDIOLANEN. ORATORIS
clarissimi, Fernandi & Helisabeth Hispaniarum quondam regum
à consilijs, de rebus Oceanicis & Orbe nouo decades tres : quibus
quicquid de inuentis nuper terris traditum, nouarum rerum cupi-
dum lectorem retinere possit, copiose, fideliter, eruditeq; docetur.

EIVSDEM PRAETEREA

LEGATIONIS BABYLONICAE LI

BRI TRES : VBI PRAETER ORATORII MVNERIS
pulcherrimum exemplum, etiam quicquid in uariarum gentium mori-
bus & institutis insigniter præclarum uidit, quæq; terra mariq; acciderunt,
omnia lectu mirè iucunda, genere dicendi poliuiiimo traduntur.

BASILEAE,
apud Ioannem Bebelium
M. D. XXXIII.

ILLVSTRISS. PRINCIPI CAROLO

REGI CATHOLICO. PETRVS MARTYR.

ERVAVIT diuina prouidentia, ex quo fabricare uniuersum constituit, immensa uastitatis occidentalis oceani agnitionem ad nostra usq; tempora: in quibus tibi potentissime Rex, matronum auctoris felicibus auspicijs, patefacta est. Eadem, nescio quo urgente fato, ex natali patria Mediolano, mox ex urbe Roma, ubi ferè decennium egeram, ad Hispaniam me uidetur impulisse, ut hæc ego miranda nouaq; particulatim colligerem, quæ forrè alijs in uoraces fauces obliuionis demersa latuissent: historicis Hispanis, egregijs quippe uiris, de generalibus tantum harum rerum inuentis curam habentibus. Non tamè soli mihi huius sumpti laboris gratia uendicare intendo: Ascanio uicecomiti Cardinali uicecancellario prima debetur: qui me discedere iam uolentem ex Vrbe, ut Granatensibello interesset, dissuasit abitum primo: mox uidens id mihi animo fixum sedere, hortatus est, imò & rogans imperauit, ut quæcunq; in Hispania emergerent, ad eum conscriberem. In Hispaniam concessi, expeditionis eius uisendæ studio, quod in hostes nostræ fidei sumpta esset, nilq; mihi iuueni & rerum nouarum cupido præberet Italia, unde ingenium pascere, ob eius principes discordes. Bello interfui: per epistolas diarias quæ gerebantur, à me Ascanius Cardinalis habebat. Fortuna eius ex altrice mutata in nouercam: cessi à scribendo. Purgata, stratis hostibus, Hispania, Mauroq; malo gramine extirpato, ne labentes annos ocio indecenti contererem, in Italiam regredi meditabar. Amborum regis & reginæ catholicorum, uita functorum singularis erga me benignitas, & simul ampla pollicita, post reditum præcipue à legatione mea Babylonica, me detinuerunt. Fixisse tamen pedem haudquaquam poenitet: tum quia nullibi terrarum hoc tempore æque præclaras res fieri uidebam, tum etiam quod ex Christianorum principum dissidijs ruere omnia in præceps, depopulari agros in uniuersa ferre Italia, & humano sanguine impinguari, atq; urbes hostiliter diripi, uirgines, nuptasq; cum bonis patrijs in prædam trahi, miseros innocentes uiros ac gentes intra proprios lares inermes etiam & gratuito crudeliter trucidari, querulis clamoribus non audiebam modò, sed penè sentiebam. Neq; enim affiniū & propinquorum meorum sanguis ab ea fera sæuitia immunis euasit. Dū sic morarer, Cardinalis Arragonius Frederici regis patris sui nomine, sequentes primæ Decadis octo libellos epistolares, uisis duobus Ascanianis, à me exegit. Vacuū omni cura demum de rebus oceanicis Apostolici nuncij uiri celeberrimi nostri summi pontificis Leonis Decimi nomine (cuius felici consilio & autoritate, speramus ærumnolis tot calamitatibus Italiam aliquando finem imposituram) me dormientem excitarunt. Ad eius Sanctitatem breuibus epistolaribus libellis compactas duas decades addidi primæ, quæ me inconsulto prælis fuit impressorū exposita, uti per sequentem præfationem constabit. Nunc ad te uenio serenissime Rex, à quo parumper uagatus sum. Quod uniuersam tibi aui materni subdiderint Hispaniam, angulo excepto: quod pulchræ tibi, cum feracibus nostri maris insulis, Parthenopen reliquerint, magnū quidem, & ea nos per annales annotauimus: sed pace maiorū dictum uelim, quicquid ab initio mundi gestum scriptūq; reperio, meo iudicio parum est, si pensitauerimus quas tibi Rex potentissime nouas terras, quæ noua maria, quam uarias nationes et linguas, quales aurifodinas, quæ margaritarum uiuaria, prouentibus alijs omnis, tibi parantur. Quæ, qualia quantaq; sint, tres decades hæc patefacient. Veni ergo, ueni Rex electe à superioris ad nondū ab hominibus intellectū rerum aliquod culmen: ueni & propera. Aequinoctialem tibi circulum latentem hæcenus & furentem, atq; ardore solis adustam, antiquorum opinione, zonam, paucis exceptis, tibi paratam habemus, populis refertissimā, amcenā, uberem, fortunatissimā, auro & cudentibus mar

PRAEFATIO.

garitis coronatas mille insulas: & uno putato continenti tres Europas offeremus. Veni nouum orbem amplexurus, nec tui nos desiderio ulterius macerato. Hinc hinc, tenelle Rex clarissime, instrumenta, quibus totus tibi pareat orbis, comparabuntur. Valeat feliciter tua Maestas, cuius gustui si sapidas fore culturae nostrae faciones intellexerimus, uberiores indies illarum copiam plenis canistris offeremus. Qui sim, libellorum indices aperient. Ex Mantua Carpetana, uulgo Madrid, pridie Cal. Octob. Anno M. D. XVI.

AELII ANTONII NEBRISSENSIS EX

GRAMMATICO ET RHETORE HISTORICI RE-

gij, in Petri Martyris ab Angleria Medio-

lanensis, regij consiliarij opera,

PRAEFATIO.

QUID nam esse causae dicam, candide lector, quod cum tot librorum uolumina ab hominibus seculi nostri aedant in uulgus, scribantque indocti, doctique poemata passim, cur illi qui digni sunt, ut inter ora & manus hominum uersent, lateant in media noctis caligine, blattis, tenebrisque obnoxij: atque diuerso coplura opera male nata, Musis & Apolline nullo scripta, legantur, laudentur, atque per scholas, per porticus, per uicos circumferantur? An quod fortuna, quae ut alijs in rebus humanis, ita & in hac doctissima, a moribus suis non recedit: quippe quae illustria premit, & obscura in sublimem tollit. An quod liber uicturus, ut ait Poeta, debet habere Genium, qui illum ab obliuionis iniuria, interituque defendat, qui apud delicatos lectores illum comendabilem faciat, qui gratiam nouitatis illi semper inducat, qui denique ad ipsius lectionem non tam alliciat, quam impellat, non tam hortetur, quam cogat? Hinc prouenire putandum est, ut praecclarissimorum scriptorum opera interciderint: contra uero ineptissimi cuiusque auctoris libri legantur, amenturque. Hec sunt a me, lector amice, idcirco tam longe repetita, ut ostenderem non multum abfuisse, quin Martyris mei quaedam opera, multo studio, multaque diligentia elaborata, interirent, nisi Tendilla ni Comitis prouidentia obstitisset. Nam cum eo sit ingenio Martyr, ut facile in quocunque scribendi genere possit egregium aliquid concinnare, non multum curat labore partem in uulgus addere: siue quod gloria suam negligit, siue quod non putat nos esse dignos, quibus tantum munus communicetur. Comes namque Tendillanus quum multa efflagitatione ac propemodum couicio quotidiano extorsisset quaedam eius opera, quae adhuc latebant, fortasseque eternum latuissent, intelligens esse eam re publica atque communi omnium utilitate illa inuulgari: mihi hanc operam condixit, ut emendata, redactaque in ordinem per impressores in numerosos codices propaganda curarem. Id quod libentissime suscepit: tum ut uiri optime de Hispana re publica meriti iussu obtemperaret, tum ut Martyris mei opuscula iucundissima lectu, necessaria cognitu, atque ad nostrarum literarum usum maxime conducibilia nostris hominibus legenda traderet. Et quae, propter exemplarium raritatem, internitioni fuerant obnoxia, nolui in tam ancipitem fortunam doctissimis atque omni aeternitate dignissimi uiri committere: quare emendata, sibi ipsi restituta, impressorum typis excudenda tradidi, ut per numerosas chartas propagata, sint diuturniora quam abolere possit uetustas. Dedi hoc uersibus quos ille in meam laudem composuit: adidit. Dedi amicitiae nostrae multis ultro citroque officiis confirmatae: dedi publice utilitati, quae ex istorum operum lectione proueniet. Prima fronte treis Decades de rebus oceanicis & Orbe nouo reperies. Secundam sibi sedem Babylonica legatio obtinebit. Ea tribus constat libellis epistolaribus: quorum primus quid Petro Martyri proficiscenti legato ad Soldanum Babylonicum acciderit in itinere,

re, ex

PRAEFATIO.

re, ex urbe Granata Venetias usque, continebit: multaque de Venetorum institutis et urbe ipsa lectu sapida. Secundus, navigationem ipsius a Venetijs in Alexandria Aegypti. Tertius, quid apud Soldanum orator egerit, quae memoratu digna uideat de Soldani ac Mameluchorum origine, uita et moribus, multisque cuique ingenio celeberrimis, iucundissimus index erit.

RERVM MEMORABILIVM EARVM-

QVAE PRAECIPVE QVAE AD GEOGRAPHIAM

spectant, Index. Diligenter tamen interim obseruati

sunt gentium mores & instituta, neque quicquam

omissum quod lectorem uel iuuare,

uel delectari possit.

Benamachei regulus cap-
ptus. 33. A
Abibebae regis Cannas-
stulae arx in arbore. 33. B
Abibebae rex a Christianis capis. 33. D
Abrahae regis regio. Ibidem
Abraha a Christianis capitur. Ibidem
Aburema regio aurifera. 51. A
Aburema fluuius. 42. A
Aburema portus. 51. A
Acateba flumen. 51. B
Achardini obitus. 85. B
Acicularum precium. 50. A
Acicularum usus apud nudos homi-
nes. 19. A
Accentus quandoque latinarum dictio-
num significationes mutant. 59. C
Achemenides Virgilianus. 42. B. 51. D
Adelantatus qualis apud Hispanos
magistratus. 2. D. 56. B
Adriaticum mare. 52. B
Adulterum ubi maritus diuendere so-
leat. 70. B
Aegypti descriptio. 83. C
Aegyptiorum monarchiae mutationes.
Aegyptus quomodo in seruo- (83. D)
rum dominum uenerit. 83. C
Aegyptij quandoque Graecorum seruitute li-
berati. 83. D
Aegyptiorum hodie pabulandi
mos. 89. D
Aequinoctium perpetuum ubi. 41. A
Aequinoctium apud Canibales mense
Decembri. 6. A
Aerem subinde mutare pestiferum. 35. A
Aethiopum ornatus. 15. C
Aethiopes nigrum colorem candido ele-
gantiorum iudicant. 73. B

Aestas ubi sit, quando nobis est hyems.
Affectuum uis in idiomate (45. B)
etiam non intellectio. 88. B
Aphricus uentus. 25. A. 20. B
Aphri oratores, Martyri inuidia apud
Soldanum concitant. 86. B
Agathyrsi populi. 17. B. 50. A
Ages radices genus. 2. B. 31. B. 50. A. 54. C
Ages zazaueios. 62. D
Agium uariae species, earumque usus.
54. D. 62. D 55. A
Agnaneo fons. 42. B
Aiguutin fluuius. 51. B
Alcinoi patria. 79. C
Alexandriae Aegypti situs. 80. B. 83. C
Alexandriae Aegypti emporium. 77. B.
Alexandriae Aegyptiacae di- (80. D)
rutae ratio. 80. D
Alexandrinorum arrogantia. 92. A
Algiubbae uestes. 82. D
Algodon quid. 28. A
Algodonum idem quod gossypium. 3. C
Alca potus ex quibus conficiat. 31. B
Almericus Hierosolymorum rex Calis-
phum Aegyptium bello premit. 83. D
Almericus a Sultano pellitur. 83. D
Almirantus magistratus apud Hispanos. 2. D
Almohadda, & Almohaza, Arabica
uocabula. 59. C
Aloes lignum suauis. 6. B
Aloisius Cadamustus Veneris scri-
ptor carpitur. 73. B
Alpes Italiae quousque terrarum se di-
stendant. 52. B
Alpha in insula. 7. D. 8. A
Alpha & in Cuba principium. 8. C
Alpheus fluuius. 41. B

INDEX.

Alpheus fons.	63.C	Arabum uagans uita.	81.D
Alphonfi Fogedæ peregrinatio.	25.D	Arabes circūcentes regiones crebris	
Aitus bellus insula.	64.A	incurfionibus infestant.	81.C.83.C
Amachæ penſiles lodices.	48.D	Arabo regio.	59.C
Amaguei regio.	59.D	Aramana regio.	Ibidem
Amarauna, id eſt antrū anguſtius.	22.A	Achardini Mameluchi contra Cam-	
Americus Vespucius geographiæ pe-		pfoum Mameluchū factio.	84.D
ritus.	41.C	Arbor auri uena.	61.D
Ancifi naufragium.	27.C	Arbor Pharaonis, quæ leſu tranſeūti	
Ana fluuius.	38.D	ceſſiſſe creditur.	90.B
Anaboriæ, mercenarij metallici.	24.D	Arbores perpetuò uiuentes.	50.A.D
Anacaonæ reginæ theſaurus.	14.A	Arbores Indicæ.	33.B
Anachaona uates.	63.B	Arbores caſſiā fiſtulā gignentes.	33.A
Andaluſiā Noua, quæ olim Vraha.		Arbores tam proceræ ut domos in ra-	
Anata regulus.	66.D (39.C	mis ædificare liceat.	33.A.B
Animal quoddam mirifice monſtro-		Arbores, quarū rami uitū inſtar terre	
ſum.	21.B.40.A	mandati ſui generis arbores deriu-	
Animal ferens ſecum ſobolem in ute-		ritas procreant.	50.D
rali crumena.	40.A	Arbores miræ noxiæ, & cæcitatem in	
Animal cercopitheco ſerè ſimile arbo-		ferentes.	25.D.57.B
ribus inuolitans.	50.D	Arcadicū littus ob Turcarū incurſio-	
Animæ album quid.	21.C	nes incultum.	80.A
Animis poſt migrationem præmia &		Archipelagus inſularū quarundam	
ſupplicia conſtituta eſſe, etiā ab ex-		contexta ſeries.	4.D
tremit iſſq; nudis hominibus credi-		Arcticus polus, & qui antarcticus.	
tum eſt.	9.D	Areiti rhythmi.	58.B.63.B (20.C.52.C
Animen albū gūmī ubi naſcaſ.	63.D	Aretuſa inſula.	63.C
Anates capite purpureo ubi.	2.B	Argiūū littus ob Turcarū incurſio-	
Anniulci regio.	59.D	nes incultum.	80.A
Annus ubi ab Heliaco Vergiliarum		Arias Vaſcho inſidiatur.	74.D
occluſu incipiat.	73.C	Aromatum ſeraciſſimæ terræ.	67.B
Annos Mahometici aliter atq; nos nu-		Aromatū nemora ubi.	7.C
merant.	84.D	Artemiſſa cōiugalī amoris exemplū.	
Anſeres ſylueſtres ubi.	2.B	Aſini caput magno emptū.	42.B (37.D
Antiliæ inſula.	1.C	Aſpiratio Hiſpaniolorum nulla niſi	
Antipodes ubi ſint.	45.B	conſonantis uim habet.	59.C
Antipodes ab Hiſpaniis inuenti.	24.B	Aſtronomiæ obſeruaciones etiā in-	
Antiqua inſula.	64.A	ter Barbaros.	73.C
Antiquitates quomodo poſteritati ci-		Atiei regio.	59.D
tra literas traditæ ſint.	58.B	Atlas mons.	38.C
S. Antoni Cubæ angulus.	68.C	Atlanticæ regionis eleuatio.	38.D
Antrū uallū plurima abſorbēs flumī-		Attabeira.	22.A
Apenninus mons.	52.B (na.59.D	Attibuni regio.	59.D
Aporū genus, noſtro lōge diſſimile.		Attibunicus fluuius aurifer.	7.A.59.B
De aquarū erumpentiū ſcatu-		Attibunici inundatio.	61.A
rigine ratio philoſophica.	40.D	Auaritia in cauſa eſt, quod Chriſtiani	
Aquanil prouincia.	69.A	apud Barbaros paruſiant.	92.A.B
Aqua lactea.	9.A	Aucupij ratio rara.	67.B.C
Aquæ maris ubi dulces.	15.D.38.A	Aues ubi menſe Decembri nidificēt.	
uide Mare.		S. Auguſtini cuſpis.	52.B.67.B (6.A
Aquilo uentus.	21.B	S. Auguſtini caput.	39.A.65.D
Arabes anarchi.	81.D	Auræ ætatis homines.	62.A

Auri

INDEX.

Auri ſacra fames, Horatiana ſimilitu-		Bombafum quid, & ubi naſcaſ.	3.C
dine hydropi diro confertur.	68.B	Baptiſmus etiam apud Barbaros Ze-	
Auricopia ingens.	7.B.24.A.31.C.	mium cultores.	36.B.73.D
39.A.45.D.51.A.56.C.59.B.61.A.B.D.66.		Baptizantur 330. uno die.	36.B
C..D68.C.70.A.C		Barbatæ inſulæ ſteriles.	64.A
Aurum rude ubi niſi ſi fiat.	31.C.47.A.D	Barramedabæ oppidum.	15.A
Auriſodina diſſimilæ.	12.A.24.C.61.A.B	Barrameda oppidum.	53.C
Auriſera flumina multa.	51.B	Battatæ radices ubi naſcant.	40.A.50.A
Auriſera regiones ſerè panibus carēt.		Battatarum uariæ ſpecies.	54.D (54.A
Aurū Granatum ubi.	71.A (28.B	earumq; uſus.	55.A
Aurilegendī ratio.	24.C	Bauruco regio.	59.D
Auri pondere naues ſubmerſæ.	24.D	Beata Hiſpaniolæ portus.	25.D
Auriglobus ingentis ponderis.	24.D	Beata Maria antiqua inſula.	74.D
Aurea arx ædificatur.	12.B	Belleſychium Granatenſe oppidum.	
Auri tributū quinta pars ubi regi pen-		Bellus portus.	29.C.42.B.51.B (87.C
datur.	31.B	Beragua regio.	28.C.39.C.49.C.51.C.
Auro numen ineſſe creditur.	52.A	Beraguensis eleuatio.	42.A
Auſonia pro Italia.	58.C	Beraguæ ſterilitas.	42.B
Auſtrale pelagus.	44.C.52.C	Beraguæ montes nubes ſuperāt.	52.B
Ay Ay inſula.	4.B	Beraguensis flu.	41.D.28.C.40.C.51.B.C
Ayqueroa regio.	59.D	Bergantini nauigij genera.	26.D
Azua uilla.	63.C	S. Bernardi inſula.	56.A
Aizoo herba.	62.D	Berytus portus.	76.C.77.B
Azzuei regio.	59.D	Betanchor iuſſu regio Canarias inſu-	
		las ſcrutauit.	1.B
B		Betanchorus primus Fortunatarū in-	
Abbareo lacus dulcis.	60.C	ſularum cultor.	58.A
Babylon Aegypti, nunc Cayrū		Bezerra Caribanæ initium.	67.B
dicatur.	80.C.81.C	Binhaitelles Zemes.	22.C
Babylon Aegypti, Idumeæ, Syriæ, re-		Bizcaini populi.	86.C
gia ſedes.	80.C.82.A	Boitiij augures.	22.D.58.B
Babylon Cayri ſuburbium.	89.A	Boius Gatti fluuius.	40.C
Baccallai populi unde dicti.	55.D	Boiua inſula.	42.B
Bætica Hiſpaniæ ora.	87.B	Bombardarum tonitrua diuinū opus	
Bætica interior quibus ueſcatur pal-		habitu.	69.A.70.D
mulis.	27.C	Bombafon quid.	28.A
Bætis fluuius.	3.D.37.C	Bombicinum lanæ gentis.	38.B
Bætis fluuij fauces.	53.C	Bonauenturæ oppidi officinæ aurariæ.	
Baguanimaho regio.	59.C	Bonauiſta inſula.	15.A (25.A
Bahabonus fluuius.	58.A	Bonauus uicus.	13.B
Bahan fluuius falſus.	61.A	Bonauus arx.	Ibidem
Baia ſinus.	38.C	Bondocadar Aegypti Sultanus à	
Bainoa puincia.	59.B.C.D.60.A.61.A.D	Chriſtianiſ uniuerſam Syriam et Pa-	
Bainox ſalina.	61.D	læſtinam aufert.	84.A
Baiohaigua regio.	59.C	Bononiama regulus.	46.D
Baleares ſub Hiſpaniis.	86.C	Boues elephantis maiores.	59.A
Balenæ ex cucurbita prodierūt.	22.C	Brasium lignum.	11.B.21.B.66.A
Balfami plantandi ratio.	90.A	Britannia maior.	63.D
Balfamus ubi naſcatur.	89.D	Broma uermis nauibus inſeſta.	51.C
Balfami qua ratione in Aegypto in-		Buſones ex guttis.	57.A
terierint.	90.A	Buſones ad eſum magno empti.	42.C
Balfamus in Cyprū fruſtra tranſplan-			47.B
tatus.	Ibidem		

INDEX.

Buſaſel regio.	59.D	Canariæ inſulæ ſeptem.	1.B.53.C
Bullacum Cayri ſuburbium.	81.D	Canariæ inſulæ Caſtellanæ additæ po	
Burge urbs.	10.B	Candida Greta urbs.80.A (tentia.1.B	
Burichen inſula.	4.D.39.A.54.C	Canes non latrantes uulpino roſtro	
C		ubi. 71.C	
Abaios herba.	62.D	Canum uſus in prælijs contra nudos.	
Cabouerde inſula.	41.D	42.B.43.C.46.C	
Cabotti Veneti peregrinatio.	55.C.D	Canes ſcabioſi urgente fame in deli	
Cacacubana regio.	59.C	cijs habiti.	42.B.C.47.B
Cahaymi regio.	59.D	Canes ad comedendū alunt. 8.D.71.C	
Cadauera magnatū ubi exicata pen		Canibaliū inſula arboribus conſita.3.B	
ſilia ſeruentur. 20.A.31.B.50.D.55.B		Canibaliū mores.	19.D
Cæſar in Nilo foſſas fodit.	90.D	Canibales quantum itineris uenatio	
Cahini inſula.	59.B	nis gratia faciunt.	4.B
Cahonao Hiſpaniolæ pars.	58.A	Canibales <i>ἀνδρωπόδοι</i> .2.A.24.B.26.B	
Caiabum prouincia.	61.A.C	33.C.49.B.53.C.65.D	
Caiacoa regio.	59.C	Canibales quantū ſanguinis Chriſtia	
Caihabo prouincia.	59.B.C	ni hauſerint.	39.B
Cayrū qd et Babylon.	80.C.81.C.82.A	Canibales Chriſtianorum bombardis	
Cayri urbis <i>τονοπαρία</i> .	89.A.90.D	exterriti retroceſſerunt.	54.A
Cariarenſium mores.	50.C.D	Canibales à Chriſtianis fugati.	19.D
Catizimu prouincia.	59.B	Canibales ne uincti quidem atrocita	
Calabria magna Græcia.	87.A	tem deponunt.	4.C
Calabria Hiſpanorū regib. paret. 87.A		Caniftri ex cannis marinis. 54.C.56.A	
Calcidoniæ plama ubi multæ.	54.B	Cannafiſtula inſula.	33.A
Caldai literarū primi repertoſes.	62.B	Cannarū radicib. ſaccarū extorquet.	
Calidonia quæ nunc Scotia.	63.D	Cannæ ſcæmoris craſſitudine	(7.A
Califfus Mahometicus pontifex. 85.B		ubi creſcant.	50.B
Caliphi Aegyptiorum reges unde ap		Cantabri populi.	86.C
pellati.	83.D	Capoton regulus.	69.A
Caliphus ultimus Aegyptiorū à Sar		Capronus Ciguaiorū regia. 14.C.17.C	
Calpe urbs. 87.A (raco captus.85.D		Capti à Chriſtianis Barbari interem	
Caluaca terra.	69.D	ptis cuſtodib. ſeſe libertati aſſerunt.	
Calydonius aper.	46.B	Caput Bonæ Sperantiæ.38.C (70.D	
Caramairi regio.	25.D.59.D	Caput uiridæ inſulæ. 7.D.15.A.20.B	
Camomorus regio.	40.C.67.B	Caramairienſis regio.	41.D.56.A
Camoteia inſula.	58.A	Caramairiana ora.	27.A
Campechium prouincia.	69.A	Caramairienſes à Canibalibus ortum	
Campſous regno priuatur.	85.C	traxerunt.	26.B
Campſous Ciarcheſius Soldanus cre		Caramairienſes Chriſtianos benigne	
atur. 85.C		excipiunt.	27.B
Campſous Mameluchus Achardinū		Caramaira fluuius.	53.D
Mameluchum infectatur.	84.D	Caramatexius regulus.	60.C
Campſoi Gauri Soldani benignitas		Caraqueira inſula.	63.D
& laus ampliſſima.86.B.& ſequētib.		Carenas portus.	70.D
Campſous Gaurus Soldanus inuitus		Careta regnum.	66.C
creatur.	85.D.86.A	Careta Coibæ rex.	26.C
Canabacoa regio.	59.C.61.A	Careta Coibæ regulus capitur.	30.C.
Caunaboa Cibauorū rex à Chriſtia		Caria coniuſgalis amoris paradigma	
nis captus.	10.D	Cariai regio.	53.A (37.C
Canaria magna inſula.	53.C	Cariai portus.	50.C
Canariæ religio.	58.A	Caribana inſula.	26.B.27.D.65.C
		Caribes	

INDEX.

Caribes unde dicti.	63.C	Cerabaroſi populi.	52.A
Caribium inſulæ arborib. conſitæ.	3.B	Cerabaroa regio aurifera.	51.A
Caribes antropophagi.	31.C.2.A.24.B	Cerabaronum inſula.	56.D
Carpatus inſula.	80.B	Cerabaroenſium mores.	51.A
Carrarum urbs.	82.A	Ceraunij montes.	79.D
Carolus Comogrus rex, Chriſtianos		Cercopithecus animal.	50.D
hoſpiti excipit.	49.A	Cercopitheci aues ubi.	19.C
Carolus Comogri filius pro patre ba		Ceruſia Caramairenſium.	27.B
priatus regnat.	48.D (63.C	Ceres quare diuorū numero habeat.	
Carthago noua, raro pluuias habet.		Cete grandia ex cucurbi	(62.D
Carthago portus.	25.D.53.D.56.A	ta prodierunt.	22.C
Caraueiæ nauigia.	1.A.2.D.26.C.68.C	Charactères à noſtris multo diſſimi	
Caspus ſaliſus lacus.	60.A.61.D	les. 73.C	
Caffia fiſtula in arboribus naſcit.	75.B	Cherſoneſſus aurea.	6.A
Caffia fiſtula ubi ſua ſponte naſcatur.		Cheru regulus Chriſtianos benigne	
21.B.C		ſuſcipit.	66.D
Caſtella uetus Hiſpaniæ locus.	3.B	Chiapes regulus.	64.C
Caſtella aurifera quæ olim Beragua.		Chiapæ regio.	45.D
Caſtellanæ ſitus.	67.D (39.C	Chiapæi populi à Chriſtianis uicti ſe	
Caſtellanorum & Portugalenſium		eorum fidei committunt.	44.A
contentio.	38.D	Chiapes reguli ſtrages.	Ibidem
Caſtellani aurei nummi precium.25.A		Chiorifus regulus, Chriſtianos libe	
32.C.38.B.74.A		rali munere excipit.	47.C
Catalonia eadē quæ Laletania.	61.D	Chriſtus ubi locorum in Aegypto	
Catalani populi.	86.C	exulauerit.	90.B
Catharina arx.	13.B	Chriſtiani fide, non armis, ſunt.	87.C
Catharine cuiuſdā egregium facinus.		Chriſtianos in ſua ditione <i>ἀνίſους</i> to	
Catullus piſcis.	60.C (5.C	lerare.	67.D
Caytheius quando imperator à Ma		Chriſtum Barbari colere ubi cœpe	
hometicis electus.	84.D	rint. 24.D	
Cauchietenſes populi.	19.C	Chriſtus neminem inuitum ad fidem	
Caunana Hiſpaniolæ regio.	27.A	allicere conatus.	87.C
Caunoa regio.	59.D	Chriſtiani cur à Mameluchis conte	
Caunaboa Cibauenſiū rex captus in		mnantur.	92.A
itinerem moritur.	12.A	Chriſtiani & Iudæi Soldano ſubditi	
Cayrum Aegypti caput.	83.C	in ueſtib. Mahometicum morem	
Caytheio Soldanus.	90.D	ſeruant.	83.A
Caytheius Sultanus Turcas ſæpe par		Chriſtianorum clades.	67.A.69.B
ua mameluchorū manu uicit.	84.A	Chriſtianorum de Barbaris uictoria.	
Caytheius Soldanus deficientes Ae		Chriſtiani rapiunt inſulares	(72.C
gyptiorum ſeruos oppreſſit.	83.D	trecentos.	70.D
Caythei obitus.	85.A	S. Chriſtophori inſula.	24.D
Cazabbipanis.	54.D.59.A	S. Chriſtophori regionis aurum.	25.A
Cedrilibani.	27.C.D	Chriſtophorus colonus præfectus	
Cemacchus regulus proditus conſu		marinus pro inexhausiſ laboribus	
rationem aduerſus Chriſtianos de		indigna præmia accepit.	18.C
regit.	34.B	Chriſtophorus Burichenæ guberna	
Cemobal oppidum.	73.D	tor à Canibalibus interfectus.	30.A
Centuria.	27.D	Caiabo prouincia auri ſeracis.	61.B
Centurio quis.	34.A	Ciamba terra ualta.	49.D
Centrū maris linea æquinoctialis.	55.C	Ciamba prouincia ſerax auri.	39.A
Cephalenia Vlyſſis inſula.	79.D	Ciarcheſi montes.	82.D

INDEX

Cibaua insula ubi,	24.D	Christianorum auaritiam cordata	
Cibaua regionis fecunditas,	7.C	oratio,	31.C.D
Cibauis in montib. aurū effudit,	25.A	Comoia yxa fluminis,	61.C
Cibauenses fœdus cū Christianis ini-		Conceptio oppidum,	25.A.39.A
tum rumpunt,	11.C	Conceptio arx,	11.A.13.B
Cibauenses cum regulis c c c. capti in		Conchylum enixus,	65.B
Hispaniam uecti sunt,	12.C	Concharum ingens magnitudo,	45.D
Cibauensiu apparatus bellicus,	11.C.D	Concharum corda an margaritæ sint	
Cibi crebra mutatio periculosa,	35.A	& aliæ de ea naturales quæstiones	
Ciborū genera carnum saporem mu-		45.B.C	
tant,	39.D	Ad ima Conchylia staturas tres, in-	
Ciguaui populi,	17.B	terdum quatuor descendunt,	45.C
Ciguaui gens fera à Canibalibus origi-		Conchylia unionum, cibus lautissi-	
nem traxerunt,	14.C	mus,	44.D.45.A
Ciguaiorū flumina & montes,	17.A	Conchylia marina, classica instrumen-	
Ciguaui à Christian. fusi, fugatiq̃,	17.C	ta,	51.B
Ciguaui conditiones à Christianis pe-		Coniugalis amoris paradigma pul-	
tunt,	18.B	cherrima,	37.D
Cithæra insula,	80.A	Constantinopolis olim Thraciæ em-	
Cimeriaci montes,	79.D (13.C)	porium,	77.B
Cipanga olim Hispaniola dicebatur,		Copei arbor picifera eiusq̃ fructus,	
Cistæ ex arborum folijs,	54.C	62.B	
Ciuriza regulus pauper,	47.C	Copei arboris folia scripturæ commo-	
Cloëtiæ Romanæ uirile facinus,	5.C	da,	62.B
Cobrava fluminis,	42.A	Coquera regulus Christianis se dedi-	
Coccineæ syluæ, 11.B, 12.C, 21.B, 54.B, 59.		dit,	44.B
B. 66.A, 75.B		Corcyra insula,	79.C.80.A
Codego insula,	25.D	Corochotus Zemes,	23.B
Cohobba herba,	23.B	Coronum oppidum,	80.A
Coiba sinus,	26.C	Corona lapidea in delicijs,	42.B
Coiba regio,	30.B	Corphu insula,	79.D
Coiba ditius auri,	66.C	Cotochus regulus, eiusq̃ regio steris-	
Coibenses populi,	43.A.B	lis,	47.C
Colmenaris periculosa nauigatio,	29.B	Cotochi regio in nubibus sita,	61.B.C
Collocutea terra,	67.B (35.B)	Corthurni gemmis & coloribus pre-	
Colonus præfectus marinus,	2.D	ciosissimi,	74.A
Colossus miræ magnitudinis,	89.C	Coroy regio,	59.C
Comani Soldani ferui,	83.D	Cozumella insula,	69.B.71.B
Commendator Cacicus quidam ba-		Creta insula,	80.A
pulinum petit,	35.B.C	Cretæ descriptio,	80.A
Commendatores Equites,	35.C	Creta nullū animal noxiū habet,	80.B
Comi prouincia,	68.D	Cretenses aliquoties à Venetis dese-	
Comagra regio,	31.A	cerunt,	61.C
Comogeus fluminis,	47.B.49.A	Cretenses hodie literas ignorant,	80.B
Comogri regio infelix,	47.B	Crocodilus quale animal,	91.A
Comogri filij,	31.A	Crocodilorum astus,	91.B
Comogri regis atrium,	31.A.B	Crocodilorum odor suauissimus,	51.B
Comogri regia,	48.D	Crocodilorum corium durissimū,	91.C
Comogrus baptizatus,	32.A	Crocodilorum coitus,	Ibidem
Comogri filius baptizatus Caroli no-		Crocodilus zelotypus,	Ibidem
men accepit,	48.D	Crocodilos an aliæ præter Nilitacas	
Comogri iuuenis Barbari aduersus		producere possint aquæ,	40.B
		Croco-	

INDEX.

Crocodylus molossus canem aspor-
tauit. 57.A
Crocodylorū copia ubi. 40.B.50.B.52.D
S. Crucis insula. 4.B.54.D.69.B
S. Crucis præses à Canibalibus truci-
datus. 39.B
Cubæ insulæ descriptio. 24.C
Cubæ situs. 67.D
Cubæ Cancrī circulus fecat. 63.C.68.C
Cubæ insulæ fauces vastissimæ. 55.C
Cubæ Indici littoris pars. 7.D.8.A
Cubæ aurifodinis felicissima. 63.D
Cubæ insula Ferdinandina appellata.
Cubæ insula. 16.D.35.A.38.A.63.C (68.C
Cubam Canibales prædæ gratia fre-
quenter incurstant. 35.B
Cubana regio. 59.C
Cubigar fluuius. 51.B
Cuchabo regio. 59.C
Cuchibacoa regio. 21.A.26.D
Cuchibacoæ promontorium. 41.D
Cucurbitæ arbores. 51.B
Cucurbitula braccæ loco. 19.B
Culata angulus maris. 32.C.34.A
Culchæ nauigia. 44.B.64.C
Culices noxiæ ubi. 52.D
Cultelli è lapide fluo. 49.D
Cuamana regio. 16.C.18.D.21.A
Cumana margaritis nobilis. 38.A
Cuniculi leporibus per omnia similes
ubi. 19.A
Cupæ ponderis genus. 77.C
Cupressinæ syluæ. 80.B
Curiana regio. 16.C.18.D.21.A
Curianenses callidi uenatores. 11.A
Curianenses simplices & innocentes.
Cuspis. 38.C (19.A
Cybalio regio. 59.C
Cyclades insulæ. 80.A

D

Dabaiba scemina, eiusq; sacra.
Dabaiba regulus, eiusq; (52.D
regnum auri ferax. 56.C
Dabaiba fluuius. 52.C.67.A.75.A
Dabiagua regio. 59.D
Dahabon regio. 59.C.D
Damascus Soldanicorum regnorum
emporium. 80.D
Dardanus ex Corytho eiectus. 58.A
Darienensis ab Hispaniola distantia. 36.C
Darienensis flumina aurifera XX. 52.D
Darienensis aeris inclementia. 36.D

Dariene à tigride uastata. 46.B
Dariene leonibus, crocodilibus & ti-
gribus plena. 57.B
Dariene pestifera. 56.D.57.A
Darienenses ærumnosi. 29.D
Darienenses arboreorum fructuum
copia multiformi abundant. 39.D
Darienensium arma, & pugnandi
consuetudo. 30.D
Darienensis ripa orientalis. 65.C
Darienensis fluuius crocodilos nutrit.
28.A.40.A.B.70.D
Decembri apud Canibales aues nidifi-
cant. 6.A
Decurio quid. 5.C
Decurionis potentia. 34.A
Delationibus ad iram moueri perniti-
ciosum. 87.C
Delagartos fluuius. 40.B.C
Desiderata insula. 64.A
Desta insula. 71.C
Deudarius præturæ soldanicæ magi-
stratus. 85.D
Didonis in Libyam migratio. 58.A
Diecus Cubæ Ferdinandinæ gubernato-
ris. 69.B
Dieci Velasquen peregrinatio. 70.D
Dies perpetua ubi. 55.D
Dies ubi toto anno æqualis. 16.C
Ditis insulæ descriptio. 64.C.D
Ditis insulæ regulus baptizatur. 65.A
Dominica insula eadem quæ Caniba-
lium. 3.B.49.C.53.C.56.C
S. Dominici urbs. 17.B.24.D.39.A.
59.B.60.A
S. Dominici urbs pluuijs obnoxia.
S. Dominici arx. 12.C (63.C
S. Dominici fluuius. 59.B
Draconis os, fauces viij. milliariū. 15.D
Draconis caput. 65.D
Dulichium. 79.D
Duraba flumen auriferum. 42.A.51.B
Duria fluuius. 38.D
Duribba fluuius. 51.B
Dyrrachium à Turcis captum. 79.C

E

Ebusos insula sub Hispanorum re-
gum imperio. 86.C
Eccampi lucatana insulæ pars. 68.C
Electrifodina inuenta. 11.A
Elizabethæ Petri Ariæ uxoris uiril-
is animus & amor coniugal-
is. 37.D

INDEX.

Emirchebir proximus post Soldanū
magistratus. 85.C
Enfesignei. 33.A.43.B.46.D.50.A.51.A.
Epilegumita Zemes. 23.B (D.75.A
Episcopi quinq; in terris nouis. 39.A
Epitaphia laderæ urbis. 79.C
Epitaphia Polæ urbis. 78.C.D
Equites Centauri crediti. 72.C
Eridanus. 41.B
Erythreus oceanus margaritis diues.
Esonis renouari fabula. 42.B (45.D
Euangelista Cubæ locus. 9.C
Europa quibus maribus circumam-
biatur. 52.C
Euxinus pons. Ibidem
Exundatio inaudita. 60.D
F
F Ames incomparabilis. 42.B
Fames grauissima ex cultus ne-
gligentia. 10.D
Fames omnium escarum optimū con-
dimentum. 45.C
Ferrea, una Fortunatarū insularū. 1.B
3.A.B.53.C.66.A
Ferrea instrumenta magno in precio
ubi habeantur. 64.D
Ferdinandina insula eadē quæ Cuba.
Ferādi Cortesij (qui et ipse li- (68.C
bros de inuentis insulis addidit) pe-
regrinatio. 71.B
Filices ubi nascantur. 61.C
Filij ubi pro legitimis non habeantur.
Florida insula. 71.A (63.B
Fluminis cuiusdam ostium centum
mille passuum. 40.C
Flumina plurima uno antro absorbē-
tur. 59.D
Fluuij aliquot auriferi. 5.D.51.B.52.D
66.C.68.A.70.C
Fœminæ Amazonum instar sine ui-
ris quibusdam in insulis agunt. 64.A
Fœmina ex ulcere nata. 22.C
Fogeda miser interitus. 35.B
Folijs arborum inscribitur. 62.B.73.B
Folia per literas loqui Hispaniolis pro
digij loco est. 62.B
Fons quidam potus senes iuuenesce-
re facit. 42.B
Fons scaturiens quo balsami irrigan-
tur. 90.A
Fontes in superficie dulces, in medio
falsodulces, in fundo falsissimi. 62.A

Fontium scaturientium ratio philoso-
phica. 40.D
Fortis Ventura insularum Fortuna-
tarum una. 1.B.53.C
Fortis insula. 26.B.D.41.D.56.A
Fortunata insula unde dicta. 1.A.B
Fortunatarum insularum recentia no-
mina. 53.C
S. Francisci apud Hierosolymitanos
coenobium. 90.A
Frons sancti Augustini. 57.C
Fructus pineæ nuci similis regia esca.
Frumenū genus panico non (51.B
multum dissimile. 55.A
Fulgura & tonitrua mense Nouem-
bri. 32.B
Fuluræ cuiusdā Barbaræ mulieris pro-
ditio. 34.B
Futeraca Caribanae uicus. 65.C
G
G Aira flu. 29.C.40.C.53.D.54.C
Galana insula. 3.C
Gaianta insula. 53.D
Galeaceæ nauigia. 76.C.77.A
Galeacearum capacitas. 77.C
Galeacearum regendarū ratio. Ibid.
Galli pyrata. 15.A
Gallia. 52.B
Gallinæ pauonibus nihil minores. 72.A
Gallicæ lintheres. 19.A
Ganges fluuius. 41.B
Gasparis Moralis peregrinatio. 64.C
Gaspar Spinosa licetiatu Darinen-
sium prætor. 67.A
Genuam alij lanuam appellant. 52.B
Genua à lano condita. Ibidem
Gemmarū magna copia. 54.B.70.A.C
Gemmas Hispani nihili faciunt. 53.A
Gemmae ubi calculis uitreis permutē-
tur. 53.A
Gemma longe durissima. 52.D.53.A
Germania. 52.B
Glacialis oceanus. 52.C
Glaucus color præstantissimus ubi as-
satim stillet. 11.A
Glycyrrhiza dulcis radix. 67.A
Golphus Larie sinus Laertiacus. 79.D
Gomera insula. 53.C
Goneria insula. 1.B
Gonsali Badaioij casus. 66.B
Gorgodes Medusæ insula. 20.B
Gossampina arbores ubi. 50.A
Gossam

INDEX.

Gossampina supellectilia. 38.B.49.D
Gossipium quid. 38.B
Gossipium ubi sua sponte nascatur.
3.C.19.C
Græcia. 52.B
Græcia magna Hispanis regibus sub-
iecta. 87.A
Græcus uentus. 21.B
Granata urbs. 76.A
Granatam per uim à catholicis captā
non esse. 87.A
Granatenes non ui ad baptismum co-
actos esse. 87.C
Granatensium perfidia. 88.C
Granatensium seditiones contra Hi-
spanos seditiones. 87.C
Granata riuius quidam, eiusq; sca-
turigo eleganter describitur. 41.A
Grandis fluuius. 75.A
Gratia dei locus. 28.D.66.B
Gripus nauigij genus. 79.C
Grifalua fluuius. 69.D
Grifalua nauigatio. 69.A. & sequētib.
Guaccatarima prouincia. 59.B.D.63.C
Guaccatarima unde dicta. 59.B
Guaccarapita. 22.A
Guaccaraca agis species. 62.D
Guaccanarillus. 59.C
Guaccanarilli regis humanitas. 2.C
Guadalchebir fluuius. 53.C
Guadalupea insula. 53.D.54.D.63.D
Guadalupe mons. 5.D (36.D
Guahabba regio. 59.D
Guahagua regio. Ibidem
Guaiana arbor, eiusq; fructus. 39.D
Guaianus piscis. 8.D
Guaiagar radices. 62.D
Guaiari herba. Ibidem
Guamaonocon numen Hispaniolo-
rum. 22.A
Guanama regio. 59.C
Guannabo fluuius. 60.A
Guanaguax agis species. 62.D
Guanahani insula. 8.B
Guanabba insula. 14.A.70.D
Guanassa insula. 25.B.49.D.56.D
Guanguan insula parua. 70.D
Guanini tabula ex auricalco. 22.B
Guaninicabon fluuius. 60.A
Guanybam lacus. 60.C
Guarico regio. 59.D
Guarionexius quid significet. 59.C

Guarionexius uir bonus. 17.D
Guarionexij ditio. 61.A
Guarionexij uallis. 61.A
Guarionexius rex Christianis tributa
pendet. 12.B
Guarionexij defectio. 13.B
Guarionexius deficiens à Christianis
superatus est. 13.C
Guarionexus capitur. 18.B
Guarizacca insula. 60.B
Guarauana arbor. 39.D
Guaurabo lacus. 60.D
Guazzauara classicus clamor. 64.C
H
H Abacoa regio. 59.D
Haiba fluuius. 59.B
Haiti olim Hispaniola dicebatur. 58.B
Haiti quid significet. 50.B.C
Haiti montes. 59.B.C
Harata Partæ regio sale abundas. 19.D
Hathathiei uallis. 60.C
Hayhay insula. 54.D
Hazo regio. 59.C
Hazua mons. Ibidem
Hazua pluuios nullos habet. 63.B
Hebenum lignum. 14.A
Hebraeorum aspirationes. 59.C
Hellepontus. 52.C
Herba mire noxia. 62.C
Herba aduersus uenenata tela. 29.D
Herculei freti eleuatio. 42.A
Hesperia pro Italia. 58.C
Hesperides Portugalensium insulae
tredecim. 15.A
Hesperidum insula. 7.D.20.B
Hobba granigenus. 32.B
Hibero arbor. 51.B
Hiebra fluuius. 51.C
Hiebra portus. 42.A
Hieronymus Aquillaris à Barbaris
captus euasit. 71.D.72.A
Hierosolymorū instauratio à Macho-
metæis prohibita. 88.D
Hierosolyma nostræ religionis initia-
lis sedes. 58.A
Higuei regio. 59.C
Hirundines ubi hyement. 80.C
Hispalis polus. 15.A
Hispalis urbs. 37.B
Hispalis Bartaica emporium. 20.B
Hispani sub æquinoctiali circulo. 56.B
Hispani intra tropicum cancri. Ibid.
B

INDEX.

Hispania margaritis diues.	45.D	Iuerunt.	58.B
Hispanorum ornatus.	53.A	Hispaniolorum in edito partu cere=	
Hispani odores arabicos, muliebres di=		monia.	63.B
iudicant.	Ibidem	Hispanioli filios suos pro legitimis nō	
Hispani gemmas paruifaciunt.	Ibid.	habent.	Ibidem
Hispanis summus honor est, regi assi=		Hispaniolorum testamenta.	Ibidem
dere.	2.D	Hispaniolæ senatus refarcitus.	75.A.B
Hispani tum fide, tum militari arte in=		Hispaniolæ mulieres medicaminibus	
signes.	87.A	abortiunt, ne Christianorum man=	
Hispanorum regum imperiū quā		cipia pariant.	61.B
ample se diffundat.	86.C.87.A	Hispaniolorum humandi ritus.	63.B
Hispaniæ regibus, clementia innata.		Hispaniolorum πολυγαμία.	Ibidem
Hispanorum animus fem=	(87.D)	Hispanioli laboris impatiētissimi.	61.C
per magna molitur.	68.C	Hispaniolorū contra Christianos infi=	
Hispani per lequas numerant.	66.C	diæ & coniuratio.	62.C
Hispani a nudis populis superati.	26.A	Hispaniola a Martininoensibus occu=	
Hispanorum aspirationes.	59.C	pata.	58.A
Hispaniola insula.	1.C	Hobos agis species.	62.D
Hispaniola insula eadem quæ Ophi=		Homocopia Christianorū.	70.C.71.A
ra.	6.D	Honorucco regio.	59.D
Hispaniola unde dicta.	58.D	Hora.	59.C
Hispaniolæ nomina.	58.B.C	Hostium ossa ubi fasciculatim trophæi	
Hispaniolæ situs.	63.C.D.67.D	loco suspendantur.	73.D
Hispaniola quantum a tropico can=		Houos arbor.	39.D
cri distet.	68.C	Hozama fluuius.	59.B.60.A
Hispaniolæ motus elementorum ua=		Huhabo prouincia.	59.B.C.61.A
rii.	63.C	Humanæ res instabiles.	67.A
Hispaniolæ solstitia æquinoctijs pa=		Humana sacrificia.	70.A.71.C.73.C
ria.	58.D	Hyperborei montes.	52.C
Hispaniolæ particularis descriptio.			
57.D. & sequentibus.			
Hispaniolæ forma.	58.D		
Hispaniola Italia præfertur.	Ibidem		
Hispaniolæ primi habitatores agre=			
stes.	62.D		
Hispaniolæ panis.	24.B		
Hispaniola emporium totius oceanī.			
Hispanioli Christianos sibi do=	(57.D)		
minaturos uaticinati.	58.C		
Hispaniola temperatissima.	58.D.59.A		
Hispaniolæ fecunditas.	59.A		
Hispaniola uallibus, syluis, rupibusq=			
aspera & tetra, cæterum amoenissi=			
ma.	58.B		
Hispaniolæ felicitas.	75.B		
Hispaniola quantum auri in Hispaniā			
quotannis mittat.	61.D		
Hispaniolorum admiranda humani=			
tas.	1.D		
Hispaniolorū mores et studia.	5.B.58.C		
Hispaniolæ insulæ religio.	21.D		
Hispanioli sapientiam sine literis co=			

I

Iacchi regio.	59.D
Iaches fluuius aurifer.	7.A.59.B
Iaciga fluuius.	59.B
S. Iacobus arx.	13.B
S. Iacobi insula.	20.B
S. Iacobi oppidum.	68.C
Iamaica insula fertilis.	63.D
Iaderna Dalmatica urbs.	79.B
Iagohatucho regio.	59.C
Iata insula.	56.D
Iata fabula.	22.B.C
Iainagua lacus dulcis.	60.C
Iamaica insula.	7.D.8.A.51.D
Iamaices arenosæ fyrtes.	71.D
Iamaizi regio.	59.D
Iaspidium copia.	54.B
Idæi montes.	80.A
Idæorum montium regio.	61.C
Iguamu uallis.	60.C
Inciles aquatica.	67.D
Indiæ principium.	7.D
Indiæ Gangetidis termini Indiferri a	
Cosmo=	

INDEX.

Cosmographis relictī.	7.D	Iudæi contagiosum pecus Hispanio=	
Indicus Oceanus margaritis diues.		rum regno eliminati.	87.D
Indica littora non longe ab Hi=	(45.D)	Iulianus aduersus Granatenſes ui=	
spania distant.	2.C	ctor.	87.A.B
Indicæ contractationis domus.	37.B	Iunna fluuius aurifer.	7.A.59.B.61.C
Ingratitudinis memorabile exem=		Iupiter mons Cretæ.	80.A
plum.	7.D	Iupiter hodie a Cretensibus ignora=	
Insulæ paradiscæ Elysiæq=.	54.C	tur.	80.B
Insulæ aliquot fortunatæ.	21.A	Iurā, id est, primarius.	50.B
Insulæ cuiusdam repertæ descriptio.		Iureche pagus.	51.A
1.D. & sequentibus.		Ius suum tueri iure gentium licet.	87.B
Insula quædam remotissima æternita=			
tis opinione imbuta.	10.A		
Iocauna numen Hispaniolorum.	22.A		
Ioanna insula.	1.C.7.D		
S. Ioannis insula.	4.D.24.C.39.A		
54.C.63.C			
S. Ioannis porta, insula.	71.B		
S. Ioannis flumen ostia septem ha=			
bet.	52.C		
Io. Aioræ nauigatio tyrannica inauspi=			
cata.	66.B		
Ioannes dela Cossa cum septuaginta			
militibus a Barbaris nudis occisus.			
Ionium mare.	56.D (26.A)		
Iouanaboia antrum.	22.C		
Ioppæ portus.	65.D		
Ipsicrateiæ erga Mithridatem amor			
coniugalis.	37.D		
Isabella Hispaniola quare dicta.	58.D		
Isabella urbs.	7.C		
Ister fluuius.	41.B		
Ister in ponticū pelagus labitur.	40.B		
Italia pro Latio.	58.C		
Italia in mare protenta.	41.C		
Itali caput Peloponnesi angulus.	80.A		
Italia Tyrrhenum ab Adriatico mari			
determinat.	52.B		
Iuannæ serpentes.	13.D.58.C		
Iucca radices genus.	2.B.31.B.40.A		
Iucca panis.	54.D.59.A		
Iucca ubi nascatur.	50.A		
Iucca primum noxia erat.	62.D		
Iucca panis triticeo salubrior.	Ibidem		
Iucca quomodo plantetur & in pa=			
nem redigatur.	54.D		
Iuccarum genera multa.	Ibidem		
Iucatana insula.	68.C.69.C.71.C		
Iudæi alienigenas a suis templis ar=			
cent.	73.D		
Iudæis ægyptium balsamum interdi=			
ctum esse.	90.A		

L

Labyrinthus Minoius.	80.A
Lacertus animal.	91.C
Lacus quidam aquarum salis dulciū	
fluuiorum multorū receptor.	60.B
Laertiæcus sinus.	79.D
Lagartos flumen.	28.C
Lagarti animalia noxia.	28.C.91.C
Lalerani populi.	86.C
Lalerania salis feracissima.	61.D
Lancelota insula.	53.C
Lancelotus insularum fortunatarum	
una.	1.B
Lapidea instrumenta pro ferreis ubi.	
Lares uilla.	63.C (2.A)
Lazarus regulus.	69.A
Legationis Babylonica scopus.	88.D
Legumina ubi bis matureſcant.	7.A
Leones ubi.	50.A
Leonum Libycorum ferocitas.	4.C
Lepra testudinibus mundatur.	15.A
Lequæ mensura.	1.B.40.A.41.D.66.C
Libri ex folijs arborum.	73.A.B
Literæ ubi nullæ.	22.D.58.B
Literæ inter barbarissimos etiam re=	
pertæ.	65.D
Literis Barbarorum pueri a Christia=	
nis imbuti.	24.D
Limonares insulæ.	50.B.C
Lodices ex gossampino contextæ.	
Longæ regum manus, pro=	(28.A)
uerbium.	86.D
S. Lucari oppidum.	53.C
Lunæ montes.	90.C
Sub Lunæ orbe quæcunq= parturiūt,	
post fœtū æditum claudunt uterū.	
Lusitania.	38.D (53.B)
Libycum mare.	56.D

M

Macazina regio.	59.D
Macoanes herbæ.	62.D

I N D E X.

Machinnee regulus.	22.C	Mameluchi plerunq; a pyratib; capta	
Machochaëlis metamorphosis.	22.A	mancipia.	81.D
Macorix regio.	59.C	Mameluchi Soldani regij serui. Ibid.	
Macoryxes populi.	Ibidem	Mameluchi, equestris ordo.	84.A
Macanæ enses lignei.	30.D.43.B.46.D	Mameluchorum priuilegia & digni-	
Madaninam insulam mulieres solæ		tas.	84.B.C
Amazonum instar inhabitant.	4.A	Mameluchorum stipendia & alimo-	
Madera insula.	15.A	nia.	84.A
Maotis.	52.C	Mameluchorum pascendi mos.	89.D
Magona uallis auriferis fontibus sca-		Mameluchorum etiam in incolas ry-	
tens.	11.D	rannis.	84.C
Magua regio.	59.C	Mameluchi uinū contra Mahometi	
Maguana regio.	59.C.63.C.61.A	institutum largissime bibunt. Ibid.	
Maguana uallis.	60.C	Mameluchorum summum discreti-	
Magueij herba.	62.D	men.	83.D
Maguey tympanum.	58.B	Mameluchi ueteres mutuis uulneri-	
Mahaitin mons.	59.C	bus extincti.	84.B
Mahometicorum primorum tres gra-		Mameluchi recentiores ex deficienti-	
dus.	82.A	bus Christianis tantum deliguntur.	
Mahometici præputantur.	82.A	Mameluchi quater parua ma-	
Mahometici pontificis ius.	85.A	nu ingentes Turcarum copias pro-	
Mahometeorum sepulchra.	91.D	fligarunt.	92.A
Mahometici alienigenas a suis cere-		Mammets Soldanus per insidias ob-	
monijs arcent.	73.D	truncatur.	85.C
Mahometæorum anni.	84.D	Mamona.	22.A
Mahometicis πολυγαμία concessa.		Manabaho regio.	59.C
Mahometæi uino absti-	(64.C	Manabaxao.	59.D
nent.	84.C	Manacapana regio.	16.C.18.D.21.A
Mahomet uoluptatibus colitur. Ibid.		Manacapana margaritis referta.	38.A
Mahometæorum uestimenta.	83.A	Manatilacus.	60.D
Mahometicæ gentis sedendi mos.	82.C	Manati pisces.	60.C
Mahometæi imbelles.	84.B	Mancipiorum stigmata.	66.C
Mahometes Caythei filius per inimic-		Mancipia pro iumentis onerarijs.	67.A
corum dolum patri succedit.	85.A	Manicaurex rex Christianis tribu-	
Maia prouincia.	50.A.56.D.68.D	ta pendeat.	12.B
Maiguariti regio.	59.D	Marohus Zemes.	22.C
Maiestas laesa apud Cubenses si quis		Matinino insula.	58.A
aliud molitur quam regium edi-		Matininoenses sedes mutarunt. Ibid.	
ctum habeat.	74.C	Maragnonus fluuius.	21.A.40.C
Maioanaxius capitur.	18.B		41.D.52.C
Mais radix.	31.B	Marchum, ponderis genus.	32.B
Maizium frumenti genus.	2.B.50.A	Maris origo fabulosus.	22.C
	54.C.62.D	Maria perpetuò cursu in occasum la-	
Maizius panis.	47.D.56.B.64.D	bentia.	71.D
	66.D.75.B	Mare cur ab oriente occidentē uersus	
Malea promontorium.	52.B	torrentis instar currat, disputatio	
Maleum Peloponnesi angulus.	80.A	philosophica.	53.D.55.C. & sequētib;
Malhambra Granatensis Maurorum		Martis magna effusio.	11.D
ē manibus erepta.	82.B	Mare utrum rursus a terra absorbea-	
Mameis arbor.	39.D	tur.	40.D
Mameluchi nullis caligis utentes pe-		Mare herbidum.	53.D
des nudi incedunt.	82.D	Mare glaciale.	55.C

Mare

I N D E X.

Mare ubi dulce.	15.C.21.A.50.B.52.C.D	Memphis quondam pyramidibus no-	
Margarita insula.	64.C	bilis.	89.C
Margaritiferi loci.	45.D	Menses uiginti ubi.	70.B.73.C
Margaritæ diues insula.	57.D	Mensis ubi uiginti dies tantum ha-	
Margaritarū diues copia ubi.	64.C.D	beat.	73.C
Margaritarum quærendarum ratio.		Metamorphoses fabulosæ.	22.A.B
Margaritæ pondere & pre-	(65.B	Methymna oppidum Hispaniæ.	3.A
cio maximæ.	65.A	Meum & Tuum malorum semina.	
Margaritæ conchis recenter solutis			9.D.10.A
molles sunt & piscibus cibo.	65.C	Sancti Michaëlis sinus.	57.C.D.67.B
Mariæ rotundæ insula.	4.B	Milui ubi hyement.	80.C
Sancta Maria antiqua colonia.	41.D.	Minotaurus hodie a Cretēsisbus igno-	
	56.D.74.C	ratur.	80.B
Mariæ simulacro cultus Zemium ex-		Miramamolius Mahometicus mo-	
hibetur.	35.D	narcha Christiani nominis infecu-	
Mariæ uirginis ædes dicata apud Bar-		tor.	87.B
baros.	35.D	Mithridatis uxor.	37.D
Mariarambal regio.	21.A.40.C	Modonenfis urbs a Turcis expugna-	
Marien regio.	59.D.61.A	ta.	80.A
S. Marina insula.	70.D	Molæ aureæ.	74.A
Marlotæ uestes.	82.D	Monblancum oppidum.	81.D
Marmor promontorium.	29.A.42.B	Μονόφυλα nauigia.	38.A
Marmor candidum.	55.B	Monserratus insula.	64.A
Maragonus fluuius.	Ibidem	Monstrum marinū hoīem rapit.	24.B
Mataræa locus Aegypti, ubi Christus		Mortuos noctu uagari & uesci opi-	
exulauit.	89.D	nio.	22.D
S. Marthæ portus.	53.A.D.56.C	Mosco oppidum.	69.A
S. Martini insula.	4.B	Mulieres Amazonicam uitā ducētes	
Mathinino insula.	22.A	sagittandi artis peritissimæ.	4.A.70.A
Matinina insula.	53.D	Muliebri cōsilio patria prodita.	34.B.C
Matritum oppidum.	67.D	Multoxumæ regis prouincia.	73.A
S. Matthæi fluuius.	28.D.40.C.41.D	Murciense regnū raras pluuias habet.	
Matum piscis prodigiosi nomen.	60.D	Myrmidones ex formicis.	22.B (63.C
Mauicarao regio.	59.D	Myrobalanus arbor.	39.D.50.A.C
Maurorum in Christianum sanguis		Myrobalani arbores ubi sua sponte	
nem sitis.	87.B	nascantur.	22.A
Maurorum ad Soldanū legatio.	86.B	Myrobalani suillas carnes sapidiores	
Mauri Christianis mulieribus profligati.	86.C	reddunt.	59.A
Mauri quoque Beatam uirginem ue-		Myrobalanus portus.	50.C
nerantur.	90.A		N
Mecha Mahometæorum prima se-		Naibas fluuius aurifer.	7.A.12.C
des.	58.A	Naibæ fluminis fontes.	59.B
Melecastraphi Sultani de Christianis		Naualis officinæ descriptio.	77.B
uictoria.	84.A	Naufragium Christianorum.	27.C
Meldinus fluuius.	40.B	Naufragium describitur.	21.C.37.C
Melechfala Aegyptiorum Sultanus.		Naufragas naues Soldanus in fiscum	
Melechfala a feruis trucidat-	(83.D	redigit.	82.A
tur. Ibidem		Nauigandi ratio non uulgaris.	67.D
Mella in arboribus ubi.	64.A	Nattæ portus.	79.D
Memoriæ res ueteres citra literarum		Neibaimao regio.	59.D
usum ubi commendatæ sint.	58.B	Neibaymao mons.	59.C
		S. Nicolai portus.	7.D

B 3

INDEX.

- Nicuesse deplorata fortuna & interi-
tus. 30. A. B.
Nicuesa ubi amissus. 50. C
Nigritæ populus. 40. B. 43. D
Nigritus fluuius. 40. B
Nili caput. 90. C
Nili montibus Aethiopum casus. 59. D
Nilus per Aethiopum regiones cur-
rit. 90. C
Nilus Asiam ab Africa diuidit. 83. C
Nili fauces arenis conclusæ. 72. A
Nilus septem ostijs mare ingreditur.
75. A. 52. C
Nilus in Aegyptium pelagus labitur.
Nili utiliter inundantis termi-
nus. 90. D
Nili excrementi ratio. 90. C
Nili inundatio annua. 83. C
Nilus quo tempore inūdet. 89. D. 90. C
Nili aqua sapore laudabilis. 90. A
Nilus crocodilorum nutritor. 40. B. 91. B
Nili uarij pisces & altitia. 90. D
Nili duo. 40. B
Nimaca regio. 59. D
Nizaus fluuius. 59. C
Nobilium Venetorum ad paupertate-
tem redactorum subleuandi ratio.
77. D
Nomen Dei, turris. 29. A
Norduestus uentus. 21. B
Nortes stellas antarctici poli. 45. B
Nouacula ex lapidib. diaphanis. 71. A
Nouembri mense ubi temperies. 19. C
Nucum pinearum copia ubi. 39. D
Nudorum Barbarorum de Hispanis
uictoria. 26. A
Nummus castellanus. 32. C
O
Ocea fluuius. 60. A
Oceanus motus uarij, libro sexto
decadis tertia, per totum.
Oeconomi boni officium. 34. C
Oloa terra. 69. D
Onocrotalus auis. 56. A
Ophira insula. 1. C. 6. D
Orbem non penitus sphaericū. 16. D
Orbis totus insula est. 21. A
Os draconis regio. 29. D. 30. A.
38. A. 41. D
Ossa humana ubi in sagittarum usum
seruentur. 3. D
Ouandus regulus. 70. B

- Pacra tyranni belluina forma. 46. C
Pacra tyrannus male sibi consci-
us ad Christianorum aduentum au-
fugit. 46. A
Padus fluuius. 41. B
Palæstina quando in Sultani potesta-
tem uenerit. 84. A
Palma insula una fortunatarum. 1. B.
53. C. 64. A
Palmaria regio. 70. B
Palmarum genera septem. 50. A
Palmula steriles ubi. 39. D
Palos portus. 20. B
Paludes Dabaibæ noxiorum animan-
tium altrices. 52. D
Pan unde dictus. 58. B
Pananomes reguli regio auro diues.
Panis radicalis ubi in usu. (66. D
19. B. 28. A
Panis ex lucca & Maizio. 46. A
Paria regio. 16. A. B. C. D. 18. D. 38. A
Paria terre eleuatio. 16. C. 24. A
Paria litus. 21. A. 24. A
Parie montium culmina paradisi deli-
tias habent. 40. D
Pariensis regionis homines ferocissi-
mi. 24. A. B
Paria incolis cum Sabæis nulli com-
mercium. 38. B
Parienses à Christianis uicti. Ibidem
Pariensium cum Christianis foedus. 38. C
Paria psittacorum feracissima. 38. B
Paricora regio. 4. C. 21. A
Pariza regulus Christianos sternit.
Pascha floridus resurrectio. (67. A
nis dies Hispanis dicitur. 71. A
Patroni Galeacearum conductores
Pauones ubi per nemora (77. C. D
uolitent. 19. A
Pauones non pisci ubi. 40. B
Pauonibus similes uolucres. 50. A
Pecudes ubi nullæ. 68. D
Pecunia ubi nulla. 43. B. 47. D
Pegnone rupes. 51. B
Pelgoræ uuis pendentes ubi. 50. A
Peloponnesiacum litus ob Turcarū
incuriones incultum. 80. A
Perditorum uallis. 52. D
Perditorum fluuius. 50. C
Periquete regulus. 66. D
Pesus numus. 38. B
Pesum poderis genus. 25. A. 44. A. 66. D
Petr

INDEX.

- petri Alphonfi Nighi peregrinatio.
18. D. & sequentibus.
petri Aræ nauigatio. 37. A. 53. C
petri Martyris periculum in legatio-
ne, eiusq. prudentia. 86. B. & seq.
petri Martyris ad Soldanum oratio li-
berrima. 87. A
petrus Martyr ueste serica donatur à
Soldano. 91. D
petrus Martyr ut sit à Soldano exce-
ptus. 81. C. & sequentibus.
petri Vmbriae miser interitus. 28. C
phaaci patria. 79. C
pharaone in mari rubro deletio impe-
rium Aegypti in seruorum pote-
statem uenit. 83. C
phasianorum copia ubi. 19. A. 40. B
piscaria insula. 63. C
piscandi genus nouum. 8. C
piscis uenatorij ubi. Ibidem
piscis minime noxij ubi. 6. A
piscis quidā mirifice humanus. 60. D
pix scopulorum arborea durior. 62. B
platae portus uilla. 63. C
plinius Aristotelis sectator. 65. A
plinius minutis de rebus ad occupa-
tos principes scripsit. 63. A
pocchorosæ reguli ditio. 47. D
pocchorosensis regio quibuscunque
frugibus alendis idonea. 48. D
pocchorosæ portus. 56. B
pola urbs. 78. B
polus antarcticus. 45. B
polarium graduum uarietas. 42. A
poma miræ suauitatis, in herbis, non
arboribus nascentia. 39. D
poma dulcia, sed noxia ubi. 25. D
poncha rex deletur. 31. A
poncha regio. Ibidem
poncha regia. 49. A
ponchenfes populi. 43. B
potanchanus regulus. 70. B
potanchani oppidi descriptio. 72. B. C
potanchani à Christianis conditiones
accipiunt. 72. C
pontificis Mahometarum officium
est principes creatos confirmare. 85. B
pontij inauspicata nauigatio. 66. B
populus quidam immanis & uagus.
populus qui ora perforata (20. D
auro circumligant. 75. A
porci mulabus maiores. 59. A
- Porcorum caro ubi sola in usu. 24. C
Portugalia. 38. D
Portus Beata. 64. A
Portus desideratus. 69. D
Psittacorum copia. 58. C
Psittacos capiendi ratio. 67. C
Psittaci loquaces & uarij coloris. 2. C.
3. D. 19. C. 38. B
Psittaci phasianis grandiores. 3. D
Psittaci caponum magnitudine. 40. C
Psittaci passerulis minores. Ibidem
Prolemais quando Christianis adem-
pta. 84. A
Pueri regij etiam sine literis sapientia
imbuti. 58. B
Putaterra. 15. B
Pyramides Aegyptiæ mira magnitu-
dine. 88. D. 89. A. B
Pyramides concauæ. 89. B
Pyramides ex marmore flauo. 89. C
- Q
Vareba fluuius. 51. B
Quarequa regio. 43. B. C
Quarequa regio quibus calamitati-
bus subiecta. 43. C
Quarequanorum cum Nigritis per-
petua bella. 43. D
Quarequanorum strages. 43. C
Quatuor tempora, insula quatuor.
Queraqueira insula. 54. D (50. B
Quicuri regio. 50. C
Quines Zemium sacerdotes. 75. D
Quiriquetana regio uasta. 49. D
Quitilla insula parua. 70. D
Quizqueia olim Hispaniola diceba-
tur. 58. B
Quizqueia quid significet. 58. B. C
- R
Anarum clamor unde. 22. A
Ratta polæ urbis porta. 78. B
Recutiti homines. 68. B. 69. C. 70. C.
71. A. C
Regalis portus. 5. C. 63. C
Regales Hispanis Milui dicunt. 80. C
Reges ubi soli uestiantur. 29. C
Regio quædam hyberni rigoris ex-
pers. 28. A
Regio quædam temperatissima. 52. A
Religionis neglectæ paradigma sin-
gulare. 60. B
Reuersus piscis. 8. D
Reyre regio. 59. C

INDEX.

Rhythmis res antiquæ posteritati tra-	58.B	Semperuiua herba.	62.D
debantur.		Senatus principis potestas apud Ro-	
Ricca uilla.	73.D	manos.	77.A
Riphæi montes.	52.B	Senega fluuius.	40.B
Riuus niger fluuius.	33.A	Senes iuuenescere.	42.B
Rodericus Hispaniæ rex ob stuprum		Septæ urbs.	87.A
tertio cladem accepit.	87.B	Sepulchro sancto Barbari omnes pe-	
Rodanus quidam seruus ad hono-		percerunt.	84.A
res euectus asperrimus factus.	14.B	Serpentes in delicijs.	8.B.13.D
Rodius insula.	80.B	Serpentes innoxij ubi.	2.B
Roxetum Nilis ostium.	81.C	Serpentes crocodilis similes ubi.	8.B
S		Serratus mons.	4.B
Saccari magna copia.	75.B	Seruilis ingenij erecti insolentia.	14.B
Saccarum ex cannarum radicibus		Seruorum Aegyptiorum defectio.	38.C
extorquetur.	7.A	Sesta insula.	71.C
Sacerdotes ubi cœlibes uitam agant.		Sibylla oppidum.	73.D
Sacrificij insula.	70.A (70.B)	Sicilia sub Hispanorum dominio.	
Sactum Nilica regio.	91.C		86.C.87.A
Sagittarum uenenatarum usus.	27.D	Siculi maris impetus.	56.D
Sal ubi cultu diuino ueneretur.	52.A	Simeonis propheta sepulchrum ubi.	
Salinarum nouum genus.	19.D	Sinus perditorum.	42.A (79.C)
Salina montana faxea.	61.D	Sipangi regio à Christianis in ditio-	
Saluaterra uilla.	63.C	nem accepta.	11.C
Same à Turcorum potestate erepta.		Siuilla urbs.	37.B
Sanguine proprio ubi homi-	(79.D)	Smaragdinae plasmæ ubi multæ.	54.B
nes litent.	73.D	Solarium radiorum percussio, calo-	
Santheremus Xamanæ latus.	5.A	rem parit.	57.A
Saphiri putamen anserino ouo gran-		Soles pro diebus.	31.C
dus.	54.B	Solstitium utrunq; æquinoctijs par,	
Sapientie studium citra literarum pre-		ubi.	58.D
sidia ubi.	58.B	Soldanorum apud Aegyptios origo.	
Sardinia sub Hispanorum ditione.	86.C	Soldani ex Christiano origi-	(83.D)
Sardum cœlum perniciosum.	56.D	ne creantur.	84.B
Sarmatae.	52.B	Soldanus Babylonicus appellat.	82.A
Sarraco Syriæ regis dux Aegyptio-		Soldani recens creati quantum largi-	
rum regnum dolo occupat.	83.D	tionis in Mameluchos proceresq;	
Saturnia regio.	53.D.56.C	expendere soleant.	86.A
Saturnus hodie à Cretensibus igno-		Soldani summo mane audituri in pu-	
ratur.	80.B	blicum prodire solent.	82.B
Scacorum ludus apud Barbaros ex-		Soldanica sedes in sexennio quinqu-	
teros.	74.C	es euacuata.	85.B
Scombrina insula.	25.D	Soldanum sine muneribus & comi-	
Scoria reguli ditio.	67.A	tatu magnifico à Legatis accedere	
Scoria.	63.D	nefas.	81.A
Scutum Cateba insula.	42.A	Soldanorum tyrannis.	80.D
Scylla & Charybdis.	56.D	Soldani arcis topographia.	82.B
Scythæ.	52.B	Soldani prosopographia.	82.D
Secures ubi auro preciosiores habean-		Soliuagi hominis factum.	62.A.B
tur.	43.B.47.D	Solyij nauigatio.	65.D. & sequenti-
Secures e lapide flauo.	49.D	bus. eiusq; miser interitus.	66.A
Semina quarto quoq; mense ubi ma-		Speculorum precium summum.	50.A
turefcent.	29.A	Sperantia arx condita.	13.B
		Spica	

INDEX.

Spica miræ crassitudinis.	59.A	Tigridis carnes bouina nihil deterio-	
Squiuetes agis species.	62.D	res.	46.B
Stagnum quoddam in summo mon-		Tigridis ferissimæ fabula lectu nō in-	
tis uertice.	59.D.60.A	uicunda.	46.B
Stois margaritarum ferax.	45.D	Tipho uehementissimus.	11.D
Striuales Vergilianæ scopuli.	79.D	Tirecotus fluuius.	61.C
Strophades insula.	Ibidem	Tirufi pagus aurifodina nobilis.	26.B
Suduestus uentus.	20.B	Tirufenses iaculis uenenatis utun-	
Suilla carnes ubi arietinis saporosio-		tur.	26.B
res salubrioresq;	39.D	Tintinnabula aurea simbrijs appen-	
Sumideri quid.	52.D	sa.	38.B.74.A
Symplegades insula.	71.A	Tintinnabuli apud Barbaros precij,	
Syria in Sultani potestatem quando			19.A.43.A.64.D.68.D
uenerit.	84.A	Todos sanctos, insula sterilis.	64.A
T		Tomumbeius Soldanus creatur.	85.C
Taia regio.	50.A	Topazius ubi inueniatur.	21.C.53.A
Taini populi.	5.D	Totonoga regulus.	66.A
Tanais fluuius.	41.B.77.B	Tramontana stella.	16.C.45.B
Tangaribardini interpretatio apposi-		Tremadales quid.	52.D
tissima.	88.B	Triticum binis mensibus ubi matu-	
Tangaribardinus q; partibus Chri-		rescat.	7.A
stianis faueat.	88.B	Troianum solum unde.	58.A
Taprobana margaritarum procrea-		Troicus ludus apud Hispanos.	13.A
trix.	45.D	Trucimanus Valentinus in Soldani	
Taquenazabo regio.	59.D	manus quomodo uenerit.	81.D. no-
Tanacuru regulus.	66.D	menq; Christi abnegarit.	82.A
Taurus mons.	52.B	Trucimanus Mameluchus propter	
Taxamarus regulus.	72.A	Christianorum fauorem periclitat-	
Teaocha regulus Christianos beni-		tur.	86.B
gne accipit.	46.A	Trucium Canibalium patria.	26.B
Tempestas uiolentissima describitur.		Tubanama regio quibuscunque fru-	
	21.C.79.A.B.8.C	gibus alendis idonea.	48.D
Templorum ornatus inter Barba-		Tubanama reguli regia.	48.56.C
ros.	73.C	Tubanama imperium Sardanapali-	
Teneriphe insula una Fortunatarū.		cum.	48.A
	1.B.53.C	Tubanama capitur.	48.B
Tenora, id est, uniones.	19.A	Tubanama quanto auro se à Christia-	
Terra semper uiuens.	52.A	nis redemerit.	48.C
Testa marina fœmoralis loco.	51.B	Tumaccus regulus Christianorum si	
Testudinibus mundatur lepra.	15.A	dei se committit.	44.D.45.A
Testudines inusitatae magnitudinis:		Tumaccus regulus.	64.C
eorumq; pariendi ratio.	64.A	Tumanama regnum, auro refertissi-	
Teucer ex Creta electus.	58.A	mum.	31.C
S. Thomæ arx.	7.B.10.C	Tunna agis species.	62.D
Thracæ.	52.B	Tuquemenius Sultanus ex feruis cre-	
Thuris feracissima terra ubi.	24.A.38.B	atur.	83.D
Tiburonus piscis hominem dentis		Turbo uiolentissimus.	11.D
ictu secat.	60.A	Turcorum copiarum quater à paucis Ma-	
Tichri uicus Christianis subditus.		meluchis profligati.	92.A
	34.B.C	Turui regulus.	23.C
Ticinus fluuius.	41.B	Tympana classica instrumenta.	51.B
Tigrides ubi.	50.A	Tyrma prima sedes in Canaria.	58.A

I N D E X.

Tyrhenum æquor Italiam ab Adriatico differminat. 52.B

V Agonione in philomenam transformatio. 22.A.B

V habum prouincia. 61.C

Valdiuæ miser interitus. 35.B.71.D

Valentinum regnum Hispanis hæreditario iure subiectum. 87.D

Valladoletum oppidum. 41.A

Vaschus præfectus militum creatus. 42.D (42.B)

Vaschi altera nauigatio. 42.D (42.B)

Vaschus principatum in Dariennensibus sibi usurpauerat. 34.B

Vaschi & Ariæ dissidium. 74.D

Vaschus iniquo iudicio obrutus, supplicio afficitur. 74.D

Vellera ex arboribus ubi. 2.C

Venationis ars. 67.B

Veneris dies Mahometæorum festus dies. 92.A

Venetiarum situs. 76.C

Venetiarum urbis descriptio. 78.A

Venetorum ducis potestas. 77.A

Venetorum comitiæ. 76.D

Venetorum instituta. 76.C.78.A

Venetorum lex de iuuandis nobilibus pauperibus. 77.D

Venetorum moneta. 77.A

Veneti terrarum omnium hospites. 77.A

Ver ubi sit quando nobis autumnus. 45

Veedor magistratus Hispanorū. 54.B

Verzinum lignum. 11.B

Vespertilionum noxiarum copia in gens ubi. 57.B

Vespertiones gallis gallinisq; infesta. Ibidem

Vespertiones turturibus non minores. 24.B

Vespertiones morsu letales. 32.D

Vesputius astronomiæ peritissimus. 51.B (54.A)

Vibba regio. 51.B (54.A)

Victoriæ oppidi descriptio. 72.D

Villa noua. 63.C

Vincentij Annez peregrinatio. 38.A

Vincentij Annez de Barbaris uictoria. 38.B

Vinum lege Mahometica interdictum. 84.C

Vinum diuerforum colorum. 34.C

Vina e granis & fructibus. 64.D

Vina ex palmarum fructibus. 31.B

Vinum ex radicibus expressum, Ibid. 31.B

Virginis intemeratæ simulacrum ubi colatur. 3.D

Virgines sine uirorum consuetudine insulam incolunt. 70.A

Virginitas ubi ad matrimonij tempus colatur. 70.B

Vites ubi sua sponte nascantur. 9.A

Vitreorum calculorum merces. 50.A

Vitreorum calculorum summum precium. 51.B.53.A.68.D

Vitreæ fertæ magno in precio. 64.D

Vmbra uirorum coitum simulantes euanescent. 22.D

Vnionū copia. 16.A.B.D.18.D.20.A.64

Vnionum precium. 20.A

Vniones quot in uno conchylis. 65.B

Vraba insula. 26.B.32.C.D.52.C.65.C

Vraba continens putata. 71.D

Vrabæ fauces. 41.D

Vrabensis sinus latitudo. 29.D

Vrabensium fluminum amplitudo quæ sit. 39.B

Vrabæ rerū etiam importatarū ubertas mira. 39.C

Vrida fluuius. 42.A.51.B

Vrsi ichthophagæ nec hominibus noxi ubi. 55.D

Vru nauigia. 32.C.33.A

Vrias animal cuniculo nostro simile. 12.B.13.D.50.C.62.B

Vxores regibus mortuis ubi uiuæ cõsepeliantur. 63.B

X

X Accoei fluuius. 60.A

Xagua arbor, cuius pomi fuscus glauconiger. 62.C

Xaguaguara regio, eiusq; populimores. 51.B

Xamana Hispaniolæ regio. 5.A.59.C

Xagua regio. 59.C

Xaragua. 13.D.14.D.59.D

Xaragua pluuios nullos habet. 63.B

Xaraguensium excipiendi regem eorum apparatus. 12.D.13.A

Y

Yaguana regio. 59.D

Yamiroa fluuius. 63.C

Yaquini regio pluuijs caret. 63.B

Ymizui Hybahaino montes, quorū in uertice stagnum. 60.A

Zahor

I N D E X.

Z Ahoran fluuius. 51.B

Zacynthus insula. 79.D

Zamballatus Damasci Syriæq; præses. 85.C

Zamballatus Soldanus creatur. 85.C

Zamballati Soldani tyrannis & inuentus. 85.C.D

Zantus insula. 79.D

Zara Dalmatica urbs. 79.B

Zauana regio. 59.D.63.C

Zauana Comogri regia. 48.D

Zauanæ regiūculæ incolæ efferi. 62.A

Zazaucios agis species. 62.D

Zenu regio. 54.C

Zemes simulacra. 21.D.39.C

Zemes uarij. 23.A

Zemium cultus. 71.C.73.D

Zemium expugnatio. 71.C

Zemes sublari haud usquam amplius uisū. 58.C

Zeremæ uicus. 65.D

Zizaniæ radix amara. 67.A

Zobroba fluuius. 51.B

Zona torrida habitabilis. 63.D

Zona torrida niues habet. 15.C

F I N I S.

E R R A T A.

Folio 8. D. uersu 17. nomine. 9. D. uer. 10. iudicium. 22. C. uer. 17. natam. 43. D. uer. 3. conseruntur. 19. D. uer. 14. proficisci. 64. B. uer. 10. distinguere uersus, lam uis leant. Ipsius comites. Australis pelagi.

IO. RUFFVS FOROLIVIENSIS
Archiepiscopus Consentinus, Legatus
Apostolicus, ad Lectorem de
Orbe nouo.

Accipe non noti præclara uolumina mundi,
Oceani & magnas noscito Lector opes.
Plurima debetur Typhis tibi gratia, gentes
Ignotas, & aues qui uehis orbe nouo.
Magna quoq; autori referenda est gratia nostro,
Qui facit hæc cunctis regna uidenda locis.

PETRI MARTYRIS

ANGLI MEDIOLANEN. CONSILIARII REGII,
Protonotarij Apost. Oceaneæ decadis liber primus, ad Afcanium
Sphorciam uicecomitem, Cardinalem, uicecancellarium.

A

OLEBAT grata uetustas pro dijs habere uiros,
quorū industria & animi magnitudine ignota ma-
ioribus eorum terra panderetur. Nobis autem, qui
deum habemus unicum, sub triplici persona, quem
colamus, restat ut huiusmodi genus hominum si
nō coluerimus, admiremur tamen; reges uero ob-
seruemus, quorū ductu & auspicijs datum est illis
cogitata perficere: utrosq; etiam extollamus, & pro
uiribus illustremus, iure merito. Quare de insulis
maris occidui nuper repertis, & rei autoribus quid
referatur, habeto; hoc siquidem tuis literis uehemēter cupere uidēris. Ab ipsius
ergo initio, ne sim cuiquam insurtus, exordiri est animus. Christophorus Colo-
nus quidam Ligur uir, Fernando & Helisabethæ regibus catholicis proposuit
& suauit, se ab occidente nostro finitimas Indiæ insulas inuēturum, si nauigijs &
rebus ad nauigationē attinentibus instruerent: a quibus augeri Christiana reli-
gio, margaritarum, aromatum atq; auri inopinata copia haberi facile posset. In-
stanti ex regio fisco destinata sunt tria nauigia: unum onerarium caueatum, alia
duo mercatoria leuia sine caueis, quæ ab Hispanis Carauelæ uocantur. His habi-
tis, ab Hispanis littoribus, circiter Calendas Septemb. anni secundi & nonage-
simi supra quadringentesimum & millesimum à nostra salute, iter institutum,
cum uiris Hispanis circiter c c x x Colonus cœpit. A Gadibus in alto oceano
Fortunata, ut multi putant, insula, quæ ab Hispanis Canariæ nuncupantur,
iam pridem repertæ, distant millia passuum mille & ducenta, secundū eorum ra-
tionem: dicunt enim distare tercentum lequas: singulas autem lequas nauiga-
tionis periti, quatuor millia passuum cōtinere suis computationibus aiunt. For-
tunatas insulas ob cœli temperiem appellauit antiquitas: neq; enim grauis ur-
get incolas hyems, neq; atrox æstas. Sunt tamen qui eas uelint esse Fortunatas,
quas Capitis uiridis insulas, Portugalenses appellant. Canarias, ad hæc usq; tem-
pora hominibus nudis, eo quod extra omne clima Europæ ad meridiem, & sine
ulla religione degentibus, habitatas, Colonus aquandi, & resciendarū nauium
gratia, priusquam se tam duro labori crederet, adiuuit. Non insuaue futurum ar-
bitror, quandoquidem in Canarias incidimus, si ex ignotis quomodo notæ, si
ex incultis quomodo cultæ sint effectæ, narrauerimus: longa namq; annorum
curricula incognitas iam obliuioni tradiderant. Hæ insulæ septē Canariæ dictæ,
anno circiter Millefimo c c c v à gallo nomine Betanchor, ex concessione
reginæ Catherinæ, regis Ioannis filij sui, dum infans esset, tutricis, repertæ forte
fortuna fuerunt. Pedem ibi fixit per aliquot annos Betanchor, duasq; ex illis oc-
cupauit ac redegit in cultum, Lancelotum & Fortemuenturam. Eo mortuo hæc
res eius Hispanis uiris precio insulā utraq; præbuit. Fernandus dehinc Peraria
& uxor eius Ferream & Gomeram inuaserunt. Nostis temporibus tres reli-
quas, Canariam magnā scilicet, Petrus de Vera nobilis Xericij ciuis, & Michaël
de Moxica. Palmam autem ac Tenerifem Alphonsus Lugo, sed impensa regia.
Gomeria deinde ac Ferrea non cū magno labore subditæ sunt. Sed Alphonsus
Lugo duriusculē rem perfecit: gens enim illa nuda, syluestris, saxis & fustibus
bella gerens, semel eius exercitum fugauit, trucidauitq; circiter quadringentos:
tandem eos deuicit. Ita Canariæ omnes ad Castellanam additæ sunt potētiam.
Ab his igitur insulis Colonus occidentem solem semper secutus, licet in leuam

Fortunatis insu-
lis unde nomen

Canariæ
insulæ.

C paulisper, tres & triginta continuos dies, coelo tantum & aqua contentus nauigauit. Hispani comites murmurare primum secreto coeperunt, apertis mox conuicijs urgere, de perimedo cogitare, demum uel in mare proijciendo, consulebatur: se deceptos fuisse ab homine Ligure, in praecipitum trahi, quā nunquam redire licebit. Post trigessimū iam diem furore perciti proclamabant, ut reduceretur, ne ulterius procederet stimulabant hominem: ipse uero, blandis modo uerbis, ampla spe modo, diem ex die protrahēs, iratos mulcebat, deposebat; proditiōnis quoque taxandos esse à regibus, si aduersi quicquam in eum molirentur, & si parere recusaret, praedicabat. Optatum tandem terrae prospectū lati suscipiūt. Patefecit nauigatione hac prima, sex tantū insulas, atque ex ijs duas inaudita magnitudinis: quarū alteram Hispaniolam, Ioannam alterā uocauit: sed Ioannam esse insulam non pro certo habuit. Illarum quarundā littora cum abraderent, cantantem inter condensa nemora philomenam mense Nouembri audierunt. Dulcium aquarum ingentia flumina, natiuos portus magnarum classium capaces, adinuenit. Ioannae littora lambens, ad occidentē à septentrione recto latere non multo minus octingentis millibus passuum percurrit (aiunt enim centum & octoginta lequas) continentem arbitratu, quod neque terminus neque terminus ullius signum in insula, quantum oculis prospectus inserviebat, appareret: retrocedere instituit, redire etiam illum pelagi tumores coegerunt: nam Ioannae littora per uarios inflexus tantum iam ad septentrionem se uertebant & curuabantur, quod boreales flatus naues acius infestarent, quoniam hyems uigebat. Ad orientem igitur proras uertens, Ophiram insulam sese reperisse refert: sed cosmographorum tractu diligenter cōsiderato, Antillae insulae sunt illae & adiacentes aliae: hanc Hispaniolam appellauit: in cuius septentrionali latere tentare locorum naturam cupiens, terrae appropinquabat. Cum in planam quandam & caecam rupem aquis coopertam, carina grandioris nauis incidens aperitur, & perstat, saxi latentis planities fuit illis, ne submergerentur, adiumento: cum reliquis igitur duabus properantes, uiros omnes incolumes educunt. Ibi primum ad terram egressi, homines indigenas uiderunt: qui uenientem inauditam gentem conspicati, facto agmine in condensa nemora omnes, ueluti à canibus gallicis timidi lepores, sese fugientes recipiunt. Nostri multitudinem insecuti, mulierem tantum capiunt: hanc cum ad naues perduxissent, nostris cibis & uino bene saturatam, atque ornatam uestibus (nam ea gens omnis utriusque sexus nuda penitus uitam ducit, natura contenta) solutam reliquerunt. Quum primum ad suos mulier concessit (sciebat enim illa quod fugientes diuerteret) ostendissetque mirum esse nostrorum ornatum & liberalitatem: omnes ad littora certatim concurrunt, gentem esse missam e coelo autumant. Aurum, cuius erat apud illos aliqua copia, ad naues natando portant: pro frusto aut paropsidis fictilis aut uitrei crateris aurū commutabant. Si ligulam, si tintinnabulū, si speculi fragmentum, si quicquam aliud simile nostri impartiebatur: tantum auri quantum petere libebat, aut unusquisque eorum assequabatur, exhibebant. Cum iam res ipsa ad familiare commercium deuenisset, & gentium mores nostri perquirerent, reges habere gentem illam per signa & coniecturas cognouerunt. Enauius descendentes nostri, à rege & reliquis indigenis honorifice recipiuntur: nostris, omnibus quibus poterant & sciebant modis assurgebant. Sole ad occasum uergente, nostris, dato salutationis angelicae signo, genua christiano ritu flectentibus, iidem illi faciebant. Crucem quocumque modo Christianos colere conspicerent, adorabant. Ex nauī quam saxo illam diximus, nostros homines & quicquid in ea uehebatur, ita celeriter atque animo laeto gens illa in terram suis litribus, quas Canōas uocāt, eduxerunt, quod affines affinibus apud nos nulli maiore misericordia tacti succurrant. Canōas autem illas ex solo cauato acutissimis lapidibus ligno, longas, sed angustas construunt: monoxyla propterea esse

Admiranda
hominū hu
manitas

A esse dicemus. Octoginta remigum capaces plerisque se uidisse multi affirmant. Vt ferri apud eos nullus inuenitur: propterea quo modo siue domos, quas mira arte laboratas uidebant, siue alia quaecumque ad eorum usum pertinentia, fabricarent, maxima nostros detinuit admiratio: sed ex fluuiialibus quibusdam durissimis lapidibus praecutis omnia apud illos diduci certum est. Esse non longe ab illis insulis quorundam ferorum hominum insulas, qui carnibus humanis uescantur, fama didicere: id esse causae quod ita trepidi aduentantes nostros confugerent, postea retulerunt: Canibales arbitrati, sic truculentos illos, siue Caribes, uocāt. Horum obscenorum insulas itinere ferē in medio ad has insulas ad meridiem reliquere. Suas insulas ij mites à Canibalibus nō aliter incursionibus crebris uexari perpetuō ad praedam cōqueruntur, atque per nemora uenatores per uim & per insidias feras insectantur. Quos pueros capiunt, ut nos pullos gallinaeos, aut porcos quos ad obsonia uolumus pinguiore & teneriores educare, castrant, grandiores & pingues effectos comedunt: etate autem iam matura cum ad eorum manus perueniunt, peremptos partiuntur: intestina & extremas membrorum partes recentes epulantur, membra sale condita, ut nos pernas suillas, in tempora seruant. Mulieres comedere apud eos nefas est & obscenum: si uero quas assequuntur iuuenes, ad sobolem procreandam, nō aliter atque nos gallinas, oues, iuuenas, & caetera animalia, curant & custodiunt: uetulas ad obsequia praestanda pro seruis habent. Insularum, quas nostras iam possumus appellare, tam uiri quam foeminae, cum Canibales aduentare praesentiunt, aliam quam fuga salutem nullam inueniunt: sagittis harundineis praecutis licet utantur, ad Canibalium tamen uim & furores reprimendos parum prodesse compererunt: decem enim Canibales centum ex alijs facile, si concurrant, superaturos omnes indigenae fatentur. Quid utraque gens praeter coelum atque eius lumina adoret, non satis exploratum habuerunt. De reliquis insularum moribus breuitas temporis atque interpretum inopia, plura noscere nō permiserunt. Radicibus ij mites nostris

Incredibilis
quorundā homi
nū immanitas

Insularū cibi

C alij flauit toto corpore, alij similes Indicis torquati minio, uti Plinius ait, quadraginta tulerunt, sed coloribus uiuacissimis & latis maximopere. Alas habent uersicolores, uiridibus enim & flauis pennis, quasdam habent ceruleas & purpureas mixtas: quæ uarietas parit delectationē. Hæc uolui de psittacis, illustrissimè princeps, recitare: quamuis huius Christophori Coloni opinio magnitudinis sphaeræ & opinioni ueterum de subnauigabili orbe uideatur aduersari, psittaci tamen inde asportati, atque alia multa, uel propinquitate, uel natura solum Indicum has insulas sapere indicant: cum præcipue Aristoteles circa finem libri De cælo & mundo, Seneca, & alij non ignari cosmographiæ, ab Hispania, Indica littora per occidentem non longo maris tractu distare attestentur. Masticeis, aloëis, gossampij, atque aliarum huiuscemodi rerum copiam suapte natura tellus illa producit. Ex arboribus, ueluti apud Seres, uellera colliguntur. Grana quædam rugosa diuersorum colorum, caucaseo pipere acutiora: ramalia etiam ex coccis arboribus cinamomi forma, gustu autem & odore acrem zingiberim & medulla & superiore libro imitantia, tulerunt. His igitur inuētæ nouæ telluris & inauditi alterius terrarum orbis signis contentus, prospero reditu, flantibus zephyris iam, propter nostrum uer propinquum redire constituens, octo & triginta uiros apud eum regē, de quo supra memorauimus, reliquit: qui locorum & temporum naturam, donec ipse reuerteretur, inquirerent. Is rex ab incolis dicebatur Guaccanarillus: cum quo icto singularis amicitia: foedere, de uita & salute ac tutela eorū quos ibi relinquebat, quibus potuit modis, egit. Misericordia contactus rex erga nostros, quod alienis terris defererentur, lachrymas effudit: uisus est, atque omnem opem pollicitus. Sic alter alterum complexi, ad Hispaniam Colonius rediturus, uela dari imperat: secum decem uiros ex illis abducens, a quibus posse omnium illarum insularum linguam nostris literis Latinis, sine ullo discrimine, scribi compertum est. Vocant enim cælum turci, domum bōa, aurum cāunt, uirum bonum tayno, nihili, mayāni. Reliqua omnia uocabula non minus liuide proferunt, atque nos latina nostra. Hæc habes quæ de prima eius nauigatione memoratu digna existimaui. Rex autem & regina, quorum omnes cogitatus uel dormientium, in religionis nostræ augmento sunt siti, sperantes ad Christi legem tot nationes & simplices gentes facile trahi posse, ijs auditis commouentur. Colonum aduenientem honorifice, uti pro talibus ausis merebatur, tractat. Sedere illum coram se publice (quod est maximum apud reges Hispanos amoris & gratitudinis supremūq; obsequij signū) fecerunt. Præfectum marinum uocari deinceps Colonum imperant. Is Almirantus Colonius apud Hispanos nūcupatur. Fratrem etiam ipsius Bartholomæum Colonum, rei marinæ & ipsum peritum, præfecturæ insulæ Hispaniolæ titulo ornarunt. Hunc magistratum uulgò Adelantatum appellat. Almirantū igitur & Adelantatum ac nauigiorum præsentia nomina, cætera etiam huiuscemodi, data opera suis aliquando uulgaribus appellabo nominibus, quò apertius intelligat. Nunc ad institutum redeamus. Ex insulis, uti in initio Colonius ipse, iam Præfectus marinus, pollicebatur, maxima eorū quæ mortales omnes totis uiribus sequimur commoda prouentura creditum est. Duabus igitur his causis commoti sanctissimi mihi duo confortes, XVII ad secundam expeditionem nauigia parari iubent, tria oneraria caueata magna, XII id genus nauium quas dici apud Hispanos Carauelas scripsimus sine caueis. Eiusdem generis duas aliquanto grandiores, atq; ad sustinendas caueas propter malorum magnitudinem aptas. Huius classis parandæ curam Ioanni Fonseca, uiro genere nobili, decano Hispalensi, ingenio atq; animo pollenti, tradunt. Ultra ducentos & mille armatos pedites illi imperant conducī, inter quos omnium mechanicarum artium fabros & opifices innumeros stipendio accersiri iubent: equites quosdam cæteris armatis immisceri. Ad foetus procreandos, equas, oues, iuuenecas, & plura alia cum suis gene-

ris

A ris masculis legumina, triticum, ordeū, & reliqua ijs similia, non solum alimentis, uerum etiam seminandi gratia, præfectus apparat. Vites & aliarum nostratum arborum plantaria, quibus terra illa caret, ad eam important: nullas enim apud eas insulas notas arbores inuenere, præter pinus palmasq; & eas altissimas ac miræ duritiei & proceritatis ac rectitudinis, propter soli ubertatem: atque etiam ignotos fructus alias plures procreantes. Terram aiunt esse terrarum omnium quas ambiūt sidera, uberrimam. Instrumētā omnia fabrilia, ac demum alia cuncta quæ ad nouam ciuitatem in alienis regionibus condendam faciunt, unicuiq; artufici imperat. Ex fide regis chetibus plures hanc nauigationem, & rerum nouarum studio, & præfecti autoritate promoti, sua sponte aggressi sunt. Secundis igitur uelis, VII calend. Octobris anni IIII & nonagesimi supra quadringentesimū & millesimū a salute nostra, a Gadibus mouit. Fortunatas insulas calend. Octobris terigere. Ex Fortunatis ultima dicitur ab Hispanis Ferrea, in qua nulla est alia potabilis aqua, præterquam ex rore de arbore unica in insulæ supremo dorso stillante assidue, & in lacunā manu factā cadente. Ab hac insula uela in altum oceanum, tercio idus eiusdem, cœpit protendere. Hæc nobis intra paucos dies ab eius discessu renunciata fuerunt: quicquid succedet, accipies. Vale felix. Ex hispana curia, idus Nouemb. M. cccc. xciii

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. PROTONOTARII APOST.
regijq; cōsiliarij, Oceanæ decadis liber secundus, ad Ascan,
Sphorciā uicecomitē, Cardinalē, uicecancellariū.

R EPETIS, illustrissime princeps, cupere te quæ accidunt in Hispania de orbe nouo cognoscere: placuisseq; tibi quæ hactenus de prima nauigatione scripserim insinuaui. Accipe quæ successerunt. Methymna Campi celebre oppidum est in Hispania, respectu uestri, ulteriore: & in ea parte quæ Castella Vetus dicitur, a Gadibus circiter quadraginta miliaria passuum distans. Ibi curia commorabatur, cum circiter nono calend. Aprilis huius anni nonagesimiquarti, cursores ad regem & reginam missi, aduētasle XII ex insulis nauigia retulerūt, Gadesq; prospero reditu appulsa esse: sed nihil aliud se uelle Regi & reginæ ductor ipsarum nauium per nuncios significare ostendit, præterquam præfectum marinum cum quinq; nauigijs & nongentis hominibus, uestigandi causa, in Hispaniola permanisse: cætera se coram recitaturū scribit. Pridie igitur nonas Aprilis, dux ipse classis frater nutricis primogeniti regij a præfecto marino legatus aduenit: ab eo cæterisq; simul fide dignis hominibus, quæ mihi per ordinē interroganti fuerūt enarrata, ut tibi gratum faciam, recensebo: accepi etenim ego quæ dederunt: quæ autem dederūt cognoscito. Tertio idus Octobris ex insula Ferrea Fortunatarum ultima, ab Hispanis littoribus discedentes, cum classe nauium septemdecim in altum, unum & uiginti æquos dies, priusquam insulā ullam attingerēt, consumpserūt: ad læuam multo magis quam itinere primo, aquilonē secuti, data opera uertere proras: propterea in Canibaliū siue Caribium insulas, de quibus fama tūtum apud nostros erat notitia, inciderūt. Insulam arboribus ita conlitam, quod neq; uulnam quidē aut nudū aut lapidei soli, conspiceretur, primū uiderunt. Hanc quoniā die dominico fors obtulerat, Dominicam placuit uocari: nulla ibi mora contracta, quod desertam esse præsenferunt, progrediuntur. His uno & uiginti diebus octingētas & uiginti lequas sese arbitrati sunt percurrisse, adeo prosperi illos uētū aquilones a puppi secuti sunt. Post breue spaciū æquoris, occurrerunt insulæ diuersis arboribus, uimine, trunco, radicibus & folijs, aromaticis & suæ

Cues odores emittentibus refertae. Neque homines, neque ulla se ibi animalia uidisse, praeterquam inaudite magnitudinis lacertos, referunt, qui in terram scrutandi gratia descenderat: galaniam hanc appellat. Ex eius insula promontorio quodam monte a longe uiso, discessere. A triginta millibus passuum ab hoc monte fluuium descendente magni fluuii latitudinis signum prospexisse uisi sunt. Hanc primam a Fortunatis terra habitata inueniunt: obscaenorum esse Canibaliu, de quibus fama prius acceperat, nunc experimeto, & his interpretibus, quos primo itinere ad Hispaniam praefectus duxerat, cognouerunt. Insulam peragrantes innumeros, sed x x tantam aut x x x domorum singulos uicos inueniunt. Ordine platearum tugurijs in gyrum circa plateam constructis seruati. Quandoquidem de illorum domibus in sermonem incidimus, haud absurdum mihi fore uidebitur, si quales eas esse audierim, enarrauerim. Ligneas omnes, & sphaerali forma fabricatas esse aiunt. Ex arboribus sublimibus altissimis terrae affixis circumferentia primum domus construunt: alij postmodum ab interiore parte curtis trabibus appositis, quae exteriores altas, ne labantur, sustineant. Altarum cacumina in tentorii castris formam coniungunt, ita ut acuta culmina domus illae omnes habeant. Tegunt deinde palmarum & quarundam aliarum similium arborum folijs contextis, modo tutissimo a pluuia. A trabibus curtis postmodum ad trabes interius deductis funibus gossampinis, aut ex quibusdam radicibus sparto similibus contextis, lodices ex gossampino superimponunt. Gossipium namque nutrit insula suapte natura, sic lectis pensilibus ex rudi gossipio, quod hispanum uulgus algodonum, italum bombasium appellat: uel stramine superiniectione utitur. Atrium habet quod uulgares aliae domus circueunt, in quod omnes lufuri conueniunt. Domos uocant boios, media acuta. Duas ligneas statuas rudes tamen singulis angulis ipsis inhaerentibus eleuatis conspicati, simulacra quae colerent arbitrati sunt, sed ad decorum ibi posita postmodum didicerunt: nam uti supra memorauimus, nihil adorare praeter coeli numen creduntur: quamuis ex gossipio textu laruas, in pictorum lemorum, quos se noctu uidere praedicant, similitudinem, conficiant. Sed unde digressi sumus redeundum est. Aduertare nostros incolae sentientes, domibus derelictis tam uiri quam foeminae profugerunt. Ex pueris & mulieribus captiuis, quos ex alijs insulis praedati fuerant, uel obsequij uel epularum gratia seruatis, ad nostros circiter x x x confugiunt. Domos ingressi, habere uasa fictilia omnis generis, fidelias, orcas, catharos, & alia huiusmodi a nostris non multum dissimilia: atque in eorum coquinis elixas cum psittacis & anserinis carnibus carnes humanas, & fixas uerubus alias assandas, comperere. Penetrant & domorum latibula quaeritando, tibiurum & brachiorum humanorum ossa accuratissime apud omnes, ad cuspides sagittarum conficiendas, seruati cognitum est: ex ossibus enim illas, quod ferro careant, fabrefaciunt. Cetera ossa ex eis caribus proijciunt. Inuenere etiam caput nuper occisi iuuenis trahi appensum, sanguine adhuc madidum. Quaesitando uero insulam interne, septem alia flumina, praeter id gradus quod esse Baetis ubi Corduba lambit, nostro autem Ticino latius aiunt, descendere per insulam mira riparum amoenitate, inueniunt. Hanc uocant Guadalupeam insulam, a montis Guadulapi similitudine, ubi intemeratae uirginis mirabile colitur simulacrum: Carucueriam incolae appellant: est Caribium primaria habitatio. Tulerunt ab hac insula septem psittacos phasianis grandiores, qui ab alijs psittacis colore longissime absunt: habent enim totum corpus & uentre & tergo purpureum: ex longioribus plumis illis ab humeris lena depedit super purpureas breues, modo quo apud nostros rucolas sapenumero capones habere ego ipse animaduerti: alarum autem pennas uersicolores tenent, sunt enim earum glaucae aliae, aliae purpureae flauis immixtae. Psittacorum non minor est in omnibus insulis copia, quam apud nos passerulorum, aut aliarum auium nostratum. Vt nostri picas, turdos & alia huiusmodi ad delicias nutrant, ita illi, quamuis eorum nemora psittacis plena sunt, psittacos educant, illos tamen deinde

Ossa humana
in sagittarum
usum seruatur

A comedunt. Mulieres, quas ex captiuis ad nostros concessisse supra dictum est, munusculis donatas ad Canibales adducendos, ire per signa praefectus imperat: nec enim illae ubi laterent, ignorabant. Haec apud uiros illa nocte comoratae, mane sequenti Canibaliu plurimos, spe munerum commotos, adducunt. Hinc stris uisis, uel terrore uel scelerum conscientia permoti, inter sese exortu murmure, alter in alterum oculos flectentes, cuneo facto ex insperato celerrime, ut multitudo auium, concitati ad nemorosas ualles pedem referunt. Nostri igitur, qui insulam inquirendi gratia aliquot dies pererrauerant, in unum collectis, sine ullo Canibale, tractis eorum lintribus unilignis, pridie idus Nouembris ex Guadalupea anchoras eleuant. Visendorum comitum, qui primo itinere in Hispaniola uestiganda telluris gratia superiore anno relictis fuerant, desiderio, praefectus prae motus, a dextra laeuaque plures insulas nauigando quotidie postergabat. Apparuit a septentrione grandis quaedam insula. Et qui prima nauigatione in Hispaniam uecti fuerant, & qui a Canibalibus redempti, uocari insulam ab incolis Madanino, affirmarunt, quam sola mulieres inhabitant. Ad nostrorum aures primo itinere de hac insula fama deuenerat. Ad eas haud secus Canibales certis anni temporibus concedere creditum est, atque ad Amazonas lesbicas transiretasse thraces, retulit antiquitas: & eodem modo filios ad genitores mittere ablatos, foeminas autem apud se retinere. Has mulieres subterraneos grandes cucuculos habere aiunt, ad quos, si alio quam constituto tempore quisquam ad eas proficiscatur, confugiant. Unde, si aut per uiam, aut per insidias tentare aditum sequentes audeant, sagittis sese tueantur, quas certissimas iacere creditur. Haec dant: haec accipito. Ad hanc insulam, propter boream ab ea flantem, non licuit peruenire: Vulturum enim iam sequebantur. Inter nauigandum a conspectu Madaninae ad quadraginta millia passuum, non longe ab alia, quam uecti indigenae populosissimam & rerum omnium uictu necessarium copia pollentem esse aiebant, praeterlabuntur: quoniam altis montibus instructa esset. Montem Serratum illam uocant. Inter cetera quae ab ijs quos uehebant, tum uerbis, tum signis colligere inter loquendum potuerunt, ille Canibales plerumque uenatum, uescendorum hominum gratia, supra mille millia passuum a suis littoribus, didicere. Altero die quaedam aliam uident: cui quod sphaerica esset, sanctae Mariae Rotundae nomen indidit praefectus. Ne moram traheret, aliam iterum sequenti ab isto die, quam sancti Martini nomine placuit uocitari, praetermisit. In tertium inde diem aliam, cuius diametrale latus ab oriente in occidentem centum & quinquaginta millia passuum esse iudicauit, extrinsecus conspexere. Esse has insulas omnes mirae pulchritudinis & fertilitatis accipiunt. Hanc ultimam Beatam Virginem Antiquam dixerunt: a qua pluribus alijs relictis, ad quadraginta millia passuum ceteris omnibus gradior alia quaedam occurrit, quam Ay Ay ab indigenis uocitam, sanctae Crucis nomine appellari uoluerunt. Anchoras e propriis iacere praefectus, aquandi gratia, in hac imperat: triginta ibi uiros in terram descendere nauis qua ipse uehebatur, iubet, qui loca tentaret: ibi canes inuenere, quatuor in littore. Iuuenes ac foeminae totidem statim protentis in supplicum modum lacertis, quasi auxilium, & a manu gentis nefandae libertatem expetentes, obuij nostris efficiuntur: multo meliorem sortem sese consecuturos quacumque illa foret existimantes. Canibales autem eodem quo apud Guadalupeam modo se fugientes ad syluas receperunt. Biduum ibi commorati, & stantibus interea nostris triginta utris in insidijs, ecce uenientem a longe canoam e caueis specularibus conspexere, qua octo uiros cum totidem foeminis uectari aduertentes, dato signo canoam nostri adoriuntur. Appropinquantibus nostros uiri simul & mulieres sagittis mira celeritate & crudelibus ictibus transfigere coeperunt: ita priusquam sese scutis cōtegere potuerint, unus ex nostris qui Cantaber erat, quaedam ex mulieribus peremerit, atque alium illa eadem alia sagitta acri uulnere

In mulieribus
sagittandi per
ritia

C transegerit. Venenatas sagittas medicamenti quodam genere illinitas esse aduerterunt, acie ipsarum circumcisa qua medicamen, ne discurreret, retineretur. Erat inter eos femina quaedam, cui, uti per coniecturas percipere fas erat, ceteri obtemperabant, ac ueluti reginae assurgebant. Hanc filius iuuenis, toruus, robustus, ferocissimi intuitus, leoninae faciei, comitabatur. Nostri ergo, ne grauius malum a longe uulnerati perferrent, multo satius esse manum conferere ducentes, remis agitata nostra nauicula qua uehebantur, Canóam impetu maximo inuerunt: ea in profundum missa, neque pigrius, neque rarius natando tam uiri quam feminae spicula in nostros dirigebat. Ad saxum quoddam aqua coopertum recepti strenue dimicantes tandem capiuntur, uno interempto, & reginae filio duobus uulneribus confosso. In praefecti nauim adducti non magis feritate ac uultus atrocitatem deponebant, quam Libyci leones cum sese in uincula detrufos esse praesentunt. Hos nullus est qui uideat, quin scalpi sibi horrore quodam praecordia fateatur: adeo atrox tartareusque est illis a natura, & immanitate insitus prospectus: a me ipso & reliquis qui una mecum plerumque ad illos intuendos Methi manae confluerunt, coniecturam facio. Ad iter redeo. Indies magis atque magis procedentes, iam ultra quinque & quingenta millia passuum ad Aphricum prius, deinde ad Fauonium, postea ad Argeltem, protenderant, cum pelagi quandam uastitatem immensam, insulis innumeris & miris modis inter se differentibus passim contextam, intrarunt: harum alias nemorosas atque herbidas & amoenas, alias siccas & steriles ac lapidasas altissimorum montium saxeorum, transeundo uidebant: quarum aliae purpureos in nudis saxis colores, aliae uiolaceos, aliae candidissimos ostendebant: metallis & gemmis esse conditas non desunt qui existiment. Sed ne illic naues firmarent, & obstitit maris intemperies & frequentia insularum metus, ne forte naues maiores saxo aliquo illideretur. In aliud igitur

D tempus harum insularum inuestigatione dilata, quas ob multitudinem & confusam intermixtionem numerare non licuit, iter suum prosequitur: sex tamen & quadraginta cum leuioribus quibusdam nauigijs, quibus non magno opus erat fundo, interfecuerunt: maioribus nauibus ab alto scopulorum metu iter peragentibus. Archipelagus Contexturam hanc insularum uocauere. Ab hoc tractu procedentes itinere in medio iacet insula dicta ab indigenis Burichénat: hanc sancti Ioannis insulam appellauit: inde sese plures ex ijs qui a Canibalibus liberati fuerant oriundos aiebant: populosissimam, cultam, portuosam, nemorosamque esse insulam fatebantur: eiusque incolae summa cum Canibalibus odia atque inimicitias semper exercuisse. Non habent ipsi nauigia, quibus a suis finibus ad littora Canibalium possint transfretare: sed si Canibales eorum terras praedae gratia incursionibus infestantes profligauerint, ut interdum contingit, quod belli euentus sint incerti, uices reddunt easdem: alterum enim ante oculos alterius secant, assant, & rabiosis dentibus lacerant & uorant. Haec omnia per interpretes indigenas uectos in Hispaniam primo itinere, discabant. Hanc insulam, ne moram traherent, praetermisere. Attamen in eius ultimo ad occidentem angulo, aquandi solum gratia, pauci in terram descendere: ubi more gentis eius domum inuenere magnam & conspicuam, quam uulgares aliae duodecim sedes desertae, circuibant: an quod pro anni temporibus nunc ad montana, ratione caloris, nunc ad planities, quando frigescit aer, transmigrent: an Canibalium timore domos penitus dereliquerint, non plane constitit. Regem habet unicum uniuersa insula, cui imperanti mira parent reuerentia. Circiter ducenta millia passuum huius insulae meridionale latus, quod abraferant, protenditur. In mare noctu duae mulieres & unus adulescens ex liberatis a Canibalibus transilientes, sese natando ad natale solum receperunt. Cum reliquis deinde optatam Hispaniolam a prima insula Canibalium quingentas lequas distantem, intra paucos dies attingunt: sed infelici euentu, quod omnes

Horribilis ins
facie atrocitas

A focios ibi relictos interemptos repererint. Est in huius insulae Hispaniola initio regio Xamaná ab incolis nuncupata. Ab ea ad Hispaniam prima nauigatione praefectus rediturus cum decem illis indigenis, quos supra memorauimus, uela retendit, e quibus tres tantummodo superstites erant: reliquis, contraria terrarum aeris & ciborum mutatione, defunctis. De tribus cum primum Santheremus Xamaná: latus ab eo sic appellatum attingit, unum solui iubet: alij duo noctu sese in mare furtim deiciunt, natando profugunt. Id praefectus, octo & triginta hominum, quos superiore anno paulo interius in insula reliquerat, miserada ne eis ignarus, non multum agre tulit: interpretes sibi non defuturos existimans, quia ob causam hos non magnificiebat. Vltimus aduectis nostris parumper, Canóa oblonga multorum remigum occurrit. In ea frater Guaccanarilli eius regis quem sibi astricto foedere discedens ab insula deuinctum amicitia praefectus reliquerat, cui etiam nostros maximopere commendauerat, uno tantum comitarus uehebatur. Is ad praefectum duas imagines aureas, nomine fratris, dono ferens: de nostrorum morte, uti postea per rei euentum cognitum est, suo idiomate egit: sed quoniam interpretes defuerant, eius colloquia non perpendit. Cum autem ad castellum ligneum & casas quas sibi aggere circumducto nostri construxerant, peruenissent, omnia in cinerem uersa, & silere omnia cognouerunt. Eares praefectum marinum ceterosque uiros graues deturbauit. Viuere tamen alique, cui male coniectarent, existimantes: tormenta & balistas igni supposito, una omnes exonerant, ut grauibus tonitruis, littoribus & altis montibus late concussis, si qui inter homines, aut inter ferarum latebras forte metu perculsi degant, aduentasse nostros per haec signa persentirent. Id incassum, utuebat enim nullus. A praefecto post haec missi ad regem Guaccanarilli nuncij, haec dicta, quantum potuere percipere, retulerunt: Eisse in ea insula maiores se reges, quod mirae sit magnitudinis, plures ait: horum duos, maximis copijs suo more comparatis,

B fama nouae gentis comotos aduentasse, belloque uictos nostros omnes trucidasse, repagula casasque simul & eorum suppellectilia combussisse: & se, quod nostris esse auxilio conatus fuerit, ab eis fuisse sagitta uulneratum, crus uitta gossama pina ligatum ostendens, retulit: propterea non iussit ad praefectum, quod maximopere cupiebat. Varios ibi esse reges, hosque illis, atque illos his, potiores inueniunt, uti fabulosum legimus Aeneam in uarios diuisum reperisse latium, Latinum puta, Mezentiumque ac Turnum & Tarchontem, qui angustis limitibus discriminabant, & huiusmodi reliqua per tyrannos dispartita. Sed Hispaniolos nostros insulares illis beatiore esse sentio, modo religionem imbuant: quia nudi, sine ponderibus, sine mensura, sine mortifera denique pecunia, aurea aetate uiuentes, sine legibus, sine calumnijs iudicijs, sine libris, natura contenti uitam agunt, de futuro minime solliciti. Ambitione & isti tamen imperij causa torquentur, & se inuicem bellis conficiunt: qua peste auream aetatem haudquaquam credimus uixisse immunem: quin & eo tempore, cede, non cedam, inter mortales pererrauerit. Ad rem a qua digressi sumus, redeamus. Altero die missus a praefecto Melchiorius quidam Hispalensis uir, apud pontificem summum, pro rege & regina functus oratoris officio, quo anno Malaca uenit in eorum potestatem, neque uulnus neque uulneris ullius cicatricem, uitta sublata, se uidisse retulit: leueto illum tamen, aduersa ualitudine simulata, iacentem reperit, cuius cubiculo septem concubinarum pellicum lectuli adhererent: unde peremptos eius consilio nostros suspicari coepit: re tamen dissimulata, cum Guaccanarillo egit Melchiorius, ut postero die ad uisendum praefectum sese ad naues conferret. Naues igitur, uti pactus fuerat, ingressus, nostris salutatis, atque auro donatis primoribus, ad mulieres a Canibalibus ereptas conuersus, in unam, quam Catharinam nostri uocabant, oculos semifractos conijcere uisus, eam blande allocutus est: atque sic urbaniter ac lepide a praefecto ueniam petens, aspectu equorum & aliarum

Felicitissimum
uite genus

Audax mulierum facinus.

C rerum illis incognitarum admiratus, discessit. Fuere qui præfecto consulerent Guaccanarillum detinendum, fore uti si eius consilio nostros peremptos fuisse comperirent, poenas daret. Sed irritandi animos indigenarum non esse tempus præfectus ratus, eum dimisit. Postridie eius diei regis frater ad naues se conferens, uel suo, uel fratris nomine, mulieres seduxit: nam sequenti nocte intempesta, Catharina ipsa, ut sese & quascunque posset in libertatem uēdicaret, aut regis & fratris eius sollicitationibus subornata, multo maius facinus aggressa est. Cloelia Romana, quæ Tiberim, ruptis uinculis Porcenæ imperium fugiēs, cum reliquis obsidibus uirginibus enatauit: illa enim fluuium equo, hæc cum septem alijs mulieribus suis met lacertis confusa, circiter tria millia passuum, atque etiam maris non bene tranquillū, traiecit: tantum enim à littore classis omnium opinione distabat. Illas insecuti cymbis leuiores nostri, eodem lumine, quo in littore uiso, mulieres regebantur duce, tres assecuti sunt. Catharinam cum quatuor reliquis ad Guaccanarillum euasisse creditum est: nam ubi eluxit, missi à præfecto nuntij, aufugisse cum omni supellectile Guaccanarillum simul & feminas ipsas, cognouerunt. Id non iniuria, fuisse nostros eius consensu interemptos, suspicionem adauxit. Hunc deinde Melchiorius, de quo supra, tribus armatis centurijs accersitis queritans (centuriam centum uirorum numerum appello: licet me non lateat, constare centuriam ex uiris centum uigintiocto, quindecimque decuriam) in fauces qualdā retortas, quinque collibus erectis munitas, incidit: fluuij alicuius grande ostium arbitratus. Portum ibi ualde commodum ac tutum adinuenit. Portum Regalem propterea nominandum censuerunt: falcatum eius ingressum, atque adeo in arcum dispositum ferunt, quod siue in læuam siue in dextram introductas naues flectant, unde donec ad ostium reuertantur, ingressi fuerint, non facile dignosci possit: quamuis tribus simul paribus proris onerariæ naues procedere ualeant. Hinc atque inde sublati colles littorum loco uenientes frangunt uentos. In eius medio sinu promontorium nemorosum, pluitacis atque aliarum uolucrum ibi nidificantium multis generibus refertum, suauissimeque concinentium, erigitur. Duo in portū hunc flumina non mediocriter defluere cognouerunt. Dum inter utrumque terram explorant, altam à longe domum uident. Ibi latere Guaccanarillum rati, accedunt. Adeuntibus nostris, uir quidam fronte rugosa & elato supercilio, centum hominibus comitatus, efficitur obuius: arcu, sagittis, & lanceis præacutis, sudalibus omnes armati, minantibus similes, accurrunt: se Tainos, id est, nobiles esse, non Canibales, inelamitant. Signo pacis à nostris dato, arma simul & feritatem illam deposuere: & singulis accipitris tintinnabulis acceptis, statim cum nostris adeo strictam amicitiam iniere, ut in nostrorum potestate sese sine ulla mora in naues ex altis fluuij ripis demiserint, & suis postea muneribus nostros donauerint. Domum illam qui eam dimensit sunt, duorum & triginta magnorum passuum à circumferentiā ad circumferentiā, erat enim spherica, tacto diametro, fuisse asserunt, x x x alijs popularibus circumseptam: lacunaribus harundineis uersicoloribus superinductis, mira arte intertextis. Interrogati quibus modis melius dabatur, de Guaccanarillo, responderunt, non esse Guaccanarilli, regionis huius, sed eius qui aderat, imperiū. Sensisse sese fatebantur, quod Guaccanarillus à littoribus ad motana secesserit. Icto igitur cum hoc Cacico, id est rege, fraterno foedere, ad præfectum quæ uiderant renūciaturi, rediere. Diuersos interea cēturiones exploratū longius suis cēturijs comitatos præfectus emittit: inter quos Hoiedā & Gorualanū nobiles iuuenes, & animosos ambos: horum alter quatuor flumina, alius alia parte tria ab iisdem montibus collabētia comperere: in quorū omnium arenis aurū, nostris presentibus, indigenæ qui eos comitabantur, hoc modo colligebāt: Arena manibus effossa ad scrobem usque lacerti profunditate, ex imo scrobis plenas arena sinistras dehinc extrahētes, dextra auro delecto, sine ulteriore industria, in manus nostrorum

A rum grana porrigebant: quorum se uidisse multa ciceris crassitudine plures fatentur. Vidi ego ipse postea allatum rudem fluuiali petrae similem globum, ponderis unciarum 1 x ab ipso Hoieda repertum. His signis contenti rem ad præfectum referunt. Iusserat enim præfectus (ut mihi relatum est) poena etiam præposita, ne quid ulterius præterquam de locis & locorum signis curaret. Fama etiam increbuit, esse quendam regem motum, à quibus flumina illa decidunt, quem Cacicum Caunabōam uocant, id est, dominū domus aureæ: boam enim domū dicunt, cāuni autē aurum, & cacicum regem, uti iam dictum est. Nullibi aquarum pisces inueniri posse illis præstantiores, saporosiores, aut minus noxios. Et aquas illorum omnium fluminum esse saluberrimas aiunt. Diem esse apud Canibales mense Decembri noctibus æqualem Melchiorius ipse mihi retulit: sed id sphaerae ratio non patitur: quamuis eo mense autum altæ nidificarent, altæ filios iam natos in nidis haberent, & calor uigeret non mediocris. Absconditotum Plaustrum sub arctico polo, atque occidere custodes Canibales, mihi de altitudine poli ab horizonte diligentius scrutanti, enarrauit. Cui de ijs maior sit fides quam huic adhībenda, nullus hoc itinere redijt. Si ergo fuisset Astronomiae peritus, diem ferè noctibus æqualem dixisset: nullibi enim terrarum æqua est uersus solstitia nox diei: ipsi uero æquinoctialem nūquam tetigere, quandoquidem arcticum polum semper habuere ducem, & ab horizonte semper eleuatum. Sunt enim alij neque literarum aut rerum experientia periti. Propterea breuibz nunc & incōposita epistola, quæ colligere potuerim, accipito: prope diem, uti spero, à me cetera quæ de regibus habiturus, scripsit enim ad me præfectus ipse marinus, cui sum intima familiaritate deuinctus, sese mihi latissime quacunque fors ostenderit significaturum. Ipse propinquum portui cuidam, editum locum ad ciuitatem condendam elegit: ibique intra paucos dies domibus, ut breuitas temporis passa est, & sacello erectis, eo die quo Trium Regum solennia celebramus, diuina nostro ritu (in alio potest dici orbe tam extero, tam ab omni cultu & religione alieno) sacra sunt decantata terdecim sacerdotibus ministrantibus. Tempore quo iam sese ad regem & reginam missurum fuerat pollicitus appropinquante, & prospera nauigatione se offerente, non ultra cunctandum ratus præfectus, xii has Carauelas, quas aduētas diximus, commeauit, non mediocri molestia nostrorum internicione confectus: quorum morte, multa quæ iam de illorum locorum natura cognosceremus, adhuc nos latet. Ut pharacopolis, syrophœnicibus & aromatarijs accitis, possis quid regiones illæ ferant, quam calida sit earum superficies, dignoscere, ex granis omnis generis, ex libro & medulla earum arborum quas Cinnami esse autumant, ad te mitto: siue ex granis, siue ex animulis quibusdam, quas ex ipsis granis decidisse conspicias, siue ex ligno gustare uolueris, illustrissime princeps, tenuiter admoto labello pertingito: sunt enim, quamuis non noxia, ob nimiam tamen caliditatis acuitatem acra, & linguam, si in ea diu morentur, expungunt: sed statim, si fortè eius degustatione lingua concoquatur, epota aqua, asperitas illa tollitur. Ex frumento etiam quo panem faciunt, grana quædam alba & nigra tabellariū meo nomine dignationi tuæ dabit. Ligni, quod aloës esse dicunt, trun-

Decembri nidificant uolucres

cum affert: quod si iusseris scindi, suauem senties ex eo odorem emanare. Vale, ex hispana curia, tertio calendis Maij. M. cccc. xciij

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. PROTONOTARII APOST.

regijq; consiliarij, ad Ludouicum Aragoniũ Cardinalem,
in Oceanæ decadis librum tertium, præfatio.

ET I S iterum ut Phœbeos currus ineptus Phaëton guber-
net. Ex nudo silice suaues liquores exhaurire cõtendis. No-
uum, ut ita dixerim, terrarum orbem, catholicorum Fernan-
di & Helisabeth regum tibi patruorum ductu ab occidente,
qui hæcenus latitabat, repertum, ut ego describam. Fœde-
rici regis inclyti patrui tibi mihi literas de hac re ostẽdens, im-
peras. Preciosum hunc lapillum plumbo inepte circũdatum
ambo accipietis. Sed cum eruditos amice, detractores inuide, mordaces rabide,
in nostras formosas Nereides Oceanæas spumantia tela detorquere præsenties:
quàm breui spacio, inter rerum angustias & ualitudinarium, hos me cõscribere
coẽgeris, ingenue profiteberis: scis nanque me tanto celeriter ex præfecti ipsius
marini Coloni archetypis pauca hæc delegisse, quãto tuus à manu famulus, qui
me dictante scribebat, poterat exarare. Infestabas nanq; me quotidie, tuũ discer-
sum obijciens, ut nostri regis sororem Parthenopæam reginam, tibi amitam,
quàm huc fueras comitatus, in patriam reduceres. Singulis interdum diebus, sin-
gulos me libellos cudere adegisti. Duos in prima fronte alieno cõperies nomine
signatos: quod dum ista quærebantur, ad infelicem ego Ascanium Sphorciãti
tibi affinem, Cardinalem, uicecæcellarium, scriptitare inceperam: quo cadente,
cecidit & mihi animus à scribendo: quem tu nunc tuiq; inclyti patrui regis Fœ-
derici literæ ad me directæ excussistis. Rem, non picturam degustate. Vale, ex
D Granata, 1x Calend. Maij.

OCEANÆA DECADIS LIBER TERTIVS.

ANIBALIVM littora Coloni præfectũ marinum præ-
currisse, ad Hispaniolamq; insulam cum integra classe quarto
nonas Februarij anni ternj & nonagesimi appulsum fuisse, su-
periore libro descripsimus. Nunc autem quid de insulæ natura
explorans repererit, quid ue postea finitimam insulam cõtinen-
tem, uti credit, terram percurrens inuenerit, enarremus. Insula
hæc Hispaniola, quam ipse Ophiram, de qua legitur Regum tertio, esse asseue-
rat, latitudinis est graduum australium quinq;: eleuatur enim à septentrione gra-
dus septimus & uigesimus: à meridie uero, ut ipsi referunt, uigesimus secundus:
longitudo autem ab oriente in occidentem passuum millia octoginta super se-
ptingenta. Ex ipsius præfecti Coloni comitibus nō defunt, qui utranque insulæ
mensuram producant ab oriente ad occidentem. Distare à Gadibus insulam gra-
dus prædicant aliqui nouem & quadraginta, alij amplius: neq; enim certam ad-
huc rationem reperere. Insulæ forma castaneæ folium æmulatur. Super edito
igitur colle, à septentrione ciuitatem erigere decreuit: quod huic loco mons emi-
nens & faxifodinis ad ædificandum & calcem concoquendam aptissimus adia-
ceat. Inhaeret præterea huius mōtis radicibus uasta planicies lōgitudinis millium
passuũ circiter sexaginta: latitudinis uero duodecim alicubi: alibi, ubi angustior
sit, sex: ubi uero amplior, uiginti. Planiciem salubrium aquarũ flumina interluũt
plura: sed eorum maius, & id nauigabile, in portũ qui urbi subiacer, ad stadium
dimidium cadit. Quanta sit eius uallis ubertas, quanta soli benignitas, eorum
relatu aduerte. In huius fluminis ripa hortos colendos limitibus concluderunt:
ex quibus de omni olerum genere, ut puta raphanorum, lactucarum, caulium,
boraginum, & aliorũ huiuscemodi, intra diem à iactio semine sextumdecimum,
uulgò matura euulsa sunt. Melones, cucurbitas, cucumeres, & alia id genus in
diem

Hispaniola, si-
ue Ophiræ de-
scriptio.

Mira soli
ubertas.

LIBER TERTIVS

A diem sextum & trigessimũ carpsērunt. Sed nusquam se meliores inquam co-
medisse aiebant. Hæc hortensia toto anno habent recentia. Cannarum radices
ex quarum succo saccharum extorquetur: cubitales cannas, sed non coagulatur
succus, intra quindecimũ etiã diem emisērunt. De plantatis propaginibus aut
sarmentis itidem aiunt: & secundo à plantatione anno suaues ex eis uuas come-
disse: ast ex nimia ubertate racemos edũt perpaucos. Rusticus præterea quidam
tritici parumper circiter calend. Februarij seminauit (res miranda) in omniũ
conspẽctum maturum spicarũ manipulum tertio calend. Aprilis, qui eo anno
erat uigilia Resurrectionis dominicæ, secum ad urbem tulit. Legumina quæq;
quotannis maturescũt bis. Scripsi, quæ omnes uno ore inde redeunt, de eius
terræ sœtura retulerunt: nonnulli tamen ferunt, tritici non esse terræ feracem in
uniuerso. Interea dũ ista agerẽtur, triginta uiros qui Cipangi, aliàs Cibau, regio-
nem explorarent, per diuersa dimisit præfectus. Est autem hæc regio montosa,
saxeæ, & medium totius insulæ dorsum, in qua maximũ esse auri copiam incolæ
signis ostendebant. Missi à præfecto, de regionis opibus mira referẽtes reuertun-
tur. Ex illis montibus quatuor ingentia flumina defluunt, quæ totam insulam,
reliqua suis alueis suscipiendo, memorãda naturæ industria in quatuor ferẽ par-
tes æquales diuidũt. Tendũt enim, unus rectã ad orientem, qui ab accolis lunna
uocatur: ad occidentem alius, huic terga uertens, qui Attibunicus: tertius ad se-
ptentrionem quem lachem appellat: ultimus ad meridiem, quem Nãbam. Sed
redeamus ad condẽdam urbem. Fossis & aggeribus urbe circumuallata (ut si eo
absente prælium incolæ tentarent, sese qui relinquebantur tutari possint) pridie
idus Martij cum omnibus equitibus, peditibus autẽ circiter quadringentis ipse
met ad auriferam regionem rectã ad meridiem proficiscitur: fluuium præterla-
bitur, transgreditur planiciem: montem, qui aliud planicieci latus cingit, superat.
B In aliam cõuallem, quàm flumen priore maius, aliãq; multa mediocria interlue-
bant, incidit: exercitum traducit. Hac ualle, quæ priore nulla parte inferior est,
superata, tertium montẽ facit peruium, qui hæcenus fuerat inuius. Descenditq;
in aliam conuallem, quæ iam Cibau est initium: per hanc flumina & ex omni
colle rui currũt, in quorum omnium arenis aurum reperiebatur. Cum iam se-
cundum & septuagesimũ ab urbe lapidem intra regionem auriferam profe-
ctus fuisset, in magni cuiusdam fluminis ripa eminẽti super colle condere arcem
instituit, ut interioris regionis secreta inde tuto paulatim scrutarentur. Hanc ar-
cem sancti Thomæ nomine insigniuit. Dum interea arcẽ ædificaret, eius regio-
nis incolæ tintinnabulorum & aliarum rerum nostratium cupidi, quotidie mo-
ram trahentem adibant: præfectus uero marinus se illis quæ peterent libentissi-
me daturum, si aurum ferrent, insinuat. At illi, dato tergo, ad hæc promissa ad ri-
pam propinquiorem currentes, intra breue temporis spacium onustis auro ma-
nibus redibant. Grandæuus incola duos auri calculos pōderis unius ferẽ uncia, Auri ma-
tintinnabulum tantũmodo petẽs, attulit: qui cum nostros calculorum magni-
tudinem admirari conspiceret, eorum admiratione admiratus, eos esse paruos
ac nullius momenti calculos innuebat: captisq; manu quatuor lapidibus, quo-
rum minor nucem, maior autẽ grande aureum æquabat mālum: adeo magnos
auri globos in solo natali suo, quod ad dimidiã inde distã distabat, passim repe-
riri aiebat, nec apud uicinos suos magnæ curæ esse aurum colligere. Cognitum
enim est illos aurum in quantum est aurum nō magnificare, sed tanti illud æsti-
mare, quanti artificis manus in formam cuiq; gratam diducere aut conflare di-
dicerit. Quis rude marmor, aut ebur incultum comparat magno: nullus equi-
dem: sed si Phidiæ aut Praxitelis dextra fabrefactum in comatam Nereidem aut
Hamadriadem pulchre formatã prodierit, nusquam emptores deerunt. Præter
hunc senem, accesserunt & alij plures, qui decem & duodecim drachmarum
calculos attulerunt, auctq; sunt fateri, ubi aurum illud collegerant, auri globos
b

Auri ma-
gna copia

pueri caput quem ostēdebant æquantē, fuisse aliquādo repertos. Dum ibidem dies aliquot moraretur, Luxanum quendam iuuenem nobilem cum paucis armatis regionis partem exploratum misit: hic etiam maiora sibi ab incolis fuisse dicta, retulit, nihil tamen attulit: ex præfecti putant mādato ita fieri. Aromatibus, sed non iisdem quibus nos utimur, habent plena nemora, quæ pari modo colliguntur ut aurum: tantū scilicet unusquisque, quantum permutando aliquid sibi gratum à finitimarum insularum incolis assequantur: ut puta paropsides, sedilia & huiusmodi, quæ in alijs insulis ex nigro quodam ligno, quo ipsi carent, conficiuntur. Rediēs ad præfectum Luxanus circiter idus Martij, labruscas in sylvis maturas inuenit, optimi, ut ait, saporis. Sed nulla est insularibus de his cura. Est hæc regio quamvis faxea (nam eorū lingua Cibauum, id quod saxosum sonat) arborifera tamen & herbida. Imò & aiunt herbam eorū montium, quæ solum gramen est, si secetur, quatuor dierum intercapedine tritico altiore crescere. Frequentes in ea pluuias cadere referunt, hinc esse riuos & flumina adeò crebra: quorum cum sit arena ubique auro commixta, ex montibus illud aurum detrahi per torrentes autumant. Gentem constat esse ociosam: nam interdum hyeme urgente tremunt in montibus frigore: nec quum sint illis nemora gossipio refertissima, uestes sibi laborare student. In uallibus autem uel campestribus locis minime frigescent. His ita in initio regionis Cibaut diligēter perquisitis, calend. Aprilis, quem diem Resurrectio sequebatur, ad Isabellam, id est urbis nomen, reuertitur. Vnde in eius & totius insulæ gubernationē fratre suo & Petro quodam Margaritæ regio, antiquo familiari, relictis: ad discurrendam quam arbitrabatur continētem terram, quæ inde septuagesimum tantū lapidem distabat, sese accingit: regij imperij memor, qui illum admonuerat, ut percurrere noua littora festinaret, ne rex alius quisquam prius suæ ditioni terras illas subdere studeret. Rex enim Portugalliæ publice sua interesse, latentia illa detegere, aiebat.

D Summus uero pontifex Alexāder sextus, regi & reginæ Hispaniarū per plumbatas cōcessit bullas, ne quis princeps alius incognitas illas regiones perungere auderet: à septentrione ad austrum linea recta extra paralellum insularum quæ dicuntur Caput Viride proiecta (ut dissidij causa tollatur) lequas centū, ex composito demum tercentum. Credimus has insulas esse Hesperides: hæ sunt regis Portugalliæ: & inde sui nauitæ noua littora quotannis detegentes, semper in læuam à tergo Africæ, per Aethiopum maria, ad orientem uertebant proras: neque ab Hesperidibus unquam ad meridiem aut ad occidentem Portugalēses adhuc nauigauerant. Cum tribus igitur nauigijs discedēs ad eam regionem, quam prima nauigatione insulam exultimans Ioannam uocitarant, breui tempore peruenit: uocauitque eius initium Alpha ω, eo quod ibi finē esse nostri oriētis, cum in ea sol occidat: occidētis autē cum oriatur, arbitretur. Cōstat enim esse ab occidente principium Indiæ ultra Gangem: ab oriēte uero terminū ipsius ultimum. Neque enim absolum penitus est, quū Gangetidis Indiæ terminos indiseretos cosmographi reliquerint: nec desint qui ab Hispanis oris non longe Indica littora discedere sentiant. Cubam incolæ hanc partem uocant. In cuius prospectu in Hispaniolæ angulo extremo portum reperit commodissimum: sinum enim in se recipit latum in ea parte ipsa insula. Hunc portū sancti Nicolai nomine insigniuit: à quo uix uiginti lequas recedit Cuba. Transfretat igitur, & Cubæ meridionale latus capiēns ad occidētem uergit. Incipiunt illi, quo ulterius procedebat, tanto magis littora in latum protendi & ad meridiem curuari. In Cubæ latere ad meridiem, primam reperit insulam, quam incolæ Iamaicam uocant. Hanc insulam Sicilia lōgiorem latioreque prædicat, uno tantū monte cōtentam, qui ab omnibus sui partibus à mari incipiens paulatim usque ad insulæ medium eleuatur, atque ita leniter sese in dorsum extendit, ut ascendētes uix se ascēdere sentiant. Tam in littore, quam in internis, feracissimā & populis plenam esse asseuerat: incolaseque

A eius ceteris insularibus ingenio acutiores, ac mechanicis artibus magis deditos, bellicosioresque finitimi fatentur: nam pluribus in locis uolenti præfecto terram capere, armati ac minitantes occurrerūt, pugnasque sæpius attentarunt: sed uicti semper amicitia omnes cum præfecto iniere. Iamaica igitur relicta, ad occidentem prospero uentorum flatu septuaginta dies nauigauit: sed non longe ab aurea Cherfonello nostri oriētis ultra Persidem initio perrexisset per inferiorem nobis terræ ambitū arbitratur: credit enim se duas tantū solis horas de duodecim quæ nobis erāt incognitæ, reliquisse. Dimidium enim solis cursum ueteres intactum reliquerāt: cum eam tantū terræ superficiem, quæ à Gadibus usque ad Gangem, uel ad auream usque Cherfonellum, discussam habeamus. Hoc itinere in currentia more torrentis maria, in uadefos gurgites, in angustias innumeras propter insularum adiacentium multitudinem quotidie incidebat: omnia tamen hæc pericula parui faciens, tantū procedere instituit, donec an insula esset Cuba, an terra continens, certior fieret. Nauigauit igitur eius semper littora abradens, ad occidentē duas lequas & uiginti supra bis cētum, ut ipse ait, hoc est millia passuum circiter tercentum & mille: Septingentisque insulis nomen imposuit, in læuam plusquam tribus millibus passim, ut ipse dicere audet, relictis. Sed ad ea quæ memoratu digna inter nauigandum reperiebat, reuertamur. Cum iam per Cubæ latus locorum naturā adnauigans perquireret, ab Alpha ω, id est, ab eius initio, non magno tractu, portum multarum nauium capacem reperit: falcatus enim est eius introitus, promontorijs utrinque uenientes undas recipiētibz inclusus: intus autē ingens spacium & immensa profunditas. Portus littora ambiens, casulas uidit non procul à littore culmeas duas, pluribusque in locis ignē accensum: demittit ē nauibus uiros quosdam armatos qui casulas adeant. Descendunt, neminem reperiunt: uerubus tamen ligneis appostas ignibus piscium libras circiter centum, duosque octipedales serpentes cum piscibus ipsis, inuenere. Admirati, si quos incolæ uideāt, circumspiciunt: cum nemo illis in toto prospectu sese offerret (ueniētibz enim nostris sese ad montana piscium domini receperant) discumbunt, & captis alieno labore piscibus læti fruuntur: serpētes relinquunt, quos nihilo penitus ab Aegyptijs crocodilis differre affirmāt, præterquam magnitudine: nam crocodilorum, ait Plinius, aliquos fuisse repertos duodecigint cubitorum: horum autem maiores octipedales. Propinquum nemus postmodum iam saturi ingredientēs, ex ijs serpētibz, arboribus funiculis alligatos plures comperere, quorum ora alij funibus astricta, dentes alij euulsos habebant. Cum deinde portus uicinia scrutarentur, circiter LXX homines in cuiusdam altæ rupis culmine uiderunt, qui nostris adeuntibus, profugerāt: ut inde quid sibi uellet hæc noua gens, perdiscerēt. Nutibus & signis blanditijsque nostri illos adducere conabantur: munerum oblatorum à longe spe motus accessit unus, sed in propinquam rupem tamen, timēti similis. Almirantus autē qui secum habebat Didacum quendam colonum inter suos educatum iuuenem prima nauigatione abductum ex insula Cubæ uicina, nomine Guanahaini, Didaco interpretē, cuius lingua patria serē horū linguæ quadrabat, insularem qui propius uenerat alloquitur: meru deposito adit incola, ceterisque ut tutò uenirent nec uerentur persuadet. Nuncio habito, ex rupibus ad naues circiter septuaginta descendunt: amicitiam ineunt, muneribus à præfecto donantur. Esse piscatores à rege suo, qui solenne conuiuū alteri regi parabat, piscatum missos, præfectus cognouit. Quod pisces ignibus appostos præfecti gens comederit, a quo libentique animo passi sunt, quandoquidem serpentes reliquere: neque enim quicquam est inter edulia, quod tanti faciant, quanti serpentes illos: popularibus eos comedere minus licet, quam apud nos phasianos aut pauones. De piscibus autem se totidem ea nocte capturos dicunt. Interrogati cur pisces quos regi suo laturi erant, coquere pararent: ut recentiores & incorruptos illos asferre possent, res-

Serpētes in delicijs habentur

C sponderunt. Ita dextris in amicitiam iunctis, ad sua quisque proficiscitur. Sequitur Almirantus, ut instituerat, solē occidētem, à principio Cubæ quod Alpha α, uocatum ab Almiranto diximus. Littora ad hunc portum media quamuis arboribus confita, aspera tamen & montosa. Ex arboribus floridae erant aliae, & ad mare suaues ex se odores emittebant: aliae uero fructibus onustae. Ultra portum autem terra est feracior populosiorque: cuius incolae ceteris mitiores, rerumque nouarum cupidiore; nam ad littora omnes, uisus nostris nauibus, certatim concurrant: panem quo ipsi uescuntur, & cucurbitas aqua plenas, nostris offerentes, ut in terram descenderent, inuitabant. Habent haec insulae omnes arboris quoddam genus, ulmos aequans magnitudine, quae cucurbitas gignit pro fructu: ad aquae usum illis utuntur, ad esum minime: medullam namque ipsius felle amariorē esse aiunt, sed cortice testudineam aequare duriciem. Idibus Maij ex altiori cauea in laeuam ad austrum speculatores prospicientes, densam insularum multitudinem uiderunt inter nauigandum, herbidas, uirides, arboriferas, uberes, & habitatas esse animaduertunt. In cōtinenti littore in fluuium incidit nauigabilem, aquarum adeo calidarum, quod manum in ipsis ferre diu nemo posset. Altero uero die piscatorum canoam à longe uidens, ne nostris uisis piscatores aufugerent ueritus, ut illos tacitis cymbis intercipient, imperat. Illi autem intrepidum nostris expectant. Audi nouum genus piscationis. Non aliter ac nos canibus gallicis per aequora campi lepores insectamur, illi uenatorio pisce pisces alios capiebant. Piscis erat formae nobis ignota, corpus eius anguillae grandiori persimile: sed habens in occipite pellem tenacissimam, in modum magnae crumenae. Hunc uinctum tenet in nauis sponda funiculo, sed tantū demisso quantum piscis intra aquam carinae queat inharere: neque enim patitur ullo pacto aeris aspectum. Viso autem aliquo pisce grandi, aut testudine, quae ibi sunt magno scuto grandiores, piscem soluunt: ille quum se solum sentit, sagitta uelocius piscem aut testudinē, qua extra conchyle partem aliquam educiam teneat, adoritur, pelleque illa crumenaria iniecia, praedam raptam ita tenaciter apprehendit, quod exoluere ipsam eo uiuo nulla uis sufficiat, nisi extra aquae marginem paulatim glomerato funiculo extrahatur: uiso enim aeris fulgore statim praedam deserit. Praeda igitur iam circa aquae marginem euecta, in mare saltat piscatorum copia tanta, quanta ad praedam sufficiat sustinendam, donec e nauis comites eam apprehendant. Praeda in nauim tracta, funiculi tantū soluunt, quantum uenator possit ad locum suae sedis intra aquam redire: ibique de praeda ipsa per alium funiculum escas illi demittunt. Piscem incolae guaicum, nostri Reuersum appellant, quod uersus uenetur. Quatuor testudines eo modo captas, quae nauiculam illis ferē implebant, nostris dono dant: cibus est enim apud eos non illautus: nostri autem e conuerso gratis muneribus donatos alacres, eos reliquerunt. Interrogati nauitae de terrae illius ambitu, non habere finem ab occidente significarunt: institueruntque, ut Almirantus aut descenderet, aut suo nomine salutatum suum Cazicum, id est regem, cum eis mitteret: Cazicum nostris multa munera daturum si adirent, pollicentes. Praefectus autem ne ab incepto detineretur, morem illis gerere recusauit: petiere tamen nomen eius, suisque Cazici nomen nostris dederunt. Vltius inde procedens ad occidentem semper, intra paucos dies monti adhaesit altissimo, habitatoribus ob ubertatem referto. Ad naues panem, gossipium, cuniculos, & uolucres ferentes incolae confluēbant. Ab interprete, an e caelo gens ista descenderet, miro affectu sciscitabantur. Rex horum & alij plures qui illi astabant uiri graues, non esse insulam terram illam inueniebant. Aliam insulam postmodum, ex his quae in laeuā huic terrae adhaerebant, ingressis, comprehendere quenquam non licuit, fugere enim omnes uiri feminaeque nostris adeuntibus: quatuor canes in ea, sed non latrabiles, aspectus fœdissimi, quos comedunt uti nos hœdos, comperere. Anseres, anates, ar-

deas

A deas hac insula gignit innumeras. Gurgites demum inter insulas & continen-

tem adeo angustos ingressus est, quod uix uertere retro nauigia fas esset: adeoque uadosos, quod arenam carina interdū uerteret. Horum gurgitum per quadraginta milliaria erat aqua lactea, spissaque, ac si farinam toto illo pelago sparsissent. In amplum aequor quum tandem euasissent, ad octogesimum milliare mons alius altissimus sese illi obtulit. Aquandi lignandique gratia hunc adit. Inter palmeta pinetaque altissima fontes natiuos dulcium aquarum duos reperit. Interea dum ligna scinduntur, cadi implentur, ex nostris sagittarijs unus uenatum syluam ingreditur: ibi uir quidam alba tunica amictus adeo improuissus sese illi offert, quod prima facie esse quendam fratrem ordinis sanctae Mariae Mercedis, quem secum Almirantus pro sacerdote habebat, existimauerit: sed hunc statim ex nemore alij duo sequuntur: deinde à longe uidit agmen ueniens circiter triginta hominum uestibus cōtectorum. Tunc uero terga uertens ac proclamans, ad naues quamcelerrimo potest cursu profugit. Tunicati autem illi applaudere, & ne ueretur persuadere omnibus modis nitentur. Sed nihilominus noster fugiebat. His praefectio renunciatis, alacer quod gentem cultam inuenerit, statim armatos in terram misit cum mandatis, ut si opus fuerit quadraginta milliaria intra insulam pergerent, donec aut tunicatos eos aut alios incolas omni studio quæsitos inueniant. Nemus transgressi, uastam planiciem herbidam, in qua nec semitae uestigium unquam apparuit, offenderunt: per herbas proficisci conantes, adeo sese implicuerunt, quod uix milliare processerint: erat enim herba nostris segetibus spicatis nihilo minor. Fessi igitur reuertuntur, non reperta semita. Postero die quinque & uiginti armatos dimittit, quibus imperat, ut quae gens terram incolat, diligenter explorent. Hi cum non longe à littore magnorum animalium uestigia quaedam recentia comperissent, inter quae leones esse arbitrati sunt, metu percussi redeunt. Inter ueniendum syluam reperiunt, serpentibus per altas arbores passim uitibus suapte natura productis, arboribusque alijs plurimis aromaticos fructus parturientibus, confitam. Racemos tulere ponderosos ac succi plenos in Hispaniam: de fructibus autem alijs quos ferebant, cum in nauibus passari non commode possent, nullus alatus est, putruerunt enim omnes, & corrupti in mare proiecti sunt. In pratis eorum nemorum gruum agmina nostratibus duplo grandiorum se uidisse retulerunt. Inter nauigandum cum ad alios quosdam montes uela dirigeret, in duabus casulis in littore uisis unum tantum reperit hominem: hic ad naues ductus, terram quae trans illos montes iacebat, esse populosissimam, capite, digitis & quibus alijs poterat modis, significabat. Applicanti se ad ea littora praefecto, multae canoae obuiam prodeunt: inuicem se placidissime per signa compellarunt: neque Didacus ille qui in Cubae initio incolarum linguam intellexerat, hos intelligebat. Varia enim esse idiomata in uarijs Cubae prouincijs, perpendunt. Incolereque regionis interna potētissimum regem qui se indueret ostendebant. Hunc tractum omnem summersum & aquis coopertum, littoraeque canosa arboribus referta, ut nostras paludes, ait. Ibi tamen cum aquandi gratia in terram descendisset, conchylia ex quibus uniones habentur, uidit. Nec eo magis moram traxit: erat enim eius intentus non alius tunc ex praepetto regum, quam quotquot posset maria discurrere. Vltius igitur procedentibus, omnia littorum culmina, usque ad alium montem qui se ad octoginta millia passuum ostendebat, fumigabant. Nulla erat specularis rupes ex qua fumus non egrederetur. Nec an incolarum essent ignes bene constitit ad necessitatem parati, an uti suspectis bellorum temporibus fieri solet, per eos fumos signa uicinis darent, ut se in tutum reciperent, aut ut in unum conuenirent, si quid nostri contra eos moliri tentarent: aut forte, quod magis consonum ui-

b 3

detur, ut tanquam ad rem mirandam nostra nauigia inspecturi concurrerent. Littora iam praefecto modo ad austrum, modo ad Africum siue Libym, curuabantur: mare uero ubique insulis implicitum. Hinc igitur carinae, quae terram sapius propter uadosa maria uerrerant, quassatae: rudentes, uela, & reliquum amplius, iam putrida: alimenta quoque per rimas male stipatarum nauium madefacta, sed praecipue panis biscoctus, corrupta, uertere retro proras praefectum coegerunt. Hanc ultimam existimati continentis oram quam ipse attigit, uocauit Euangelistam. Retro uela uertens, inter alias insulas continenti non ita finitimas, in pelagus incidit testudinibus magnis adeo condensum, quod naues aliquando detardarent: gurgitemque postea ingressus est albidarum aquarum, uti alium reperisse supra scripsimus. Ad crediti continentis tandem littora quae uenerat reuersus est, insularum uada pertimescens: ad eumque (cum neminem ueniens molestia affecisset) hilari uultu, posito omni timore, utriusque sexus incolae dona ferebant: psittacos alij, alij panem, aquam, cuniculos, sed praecipue palumbes nostris grandiores, quos sapore & gustu perdicibus nostris meliores fuisse, praefectus ait: quare cum sensisset inter comedendum spirare ex eis aromaticum quendam odorem, iussit de recenter interemptis quibusdam iugulos aperire. Plena illis odoratis floribus reperit guttura: inde gustum eum in palumbibus nouum emanare arguerunt: nutrimenti enim naturam forbere carnes animalium aequum est credere. Dum in littore rem diutius praefectus audiret, ecce primum quendam octogenarium, uirum grauem, nec eo minus nudum, multis illum comitantibus. Hic donec sacra peragerentur admiratus, ore, oculisque intus adstitit: dehinc praefecto canistrum, quem manu gerebat plenum patriae fructibus, dono dedit: sedensque apud eum

Ad mortalium
mores formandos
efficax oratio.

per interpretem Didacum Colonom, qui id idioma cum propius accessissent intelligebat, orationem habuit huiusmodi: Terras omnes istas haecenus tibi ignotas manu potenti te percurrisse, renunciatum nobis fuit, populisque incolis metum non mediocre intulisse. Quare te hortor moneoque, ut itinera duorum cum corpore profiliunt, animas habere scias: tenebrosum unum ac tetrum, his paratum, qui generi humano molesti insensique sunt: iucundum aliud & delectabile, illis statutum, qui pacem & quietem gentium uiuentes amarunt. Si igitur te mortalem esse, & unicuique pro praesentibus operibus futura merita obsignata memineris, neminem infestabis. His & alijs pluribus per interpretem insularem praefecto admirati tale hominis nudi iudicium, relatis, respondit: Compertissima sibi esse quaecunque dixerit de animarum & corpore exitum uarijs itineribus ac premijs: immo & existimasse haecenus illa ipsi & reliquis earum regionum incolis fuisse ignota, cum ita uiuant natura contenti. Ad caetera uero, se a rege & regina Hispaniarum, ut eas omnes orbis oras haecenus incognitas pacaret, missum respondit: ut scilicet Canibales, & reliquos scelestos homines indigenas debellaret, debitisque supplicijs afficeret: innoxios autem ob eorum uirtutes tutaretur & honoraret: quare ne ipse, aut alius quisquam, cui non sit animus nocendi, uereantur: immo si quid forte a uicinis iniusti sibi aut alijs bonis illatum fuerit, aperiat. Seni praefecti dicta adeo placuerunt, ut se iturum quamuis aetate iam grauescentem cum praefecto libentissime praedicaret: confectumque id fuisset, nisi uxor & filij obstitissent. Attamen quod alterius imperio hic subiaceret, summopere admiratus est: sed tunc multo magis, quando relatum illi fuit per interpretem, qualis & quanta essent regum pompa, potentia, ornatus, bellorum apparatus, quantae urbes, qualia oppida, obstupuit. Subtristis igitur, prostratis ante pedes eius, obortis lachrymis, uxore & filijs, honoratus senex permansit: iterum atque iterum an eorum esset ea terra quae tales tantosque uiros gigneret interrogans. Compertum est

A est apud eos, uelut solem & aquam, terram esse communem, neque Meum aut Tuum, malorum omnium femina, cadere inter ipsos. Sunt enim adeo paruo contenti, quod in ea ampla tellure magis agri supersint, quam quicquam desit. Aetas est illis aurea, neque fossis, neque parietibus aut sepibus praedia sepiunt. Apertis uiuunt hortis. Sine legibus, sine libris, sine iudicibus suapte natura rectum colunt. Malum ac scelestum eum iudicant, qui inferre cuiquam iniuriam delectatur. Matzium tamen & luccam Agesque isti colunt, uti diximus in Hispaniola fieri. Inde igitur rediturus discedens, in lamaycam iterum ab ipsis latere meridionali incidit, ab occidentem ad orientem totam percurrit. Ex cuius ab oriente ultimo angulo cum a septentrione montes altos ad laeuam sibi conspiceret, nouit tandem esse meridionale latus Hispaniolae insulae, quod nondum percurrerat. Quare portum eius insulae in calend. Septembris, qui sancti Nicolai dicitur ingressus, nauigia reparabat hoc animo, ut iterum Canibaliu insulas deuastaret, canoasque eorum omnes combureret, ne nocere ulterius lupi rapaces finitimis ouibus possint. Sed obstitit ne id exequeretur aduersa ualerudo, quae illum praenimia uigilia oppresserat. Semianimis igitur a nautis ad Isabellam ciuitatem ductus, inter fratres quos ibi duos habebat & reliquos familiares, pristinam tandem ualitudinem recuperauit. Nec eo magis Canibales infestare, ob exortas inter Hispanos quos in Hispaniola reliquerat seditiones licuit. De quibus infra dicemus. Vale.

Admiranda uide
in innocentia.

OCEANEAE DECADIS PRIMAE,
LIBRI TERTII FINIS.

B PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. PROTONOTARII APOST.
consiliariique regij, Oceanae decadis primae, liber quartus,
ad Cardinalem Ludouicum Aragonium, nostri
regis nepotem.

CONTINENTI, ut ipse arbitratur, Indico, Colonius praefectus marinus rediens, fratrem Boilum & Petrum Margaritem, ueterem regis familiarem, uirum nobilem, atque alios plures ex ijs quos ad regionis gubernationem reliquerat, ad Hispaniam corrupto animo discessisse comperit. Quapropter ut apud reges, si quid horum relatu male sentirent, se expurgaret: necnon ut uiros peteret alios eorum loco qui redierant sufficiens: tum etiam ut prouideret alimentorum penuriae, ut puta tritici, uini, olei, & aliorum huiusmodi quibus Hispani uesci solent, cum insularibus cibis non facile assuefieri possent: redire ad curiam, quae tunc Burgis urbe celebri in Castella Veteri morabatur, constituit. Sed quae prius consecerit, breuiter enarrabo. Insulares reguli qui haecenus suo paruoque contenti tranquille quieteque uitam duxerant, cum nostros in eorum solo natali pedem figere conspicerent, grauiter id ferebant: nihil magis quam funditus eos inde detrudere, aut euertere penitus, & omnem eorum memoriam abolere, cupiebant. Nam ea gens quae praefectum in ea navigatione secuta fuerat, maiori ex parte indomita, uaga, cui nihil pensi esset, libertatem sibi quoquo modo posset queritans, ab iniurijs minime se abstinere poterat. Insularum foeminas, ante parvum, fratrum, & uirore oculos raptans,

Impietate mi
litum offensi
insulares.

C stupris rapinisque intenta, animos omnium incolarum perturbabat. Quamobrem pluribus in locis quotquot imparatos e nostris incolae reperiebant, rabi-
de, & tanquam sacra offerentes deo, trucidauerant. Pacandos igitur perturba-
torum animos, eosque qui nostros interfecerant puniendos esse priusquam inde
discederet, ratus, eius conuallis regem, quam esse in radicibus montium Cigua-
norum, superiore libro descripsimus, in colloquium adducit. Hic uocabatur
Guarionexius: cui ut praefecti amicitiam arctius sibi conciliaret, placuit Didaco
Colono, homini apud praefectum a teneris educato, quo interprete in Cuba di-
scursu usus fuerat, sorore dare in uxorem. Ad Caunaboam deinde Cibauorum
montium, id est aureae regionis, dominum (cuius ditionarij Hoiedam cum quin-
quaginta armatis intra arcem sancti Thomae obsessum triginta dies tenuerant,
nec obsidionem unquam soluerant, donec aduentare praefectum ipsum cum
magna manu persenserint) Hoiedam ipsum oratore mittit. Hoieda apud Cau-
naboam moram trahente, a diuersis regionis regulis legati mittuntur, qui Cau-
naboam persuadere nitantur, ne figere pedem in insula Christianos patiatur,
seruire nisi malit quam imperare: fore enim ut nisi Christicolae ab insula peni-
tus eliminentur, insulares omnes serui sint illorum futuri. Alia parte Hoieda
cum Caunaboam agebat, ut ad praefectum ipsemet proficisceretur, cum eo-
que foedus & amicitiam iniret. Regulorum legati ad eam regionem capessendam
se suaeque omnia offerebant. Hoieda eadem perniciemque suorum, si bella quam
pacem cum Christianis mallet, minitabatur. Caunaboam igitur hinc atque in-
de tanquam scopulus diuersis fluctibus in medio mari conflictatus, etiam con-
scientia scelerum agitatus, quod uiginti ex nostris hominibus per dolum in-
cautos obruticasset, quamuis pacem cupere uideretur, adire tamen praefectum

D uerebatur. Tandem fraude pensitata, praefectum & reliquos sub pacis specie,
si fors offerret, perempturus, cum omni familia sua, pluribusque alijs suo more
armatis, ad praefectum mouet. Interrogatus cur adeo magnas hominum cater-
uas secum duceret: respondit, tantum regem quantus ipse sit, pergere iter do-
moque in comitatum exire, non decere. Sed aliter longe quam cogitauerat eue-
nit: decidit namque in laqueos quos parauerat. Blanditijs enim & pollicitatio-
nibus, sui erroris inter eundem quod domo discessisset pertaxum, Hoieda tan-
dem ad praefectum illum ducit: capitur, in uincula conijcitur. Nec nostrorum
animae diu inultae sine corporibus quieuerunt. Caunaboam cum omni familia
eius capto, insulam percurrere praefectus instituit: sed significatum ei fuit tan-
ta fame insulares urgeri, ut quinquaginta milia hominum amplius iam perie-
rint, cadantque quotidie passim, tanquam morbofi gregis pecudes. Quod illis
sua peruiticia accidisse scitum est. Cum enim uidebant nostros in insula uelle
sibi sedem eligere, existimantes posse eos inde propellere, si insulares commea-
tus deessent, non modo non seminare plantareque ulterius statuerunt, sed etiam
utrumque panis genus, de quo primo libro mentionem fecimus, seminatum,
perdere euellereque in sua quisque regione coepit: sed inter Cibauos siue Ci-
pangos montes praecipue, cum aurum quo ea regio abundabat, causam esse
potissimam quae nostros in insula detineret, cognoscerent. Decurionem in-
terea cum armatorum turba qui latus meridionale insulae exploraret, dimisit.
Tunc omnes regiones quas percurrerat, panis penuria adeo laborare fassus
est, quod nihil unquam sexdecim dierum spacio comederint aliud, quam her-
barum palmularumque radices, aut arborum natiuos montanos fructus. Gua-
rionexius, cuius regnum non aequae ac reliqua premebatur, nostris edenda
quaedam impartitus est. Intra paucos dies, ut breuiora essent itinerum spacia,
utue crebriores ac plures nostri receptus haberent, si qua uis insularium al-
quando ingrueret, ab Ilabella urbe ad arcem sancti Thomae, in finibus regni
huius

Magna ex ne-
glecta cultu-
ra fames

A huius Guarionexij intra Cibau terminos, super cliuo salubrium aquarum sca-
turientium celebri, arcem aliam erexit, quam Conceptionem appellauit. Tum
uero cum noua indies insulares aedificia surgere, cum in portu nostras naues
iam putridas ac semis fractas conspicerent, ab omni spe libertatis decidere coepe-
runt: subtristes, an essent ex insulis Christiani discessuri, sciscitabantur. Ex arce
demum Conceptionis, Cibauorum montium internauestigantes, auri rudem
massam in toli natiui similitudinem concuam, pugillo grandiore, ponde-
ris uiginti unciarum, a quodam regulo non in amnis illius ripa, sed in secco tu-
mulo repertam, habuerunt. Hanc ego ipse in emporio Castellae Veteris Me-
thymna Campi, ubi tunc curia hyemabat, uidi, manibusque captam admirans li-
braui, attrectauique. Vidi & electri puri, quo campanae pharmacopolarumque
mortaria possunt & alia huiusmodi, ueluti ex aere corinthia conflare, frustum
adeo magni ponderis, ut illud uix non modo non eleuare ambabus manibus
e terra, sed aut laeuorsum aut dextrorsum mouere sufficerem: librarum octun-
cialium tricentarum pondus superasse massam aiebant. Eam in cuiusdam re-
guli atrio a maioribus relictam repperant. Sciebant tamen ipsi, quamuis nula
lius insularis uiuentis aetate electri quicquam eductum fuisset, ubi electrifodina
esset: sed ab eis locus eius uix potuit extorqueri, adeo iam stomacho pleni in
nostros uiuebant. Ostenderunt tandem, sed dirutam, & lapidibus ac terra super
iniecta obsecratam: tamen si leuius quam in ferrifodinis ferrum fodiatur. Eam
electrifodinam si opifices fossoreque ad id ministerium apti adeant, reduci pos-
se arbitrantur. Non longe ab eadem arce Conceptionis in iisdem montibus
succini copiam non paruam, alibi que stillare in speluncis glaucum colorem, quo
pictores utuntur, non uulgarem inuenerunt. Nemora praetergradientes syl-
uas immensas, quae arbores nullas nutriebat alias praeterquam coccineas, qua-
B rum lignum ueluti mercatores Itali uerzinum, Hispani brasillum appellant, re-
perere. Hic forte, princeps illustrissime, tecum ipse anceps contemplaberis, di-
cesque tecum: Veluti ex coccineis arboribus naues quaedam onustas Hispani
aduexerunt: ueluti ex auro parum, ex gossipio modicum, ex succino aliquid,
ex aromatibus pauca: cur non auri ceterarumque rerum eam copiam, quam, uti
tu praedicas, polliceri tellus illa uidetur, attulerunt? Ad haec, quae dederunt, re-
spondebo. Praefectus ipse Colonus super his interrogatus, Hispanos, quos se-
cum duxit, fomno ocioque magis fuisse quam laboribus deditos, seditionumque
ac nouarum rerum studiosiores, quam pacis aut quietis, aiebat. Ab eo enim pars
maior defecit. Praeterea non potuisse prius insulares uinci aut domari refert, eo-
rumque uires frangi, ad imperium insulae libere capessendum. Hispani, se impe-
ria eius saeva iniustaque ferre nequiuisse, multaque in eum commenta sunt. Pro-
pter quos obices haecenus uix impensa lucrum respondisse uoluit. Hoc ta-
men anno primo & quingentesimo, quo haec tuo iussu scribo, intra duorum
mensium spacium, circiter ducentas supra mille octunciales libras auri colle-
gerunt. Sed ad inceptum redeamus: haec enim quae per digressionem leui-
ter tetigimus, suo loco diffusius aperirentur. Quum anxios igitur perturba-
tisque animis incolae praefectus uideret, nec a ui & rapinis, donec inter eos uer-
sarentur, prohibere nostros posset: pluribus ex finitimarum regionum pri-
moribus conuocatis, conuenerunt, ut praefectus uagari per insulam suos non
sinat: sub praetextu enim auri & aliarum insularium rerum quarendarum, ni-
hil intactum aut impollutum relinquebant. Ipsi uero incolae praefecto se datu-
ros uirritim a quartodecimo anno usque ad septuagesimum, de sua quisque regio-
nis prouentibus tributum quod uellet, seruaturisque quod ille statueret omnes
pollicentur. Id foedus ita ictum est: Cibauorum montium incolae, ut singu-
lis tribus mensibus, quos illi a luna, lunas denominant, mensuram quandam
illis obsignatam plenam auro ad ciuitatem mittant. Qui uero terras incolunt

Cubi aromata aut gossipium suapte natura oriuntur, quantitatem quandam per capita tribuant. Placuit foedus: confectumque esset, ut pars utraque promissa seruasset: sed fames improba haec omnia rescidit: uix enim illis satis corpora ad uitium per nemora quaritadum sufficiebant, herbarum radicibus & syluestrium arborum fructibus longo tempore contenti. Plerique tamen cum ditionarijs suis reguli inter eas egestatis angustias promissi uectigalis partem attulerunt: petentes a praefecto supplices, ut aerumnæ eorum miseretur, ignosceretque, donec insula ad statum pristinum restitueretur: fore ut quæ nunc deficerent, reintegrentur in duplum. Ex Cibauensibus pauci foedera seruauerunt, laborabant enim acriore fame quam ceteri. Hos moribus & lingua non aliter ab incolentibus plana differre aiunt, ac in cæteris regionibus rusticolæ montani, sunt à curialibus diuersi: licet eodè genio uiuant omnes, rudis scilicet ac simplici agrestique, aliqd tamen est inter eos discrimen. Ad Caunabóam capti redeamus, ille cum se coniectum in uincula uideret, tanquam leo libycus dentibus frendens, die noctuque quo modo se inde liberaret animo uersans, suadere praefecto coepit, ut quandoquidē Cipangi regionē sibi assumpsit in ditionē, praesidia Christiana, quæ ab incurribus ueterū hostium suorum finitumorum eam tueatur, mitteret. Significatum enim sibi fuisse ferebat, eam quotidie grassatione infestari, in prædamque bona suorum cuncta trahi. Sed hoc excogitato dolo, existimauit fore, ut frater eius qui erat in regione cum cæteris propinquis, aut per uim aut per insidias tot ex nostris caperet, quor ad se redimendum permutatione suppetere. Praefectus autem intellecta fraude Hoiedam mittit, sed cum ea armatorum copia, quæ Cibauensium arma, si arma mouerint, superare posset. Vix intra regionem nostri uenerant, cum Caunabóæ frater, conuocatis circiter quinque millibus suo more armatorum: nudis enim, sagittis sine ferreis cuspidibus, ludibusque & clauis quibusdam bella gerunt: intra quandam domunculam eos circumsessit obseditque. Hic Cibauus, tanquam uir disciplinae bellicæ non ignarus, ad unius stadij distantiam exercitum in quinque acies diuidit, cuique in gyrum per æquos tractus locum statuens: suam autem aciem è regione nostris opponit. Inde cum diligenter omnia instituisset, ex acie sua, ut omnes æquis passibus unā gradientur, paulatim signa dari iubet, pederentimque: ut unā omnes uocibus sublati pugnam undique incant, manusque conferant, imperatum omnibus ordinibus reliquerat: ne nostrorum quisquam ita circumuallatus posset euadere. Sed nostri cum una acie configere satius esse rati, quam eum impetum expectare, in aciem grandiore per apertos agros uenientem irruunt, eo quod equestri prælio committendo ea pars commodior esset. In eos igitur sese equites præcipitant, equorum pectoribus eos prosternebant: leuiter profligantur, perimuntur quicunque expectarunt. Ceteri metu percussi in fugam conuertuntur, ad montanasque rupes asperas, relictis domibus, se recipiunt, indeque ut eis ignosceretur precabantur, se quodcunque imperatum libenter subituros, si intra natales suos eos uiuere patiantur, attestantes. Caunabóæ fratre tandem capto, popularium quæque in sua remisit. His actis, regio illa pacata est. Inter eos montes uallis, quam Caunabóæ incolebat, Magóna uocatur, amnis auriferis & fontibus fortunatissima, fertilisque maiore in modum. Eo anno mense Iunio inauditum ab Euro turbinem, eleuatis usque ad sidera rapidis uorticibus, exortu fuisse prædicat, qui quascunque maximas arbores offendeat, radicitus euerteret. Is tiphon quum ad ciuitatis portum iam peruenisset, tres naues quæ solæ in anchoris stabant, ruptis rudentibus, sine ulla maris procella aut fluctu circumactas ter aut quater, in profundum merfit. Creuissimè eo anno præter solitū intra terrā, & extendisse se mare plusquam cubiti mensuram, ferunt. Gentem hanc perturbasse elementa, atque portenta hæc tulisse, immurmurabant insulares. Has aeris procellas uti Græci tiphones, furacanes isti appellant: crebro namque surgere in ea insula inquit: sed furacanes nunquam æque uiolentos

Turbo uolētus

Inundatio aquarum magna

Atos aut furibundos: neque enim uiuentis ullius ætate aut memoria maiorum extabat, similem unquam turbinem, qui & grādiore arbores euelleret, ad eam insulam ruisse: neque mare ibi tempestatem ullam fuisse unquam perpeßum constare: imò neque maris æstuaria pati: ubicunque enim littora planiciem aliquā attingunt, prata florida littoribus proxima reperiuntur. Caunabóam reperamus. Caunabóæ rex & frater eius cum ad reges in Hispaniam ducebantur, dolore animi confecti, in itinere moriuntur. Praefectus autem summissis fero turbine nauigijs, se interceptum uidens, duas statim Carauelas iussit fabrefieri: omnium enim artium magistros secum habebat. Interea dum hæc fieret, fratrem suum Bartholomæum Colonum, ipsius insulæ more hispano Adelantatum cum metallarijs quibusdam armata manu ad aurifodinas, quas ad lequas ab Isabella sexaginta ante Cipangas, ductu insularium repertas, ire tentatum iubet. In eis effossos ueterum tempestate profundos puteos inueniunt. Praefectus inde ingētes thesauros sibi illos, de quibus ueteri testamēto agitur, Salomonem Solymorū regē per sinum persicum comparasse contendit. Sit an non, non est meum iudicare: sed longe abest meo iudicio. Metallarij diuersis in locis superficiale terram aurifodinarum circiter sex millia passuum duratium cribrantes in secco, tantam ibi auris copiam iacere demersam censuerunt, ut mercenarius quisque fossor ad id conductus tres auri drachmas singulis diebus facile queat effodere. His ita indagatis, Adelantatus simul & metallarij praefecto rem per literas significant: quibus habitis quinto idus Martij anni quinti & nonagesimi, naues, quæ iam peractæ erant, statim ad reges uenturus alacer conscendit: provinciae gubernandæ fratri Bartholomæo Colono Adelantato, omni potestate relicta.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. PROT. APOST. REGIÆQUE
consiliarij, Oceanæ decadis primæ, lib. quintus, ad Cardinalem Ludouicū Aragonū, nostri regis nepotem.

ADELANTATVS autem ipse Bartholomæus, ex sui fratris discedentis consilio, arcem in aurifodinis erigit. Hanc arcem auream appellat: quoniam ex terra quæ ad muros construendos ferebatur, calones & muratores inter pinsendum aurum deligebant. Tres menses ad instrumenta quibus aurum lauare & colligi posset conficienda consumpsit: sed rem imperfectam fame compulsus reliquit. Ad sexagesimum inde milliā, quod ipse cum armatis pluribus concessit, panis insularis portionem quādam à provincialibus habuit, permutatione rerum nostrarum. Attamen morari diutius illic nequiuit. Relictis igitur ad eius arcis praesidium decem hominibus, cum ea panis insularis portiuncula quæ supererat: relictoque illis uenatorio cane ad capiendum genus id animalis, quod apud eos esse supra diximus cuniculo nostro simile, nomine Vrias, ad Conceptionē reuertitur. Erat præterea is mensis quo Guarionéxius rex, & alius illi finitimus Manicautéxius nomine, tributa erant ei laturi. Ibi totum lunium immoratus, uectigalia in integrum ab his duobus regibus, & uicui necessaria sibi & ijs quos ductabat, qui erant sorte quadringenti, exegit. Circiter calend. Iulij tres cum escarijs rebus, tritico, oleo, uino, suillis, uaccinisque carnibus salis, Carauelæ aduenerunt: ea uirum pro constitutione ex Hispania lata diuiduntur: quamuis ex his aliqua madida corruptaque uecta esse conquererentur. Per has naues à regibus & fratre praefectio, qui iam multa antea de hac re apud reges egerat, ut ad meridionale insulæ latus habitationē traducat, in mandatis Bartholomæus gubernator habuit: erat enim ea pars aurifodinis propinquior. Imperatumque etiam illi est, ut regulos eos

C. qui Christianos peremisse reperirentur, cum suis ditionarijs errati participibus, uinctos in Hispaniam mitteret. Tercetum insulares cum suis regulis captos mittit. Post explorata diligentius meridionalia littora, transportat habitationem, arcemque sibi super edito colle apud portum bene tutum condidit: quam arcem sancti Dominici, quoniam die dominico eo apulsus est, uocitauit. Amnis salubrium aquarum & uarijs piscium generibus optimis refertissimus, in portum amoenis utrinque ripis defluit. Miras esse fluminis naturae dotes referunt: quacumque enim fluat, omnia iucunda, utilia omnia, palmeta, frutetaque insularia omnis generis, nauique ramos floribus, fructibusque onustos in caput interdum declinabant, æquamque soli eius uel beatorem Isabellica ubertatem prædicant. In Isabella uale tudinarios tantum nauiumque magistros quosdam, qui duas quas inceperant Caraelas perficerent, reliquit. Ceteros ad sanctum Dominicum ad meridiem traducit. Post arcem conditam, relicto in ea uiginti hominum præsidio, cum reli quis ipse, occidentales insulae partes internas, hæcenus nomine tantum notas, exploraturus, sese accingit. Ad triginta inde lequas, id est, miliaria nongenta, in fluuium Naibam, quem à Cibauis montibus ad meridiem recta per insulae me dium descendere memorauimus, incidit. Hoc amne superato, cum singulis ar matorum hominum quinque & uiginti turmis, decuriones duos ad regulorum terras, quorum nemora ex coccineis arboribus constant, per diuersa dimittit. Læuorsum isti tendunt, syluas inueniunt, ingrediuntur, scindunt, cadunt altæ intactaeque hæcenus præciosæ arbores: singulas insulares casas decuriones sin guli coccineis implent truncis: ubi donec nauigia ducantur quæ illos abducant, feruentur. Adelantatus autem dextrosam iter capiens, non longe à ripa flumi nis Naibæ potentem quendam, nomine Beuchium Anacauchiam, regem ca stris positus, contra Naibenses incolas in armis esse, reperit, ut illos suæ ditioni, D ueluti plures alios insulares regulos, subijceret. Huius potentis regia, occidenta lem uersus insulae calcem sita Xaragua, à flumine Naiba triginta lequas distans, montosa, aspera: sed quicunque reguli medium tenent, huius imperio parent. Omnis ea regio à Naiba ad ultimam occidentis oram auri expers est. Nostros, depositis armis, datoque pacis signo, placidissime, incertum metu an humanitate, fulciens, quidnam sibi uellent, interrogauit. Adelantatus inquit: Ut quemad modum & reliqui huius insulae principes, præfecto marino fratri meo Hispanorum regum nomine uectigalia prestes. Cui ille: Quomodo id à me potestis exi gere, cuius nulla regio de multis quæ mihi imperanti auscultant, aurum gignit: audierat enim gentem exteram, quæ aurum auide quaritaret, ad insulam aduen tasse: sed quod aliud quam aurum cuperet, minime arbitrabatur. Tunc Adelan tatus: Absit ut cuiquam tributa iniungamus, quæ perfolui facile non possint, quibusue regiones careant. Gossampij, canabi, & aliarum huiuscemodi rerum copiam, regionem producere compertum habemus: ex quibus prouentibus ut nobis aliquid impartiaris, petimus. At ille, his auditis, hilari fronte, sereno uultu, se quantum uoluerint accipere de his daturum pollicetur. Dimissoque exercitu, ipsemet præmissis nuncijs, Adelantatum usque ad locum ubi ipse regiam habe bat, ad lequas, uti diximus xxx comitatus est, totoque eo tractu per regulorum ei subditorum diocesales iter semper fecerunt: alijs canabi, quod non prius nostro ligno ad nauium ampliusse contexendum esse dicunt: panis alijs, alijs gossampij, pro telluris uariæ natura, tributa imperantes. Ad regiam tandem Xaraguensem ueniunt. Hanc priusquam ingrediatur, incolæ omnes regem suum Beuchium Anacauchiam ac nostros honorifice suo more recepturi occurrunt. Inter cetera spectacula, audi duo inter nudas & incultas gentes memoratu digna. Appropin quantibus primum triginta foeminae, regis uxores omnes, ramos palmarum ma nibus ferentes, tripudijs, cantibusque ac sonis, ex regis præcepto, nudæ toto cor pore præter pudibunda, quæ femoralibus quibusdam gossampinis corruptæ conte

Sylue coc cineæ.

Quo genere pompæ hic rex domum re uersus sit, ex ceptus à suis.

A contegunt, obuiam prodeunt. Virgines enim capillis per humeros sparsis, fron tibus tamen uitta ligatis, nullam sui corporis partem cooperiunt. Faciem, pecto ra, mammæ, manus, ceteraque subalbido colore prædicant fuisse pulcherrima. Dryades formosissimas, aut natuias fontium nymphas, de quibus fabulatur anti quitas, se uidisse arbitrati sunt. Palmarum manipulos, quos dextris gestabant cho rizantes, psallentesque inuicem, poplitibus flexis Adelantato omnes dono dant. Domum deinde regis ingressi, eorum more laute paratam coenam inueniunt: uires reficiunt: nocte uero superueniente, pro cuiusque statu, ad hospitia ob signata per regis ministros ducuntur, ubi in paratis pro eorum consuetudine lectis pen sibus, quos alias descripsimus, quieuerunt. Altero die ad eam domum quam sibi loco theatri construunt, nostri ducuntur. Ibi post multas uariasque choreas & sal tationes, in latam planiciem duæ ex insperato ingentes armatorum acies descen dunt, quas ludæ & delectationis gratia (ut apud Hispanos ludus troicus, id est harundineus, sapius instruitur) rex apparari iusserat. Cominus accedentes, ac si hostes collatis signis, pro opibus, pro focis, pro natis, pro imperio, pro uita de nique ipsa certaturi, cõcurrerent: ita duæ ille acies utrinque manus conferunt, mis sibus telis & sagittis. Intra breue horæ momentum quatuor cecidere, pluresque uulnerati fuerunt. Acris pugnatum fuisset, nisi rogatu nostrorum, rex dato si gno pugnam diremisset. In tertium inde diem, consilio regi præbito, ut gossampij plus deinceps in ripis aquarum, quod impositum per focos tributum facilius per solueretur, sererent, ad Isbellam, uale tudinarios & nauigia quæ incepta reli querat uisurus, tendit. Varijs morbis circiter trecentos reperit cecidisse: quare anxius, & quid consilij caperet erat ignarus: cum non modo ad uale tudinem refarciendam, sed uictui necessaria ferre cuncta deessent: neque enim ex Hispania nauis ulla aduehatur. Sic hæsitans, uale tudinarios per regiones & castella in ipsis B erecta dispartiri constituit. Castella enim ab Isabella recto itinere ad sanctum Do minicum, id est, à septentrione ad meridiem, per insulam hæc erexerunt. Ab Isa bella ad lapidem sextum & trigessimum Speranciam arcem condidit. A Speran cia uero ad lapidem quartum & uigesimum diuam Catharinam. A Catharina ad uigesimum, sanctum Iacobum arcem. A diuo Iacobo ad alia uiginti miliaria Turritam condidit munitiorem, quam Conceptionem appellauit: quod in radice Ciba uorum montium, quodque in planicie uastissima ubere & populosa. Aliam deinde mediam inter Conceptionem & sanctum Dominicum condidit Conceptione munitiorem: quoniam intra terminos reguli, cui supra quinque incolarum millia parebant: Bonauum nomine uocant insulares eius regionis uicum, qui caput est regni: propterea Bonauum etiam uoluit arcem præfectus appellari. Per hæc igitur castella castellorumque uicina, in insularium domibus infirmis dispartitis, ad san ctum ipse Dominicum proficiscitur, à regulis qui medium tenebant, imposita exigens inter eundem uectigalia. Vbi cum aliquot dies moraretur, rumor exo ritur, regulos omnes finium Conceptionis desperatis in nostros animis uiuere, studereque defectioni. Ad eos igitur, ubi hæc nunciata sunt, longis mouet itine ribus. Cum propius accederet, Guarionexium regionis huius capeffenda im peratorem ab omnibus fuisse delectum, fama increbuit: seductumque & sollicita tum, semi inuitum tamen ab alijs fuisse, cum nostrorum astus & arma iam alias expertus pertimesceret. Conuenerant certo die cum quindecim millibus homi num suo more armatorum, fortunam belliterum tettare. Ibi Adelantatus con silio habito cum arcis præfecto reliquisque militibus quos ducitabat, adoriēdos esse incautos & palātes regulos in proprijs laribus, priusquam exercitum com parent, constituunt. Ad singulos igitur regulos singuli centuriones mittuntur, qui ex insperato dormientes, priusquam sparsis populis liceat conuenire, uicos eorum ingressi, quos non moenibus, non fossis, non aggeribus circumseptos ha bent, impetunt, captant, uinciunt, ducunt quicque suum, uti fuerat imperatum.

Arces quas edificauit in insulis.

C Ad Guarionexium Adelantatus ipse tanquam ad potentiorē perrexerat, ce-
pitque sicut & alij eadem hora constituta suos. Quatuordecim ea nocte ex eis ad
Conceptionem tracti sunt. Paulò post duobus ex ijs qui Guarionexium, reli-
quosque rerum nouarum studiosiores seduxerant ac subornauerant, supplicio
affectis; ne suorum regum dolore confecti incolae agros desererent, quod sum-
mum incommodum propter semētes, nostris asserre potuisset, Guarionexium
& reliquos dimisit. Dicionarij ad quinq; millium numerum confluxerunt, pro
suorum regum liberatione inermes; intonuit aër, contremuit terra, præ clamo-
re illorum usque ad sidera eleuato. Adelantatus Guarionexium atque alios pol-
licendo, donando, minando, ut in posterum cauerent ne quid molirentur, ad-
monet. Guarionexius apud populum orationem habuit de nostrorum poten-
tia, indulgentia in delinquentes, liberalitate in fidos; ut sedent animos, nec quic-
quam ulterius astruant cogitentque contra Christianos, sed ut illis obtemperent,
obsequantur, seruiant: nisi se in maiores indies calamitates trudi cupiant. Ora-
tione habita, pensilem illum humeris caprant, pensilemque usque ad suae regiae pa-
gum humeris portant. Ita per aliquot dies regio pacata est. Soliciti tamen & tri-
stes nostri, in exteris regionibus deserti, quod quintusdecimus iam mēsis à præ-
fecti discessu ageretur: quia cuncta quibus indui uescique solebant deficerent,
demisso uultu incedebant. Adelantatus eos, quam melius poterat, inani spe de-
pascendo solabatur. Dum haec ageretur, Beuchius Anacauchōa (sic enim Xara-
guae occidentalis partis, quam supra memorauimus, rex uocabatur) ad Adelan-
tatum nuncios mittit, qui gossampium ceteraque uectigalia quae sibi suisque incol-
is imperauerat, parata esse significaret. Ad iter se accingit Adelantatus, pergit,
honorifice à rege recipitur & eius sorore, quae quondam Caunaboae regis Ci-
D bauri uxor, non minoris erat in fraterni regni gubernatione momenti & con-
siliij quam frater. Aiunt enim eam esse urbanam, facetam, ac prudentissimam;
fratrisque ut Christianis assentetur, blandiatur, obtemperet, exemplo mariti eius
edocuit, persuaserat. Haec foemina Anacaona nūcupatur. Duos & triginta ibi
regulos in Beuchij Anacauchōae regia congregatos cum tributis expectantes
reperit: qui omnes praeter imperata uectigalia, ad beneuolentiam cum nostris
captandā, munera tulerunt ingentia ex utroque pane, radicali scilicet ac paniceo:
utias, id est, cuniculos insulares innumeros, piscesque: sed ne putrescerent aut
corrumpere assos tulerunt: & de serpentibus, quos inter edulia principa-
tum obtinere, crocodilisque similes esse supra descripsimus: iuannas serpentes
uocant. Has in insula nasci serò didicerunt: neque ex eis nostri ob foeditatem, quae
horrorem, non modò nauseam inducere uidebantur, gustare haecenus ausi fue-
rant: praemordere paulatim Adelantatus iuannam, regis sororis plectus face-
tijs, statuit sed ubi demulcere carnum earum sapor palatum & guttur coepit,
plenis deinde faucibus eas experere uidebatur: non mordicus deinde neque uix
uncto labello illas delibabant, sed eluones omnes effecti, de re nulla iam præ-
terquam de serpentium suauitate sermocinabantur, lautioresque esse dapes illa-
rum, quam aut pauonis aut phasiani uel perdicis apud nos. Sed si aliter quam
uno condiatur modo, uti pauones & phasiani, nisi lardo inuoluti ueribus assen-
tur, saporem perdūt. Euisceratas à iugulo ad inguina, lotasque ac deterfas diligen-
ter, & in gyrum postea, in modum anguis dormientis in se recepti, insinuas,
in ollam sui tantū capacem, paulisper aquae cum pipere insulari super iniecto,
comprimunt, tenuiter igne ex quodam ligno odorato minime fumoso suppo-
sito. Ex abdomine sic stillatus efficitur, ut aiunt, nectareum, nullumque esse epu-
larum genus ouis ipsarum serpentium par serunt, quae per se & lenius coquun-
tur. Sic coctae & recentes suauissimae & seruatae per aliquot dies iucundissimae
sunt. De edulij satis, ad alia ueniamus. Quū uectigali gossipio insularem quan-
dam casam Adelantatus impleuisset, panis sui quantumcunque uellet se liben-

ter

A ter impartituros reguli pollicentur. Is oblata eorum acceptans, gratias agit. In-
terea igitur dum per regiones panis conficeretur, ad regiamque Beuchij Ana-
cauchōae Xaraguenis regis portaretur, ad Isabellam nuncios mittit, qui addu-
ci peractam carauelam de duabus, quas inceptas reliquerat, suo nomine impe-
rent. Pane nanque se onustam ad eos illam remissurum renunciauit. Latī nau-
tae, nauim ad Xaraguense litus, insulam circumeuntes, plenae uelis tendunt.
Beuchij Anacauchōae regis soror, illa faceta, prudens & magni ingenij mulier
Anacaona, uxor quondam Caunaboae, ubi nauim nostram ad patrium litus
suum applicatam cognouit, fratri persuadet, ut ambo ad illam uidendam profi-
ciscantur: sex tantū passuum millia litus à regia distabat. Lunere autem medio,
in uico quod est ipsius regiae sororis gazophyacium, pernoctatum est. Illius ue-
ro thesauri, non aurum, non argentum, non gemmae, sed utensilia tantum, resque
ad humanum usum attinentia, ut puta sedilia, paropsides, lances, pelues, patellae
ex ligno nigerrimo, lubrico, lucido (quod hebenum eximius artium & medici-
nae doctor tuus Ioannes Baptista Elisius esse contendit) confectae, & arte mira
laboratae. In his enim quicquid est incolis ingenij à natura tributum, exercent.
Sed haec illi foemina in insula sua Guanabba (quam in faucibus occidentalibus
Hispaniolae insulae, si pictam uideris, iacere conspicias) fabrefiunt: in eis lemu-
rum, quos noctu uidere se praedicant, serpentum, hominum & aliarum rerum
quascunque semel intuentur, uiuos uultus caelant. Quid facturos illos, illustrissi-
me princeps, putares, si ferrū & chalybem assequerentur? illa enim omnia igne
prius interius mollescunt, lapillis postmodum fluuiatilibus quibusdam cauant &
diducunt. De sedilibus Adelantato quatuordecim, de utensilibus autem men-
sarijs & coquinarijs fictilibus sexaginta, dono dedit. Quatuor praeterea neti
gossampij glomos ponderis immensi tribuit. Ad litus igitur postero die cum
peruenissent, ubi pagus erat alter regius, seruitoriam iussit Adelantatus cym-
B bam instructam aduehi. Rex autē canōas suo more depictas duas, unam qua
ipse cum familiaribus suis, alteram qua soror Anacaona & eius ancillae uehe-
rentur, apparat. Sed in seruitoriam cymbam uoluit Anacaona cum Adelan-
tato uehi. Cum nauim iam appropinquaret, ex composito ignem tormentis sus-
figunt: mare tonitruis, aër puluereo fumo, implentur: tremunt, terrentur, mun-
di machinam laborare ea concussione arbitrati sunt. Verum enim ubi Adelan-
tatum ridere, in faciem eorum uersum, uident, sedant animos. Cum autē pro-
pius irent, fistulae, tibiae, tympanaque instructis choreis pulsantur. Illi sonitus dul-
core allecti stupent, admirantur. Ingressi nauim, ubi proram, puppim, castella, ta-
bulata, carinam, cubacula diligenter percurrerunt, frater in sororem, soror in fra-
trem oculos uertentes obmutescunt: neque quid praenimia admiratione inui-
cem loquerentur, inueniebant. Dum his intenti per nauim uagarentur, eleuari
anchors ex temporeque uela ex antennis deuolui & protendi, in altumque dirigi
iubet. Tum uero stupidiore, cum sine remis, sine hominum robore, molem ita
grandem adeo celeriter, per aequor uolitare conspicerent: flabat enim e terra
optatus ad id uentus: sed tunc multo magis cum eodem uento duce, ire modo,
modo redire, modo in dextram, in laeuam modo, uti libebat, uertere nauim cer-
nerent, admirabantur. His ita peractis, nauim pane radicali ceterisque muneribus
repleta, nostris etiam muneribus donatis, nō modo Beuchium Anacauchōam
regem sororemque eius, sed ministros ancillasque utriusque alacres stuporeque ple-
nos dimisit. Ipse uero terrestre iter aggressus cum militibus ad Isabellam coe-
sit. Ibi Rodalnum quendam Ximenum facinorosum, quem foforum & calo-
num ductorem ex famulo suo, deinde iustitiae praesidem, praefectus erexerat,
malo uiuere in Adelantatum animo significatum est. Comperit insuper Gua-
rionexium regem huius Rodalni, & aliorum relictorum insolentias & rapinas
pati ulterius nequiuisset, cum familiaribusque suis & ditionarijs pluribus, despe-

Seruilis ingenij
euecti intempe-
ries & malitia.

C 2

Crato animo, ad montes quosdam, qui ab Isabella decem tantum lequas, occi-
dentem uersus, in litore septentrionali, distant, secessisse. Montes montiumq;
incolas uno nomine Ciguaios uocant. Regem regulorum monticolarum prin-
cipem Maiobanexium appellant: eius regia Capronus dicitur. Montes asperi,
alti, inaccessi, in arcu à natura dispositi, ad mare cornua porrigunt. Inter utrunq;
montis eius cornu pulchra planities, per quam in mare plura flumina à mon-
tibus ipsis delabuntur. Gens fera, bellicosa, quæ à Canibalibus originem traxisse
creditur: cum enim è montibus ad planitiem bellum finitimis illaturi descen-
dunt, si quos perimant, comedunt. Guarionexius igitur ad hunc regem mon-
ticolam confugiens, dona illi regia multa suo more quibus monticolæ carent,
impartitus est: retulitq; sese nefarie, fœde, uiolenter à nostris tractatum: nec hu-
militatem, nec superbiam quicquam sibi apud nostros profuisse conqueritur.
Propterea se supplicem ad eum uenire, ut illum tutetur, defendatq; ab iniurijs
facinorosorum hominum, precatur. Maiobanexius autem omnem illi opem,
tutelam, præsidium contra Christianos pollicetur. Ad Conceptionem igitur
Adelantatus proficiscitur. Roldanum Ximenum, qui in insularum pagis ad mil-
itare duodecimum cum ijs qui eum sequebantur hospitabatur, accersiri facit:
quid sibi uellent hi motus interrogat. Ille perfricata fronte respondet: Almiran-
tum fratrem tuum interisse, regibusq; nostris parua curæ res nostras esse ui-
demus: fame dum te sequimur perimus, cogimur infelicem uictum per insu-
lam queritare. Præterea me una tecum insulæ gubernatorem præfectus reli-
quit: quare mens nobis est, nolle ulterius tuo imperio parere. Hæc & alia Rol-
danus, Adelantatus autem manū in eum iniicere cupiens nequiuit, euasit enim,
secutiq; illum sunt septuaginta homines, quibus comitatus ad occidentem in
DXaraguam regionem se contulit: ibiq; uti Almirantus nunc & frater eius testan-
tur, solutis habentis stuprari, prædari, trucidare coeperunt. Interea dum hæc fie-
rent in insula, à regibus tandem nauigia Almiranto obsignantur octo: de quib;
bus primum duo ex Gadibus Herculeis recta cum alimentis mittit ad Adelan-
tatum fratrem. Hæc duo nauigia ad eam insulæ partem occidentalem in qua
Roldanus Ximenus cum confortibus agebat, casu primum appulsa sunt. Sedu-
cit illos Roldanus, pro ligone puellarum papillas tractandas, pro labore uolu-
pratem, pro fame affluentiam, pro lassitudine & uigilijs, quietem promittens.
Guarionexius interea, comparata manu amicorum, ad plana sapenumero de-
scendens, insulares nostrorum amicos, Christianosq; quoscunq; assequebatur,
trucidabat, agros hostiliter uastabat, semetipsum diripiebat, pagos depopulabatur.
Roldanus comitesq; quamuis Almirantum propediem uenturum sensissent,
quandoquidem nouos homines cum duobus nauigijs præmissis uectos subor-
nauerant, minime perterrebantur. Dum inter hos fluctus miser Adelantatus
fratrem indies expectas uerfaretur, præfectus frater ex Hispanis littoribus cum
reliquis nauigijs discedit. Sed non itinere recto ad Hispaniolam, uertit enim se
ad meridiem. Qua nauigatione quid sit operatus, quas maris ac ter-
rarum oras peragrauerit, quid, nouos tractus detegens, inue-
nerit, prius enarremus. Harum enim seditionum
& tumultuum euentum, in sequentis libri
calce late referemus. Vale.

A MEDIOLAN. PROTONOTARII APOST.
consiliarij q; regij, Oceanæ decadis primæ, liber sextus,
ad eundem Cardinalem Ludouicū Aragonium.

EX OPPIDO Barramedabatis, ostio à Gadibus parum
distanti, cum octo nauibus onustis, tertio Cal. Iunij, anni
octauj & nonagesimi, Colonus dat uela: assuetumq; iter
suū per Fortunatas, ob piratas quosdā Gallos, qui, ut illum
adorerentur, in itinere recto operiebantur, detorsit. Ad For-
tunatas itur, ad milliare uigesimum & septingentesimum
laeuorsum, Madera incurrit insula, quæ australior Hispalī
est quatuor gradibus. Eleuatur enim Hispalī polus arcticus gradus sex & trigin-
ta: huic autē insulæ, uti nauitæ referūt, duo & triginta. Maderam igitur primum
adnauigauit: inde missis ad Hispaniolam itinere recto nauibus reliquis comnea-
tus uehetibus, cum una nauī caueata, & duabus mercatorijs carauelis, australis
plagæ iter aggressus est, lineam petiturus æquinoctialem: deinde ut eius occi-
dentem sequens, locorū quæ reperirēt naturam, Hispaniola ad septentrionem
dextrorsum relicta, uestigaret. Iacent in eo discursu mediæ Hesperides Portuga-
lensium insulæ tredecim, præter unam, inhabitatā, quæ Caput Viride appellan-
tur. Hæ sunt interiori Aethiopiæ regione ad occidentem duorum tantū dierum
nauigatione uicinæ. Ex his uocant Portugalenses unam Bonauistam: cuius te-
studinibus multi quotannis leprosi sua labe mundantur. Inde, cum esset ibi aer
contagiosus, subito discedens, ad aphricum, qui medius est inter austrum & fa-
uonium, millia passuum cccclxxx nauigauit. Ibi malacijs & ardoribus,
nam erat is Iunius mēsis, adeo, ut ait, oppressus fuit, ut ferē nauigia illi incende-
rentur: cadorum circuli crepebāt & rumpebantur, aqua dispergebatur. Homi-
Bnes eos æstus sufferre nequibāt: eleuabatur enim eis, ut ipse retulit, ab horizon-
te polus gradus quinq; tantū. Octo dierum quibus ea perpassus est, primus fuit
serenus, reliqui nubili ac pluuiosi, nec eo minus feruidi. Quare sæpius, adisse,
non mediocriter poenituit. Actus in eo discrimine & angustia his octo diebus,
uulturnus illis statu secūdo exoritur: quē uentū secutus recta ad occidentē, eius
paralleli aliam stellarum faciem, aliamq; aeris gratiam, ait præfectus se reperisse.
Nam in tertiu inde diem temperiem se amoenissimam sensisse, inquit omnes.
Asseuerat enim præfectus se à malacijs & ardoribus semper ascendisse per ma-
ris dorsum, ueluti per altum montem coelum uersus ascenditur: nec tamen ad-
huc in omni prospectu terram ullam uiderat. E cauea tandem grādiors nauis,
pridie calendas Iulij, nauita quidam speculator tres montes altissimos, sublati
præ lætitiā ad coelum uocibus, se conspiciere proclamant: ne fragatur animo hor-
tatur: moesti enim erant, tum adusti solis ardoribus, tum quoniam aqua illis desi-
ciebat, cum cadi, qui præ nimio calore concrepauerant, aquam per scissuras euo-
muissent. Latē ergo adeunt: attamen ubi primum terram attigerūt, eo quod ibi
esset mare uadolum, quamuis portum à longe uiderint, aliās satis commodum,
non potuerunt terram capere. Habitatam esse regionē & bene cultam perpen-
derunt è nauibus: namq; cultissimos hortos, & amœna uiridaria uident: ex quo-
rum herbis & arboribus matutini rores ad eos suauēs efflabant odores. Ad ui-
gesimum inde lapidem in portum incidit recipiendis nauibus satis aptum, sed
nullus in eum annis decurrebat. Procedens igitur reperit tandem portum re-
parandis nauibus aptum, & aqua & lignis sumendis accommodatum: Arenas-
lis Putam hanc terram uocat. Vicina portui domicilia nulla reperere, sed innu-
mera quorundam animalium uestigia, ueluti caprina, inuenerunt: de quorū ge-
nere unum uidere mortuum, ut aiunt, quasi capræ simile. Altero die canoam
à longe uenientem prospiciunt, qua uiginti quatuor homines uehebantur, ius

*Testudinū ge-
nere quodam
medetur lepræ*

C uenes omnes elegantes & proceræ staturæ: scutis, præter arcus & sagittas, ultra morem aliorum armati: capillis oblongis, planis, & quasi more Hispano scillis in fronte. Pudibunda uitta gossampina uarijs coloribus intexta tegebant, cæterum nudi. Tunc uero terram illam reliquis eius paralleli regionibus cælo proximiorē esse, & à crassis conuallium ac paludum uaporibus remotiorē credidit, quanto altorum montium à profundis uallibus suprema culmina recedunt. Quoniam se ab Aethiopiæ parallellis nunquam exiisse in tota ea nauigatione pertinaciter Almirantus affirmat, tantaq; sit in utriusq; terræ incolis, continentis scilicet Aethiopiæ & insulari, naturæ uarietas: Aethiopes enim nigri, crispi, lanati, non autem capillati: hi uero albi, capillis oblongis, protentis, flauis. Vnde discrimen hoc tantum oriri possit aliàs nō uideo. Terræ igitur dispositio, non cælorum flatus, eam causantur uarietatem. Scimus in torridæ zonæ montibus nives cadere, durareq; scimus & in ualde distantibus ab ea ad septentrionem urgeri magno calore habitatores. Iuuenes obuios ut alliceret præfectus, specula, uasa aenea, tersa, lucida, tintinnabula, aliæq; eiusmodi ignota illis ostendi iussit. Illi autem quo magis uocabantur, tanto magis fraudem inesse & strui timentes retrocedebant: cum summa tamen admiratione nostros & eorum res ac nauigigia fixis oculis intuentes, at remis semper innixi. Videns præfectus muneribus illos adduci non posse, iussit ē cauea grandioris nauis tympana tibiasq; pulsari, cantariq; inferius, ac instrui choreas: cantus & insoliti sonitus dulcedine illos posse uinci existimans, iuuenes autem ad certamen canere nostros ē caueis arbitrati, citius ictu oculi, relictis remis, sagittas arcubus, scuta brachijs aptarunt, cuspidibusq; in nostros directis, quid sibi uellent hi sonitus, parati operiebantur. Nostri e conuerso paratis sagittis ad illos paulatim mouent. Illi uero à nauis prætoriam discedentes, dexteritate remorum freti, unam ex minoribus adeunt: adeoq; illi adhæserunt, ut nauis gubernatori sagulum, pileumq; cuidam primario alteri ē puppi porrigere licuerit. Per signa, ut eius nauis gubernator in littus descēdat, ibi inuicē collocuturi, ut aptius poterunt, data fide, conueniunt. Sed cum ipsum nauis gubernatorem ad prætoriam nauim, ueniam colloqui petiit, accedere conspexerunt, insidias ueriti, statim in canoam prosiiliunt, auræq; uelocius auolarunt. Non longo ab ea insula spacio semper ad occidentem, præfectus se fluxum aquæ rabidum ab oriente in occidentem, atq; adeo impetuosum, reperisse ait, ut nihilo torrenti uasto ex altis montibus decidenti cederet. Ibi se, ex quo nauigare à teneris cœpit, nusquam tantum formidasse fatetur. Vterius aliquantulum per id discrimen procedens, fauces reperit quasdam octo miliarium, ueluti alicuius maximæ portus introitum: ad quas aquarum ille defluxus ruebat. Os Draconis fauces appellauit, & insulam Ori oppositā, Margaritam. Ex faucibus autem non minor impetus aquarum dulcium, uenientibus salis occurrēs, egredi conabatur: ita quod ibi esset inter utraq; undas non leue certamen. Sinum ingressus tandem potabiles ac suaues aquas esse cognoscit. Atque aliud maius ipse præfectus & reliqui nauigationis eius comites fide digni, mihi diligentius omnia percunctanti retulerunt: se uidelicet lequas sex & uiginti, hoc est millia passuum quatuor supra centum, per semper dulces aquas ad nauigasse: quantoq; ulterius, ad occidentem præcipue, procederet, tanto assueerat dulciores. Occurrit deinde monti altissimo, quem cercopithecorum ab ea parte orientali multitudo tantum incolebat. Id latus asperum, propterea hominibus inhabitatum: apud littus tamen in terram exploratum missi, cultos plerosq; satosq; agros reperisse retulerunt: gentem autem aut casus nullas: ut ruricolæ nostri sepius etiam à uillis aut stationibus, quas incolunt, seminatum longius fortē proficiscuntur. In montis eius occidentali latere latam agnoscunt iacere planiciem, hanc læti adeunt, iaciunt anchoras in lato flumine. Cum primum indigenæ gentem ad eorum littora nouam appulsam esse cognoscunt, certatim uisendi studio

A dio sine ullo metu ad nostros festinant: quibus per signa Pariam uocari terram illam, quæ maxima esset, & quanto ulterius ad occidentem tanto populosiorē rem, collegerunt. Quatuor igitur hominibus ex eius terræ incolis in nauē suam sumptis, occidentale latus prosequitur. Ex aëris temperie, ex amœnitate terræ, ex populorum amplitudine, quibus indies magis ac magis inter nauigandum occurrebant, quod regio illa magni aliquid portenderet, omnes recensent: neq; illos sua sefellit opinio, uti suo loco uidebimus. Sole nondum exorto, surgere tamen iam uolente, quodā die, locorum suauitate allecti, sentiebant enim ex terræ uiretis gratissimos odores afflari, terram captant. Ibi numerosiorē quā alibi usquam incolarum multitudinem esse perpenderunt. Statimq; nostris propius se applicantibus, eius terræ Cacici nomine nuncijs ad præfectum mittuntur, se suaq; omnia hilari fronte per signa & nutus offerendo: à præfecto ut in terram descenderet, nec quicquam uereretur, petunt. Renuente præfecto, ecce uisendi studio, cum eorum cymbis innumeri ad naues confluunt: colla lacertosq; maiori ex parte auro & unionibus Indicis torquati armillatiq; atq; id adeo populatim gestabant, ut ex uitro non maiora calculorum ferta foeminae nostrates ferant. Vbinam illa quæ gerebant legerentur, interrogati: proprium littus digito monstrabant: manuumq; ac labiorum torsione & motu, uniones apud se non magnifere significare uidebantur. Imò & canistris manu captis, posse ibi si apud eos uersari uellent, canistratim colligi, insinuare uidebantur. Sed quoniam frumenta quæ uehebat ad Hispaniolam, ferē iam salo corrumperebantur, differre id commercium in accomodatius tempus statuit. Duas tamen ex seruitorijs cymbis ad terrā hominibus onustas misit, qui de unionibus aliqua ferta, per rerum nostrarum permutationem, referret: & de locorum ac hominum natura quæcunq; possent scrutaretur. Illi nostros adeūtes hilares & animo læto suscipiunt. Mirus ad nostros tanquam ad portentum aliquod erat numerus cōfluentium. Duoq; uiri graues nostris primum obuij, quos reliqua turba sequebatur, prodeunt, grandæuus alter, alter iunior. Patrem & filium successurum, autumant fuisse. Salutationibus utrinq; peractis, in domum quandam sphaericam, cui magna platea adiacet, nostros adducit. Ex ligno nigerrimo, arte mira laborato, sedilia feruntur multa. Postquam nostri & eorū primates assederūt, ecce ueniunt ministri dapibus alijs, alijs uino onusti: sed eorum cibi fructus tantū, uarij tamen generis, nostris penitus ignoti. Vina uero tam alba quā rubentia, non ex uuis sed ex diuersis fructibus compressa, non iniucunda tamen. Sumptis apud seniores cibis, iunior illos ducit in tabernaculum suum. Viri foeminaeq; astabant plures: sed ubiq; uiri semper à foeminis separati. Vtriusq; sexus indigenæ albi, ueluti nostrates, præter eos qui sub sole uersantur: mites, hospitales, pudenda gossampino uelamine, uarijs coloribus intexto contegunt: cætera nudi. Nemo aderat qui nō esset unionibus & auro aut torquatus aut armillatus: multi utrinq; sed uti uitreos nostris rurales calculos ferunt. Interrogati ubinam aurum illud quod gestabant, gigneretur: digito signabant ē regione in quibusdā montibus, sed nostris tanq; minitantes accessum dissuadere uidebatur: comedi enim illic homines gestu manibusq; innuebant. Sed an à Canibalibus diceret, an à feris syluestribus, non bene perceperūt. Quod nostros intelligere, à nostrisq; intelligi nequirent, ingēti molestia afficiebatur. His qui missi fuerāt, hora tertia post meridiem cum quibusdam unionum fertis ad naues redeuntibus, anchoras eleuāt: neq; propter frumenta, ut ipse ait, quæ uehebat, diutius moratus est: animo tamen, cōpositis rebus Hispaniola, intra paucos dies redeūdi: sed tantū præmiū inuenti surripuit alter. Institit & eius pelagi profunditas modica, aquarum uel cursus præcipes, qui assiduis cōflictibus gradiorem nauem, si uis uentorum aliqua surgebat, conuulsabat. Ad euitanda uadiorū discrimina, leuiorē ex carauelis, quæ breui fundo contenta erat, tanquam exploratricem, plumbatis fundi altitudinē tentantem,

Vnionum uillitas & copia.

C semper praeiungebat, sequebatur alia. Cumana & Manacapana, in uasta Pariae provincia, dicebantur ab incolis illae regiunculae, in spacio milliarii ducentorum triginta: a quibus altera regio distat lequas sexaginta, nomine Curiana. Cum autem longum ita maris tractum percurrisset, putans assidue insulam esse, dubitansque posse per occidentem se ad septentrionem, ut ad Hispaniolam iter caperet, exoluere, in fluuium incidit profunditatis triginta cubitorum, latitudinis uero inaudita: ait enim octo & uiginti lequarum fuisse. Paulo autem ulterius, ad occidentem tamen semper, sed meridionalius aliquantisper, cum ita littorum se fleclicium ratio exigeret, mare herbidum ingressus est: supernatans herbarum semen lentisci baccas amulabatur. Quare herbarum densitas ne bene fluere nauigia impediabat. Ibi praefectus refert diem esse nullum toto anno multo longiorem aut breuiorem altero. Arcticum polum in ea regione quinque tantum gradus, sicuti Pariae, disputat eleuari: in cuius tractu haec omnia littora iacent. De poli etiam uarietate quadam refert, quae, quoniam contra omnium astronomorum sententiam prolata mihi uidentur, sicco pertingam pede. Compertum est, illustrissime princeps, polarem illam stellam, quam nautae nostri Tramontanam uocant, non esse arctici poli punctum, super quo coelorum axis uertatur: quod facile dignoscitur, si stellis primum apparibus, per angustum aliquod foramen stellam ipsam conspexeris, eandemque si ultima uigilia aurora illas fugante per idem foramen conspicias, locum mutasse comperies. Sed quo modo fieri possit, ut primo noctis corpuscule in ea regione quinque tantum gradus tempore lunij eleuetur, stellis autem discedentibus obuientes solares radios sumpro eodem quadrante quindecim, non intelligo: nec rationes quas ipse adducit, mihi plane nec ulla ex parte satisfaciunt. Inquit enim, se orbem terrarum non esse sphaericum

D coniecisse, sed in sui rotunditate tumulum quendam eductum, cum crearetur fuisse: ita quod non pilae aut pomi, ut alij sentiunt, sed piri arbori appensi formam sumpserit. Pariamque esse regionem quae supereminetiam illam caelo uiciniorem possideat. Vnde in trium illorum culmine motum, quos et cauea speculatorem nautam a longe uidisse memorauimus, paradysum esse terrestrem asseueranter contendit, rabiemque illam aquarum dulcium de sinu & faucibus praedictis exire obuiam maris fluxui uenienti conantem, esse aquarum ex ipsis montium culminibus in praecipitum descendit. De his satis, cum fabulosa mihi uideatur. Ad historiam a qua digressi sumus, reuertamur. Cum se, praeter optatum, tam uasto sinu implicitum cerneret, nec iam reperiendi ad septentrionem exitum, quo ad Hispaniolam uertere proras posset, spem ullam haberet, eadem qua profectus fuerat regreditur, iterque suum per septentrionem eius terrae ab oriente ad Hispaniolam capit. Hanc qui postmodum accuratius utilitatis causa inuestigarunt, continentem esse Indicum uolunt, non autem Cubam, uti praefectus: neque enim defunt qui se circuisse Cubam audeant dicere. An haec ita sint, an inuidia tanti inuenti occasiones quaerant in hunc uirum, non disjudio: tempus loquatur, in quo uerus iudex inuigilat. Sed quod Paria sit uel non sit continens, praefectus non contendit: continentem ipse arbitratur. Pariam autem esse Hispaniola octingentis octogintaduobus millibus passuum australiorem, praefectus refert. Ad Hispaniolam tandem uisendorum militum, quos ibi cum fratribus reliquerat, tertio calend. Septembris octauis & nonagesimi anni, cupidissimus tetedit. Sed, uti plerique mortaliu solent, inter tot secunda, dulcia, laeta, absinthij semen fortuna in medium proiecit, zizaniaque omnibus eius suauia commaculauit.

A MEDIOLAN. PROTONOTARII APOST.
consiliarijque regij, Oceanae decadis primae, liber septimus,
ad eundem Cardinalem Ludouicum Aragonium.

VENIENS ad insulam praefectus, ultra spem omnem perturbata omnia, in praecipitum iam labentia cuncta inuenit. Roldanus enim, qui eo absente a fratre discesserat, multitudine quae eum sequebatur fretus, ad praefectum quondam dominum, qui eum euexerat, non modo non uenire instituit, sed conuicijs illi lacerare, scribereque ad reges de utroque fratre nefanda incepit. Praefectus autem ad reges nuncios mittit, qui de eorum defectione certiores faciat: instatque simul ut militares homines ad se mittantur, quibus uires eorum infringere, punireque pro commissis quaeque ualeat. Illi de utroque fratre grauius conuicti, iniustos, impios, Hispani sanguinis hostes & profusores, uocabant: quod leuibus de causis torquere, iugulare, obtruncare, quoquomodo perimere delectarentur: ambitiosos, superbos, inuidos, intolerabiles tyrannos esse, proclamabant: propterea se ab eis tanquam a feris sanguine gaudentibus, & regum inimicis, discessisse: perspexisse enim se, aiebant, nil aliud ipsos moliri aut animo uersare, quam de usurpando insularum imperio: idque mille coniecturis perpendisse argumentabantur: sed praecipue quod adire aurisodinas aurum collectum neminem praeter familiares suos patiebatur. Praefectus autem e contrario, cum a regibus auxilia, quibus debitis illos poenis posset afficere, poscebat: homines eos esse, qui talia in se commentarentur, omnes flagitiosos, facinorosos, lenones, fures, stupratores, raptos, uagos, quibus nihil pensi, nulla ratio inesset, periuros, falsos, conuictos in praetorijs, aut pro commissis minas iudicum timentes: sese de medio sustulisse, ibique uiolando, rapiendo,

B octo, uentri, somno, libidinibus deditos, nemini parcere: & qui ut foderent officioque calorum fungeretur adducti fuerant, nunc neque stadium domo egrediantur pedibus: ab insularibus namque miseris pensiles per totam insulam, tanquam aediles curules, feruntur. Loca etiam gratia, ne manus ab effundendo sanguine defuiscat, ut lacertorum uires experiantur, eductis ensibus, inter se certant super obtruncandis innocentum capitibus uno ictu: & qui agilius ictu suo caput miseri deiecit in terram, ille fortior honoratiorque inter ipsos censebatur. Illi in praefectum ea, praefectus in eos haec & alia multa. Dum haec ita geruntur, ut Ciguauis populis, de quibus supra, Guarionexio duce, multa damna inferentibus obuieretur. Adelantatum fratrem cum nonaginta tantum pedibus, equitibus uero paucis, mittit: tribus tamen millibus insularium, qui a Ciguauis alias acriter stimulati, inimicitias cum eis capitales exercebant, sequentibus illum. Cum igitur Adelantatus ad cuiusdam magni fluminis ripam, per eam planiciem, quam supra inter Ciguauorum montium cornua & mare iacere memorauimus, defluentis exercitum duxisset, exploratores hostium in dumis quibusdam latentes comperit duos: quorum alter in mare se praecipitans, per fluminis fauces trans fluuium ad suos euasit: alter autem captus, in nemore trans fluuium delitescere dicebat sex Ciguauorum armatorum millia, ut nostros transeuntes incautos adoriantur. Quamobrem Adelantatus aduersa ripa, uadum quo traiceret quaeritans, ascendit. Vado tandem reperto in lata planicie, in traicere uolentes nostros, emissis uno spiritu horrendis clamoribus, e syluis Ciguauis, facto agmine, aspectu foedo ac formidoloso, prosiliunt: prodeunt ita Maroniani Agathyrsi: picti omnes & aspersi maculis: nigro enim coccineoque coloribus, quos ex quibusdam fructibus, piro simili libus, ex hortis ad id summo studio enutritis, legunt, sese a fronte ad genua usque depingunt: crinibus mille modis compactis, quos nigros longosque arte, si natura negat, nutriunt. Lemures e tartareis speluncis prosilire uidebantur. Nostri flu

Partium apud
regem accusa-
tiones.

Ciguauis pia-
tis, & macu-
lis aspersi.

Culū superare adnūtibus, sagittarum, ac missilium sudium tactu trāsitum prohibētes, obuiam prodeunt. Tanta erat telorum multitudo, quod solem fere illis demeret, & nisi scutati in se ictus receperissent, male actum fuisset. Adelantatus, uulneratis utrinque in eo certamine non paucis, traiecit tandem: fugiunt hostes, insequuntur nostri, perimunt, paucos tamen, ualent enim pedibus maiore in modum: ad syluas se illico recipiunt, ex quibus tunc nostros accedentes arcubus conficiēbant: ipsi enim nudi per uepres & dumos & arbuta, uti apri, sine ullo obice, syluis affueri, prolabantur: nostris autē scuta, uestes, longae hastae, locorum imperitia intra dumos, officiant. Quare cum frustra ibi pernoctasset, posteroque die neminem in syluis moueri sentiret, insularium, qui Ciguauos ueteri odio prosequēbantur, consilio & ductu, ad montes in quibus Maiobanexius rex Capronum uicum regiam habebat, proficiscitur: ad milliāreque duodecimum in alterius reguli uico, incolis omnibus praemetu uicum deferentibus, castrametatus est. Duos assequuntur, a quibus esse apud Maiobanexiū decem regulos in Caprono eius regia, cum octo millibus Ciguauorum cōgregatos, cognouerunt. Leuibis incurfionibus sese inuicem duabus lacessunt: nec procedere Adelantatus ausus est, donec regionem diligentius exploraret. Nocte sequenti intempesta exploratores mittuntur, ductu insularium qui terram nouerant. Ciguauī ē montibus nostros senserunt: ad pugnam se, uti solent, sublati clamoribus accingunt, neque tamen ē syluis egredi audent, Adelantatum cum omni exercitu adesse existimantes. Altero die Adelantato exercitum ad eos ducente, his fortunam belli ē syluis pugnando profluentes, tentarunt: impetu maximo in nostros ruunt, uulnerant plerosque, priusque scutis se tegere licuerit. Profligant nostri illos, insequuntur, perimunt, capiunt multos: ad syluas non ulterius egressuri, reuertuntur. Ex capitis unum cum altero insulari ex amicis, ad Maiobanexiū cum mandatis huiusmodi mittit: Non ut tibi, o Maiobanexi, aut incolis tuis bellum inferret, exercitum duxit Adelantatus: amicitiam enim tuā exoptat: sed efflagitat ut Guarionexius qui ad te confugit, tibi ut arma in maximum tuorum incommodum, sumeres persuasit, commissorum poenas deprehensus luat: propterea hortatur, monetque ut Guarionexium tradas: id si feceris, te praefectus marinus frater eius in amicitiam admittet, & tuorum regnorum amplitudinem integram seruabit ac tutabitur: sin facere recusaueris, dabitur opera ut te facti poeniteat. Regni enim quicquid tibi est, ferro ignique uastabitur, omnia diripientur. Maiobanexius autem propositione intellecta, illis respondit: Guarionexium uirum bonum esse omnique uirtute praeditum, neminem latet: propterea auxilio praesidioque dignum illum esse iudico: ipsos autem uiolentos & malos homines, qui aliena tantopere expetant, qui sanguine innocentum semper exoptent, nolle se cum sceleratis hominibus commercia aut amicitiam inire. His auditis, Adelantatus uicum ubi castra metabatur, aliosque uicinos complures cremari iussit. Maiobanexioque propior factus, iterum nuncios mittit, qui cum eo agant, ut ex familiaribus intimis aliquem ad se uenire iubeat, quo cum possit de pace tractare. Charissimum quendam ex primoribus, duobus alijs illum comitantibus, rex ire imperat. Huic Adelantatus proponit, suadetque ac monet, ne floridum eius regnum Maiobanexius diripi pro Guarionexio patiatur: ut tradat illum hortatur, nisi perditum iri se suaque omnia, simul & incolas in praedam abduci mallet. Nuncio redeunte, populum Maiobanexius conuocat, quae acta sint, proponit. Populus autem tradi debere Guarionexium proclamat, detestarique & execrari diem, quo Guarionexius turbatum eorum quietem uenerat, incipiunt. Maiobanexius autem Guarionexium uirum esse bonum & de se bene meritum, quod regia illi dona cum ad eum ueniret multa praebuisset, uxoremque suam & ipsum chorizare tripudiarumque docuisset, quod non paruifaciebat, sibi curae esse respondit: propterea se nullo pacto eum, quandoquidem ad se confugerat,

&

A & ipse tutandi fidem dederat, deserturum: malleque se extrema omnia cum eo perpeti, quam obloquendi causam, quod hospitē tradiderit, detractoribus praebere. Ita populo suspirijs anhelante dimisso, Guarionexium ad se uocat, omnem opem denuo pollicetur, uelle se fortunam omnem quoad uixerit cum eo expectare: neque ad Adelantatum quicquam referendum censet: imo & eum qui prius ab eo missus fuerat in itinere, quo Adelantati nūcij uenire ad se soliti erant, cum fida custodia locat, imperans ut ueniētes interimat, nec cuiusquam sermones admittat. Mittuntur ab Adelantato duo, unus ex captiuis Ciguaiensibus, ex amicis insularibus alter: obtruncantur ambo. Sequitur illos Adelantatus cum decem tantum pedibus, equitibus quatuor: mortuos reperit in itinere nuncios. Quare iratus, seuire acrius in Maiobanexiū constituit. Vadit instructio exercitus ad Capronum regiam. Fugiant reguli per diuersa, imperatorem Maiobanexiū deserunt. Ad montes asperos Maiobanexius cum omni familia profugit. Alij uero Guarionexiū, quod tanti mali causa fuisset, Ciguauī, ut eum perimerent, quaesierunt. Sed pedibus uitam seruauit, intra rupesque desertorum montium fere solus delituit. Cum iam longo bello, uigilijsque ac laboribus & fame Adelantati milites fatigarētur (agebatur enim iam tertius mensis quo inceptum fuerat) ueniam multi petunt, & ut redire ad Conceptionem liceat, ubi plurimi ex eis praedia insulari more habebant cultissima: datur comēatus, recedunt multi. Triginta tantum cum Adelantato comites permanent. Id trimestre bellum satis arumnose egerunt, neque enim trimestri toto cibos ullos sunt assecuti, praeter cazabi, id est, radicalem eorum panem, atque ex eo raro ad saturitatem: & de utijs, id est eorum cuniculis, si quos ipsimet cum suis canibus uenando capiebant: potusque eorum suauis interdum, interdum canosae & palustres aquae. Inter has delicias sub dio fere semper, ac in perpetuo motu: sic enim belli natura exigit.

B bat. Cum his igitur paucis Adelantatus montana scrutari, & latibula quaritare, si qua Maiobanexij aut Guarionexij uestigia reperiatur, constituit. Fortē fortuna uenatores quidā ipsius Adelantati, quos fames ubinam utias uenando captare possent indagare cōgerat, cum cetera deessent, in duos Maiobanexij familiares incidunt, qui ad pagos quosdam ipsius missi panem ferebant ab incolis datum. Hi ubinam dominus delitesceret propalare coguntur: quibus ductibus, Ciguaiō more, duodecim ex nostris depictis, per dolum Maiobanexius cum uxore & filiis capitur: ad Conceptionem ad praefectum ducuntur. Paucos post dies Guarionexium de speluncis exire fames compulit, quem insulares praefectum ueriti, uenatoribus quibusdam prodiderunt. Praefectus ubinam uerfetur certior fit. Peditum turmam mittit, qui ex insidijs de plano ad montana redire uolentem adorantur. Eunt, capiunt, ducunt. Ita illius regionis cōuicina pacata, sedataque sunt omnia. Maiobanexium cognata quaedā alterius reguli, cuius regnum intactum adhuc erat, uxor in his aduersis comitabatur. Eam foeminarū omniū, quas natura in ea insula creauit, formosissimam omnes praedicant. Hanc cum uir ipsius, ut eius forma merebatur, arderet, insanus & mentis inops, uxore capta, per deserta, quid consilij caperetignarus, uagabatur. Ad praefectum tandem, se suaque omnia ditioni eius, sine ullo obice, subditurum, si uxorem redderet, promittens, uenit. Vxor redditur, & ex incolis primarij plures. Iureiurando astringuntur, se imperata facturos. Sponte sua regulus hic idem, incolarum quinque millia inermium cum agricultorijs instrumentis secū ducens, adiit, maximamque praefecto sementem in conuallis eius amplissimae fundis sua impensa cultam reliquit. A praefecto donatus, laetus reuertitur. Haec fama ad Ciguaios delata, regulatorū animos ad clemētiā spem mouit. Ultro igitur ueniunt, se deinceps imperata facturos fidem praestant: pro rege suo & omni familia supplicat. Vxor & tota domus eius, regulatorum rogatu liberantur, rex uincit detinetur. Haec in insula a praefecto, quid contra se apud reges aduersarij

Stratagemā

Cmolentur inscio, gerebantur. Cum reges tot querelis undique conflictati, & maxime quod ex tanta auri & aliarum rerum amplitudine parum, ob eorum discordias & seditiones, afferretur, gubernatorem instituunt nouum, qui diligenter inquitur hac omnia, fontesque deprehensos corrigat, aut ad se mittat. Quid in praesectum & eius fratrem, quid uero in illos qui eis aduersati sunt, fuerit perquisitum, non bene percipio. Hoc unum scio, capitur uterque frater, in uincula, omnibus bonis spoliatus, coniectus ducitur, uti uides illustrissime princeps. Cum primum tamen reges Gades uinctos adductos esse didicerunt, utrumque statim per celeres tabellarios solui iubent, utque liberi adeant permittunt, moleste se tulisse eam ipsorum iniuriam ostendentes. Nouus ille gubernator ad reges praefecti dextera exaratas, ignotis characteribus scriptas literas misisse dicitur, quibus Adelantatum fratrem absentem armata manu, ut se, si uim gubernator inferre pareret, ab eius iniuria tutaretur, uenire propere hortabatur, monebatque. Propterea cum Adelantatus praecessisset armatos, incautos ambos, priusquam multitudo conueneret, gubernator apprehendit. Quid futurum sit, tempus, rerum omnium iudex prudentissimus, aperiet. Vale.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. PROTONOTARII APOST.

consiliariusque regis, Oceanae decadis prima, liber octauus, ad eundem Cardinalem Ludouicum Aragonium.

D P I M V M oceanum hactenus latitantem à Christophoro Colono praefecto marino, nostrorum regum auspicijs, repperit, tanquam aureum torquem, etsi male ob ineptas artificis manus fabrefactum, tuo splendore, illustrissime Princeps, condonauit. Nunc autem gemmatum accipito monile, quod torqui appensum perpedituli uicem gerat. Ex ipsius praefecti nauium gubernatoribus, qui uentorum ductus diligenter annotauerant, plerique à regibus impetrata uenia scrutandi ulterius proprijs impensis: regibus tamen parte daturi illis contingente, quae est quinta, prouinciam aggressi sunt. Sed quoniam secundiore fortuna Petrus Alfonso quidam cognomento Nignus, ad meridiem nauigauit, ab eo incipiendum merito existimaui. Hic, ut reliquum iter omittamus, una tantum nauis suamet impensa instructa (licet non desint qui aliena dicant) edicto regio sumpto, ne anchoras deiceret ad lequas quinquaginta ab ullo loco quae praefectus tetigerit. Pariam, ubi unionibus torquatos armillatosque tam uiros quam foeminas praefectum reperisse supra memorauimus, proficiscitur. Procedensque ex regio edicto per idem littus, tamen Cumana & Manacapana regionibus postergatis, in regione incidit, quam Curianam uocari ab incolis ipse refert. In qua portum se reperisse ait, Gaditano portui similem: quem ingrediens casus quasdam in littore uidet: adiuit, octo tantum domorum pagum reperit: attamen ex populofo quodam alio uico, tria tantum miliaria distanti, nudi homines quinquaginta, duce primario, propere cucurrerunt, petuntque ab Alfonso Nigno, ut ad eorum littus proficiscatur. Nignus ipse descendens, untinnabula, aciculas, spintheres, armillas, uitrea calculorum serra, anulosque, & alias huiusmodi institorum merces secum portauerat, quibus cum eis in horae momento unionum, quos collo & brachijs appensos gestabant, uncias quindecim permutat. Tum magis ac magis illi ut ad suos nauigaret, Nignum amice amplectentes institerunt: habituros se ibi de unionibus copiam quamcunque optarent, innuunt. Altero die aurora surgente ad eos mouent: adeunt, anchoras iaciunt, ut ad se descenderet, omnis populus concurrens supplex

A supplex orabat. Nignus autem cum innumeram eorum esse multitudinem cerneret, ipse uero tres & triginta tantum homines secum haberet, non est ausus sese illis credere, sed per nutus & signa, ut cum suis lintribus ad se nauigaret, significauit. Eorum linthres uniligneae, sicuti aliorum sunt: sed rudiores ineptioresque, quam Canibalicarum, aut insularum hispanicarum: has Gallitas uocant. Certatim igitur unionum serra, nostrarum mercium cupidissimi, cuncti ferebant. Uniones appellant Tenoras. Mites, simplices, innocentes, & hospitales esse uiginti dierum commercio cognouerunt. Cum eis intra eorum domos uersari incipiunt. Domus eorum ligneae, palmarum folijs tectae. Cibi maiori ex parte cochillum, ex quibus uniones adipiscuntur, quibus habet plena littora: & syluestribus animalibus uescuntur. Ceruos, apros, cuniculos uillo & colore ac magnitudine leporibus similes: palumbes, turtures, uulgo tellus illa parit. Anseres, anatesque in domibus foeminae, sicuti nostrates, nutriunt. Pauonesque per nemora (sed non picti aut uersicolores: discrepat enim à foemina parum masculus) & per paludum arbuta phasiani, passim uolabant. Sunt Curianenses callidi uenatores: certisque ictibus sagittarum quodcumque quadrupes siue uolucrum, facile interficiunt. Lautos ibi dies aliquot nostri egerunt. Pauonem enim ferenti quatuor dabantur aciculae, spintheres. Si phasianum quis ferret, duas praebant. Si palumbem aut turturem, unam: si anserem, totidem, uel uitreum calculum tribuebant. Haud aliter inter eos replicando, arguendo, differendo agebatur in ea permutatione, quam nostratibus accidit mulieribus, cum sese cum institoribus implicant. Cum nudi ipsi essent, quid illis aciculae prodesse possent, sciscitabantur. Nostri autem callido illis responso satisfecerunt: per signa enim ad spinas, quae saepenumero eorum carnibus figuntur, euellendas, dentesque purgandos, esse accommodatissimas significauerunt: tunc illas magnificare coeperunt. Sed tintinnabuli colore ac sonitu allecti, magna tribuebant, ut tintinnabulum assequeretur. In syluis, quas ex uarijs altissimisque arboribus densissimas esse aiunt, animalium grandiorum horredos mugitus ex incolarum domibus noctu sentiebant, sed minime noxiorum. Libere enim incolae nudi cum arcibus & sagittis per illas uenatum continue uagantur, nec peremptum unquam ab ulla fera quenquam meminerunt. Quotquot ceruos, quotquot apros nostri illos capere iubebant, tot sagittis peremptos ad eos afferbant. Bouibus, capris, ouibus carent. Pane radicali paniceoque, uti insulares hispanici utuntur. Capillos habet haec gens nigros, crassos, semicrispos, longos tamen: dentes albos reddunt: herbam quandam ad id aptam toto fere die inter labia ferunt: cum autem illam eijciunt, os lauant. Mulieres rebus familiaribus & agriculturae magis intendunt quam uiri: uiri autem uenatu magis, ac rebus bellicis & ducendis choreis & ludis, intugilant. Hydrias, cantharos, ollas, caeteraque utensilia uarij generis sicilia habent, aliunde comparata. Nundinas enim inter se celebrant, ad quas uicinus quisque incola, ut peregrinum aliquid assequatur, de suae regionis prouentibus portant, sed e proximo: Nullus enim est qui parare sibi noui aliquid, quo sua tellus careat, non delectetur: cum hominibus cunctis sit à natura tributum, ut nouis rebus studeant & alliciantur. Auiculas aliaque animalia multa pulchre formata ex auro, non puro tamen, unionibus annectebant: sed ad eos aliunde per permutationem feruntur: est enim aurum illud ueluti germanicum, quo floreni cuduntur. Ibi homines cucurbitula quadam in anterioris brachiae caligarum nostrarum similitudinem scissa, uel testa marina, mentulam & genitalia includunt: funiculo ad lumbos alligato cucurbitula sustinetur: de caetero nudi. Alibi in eo tractu intra uaginam mentularem neruum reducunt, funiculoque praepurium alligant. Animalia, de quibus supra mentionem fecimus, & multa alia quae in nulla insularum reperiuntur, continentem terram esse testantur. Sed praecipua id ita esse coniectura arguunt, quod per eius telluris littora à Paria ad occidentem circiter tria millia miliarium ad nauigauerint, neque ullum

Nouembri mensē
teperatū cœlū.

Pugna cū Ca-
nibalibus, huius
mana carne ue-
scentibus.

Salis copia.

C. finis signum reppererint. Curianenses, unde aurum illud assequerentur, interro-
gati: ex quadam regione, nomine Cauchiera, quæ a se ad occidentem recto litto-
re, sex dies iter distabat, afferri, in easq; formas ab ipsius terræ
opificibus consari innuebant. Eo tendunt nostri: regionem reperiunt: in calen-
dis Nouembris anni millesimi quingentesimi anchoras in Cauchieto faciunt lit-
tore. Incolæ adueniunt intrepidi, ferunt de auro, quod natuum illis erat. Vniones
& isti collo gestabant: sed ex Curiana per auri mutationem ad eos fereban-
tur. Nullus ex eis uoluit quicq; quod aliunde assequeretur, permutare: ut puta
neq; Curianenses aurum, neq; Cauchierenses uniones: auri tamen parū apud
Cauchierenses lectum reperere. Cercopithecus tulerūt inde pulcherrimos, uas-
riorumq; colorū plittacos plures. Mense Nouembri temperies illic suauissima,
frigus nullū. Custodes arctici poli utrisq; populis occidebāt, adeo proximi erant
æquinoctio. De gradibus polaribus nesciunt aliā reddere rationem. Bonæ men-
tis homines, & minime suspiciosi: tota ferē nocte cum suis cymbis, uti Curianen-
ses, ad nostros proficiscebantur, nauimq; securi intrabant. Vniones isti uocant
corixas. Sunt zelotypi: nam si quis illos peregrinus adierit, mulieres semper a
tergo locant, ut & ipsæ noua hæc tanquam prodigia inspecient. Gossipium
apud Cauchierenses uulgū & suapte natura nascitur, ut apud nos arbuta syl-
uestria producantur: propterea fiunt apud eos femoralia, quibus in plerisque
regionibus pudenda cōtegunt. Cum ulterius postmodum per idem littus pro-
cessissent, ecce circiter duo millia hominum, suo more armatorum, ad littus ne-
descendant prohiberi. Qui adeo agrestes, adeo efferos sese ostendunt, ut nul-
lum unquam commercium aut cōsuetudinem cum nostris inire passi sint. Quā
uenerant igitur nostri, suis unionibus cōtenti, reuertuntur: apud Curianenses
uentres lautis cibis replendo, uiginti dies alios demorati sunt. Haud absurdum
D. alienumq; ab historia fore mihi uidetur, si quid illis acciderit, cum Paria littus ue-
nientes iam cerneret, immiscuero. In Canibaliū, qui uenatum homines pro-
ficiscebantur, octodecim canoarū classem apud Os Draconis & fauces sinus
Pariensis, de quo supra mentionem fecimus, inciderunt. Canibales nostris uisus
intrepidi nauim nostram adoriantur, & circūsepiunt, undique sagittis & mis-
silibus nostros infestant. Nostri autem tormentis illos adeo deterruerunt, quod
in fugam statim uersi sint. Insequentes illos seruitoria cymba, unam ex eorum
canois assecuti, unum tantū Canibalem, cæteris natando fugiētibz, alterumq;
hominem uinctum deprehenderunt. Ille quem uinctum seruabant, obortis la-
chrymis, manuum, oculorum & capitis gestibus, sex eius comites misere euisce-
ratos & in frustra crudeliter sectos, gētem illā nefandam comedisse: identidemq;
de se sequenti die futurum significauit. De Canibale igitur homini potestatem
fecere. Ille autem in Canibalem fustibus, manibus, pedibus, frendens sauire cœ-
pit: nec adhuc satis ultam suorum comitum necem existimabat, cum exanimem
torumq; fustibus & calcibus commaculatum cerneret. De natura & moribus
Canibaliū, cum eo modo per terras peregrinas grassentur, interrogatus, di-
xit: Canibales ex fustibus aggerem secum quocunq; eant ferre, quos descen-
dentes ē nauibus terræ infigunt, seq; positos castris intra illos sapiunt, ut tuti
possint pernoctari. In Curiana caput Canibalis cuiusdam primarij foribus affi-
xum, quod tanquā uexillum aut galeam ab hostibus ereptam pro summa lau-
de seruatum, reppererunt. In ea Paria ora regio est nouo genere salinarum insi-
gnis, nomine Haraia: ut nanque uentorum agitarum ibi mare, aquas impellit in
adiacentem latam planiciem, quæ sole superueniente, pacato æquore, conge-
lantur in candidissimum sal optimum: quod si priusquam pluat propere aderint,
onerari quirent quotquot nauigia mare sustinet. Illico nanque cadentibus im-
bribus, liquefit, & forbetur arena liquor, reditq; per terræ meatus ad suam origi-
nem unde fuerat impulsus. Dicunt alij non ē mari planiciē repleri, sed ē quibus-
dam

A. dam fontibus salientibus aqua marina amarioribus, qui remouēt illas aquas tem-
pestate uigente. Salinas eas magnificiunt incolæ, qui sale nō ad usum modo pa-
trium fruuntur, sed in laterū formā redactum, peregrinis permutatione rerum
alienarum uenundantur. Primatum ibi cadauera super cranibus, igni lento sup-
posito, distendunt, ut paulatim consumptis carnibus ossa pelle inclusa deliccata
detineatur: quæ postmodum in honore habēt, seruantq; tanq; penates. Virum
se uidisse ibi, atque alibi sceminam, hoc pacto impositos & seruatos, memorant.
Cum uero ex Curiana octauo idus Februarij, ad reges redituri, discederēt, sex
& nonaginta se libras unionū octunciales precio fortē quinq; solidorum com-
parasse cognouerunt. Discedētes igitur, unum & sexaginta dies in itinere, licet
breuius quā ex Hispaniola, consumpserunt, propter maris decurrentes ad oc-
cidentem fluctus continuos, qui nauim nō modo remorabantur, uerumetiam
interdum retrahebāt. Accedunt tandē nauē unionibus, uti paleis, onusti. Ast
magister ipse nauis Petrus Alfonso cognomento Nignus, quod preciosorum
unionum copiam nō mediocrem suffuratus fuisset, regiosq; redditus, qui sunt
pars quinta, defraudasset, a comitibus accusatus, a Fernando de Vega, uiro litte-
ris & rerū experiētia pollenti, gubernatore Galleciæ, quō appulsi erāt, capitur:
in uinculisq; diu detētus, soluitur tandem. Sed habuisse partem unionū sibi con-
tingentem adhuc negat. Vnionū auellanas multi æquant, orientalibus similes:
sed quoniā male perforati, nō tantū precij sunt. Me præsentē, cū apud illustrem
Methynæ Sidoniæ ducem inuitatus pranderem Hispali, unam supra centū un-
cias uenum ad eum tulerunt. Sua profectō pulchritudine ac nitore me delecta-
runt. Sūt qui Nignū serant nō in Curiana, quæ centū uiginti amplius lequas di-
stat ab Ore Draconis, sed in Cumana & Manacapana regiunculis, Ori & Mar-
garitæ insulæ uicinis, uniones habuisse: negantq; Curianam feracē margaritis.
Adhuc sub iudice lis est: nos ad aliā tēdamus. En habes quid ex his nuper inuēris
B. terris, ex his occidentalibus oris, possit utilitatis expectari per annorū curricula:
quandoquidem hac prima fronte talia de se argumenta opulentiæ ostendant.

Quæ industria
primatū cada-
uera exiccetur
conseruenturq;

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. PROTONOTARII APOST.
consiliarij regij, Oceanæ decadis primæ, liber nonus,
ad eundem Cardinalem Ludouicū Aragonitum.

INCENTIAGNES, cognomēto Pinzonus, Ariescq; Pin-
zonus, illius ex fratre nepos, qui Colonom præfectum ma-
rinū prima nauigatione fuerāt comitati, duarumq; minorū
nauū illarū, quas supra diximus carauelas uocitari, domini
a præfecto cōducti, nouorū tractuū nouarumq; terrarum
amplitudine pellesti, quatuor impēsa propria carauelas in
portu ipsorū natali solo, qui dicitur ab Hispanis Pálos, in oc-
ciduo oceano sito, construūt. & a regibus habita uenia, circiter calend. Decēbris
anni noni & nonagesimi a quadringētesimo supra millesimū, ē portu soluūt. Est
autē is portus Palensis a Gadibus millia passuum duo & septuaginta: ab Hispali
uero Bæticæ emporio milliaria quatuor & sexaginta. Sūt oppidani omnes, nul-
lo excepto, rebus marinis dediti, continuisq; nauigationibus intenti. Ad Fortu-
natas & ipsi primum tendunt per Hesperides, id est, per insulas Caput Viride
dictas, quas alij dicunt Gorgodes Meduseas. Ad meridiem rectā proficiscuntur.
Ab ea Hesperidum quæ sancti Iacobi a Portugalensibus possessoribus appella-
tur, idibus Ianuarij discedentes, africū, quem Suduestum appellant, qui me-
dius inter austrū est ac zephyrum, capiunt in proram. Cum lequas se tercētum
d 2

Stellæ à nos-
tris uarietates

C nauigasse, uentum illū secuti, arbitrarētur, poli arctici, aiunt, se aspectū amisisse: quo illis occidente, uetorum uorticūq; atq; æstuum fera tempestas continuo oborta est. Vtē tamen, licet cum summo discrimine, quadraginta super ducentas lequas, uentum semper eundē per polum iam amissum sequentes, processerūt. Vnde an habitabilis sit an inaccessa linea æquinoctialis, isti & prisci tam philosophi quā poëtæ & cosmographi discutiant. Hi nanq; frequentibus habitam populis contendūt, illi uero inhabitabilem, ob solis perpendiculum, scribunt. Nō defuere tamen apud antiquos, qui habitabilem esse probare niterentur. Interrogati à me nautæ hi, an antarcticū uiderint polum: stellam se nullam huic arcticæ similem, quæ discerni circa punctum possit, cognouisse inquirunt. Stellarum tamen aliam, aiunt, se prospexisse faciem, densamq; quandam ab horizonte uaporosam caliginem, quæ oculos ferē obtenebraret. Tumulum attolli in terræ medio contendunt, qui ne antarcticus uideatur obster, donec illum penitus traiecerint. At stellarū imagines, ab hemisphaerij nostri stellis ualde diuersas, se uidisse credunt. Hæc dederunt: hæc accipito. Daui sunt, nō Oedipi. Septimo calend. Februarij tandem à longe terram prospiciūt: & cum turbidam esse maris aquam uiderent, iacto funiculo plumbato, sexdecim ulnarum, aiunt uulgò brazatas, altitudinem reperiunt. Adeunt, descēdunt, biduo ibidem commorati, quia nullum ibi hominem eo tempore uiderint, licet uestigia in littore humana compererint: sculptis arboribus & faxis littori uicinis, regijs suisq; nominibus de aduentu suo, discesserunt. Non longe ab ea statione nocturnos ignes secuti, castrensi more gentem reperiunt pernoctantem sub dio. Hanc donec elucescat nolle perturbare fuit consilium. Sole autē exorto, armati ē nostris quadraginta tendunt ad illos. Ad nostros duo & triginta ueniunt obuiam, arcubus ac missilibus telis onusti, parati ad certamen: ceteri sequebantur eodē modo instructi. Germanis aut Pannonibus proceriores, aiunt eos esse incolās. Vultu toruo ac minitibus similes, nostros inspectabant. Non armis esse agendū nostri censuerunt, siue id metu, siue ne aufugerent illi, non habeo compertum. Blanditijs atq; oblatione munerum illos allicere nostri conantur. Illi autē, ut qui commercium inire cum nostris nullum statuerant, omnem sermonem reiiciunt, parati semper ad pugnam: colloquia & nutus suscipiebant: ita quisq; regreditur. Noctē autem in tempesta illi aufugiunt, uacua relinquunt quæ occupauerant loca. Gentē esse uagā, ueluti Scythas eos qui terræ fructus sine certis domibus cum uxoribus & filijs sequantur, existimāt. Iureiurando asserunt qui pedum illorum in arena dimensi sunt uestigia, nostrorum pedum mediocris hominis ferē quantitatem in duplum aquare. Vtē ad nauigantes flumen aliud reperiunt, sed nō ita profundum, ut carauelis percurrere quiret. Seruitorios igitur lembos quatuor, armatis onustos, ad terram uestigatum mittunt. Super emineti colle littori uicino, incolarum cateruam conspiciunt. Nostri ad commercium per unum pedem praemissum inuitant. Illi ex nostris apprehendere aliquē abducereq; uelle uisi sunt. Ad nostrum nanq; paxillum cubitalem auratum à longe prouiciunt, quia noster prius adiecerat tintinnabulū, ut eos alliceret. Cum pronus iactum paxillum auratum uellet noster sumere, dicto citius illum incolæ circumeunt, ut apprehendant. Is scuto enseq; tectus, quibus armatus ueniebat, se ab eis tueretur, donec cymbis auxiliū socij attulerunt. Vt breuibus absoluam (quandoquidem discessum tuum ante oculos mihi tam anxie præponis) sagittis & missilibus sudibus ē nostris octo peremerunt, plerosq; uulnerarūt. Intra fluuium lembos sepiunt, ad manus usq; temere ueniūt, apprehēduntq; ex ripa cymbarum spondas: lanceis ensibusq; ueluti oues, quia nudi, trucidantur. Nec eō magis cedunt. Vnam ē cymbis ē nostrorum potestate rapuerunt, uacuam tamen hominibus: & illius præfecto sagitta transuerberato ac perempto, reliquæ euaserunt. Ita bellicæ illos deseruere. Ad occidentem septentrionalem, per idem littus mox inter se

A interfectos, tendūt. Lequas circiter XL percurrerāt, quādo in pelagus incidunt aquarū adeo dulciū, ut implere ibi cados aqua recēti licuerit. Vestigantes eius rei causam, defluere magno impetu ē uastis motibus rapidos fluminum concursus reperiunt. Intra id æquor iacere plures insulas, & fortunatas, soli ubertate & populis refertas, aiunt. Huius tractus incolās mites sociabilesq; esse referūt, ast ipsis parum utiles, quia nullos oprabiles nostris prouentus assequantur, auri utpote aut lapillorū. Sex propterea ac triginta inde captiuos abduxerūt. Regionem appellāt indigenæ Mariatambāl. Regio autē ab eius fluminis oriēte Camomorus dicitur, ab occidēte Paricōra. In huius oræ internis non negligendā auri copiam facere innuebāt incolæ: huius nanq; fluminis septentrionem rectā captantes, sic exigente littorū inflexu, arcticum recuperarūt polum. Id littus uniuersum Parix est: quam Colonū ipsum, huius tanti inuēti autorē, reperisse diximus, unio- nibus ornatā. Contiguū esse autē littus id, idemq; cum Ore Draconis, de quo alibi, & reliquis oris ut Cumana, Manacapana, Curiana, Cauchieto, Cuchiba- chioa: propterea Gangetidis Indiæ continentē putant. Nec enim is uastus ambitus, ut insula sit, pati uidetur: licet uniuersum terræ orbē large sumptū insulam dicere fas sit. Ab ea terræ cuspide quæ polū amittit arcticū, lequas circiter tercen- tum cōtinuo tractu uenientes ad occidentē Pariam uersus, spacio ferē medio in fluuiū se, inquirunt, incidisse, nomine Maragnonū, adeo latum, ut fabulatos sus- picer. Interrogati à me postmodū, mare ne esset terras dirimens: responderunt, esse dulces eius gurgitis haustus, quoq; altius tenditur aduerso flumine, eo dul- ciores ferunt esse: insulisq; referūt & piscibus. Lequas dicere audent triginta am- plius latū: rapaciūq; cursu defluere in pelagus cedens eius furori. Si tamen pen- sauerimus quanta esse ferātur horiofomea, spireofomea q; Istri ora, quantoq; spacio uiolenti maris aquas, & nauigantibus præbeant dulces potus, mirari desi- nemus: licet hoc flumen maius esse prædicetur. Quis naturæ auferet quin hoc illo grādus, atq; illo hoc flumen potis sit generare? Flumen, de quo Almirātus Colonus eas oras percurrēs mentionē fecit, hoc esse arbitror. Apertius ista intel- ligemus aliquādo: nunc ad terræ prouentū redeamus. Coccineas in plerisq; de Pariesibus insulis syluas reperere: librarū millia allata sunt tria. Verzinum mer- catores Itali, Hispani brasillū appellāt. Aiunt coccineas Hispaniolæ arbores esse his longe meliores ad colorē lanis præbendū. Aquilonē deinde, quem Hispani nautæ Norduestū, Itali græcū appellant, secuti, multas intertexunt Canibaliū fauitia desertas insulas, ast feraces. Descenderunt nanq; pluribus in locis, & ui- corum dirutorū multa uestigia ingressi sunt. Viderunt tamen alicubi homines, sed trepidos, aspectu peregrinæ cuiusq; nauis aufugientes ad mōtanas rupes & abstrusa nemora, sine certis iam domibus uagantes ob Canibaliū insidias. Arbo- res inuenere maximas, quæ cassam fistulā, ut uulgò dicitur, passim & suapte na- tura produciūt. Nō ineptiorē esse aiunt hanc illa quam à pharmacopolis febri la- borantes petūt: at nondū maturuerāt, cum iam iter facerēt. Malo illis alijsq; hæc referentibus credere, quā ea laboriosius scrutari. Arbores ibi esse adeo proce- ras balbutiunt, ut pleræq; sexdecim hominū manu iunctorū in gyrū uix lacertis concludi quiret. Inter eas arbores mōstrosum illud animal uulpino rostro, cerco pithecea cauda, uespertilionis auribus, manibus humanis, pedibus simiā amu- lans: quod natos iam filios aliō gestat, quocunq; proficiscatur, utero exteriore in modū magnæ crumenæ, reperiūt est. Id animal licet mortuū tu ipse mecū uidisti, conuoluisti, crumenamq; illā nouum uterū, nouum naturæ remediū, quo à ue- natoribus aut alijs à ceteris uiolētis & rapacibus animalibus natos liberet, illos secū asportādo, admiratus es. Experimēto esse compertū aiunt, eo semper utero crumenali animal filios secū portare, nec illos inde unq; emittere, nisi aut recre- andi aut lactādi gratia, donec sibi uictum per se quaritare didicerint. Cum filijs animal ipsum deprehenderant, ast in nauibus catuli propediem perierūt, mater

C autē filijs per aliquot menses superstitit: sed & ipsa tandē tantā aëris & ciborum mutationē ferre nequiuit. De hoc animali iam satis multa: redeamus ad reiautores. Hi duo Pinzoni, patruus & nepos, horrenda p nauigationē hanc passi sunt: per Pariense littus sexcentas iam lequas, atq; ut ipsi putant, ultra urbem Cataij & littus Indiciū, ultra Gangem, percurrerant, quādo in eis oris mense Iulio insperata illis exorta est tēpestas adeo fera, ut ē quatuor quas ducebāt carauelas duas ante illorū oculos summerferit: illico tertā uī ex anchoris raptā ab eorū aspectu asportauerit: quartā in anchoris cōcussit, ut omnis compago iam solueretur. Vnde ad terrā tamen ipsi ex hac ultima descenderūt: de nauī penitus omni spe amissa. Quare inito cōsilio, cum de parādīs iam sibi domicilijs in regionibus illis, tū de perimēdis omnibus incolis uicinis, cogitabāt: ne finitimis reliquis aliquādo conuocatis ad se trucidandū conueniāt. Ast melius. Cessit tēpestas: redijt quam raptauerat hyems carauela: ea octodecim uīri uehebantur: & quā in anchoris in eorū prospectu steterat seruata est. His igitur duabus ad Hispaniā iter capiūt. Palos natale solū ad uxores & filios concussit fluctibus & hominibus amicis non paucis amissis, pridie cal. Octobris reuertunt. Hi ex arboribus pleraq; frustra tulerunt, quā cinamomi & zingiberis esse putant: ast nō utilis, quia nō conditi, ut aut in sui excusationē, quod nihil preciosum aliās repererint. Lapillos tamē se uidisse in eorū manibus inde allatos, ex maritimis illarū oratū littoribus collectos, Baptista tuus Elysius philosophus eximius, & medicus nō inferior, quos ueros esse topazios prędicat, mihi tibiq; ut arbitror, enarrauit. Post hos & alij uicinarum æmulatione ad meridiem longissimos tractus percurrere: sed per aliorum inuenta, Colonię pręfecti marini uestigia, per littus, utputa, Pariense, Castam & hi fistulā, preciosūq; illud ad capitis grauedinem suo suffumigio tollēdam, quod Hispani Animæ album uocāt, reperere. De his nil noui aliud quod tuo sit dignum ingenio percepi: sinem propterea libello huic, quia me iterum de tuo discessu fatigas, imponā. Ast qui decadem impleat, de uanis insulæ Hispaniolæ superstitionibus aliū libellum accipito. Si non fuerit Liuiana decas, id esse causā cognoscito, quod tuus hic Martyr Liuiano fraudquaquam fuerit pro Pythagoræ intellectu afflatus spiritu. Si quid ultra montes isti pręgnātes parient, habebis. Nunc insulares illusiones accipito, ueris Luciani narrationibus tanto superiores, quanto hac in usu hominum sunt, licet infantilia: illa uero cōficta loci tantū gratia, uel ea credentiū irrisui cōdonata. In Hispaniolā insula nostri priusq; indigenas quicq; aliud quā cœli lumina colere, aut religionē ullam exercere didicissent, diu uersati sunt. Sapius enim suprà memorauimus, nihil eos colere præter uisibilia cœli lumina. Cum tandem familiarius apud eos cōtubernium, permixtis utrinq; linguis, pleriq; ex nostris agerēt, uarias apud eos ceremonias uariosq; ritus obseruari compererūt. Ex cuiusdam eremitarū studio fratris Ramonī scriptis, qui ex Coloni mandato apud insulares regulos, ut eos Christiane erudiret diu uersatus, de insulariū ritibus libellū composuit Hispano idiomate. Pauca hæc leuioribus omisissis, colligere fuit animus: illa igitur accipito. Nocturna insularibus apparere fantasmata, quæ in fatuos errores eos inducāt, ex simulacris, cultusq; ritus, cultusq; deorū, Hispaniolæ insule.

Ceremoniarū ritus, cultusq; deorū, Hispaniolæ insule.

Zemes angelo rū loco colunt: aliās uero deum a quo omnia credunt.

lacris quæ palam colunt aperte cognoscitur. Ex gossāmpio nanq; in texto stipa-
to interius sedentes imagines formant, quæ nocturnos, quo pacto parietibus il-
los nostri pictores insigunt, æmulantur lemures. Cum ex simulacris opera mea
ad remissis quatuor tu ipse uideris, qualia sint, quam uē depictis lemurebus simi-
lia, poteris regi serenissimo tibi patruo melius corām significare, quā ego illa
scribere. Hæc simulacra zemes appellant indigenæ: quorum minora infantulos
dæmones referētia, cum hostibus manus collaturi, frontibus alligant: propterea
funiculis quos uidisti cōplexa sunt. Ab his pluuias, si pluuiæ desint: soles, si sole
indigeant, se impetrare arbitrantur. Eius enim quem unicum, sine carentem,
omnipotentem, inuisibilemq; esse fatentur, internuncios esse zemes putant.

Quisq;

A Quisq; regulus suum habet zemen, quem colat. Cœlesti numini æterno, duo hæc nomina, locauna, Guamaónocón, maiores eorū indiderūt. Numen ipsum habere genitricē quinq; his nominibus appellatā ferūt, Attabéram scilicet, Mamónam, Guacarapitam, liellam, Guimazóam. In terris autē quid pueralescant de hominis origine, aduertito. Est in insula regio, nomine Caunanā, ubi ex duobus montis cuiusdam specubus prodijisse genus hominum garriunt: maiorem hominū partem ex amplioribus faucibus antri, minorem ex arctioribus exilijisse prædicant. Rupem ex qua specus aperitūtur, Cauam appellant. Maius antrum Cazibaxaguā, minus Amaiauna nomināt. Priusquam hominibus inde egredi licuerit, simpliciter inquit, per hominem nomine Machóchaël singulis noctibus antri fauces custodiri solitas. Is Machóchaël cum lōgius ab antro uisendi studio perrexisset, a sole deprehensus, cuius aspectum minime pati posse dabatur, in lapidem mutatus dicitur. De pluribus item alijs blaterant, quod cum piscadi cupiditate noctu ab antro tantū processerint, ut redire ante solis ortū nequie-
runt, quæ non licebat intueri, in arbores myrobalanos, quarū sua sponte copiam terra illa producit, fuisse trāsformatos. Aut præterea, Vagoniōnam primarium quendam ex antro clausis familiaribus piscatū emisisse unum, quem inde in philomenam eadem causa, quod sol superuenerit priusquam se reciperet, mutatum, inquit, quotannis quo tempore uersus est in auriculā noctu suo cantu & fortem cōqueri, & domini Vaguoniōnæ auxiliū implorare: hinc noctu cantare lusciniā putāt. Vaguoniōna uero familiaris sui desiderio, quem ardēter amabat, uiris in antro relictis, scēminas tantū cum paruulis quos lactabāt, eduxit: ē quibus scēminas in una insularū eius tractus, quam appellāt Mathinind, reliquisse fertur, infantulos autē secum asportasse: qui miselli fame oppressi, in cuiusdā fluminis ripa, toa toa, id est, mama mama clamitantes, in ranas conuersi feruntur: inde uocem illā ranis uernō tēpore dicūt infedisse. Ita in antris illis ē quibus per Hispaniolā sparsi sunt homines, uiros tantū sine scēminis permānisse balbutiūt. Referunt insuper Vaguoniōnam ipsum per diuersa uagantem, nec unq; ex speciali gratia mutatum, ad mulierē quam in fundo maris formosam uiderit descendiisse, ab eaq; marmoreos calculos, & quos cibus uocāt, & rebellas quasdā flauas ex auraleo, quas guaninos appellant, habuisse dicunt. Hæc monilia pro sacris apud reges habētur in hunc usq; diem. Viros autē illos quos sine scēminis in antris relictos diximus, lotum se ad pluuiarum aquarum receptacula noctu referunt exijisse: atque una nocturnum animalia quædam scēminas æmulantia, ueluti formicarum agmina, reptare per arbores myrobalanos a longe uidisse. Ad scēminea illa animalia procurrūt, capiunt: ueluti anguillæ de manibus eorū labuntur. Consiliū ineunt. Ex senioris cōsilio, scabiosos leprososq; si qui sint inter eos conquirūt, qui manus asperas callosasq; habeāt, ut apprehensa facilius queant retinere. Hos homines ipsi caracaraóles appellant. Venatum proficiscuntur: ex multis quas capiebant quatuor tantū retinent: pro scēminis illis uti adnuntur: carere scēminea naturā comperiūt. Iterum accitis senioribus, quid faciendum consulunt. Vt picus autis admittatur, qui acuto rostro intra ipsorum inguina foramen effodiat, constituerunt: ipsi scmet caracaraólibus hominibus callosis, scēminas apertis cruribus tenentibus. Quā pulchre picus adducitur: picus scēminis sexum aperit. Hinc bellissime habuit insula quas cupiebat scēminas: hinc procreata soboles. Eia mirari iam desinito, quod de Myrmidonibus Græciæ uerax tot uoluminibus descripserit, ē formicis utpote Myrmidones procreatos. Hæc & alia huiusmodi multa pacato serenoq; uultu sapientiores ē podijs suggestiolisq; turbæ simplici mirabundæ suadent, recitantq; pro sacro. Ast de maris origine seuerius: quā in re fuisse quondā in insula potētem uirū nomine laiam, qui filium unictū hominem exuentem, intra cucurbitā sepulchri loco cōdiderit. Is laia paucis exactis mensibus impatiens morte filij redijt ad cucurbitam: eam

d 4

Cum aperuisset, balenae ingētes & grandia cete prodierunt: quare inclusum in ea cucurbita mare cōuicinis quibusdam praedicauit. Ea permoti fama quatuor fratres iuuenes eodem partu geniti, aut partu matre perempta, cucurbitam spe habendorum piscium adeunt, manu capiunt. Iam superueniente, qui crebro nati ossa inclusa reuisebat, perterriti sunt iuuenes. Sacrilegio furtiūq; suspitione deprehensi, ueluti qui iam obseruabāt, ut celerius fugerent, cucurbitam e manu soluerunt: ea pondere nimio pressa frangitur, per eius rimas effunditur mare, ualles implentur: ea uasta planities quae uniuersum illum insulare orbem sicca occupabat, summergeitur, montesq; tantū ob altitudinē ab ea inundatione euaserunt, qui nūc eas continēt insulas, quas licet aspicere. En, illustrissime princeps, omni praecōnia digna maris originem. Nec ab eis parui eum fieri putes, qui hac recitare didicerit. Aiunt deinde fratres hos iam metu tandiū per diuersa fuisse uagatos, ut ferē iam fame perirent, quia nullibi sistere pedem audebāt. Hinc quoniam acius urgerentur, pistoris domū pulsare coeperunt, cazabi, id est, panem petentes. Pistor autē in primo ingredientem conspuisse ita acriter fertur, ut illi ex ictu spūti exortū sit turgidissimum intercus, quo ferē interierit. Ast fratrum cōsilio, accepto lapide acuto apertū est: ex cuius ulcere natū aiunt foeminā, quam uo fratres illi omnes uisunt atq; ab ea ferunt filios filiasq; genuisse. Iucundius aliud aduertito, princeps illustrissime. Antrū extat Iouanabōina nomine in cuiusdam reguli diocesi, qui Machinnēch uocatur. Id religiosiusq; Corinthum quondam aut Cyrrham Nysamq; Graeci colunt ac uenerantur: millefarijs ornatum picturis. In huius antri foribus duos habent sculptos zemes, quorū unum Binthaitēllem, Marōhum alterum uocant. Cur tanta specum colerent pietate interrogati: quia sol inde lunaq; lumen orbi praebituri prodierunt, grauius sen fateq; respondent. Concurfationibus antra, ueluti nos Urbem & Vaticanum nostrae religionis caput, aut Compostellā & Hierusalem domini sepulchrū, frequentat. Subiacent & alteri superstitionum generi, Mortuos putant noctu uagari, ac uestigiū annāba fructu nobis incognito, cotono simili: lectisq; inter uiuos uersari aiunt, ac decipere mulieres: sumpta namq; uirili forma, coire uelle uidentur: ast cum ad opus peruenitur, euanescent. Si quis autē apud se facere mortuum aliquando suspicatur, cum quid noui senserit in lecto, utri attrectatione se dubio solui habuit. Cuncta namque aiunt mortuos posse humana membra suscipere, praeter umbilicum: si umbilico igitur mortuum esse dignoscit, tactus illico resoluitur. Noctu & sapissime in itineribus praecipue uijsq; publicis mortuos occurrere uiuis credunt: contra quos si uiator intrepidus steterit, dissoluitur fantasma: si uero pertimescat, illum ita adoriendo perterret, ut sapius ea formidine multi debilitetur ac stupeat. Interrogati a nostris insulares, unde sibi eos ritus inanes, tanquam contagionem, comparauerint: a maioribus hereditarios respondent: rhithmisq; aiunt, ultra hominum memoriam ista contexta, quae neminem licet praeter regulorum filios edoceri. Memoria illa commendant: neque enim literas unquam habuere. Diebusq; festis populo canentes, ueluti solennia sacra praeposunt. Instrumentū habent unicum ligneum, concavum, reboans tantum, quod cōcutitur tympani more. His illos imbuunt superstitionibus eorum augures, quos Boittios uocāt: sunt & iidem medici qui plebeculae rerum insciae mille astruunt fraudes. Credere cogunt plebem hi augures, quia sunt apud eam autoritatis egregiae, quod zemes ipsos alloquantur, futuraq; praedicent. Et si quis aduersa laborans ualitudine conualuerit, se dono zemis id assecutum persuadent. Ieiunio & purgationi se obligant boittij, quando curam de primario sumunt aliquo: herbamq; uorant inebriantem: quam cum puluerem sorpserint, ueluti Menades in furorem uersi, multa se a zemis audisse immurmurant. Valetudinarium adeunt, osse uel lapillo in os sumpto aut frustulo carnis: ex hemicyclo eiiciunt omnes, praeter unum aut duos quos ipsemet

A ipsemet inualidus elegerit. Circuit primariū boittius ter aut quater, faciem, labia, naresq; extorquens foedis gestibus: in frontē, in tempora, in collū sufflat, agrotū absorbens aërem: post haec se morbu ex laborantis uenis exhaurire dicit. Per humeros deinde ac femora & crura agrotum fricans, connexas a pedibus manus deducit, atq; sic manibus complexis ad ostiū procurrit apertū, ac manus excutit patētes, seq; morbum effugasse, futurumq; propediem incolumem persuadet. Ast a tergo illū adoriens carnis frustulum, uti praestigiator, ex ore attollit, agrotūq; inclamitat, dicēs: En quid ultra necessitatem comederas: ualebis, quoniam illud tibi detraxerim. Si uero agrotum fallere grauius intēdit, zemen esse suum iratum suadet, quod uel ei domum non construxerit, aut minus illum religiose coluerit, quod praedium nō dicauerit. Si agrotum perire contigerit, affines eius ueneficijs cogunt mortuum fateri, feto ne an boittij incuria, quod nō integre ieiunauerit, aut consonum agroti pharmacum nō praebuerit. Si medici boittij culpa diem obierit, de boittio uindictam sumunt. De lapillis aut ossibus quos ore gestasse boittius aliquis putatur, si foeminae aliquem assequuntur, panniculis religiosissime inuolutū seruāt. Puerperijs enim prodesse plurimū posse credunt: habetq; foeminae lapillos eos loco zemiū. Zemes autē uarios, uarij colūt insulares. Ligneos quidā construūt, nocturnis inter arbores umbris moniti. Alij si respoīa intra rupes habuerint, marmoreos insculpūt. In radicibus aliq; coluntur, reperti inter ages, id est genus edulij, de quo supra. Hos zemes curā habere ut panis ille coalescat arbitrat. Veluti antiquitas Dryades, Hamadryades ac Satyros & Panes aut Nereides fontū, syluarū & pelagi curā habere putabat: suosq; rei cuiq; deos assignauit, ut suū quisq; genus tueretur: ita & insulares hi suos zemes inuocatos eorū optatis auscultare autumāt. Quare cum de belli euentu, de annonā, de incolumitate, zemes reguli consulunt, domum zemi dicatam ingrediuntur: ibiq; absorpta per nares cohōbba, sic herbam uocant inebriantem, qua & boittij in furore statim uertuntur: domum illico tectis ad fundamenta uersus moueri, homines uersis uestigijs ambulare, se uidere garrunt. Tanta est pulueris illius contusio uis ex cohōbba, ut sensum omnem illico sumēti eum tollat. Vt primum cessit infania, brachijs, demisso capite, genua cōplectitur: quo in statu attonitus paulisper immoratus, caput ueluti somnolētus eleuat, atq; oculos in coelum attollens, intra se primū cōfusa quādā obloquitur. Cui tunc primarij aulici astantes (neq; enim de populo quisq; ad ea sacra admittitur) sublati uocibus gratias agunt, quod iam a zemis colloquio ad eos redierit: & quid uiderit percunctantur. Ille autē os aperiens, zemen eo tempore se allocutū fuisse delirat: ipsiq; aut uictoriā aut perniciem, si cum hostibus manus cōseruerint: aut famem uel ubertatem, pestem aut incolumitatem, & quicquid uenit in buccam, praedixisse illi zemen, ueluti lymphaticus praedicat. Eia illustrissime princeps, quid miraberis post haec de apollineo spiritu, suas ingentirabie sibyllas concutient? Putabas superstitiosam illā antiquitatē deperisse. Quandoquidē generalia de zemis tot enarrauimus, quid de particularibus quibusdā referatur, silentio praetereundum minime censeo. Regulus quidā Guamarētus habuisse zemen dicitur, nomine Corochōtum. Hunc ē supremo domus culmine, ubi uinctū Guamarētus adseruabat, saepenumero, aiunt, uel coitus aut cibi gratia, uel ut sese absconderet, ruptis uinculis, descēdisse: per aliquotq; interdum dies latuisse iratum, eo quod in ipsius cultu & sacris Guamarētus rex defecerit. In Guamarēti regio uico nasci aliquando infantes, coronas habentes duas referunt, hos Corochoti zemi filios esse opinantur. Ferunt & ab hostibus uictum fuisse in acie Guamarētum, uicūq; ipsius ac regiam ferro igniq; uniuersam uastatam: Corochōtum autem, incēsa domo, exilijsse uinculis ad stadium usq; fuisse, deinde repertum. Zemen habet alium, Epileguanitam nomine, ligneum, quadrupedem: qui saepe ad syluas ē loco ubi colebatur fertur profugisse. Hunc quoties discessisse sentiebant,

C pijs facto agmine supplicationibus, solite quæritabant: inuentum religiose ad dicatum ei sacellū humeris reportabant. At Christianis ad insulā euntibus aufu gisse illum, nusquam fuisse ultra repertū, patriæ perniciem ob id augurantes, conqueſcuntur. Hæc à senioribus audita sunt. Marmoreū colebant zemen, alium sub femineo sexu, cui duo masculi pro ministris astabant. Horū alter feminae iussu præconis officio fungebatur, ad reliquos zemes qui auxilio adsint feminae imperio, ad uentos pluuiasq; ac nubes concitandas. Alius autē dicitur ex feminae mandato, aquas in uallibus ex altis montibus collabentes congregare, ut inde, facto impetu more torrentis, solutæ uastent agros, si simulacro debitos opertosq; honores indigenæ nō præstiterint. Dignū memoratu hoc unum accipito, princeps illustrissime, quod opus iam claudat. Tritissimum apud insulares nostri reperere, duos fuisse quondam regulos, e quibus unus Guarionexij, de quo supra mentionem saepe fecimus, fuit genitor, qui à cibo potuq; dies quinq; continuos abstinerint, ut de futuris aliquid à zemibus acciperent. Eo ieiunio grati zemibus, se habuisse in responsis retulerunt, uenturam non multos post annos ad eam insulā gentem coopertā uestibus, quæ ritus ac ceremonias omnes insulares esset uastatura, filiosq; omnes ipsorū aut peremptura aut priuatura libertate. De Canibalibus iuniores coniecturam facientes, ubi aduentare Canibales sentiebāt, fuga sibi consulere statutum erat: neque unquam manus ultra cum Canibalibus cōseruerunt. Cum uero Hispanos insulā ingressos uiderunt, collectis de hac re cōiecturis inter se, hanc esse gentem illam augurati sunt. Nec illos fefellit opinio: submissi Christianis iam sunt omnes, peruicacibus omnibus interfectis: nec ultra de zemibus extat memoria: ad Hispaniam nanque sunt omnes asportati, ut eorū ludibria & daemonum fallacias nosceremus: e quibus tu plures, me tractante, princeps illustrissime cōspexisti. Multa prætereo, quia te cras proculdubio in patriā discessurum, ut reginam tibi maiore amitam, quam huc es comitatus ex Federici regis patru tui mādato, reducas, monuisti. Tu petasatus, ego autē lassus: ergo uale, memor tui Martyris, quem de grandirerum aceruo pauca hæc, sub nomine Federici patru tui, deligere cōegisti.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLANEN. OCEANAE DECADIS

primæ perpendicularis epilogus, ad Inacū Iopez Mendocium Tendillæ comitem, Granatæ proregem,

LIBER DECIMVS.

A B ORIGINE prima & recenti consilio sumendæ à Colono huius prouinciæ oceanæ, ab urbe Roma literis amicorum & principum stimular, ut ea conscriberem quæ acciderant. Admiratione quippe summa mullitabant, cum repertas esse nouas terras nouasq; gentes quæ nudæ, natura contentæ uitam agerent, desiderioq; ardenti cognoscendi hæc tenebātur. Detrusit in præceptum Ascanium fortuna, fratre Ludouico à Gallis Mediolano eiecto, cuius autoritas torpescere me non sinebat, quin assidue calamum in dextra haberem. Ad eum, præter alia multa quæ ex meis latentibus adhuc commentarijs aliquando uidebis, libellos huius decadis præeūres direxeram duos. Haud secus mihi fortuna detorsit ingenium à scribendo, atq; Ascanium deturbauit à potentia. Cessit à suadendo ille procelis agitatus, cessit & mihi feruor ista perquirendi, donec anno quingentesimo supra millesimum, cum Granatæ curia moraretur, ubi tu prorex, Ludouicus Aragonius cardinalis, Federici regis ex fratre nepos, qui Granatæ erat cum re-

gina

A gina Parthenopæa, nostri regis Catholici sorore: Federici regis ipsius literas ad me directas porrexit, quibus me hortabatur, ut cætera colligere quæ Ascanianos epistolares duos libellos sequebantur. Ambo nanque fatebantur se ad manus habuisse, quæ ad Cardinalem Ascanium scriptitaueram. Laborabam tunc ego, uti nosti, aduersa ualitudine sumpsit tamen onus, & animum impulsi ad scribendum. Pauca hæc ex magno cumulo rerum, quæ relatu autorum illas cōquirentium accepi, memoratu dignarum delegi. Nunc uero (quandoquidem tu exemplar integrum meorum operum extorquere à me fueris conatus, quod tuæ bibliothecæ uoluminibus, quæ habes innumera, nostra cōmisceres) fuit consilium addere paucis, quæ post eum annū quingentesimum à millesimo ad hunc usq; qui est decimus ab illo, patefacta sunt. Late aliquando scribentur, si uixerimus. De superstitionibus insularum solutum per se libellum scripseram, ut decadem impleter: nunc placuit perpendiculum ad te directum decimi libelli titulo munire, tanquam huius turmæ substitem & tergiductorem: prioremq; decimum nono connectere: non sublata de ducatu decimi præpositione, ne toties cogeret totum opus transcribere, aut mittere lituratum. Propterea non miraberis, si nonum legens, promissum reperies irritum: nō semper oportet stare pollicitis. Ad rem ueniamus. Varia diuersi nautæ hoc decennio littora percurrerunt, secuti tamen Coloni inuenta. Paria nanq; littus tractu continuo lambentes, quod Indicum esse continētē credunt, in plures orientales ij, occidentales illi regiones nouas inciderunt, auriferas thuriferasq; inde nanq; aurea pleriq; monilia, thurisq; copiam, ab incolis partim nostrarum rerum permutatione, partim acri bello stratis, tulerunt. Alibi nostros, licet nudi sint, incolæ strauerunt tamen, & acies integras trucidauerunt. Feroces quidem sunt, sagittis certant uenenatis, & adultis præacutis sudibus. Animalia reptilia, insecta, quadrupedia etiam, à nostris dissimilia reperere, multiformia, uaria, innumeraq; noxia tamen minime, præter leones, tigrides, crocodilos. In uarijs magnæ illius telluris Paricis regionibus dico: in insulis haudquaquam, neq; unum quidem: mitia sunt omnia insularia, præter homines in plerisq; uti iam diximus, qui humanarum sunt carumium heluones, Caribes siue Canibales dictos. Diuersi quoq; generis uolucres. Plerisq; in locis uestertiliones, turturibus nō minores: ad eos acri furore, primo noctis crepusculo, uolitabant, & uenenato morſu ad rabiem usq; læsos trahebāt, ita ut aufugere inde, ueluti ab harpyis, fuerint coacti. Alibi cum in terra noctu quidam in arena dormirent, e mari mōstrum exiens, furtim unum arripuit medium, asportauitq; in conspectu sociorum, nec misero clamanti opem ferre potuerūt, donec in mare bellua cum præda proſpiceret. In his terris figere pedem arcesq; ibi condere est animus regis, nec desunt qui terræ illius subdendæ pacandæq; onus sumere desiderant, & regi supplicant, ut ipsis prouincia demandetur. Magni sunt tractus, uasta terrarum amplitudo. Europam, aiunt, uniuersam sui magnitudine has regiones, tum continentes, tum insulares, triplo superare: præter eas quas Portugalenses ad meridiem reppererūt, quæ maximæ sunt. Magna laude digna est hac nostra tempeſtate Hispania, quæ latentes hæcenus tot antipodum myriadas nostris gentibus cognititas effecerit, ingenioq; pollentibus amplam adeo scribendi materiam præbuerit: quibus ego iter aperui, cum ista nude, uti uides, collegerim: tum quia elegantiore nequeo uestibus quicq; ornare, tum etiā quoniam calamum ut historice scriberem nūquam sumpsit: sed ut per epistolas raptim scriptas, his à quorū mandatis referre pedem non licebat, satisfacerem. Iam satis digressus sum, ad Hispaniolā redeamus. Panem agnoscunt insularem parui esse roboris nostro triticeo pani assuetis, hebetatur ob eam causam uires hominum. Propterea nuper rex imperauit, ut diuersis in locis uarioq; anni tempore seratur. In harūdineas nanq; paleas inanes cū raris, sed illis crassiss & pregnantibus spicis prodibant, Sentiant eandem esse in herbis molliem,

A monstro
marino raptus
piscis homo.

Cubae insulae
descriptio.

Crescunt ad segetum mensuram: armēta mirum in modum impinguant: sed carnes reddunt insipidas, imō & aiunt sine medullis, aut, si insint, aquosis. De porcis econuerso: salubres lapidosq; ob insulares quosdā syluestres fructus, quibus auide uescuntur, esse ferunt. In macellis nil secant aliud. Creuit porcorum multitudo, & syluestres effecti sunt qui ē subulcorum cura euaserunt. Non egent ultra ut aliūde genus ullum quadrupedum aut altitium ad eos inuehatur. Animalium omnium pulli propter herbae luxuriem patribus grandiores euadunt, licet solo gramine, sine hordeo aut ullo grano nutriantur. De Hispaniola satis. Nunc eius uiciniam complectamur. Cubam, tellurem illam quam diu ob eius longitudinem continentem putauerunt, insulam esse reperiunt. Neq; mirum uideatur, quod ipsius incolae, dum percurreretur a nostris, sine carere dicerent: quia gens hac nuda, paruo & finibus suis natalibus contenta, quid uicini facerent, minime erat sollicita. Esset ne aliud quicq; sub coelo, nec ne, praeter id quod pedibus terebāt, haudquaquam sciebant. Est uero Cuba ab oriente in occidentem multo longior Hispaniola: lata uero a septentrione in meridiem, contra eorum priorem opinionem, multo minus. Est angustissima, si longitudinem resperxeris. Terra ferax maiori ex parte atq; amena. Ab oriente non longe ab Hispaniola iacet insula, dimidio amplius minor Hispaniola, sancti Ioannis nomine a nostris dicta, quadrata ferē. In hac aurifodinas esse ditissimas reperiunt. Sed inuenti nunc aurifodinis Hispaniolae, nondum opifices in eam insulam miserunt: parare tamen paulatim sese ad id incipiunt. Hispaniolae uero prouentus reliqui posthabentur omnes, omnisq; ad aurum legēdum cura est directā, cui opificio ordo est datus huiuscemodi. Cuiq; uiro indutrio qui alicuius momenti sit, unus aut plures cacici, id est reguli, cum suis quisq; subditis assignantur. Cacicus certis anni temporibus ex scedere cum incolarū turma uenit ad eius, cui additus est, aurifodinam. Ibi instrumenta illis fossoria assignantur. Statutumq; est cacico & incolis praemium laboris certum, propter alimoniam. Discedentibus namq; ex aurifodinis ad semētes, quibus suis temporibus inuigilant, ne desint alimoniae, reportant thoracem unus, interiorem textam alius, alius sagulum aut pileum. His namq; iam delectantur, nec ultra nudi incedunt. Ita & auro & agriculturā incolarum, haud aliter ac seruorum, opera intendunt. Ferunt iniquo animo iugum, ast ferunt. Anaborias uocant hos mercenarios insulares: non tamen rex patitur ut pro seruis habeantur. Dantur & tolluntur ad regis arbitrium. Tempore quo accersuntur a cacicis eorum regulis, ueluti a cēturionibus milites, aut calones, incolae si queunt ad syluas & montes euadunt multi: contenti eo tempore syluestribus cibis latitantes, ne laborem illum subeant. Dociles uero sunt, priscorum rituum penitus obliti: pie credunt, & recitant quae de nostra fide edocentur. Regulorum filios erudiunt domi primarij ex nostris: literasq; ast uulgarēs, & urbanos mores facile pueri ebibūt. Grandaeuos ad natales mittūt, si praecipue patres interierint, gubernatū auitos incolas. Hi tam fide ualent in Christum & nostros, incolasq; suos in amore retinēt, ac blandis suasionibus hilares ducūt ad aurifodinas: quae duabus in regionibus insulae iacent, ad milliā circiter trigessimū ab urbe Dominica, sancti Christophori dicta una: ad milliā uero circiter nonagesimū altera, quae dicitur Cibaua: ubi portus regalis. Magni tractus sunt hae regiones: ubi passim superficialiter interdū, alicubi inter saxa, globi aut laminae reperiuntur aureae, minutae interdum, pleriq; in locis magni ponderis. Tricētorum pondo globi, interdū amplius. Ast unus repertus fuit triū millium trecentorum decem aurī pondo: qui, ut aliquando audisti, integer ad reges ferebatur in ea naui qua Boadilla gubernator in Hispaniā redibat: & praenimio gentium & auri pondere summersa interiit, cum his qui inerant omnibus. Globum eum mille amplius homines uiderunt, atq; attrectauerunt. Pondus autem hoc a me sic appellatum, non libram intelligi uolo aequare, sed ducati aurei & trientis

Auri globus
maximi ponderis.

Atrientis summam: uocant ipsi pesium: summamq; ponderis eius Castellānum aureum appellant Hispani. Quicquid aurī effoditur in montibus Cibauis & portu regali, ad Cōceptionem, oppidum ita appellatum, fertur: ibi officinae paratae aurum suscipiūt, & conflāt in uestes: dantq; accepta parte regia quae est quinta, cuiq; portionem quam attulit ex suo labore. Id uero aurī quod in regione sancti Christophori legitur, ad officinas oppidi Bonauenturae affertur. Supra tricētorum milliā aurī pondo quotannis in duabus officinis cōflatur. Si quis fraudasse detinendo deprehēditur, ut non magistratibus regijs adsignetur quicquid aurī reperitur, lege mulctatur aurī dominus. Incidunt inter eos saepe contentiones, quas nisi potis sit insularis magistratus sedare, per appellationem ad curiae senatum lis deferitur: a cuius sententia non licet in omnibus Castellae regnis retrocedere aut diuertere. Sunt autem nostra tempestate senatores insignes, uiri nobiles omnes ex sanguine nitido: quos est cōsiliū eo ordine hic nominatim inferere, quo de rebus dubijs iudicaturi sedent in senatu. Primā sedem sibi legit Antonius Roies archiepiscopus Granatensis, tibi affinis: ingenio primas uir Cato niano, qui neq; sibi ipsi aut affinibus, si delinquerent, didicit ignoscere: uita integerrimus, literarum & ipse cultor. Princeps hic senatus est: uos Praesidentem dicitis. Caeteri huius astant ordine, quem tempus instituit: qui namq; prior ad senatum accitus fuit, hic prior sedet. Doctores omnes, aut designati, aut insignibus decorati. Designatos autem uocat hispanum idioma Licētiatos: ex iureconsultis regnorum delecti omnes. Praesidenti assidet ueteranus, nomine Petrus, cognomēto Oropefa. Sequitur hunc Ludouicus nomine Zapara. Ab hoc habet locum Fernandus cognomēto Tellus. Quartam sibi sedem habet Garfias, cognomēto Moxica. Quinto sedet loco Laurētius cognomēto Caratatal. Astat huius lateri Toribius, cognomēto Santiago. Sequitur Ioannes Lopez Palacios Ruuios. Dehinc Ludouicus cognomēto Polanco. Ab hoc sedē tenet Frācisus cognomēto Vargas, qui unā est & regius thesaurarius. Vltimas occupant stationes duo sacris initiati Sofa & Cabrero, iuris pontificij periti: his nō licet in criminali ulla causa suffragari. Horum omnium humeris quicquid litis aut cōtentionis exoritur, incumbit. Ad nouas iam terras, a quibus digressi sumus, redeamus. Innumerae sunt, uariae, fortunatae. Non Saturno, nō Herculi, nō cuiquam ueterum, qui nouas oras quaeritarunt, ad cultumq; redegerunt, nostri iuniores cedent Hispani. Prō quā late distentam posterī Christianam uidebunt religionem: quā late iam peruagari hominibus licebit. Quid de hisce rebus sentiam, nequeo lingua uel calamo ullo pacto promere. Claudio igitur decadis perpendicularem epilogum: animo tamen explorādī colligendiq; cuncta particulatim, ut mandare literis illa queam quando per ocium licuerit. Colonus namq; idem Almirantus cum quatuor nauigijs & hominibus centum septuaginta a regibus praebitis, percurrit anno M D II terram quae occidentem Cubae ultimū spectat angulum, ad lequas centum triginta circiter: quo medio spacio iacet insula frugibus & fructibus arboreis fortunatissima, nomine Guanassa: uertitq; se inde ad orientē per eius litoris oras, uersis uestigijs putans se littus Pariae reperturum: sed minime cessit. Percurrissē quoq; feruntur ea littora occidentalia Vincentius Agnes, de quo supra, & Ioannes quidam Diaz Solisus Nebriffensis, multiq; alij: quorum res nondum bene didici: modo uiuam, aliquando illa uidere licebit. Nunc uale.

PETRI MARTYRIS

ANGLI MEDIOLAN. PROTONOT. APOST.

regijq; consiliarij, de nouo orbe decas secunda, ad Leonem
decimum pontificē maximum, Crediti continentis

LIBER PRIMVS.

L X QVO, beatissime pater, Galeacius Butrigarius Bononiensis, & Ioannes Cursus Florentinus, ad catholicū regem, pro tua sanctitate ille, hic uero pro clarissima Repub. sua, in Hispaniam se contulerunt, uiris astiti semper, & ob eorum uirtutes & sapientiam obseruauit utrunq; si cum assidua uariorum autorum lectione delectentur, in libellos quosdam ex nostra officina decussos, de uastis hactenus latentibus orbis terrarū regionibus, deq; occiduis ferē Antipodibus ab Hispaniis iam pridem repertis, inciderunt. Nouae narrationis, licet male comptae, amore pellecti, rem commendarunt: petieruntq; a me, cum suo, tum sanctitatis tuae nomine, ut quae post ea tempora reperta sunt, scriptis superadderem, eisq; exemplar ad beatitudinem tuam mittendum traderem, quo intelligat, quantum nostra tempestate, felicibus Hispanorum regum auspicijs, & humano generi decoris, & militanti ecclesiae augmētū accesserit. Gentes namq; ille nuda, ueluti rasa tabellae, religionis nostrae ritus facile induunt, nostrorumq; commercio esseram natiuaq; rusticitatem excutunt. Placuit uirorum sapientum, & de tua sanctitate bene meritorum, obtemperare mandatis: quippe qui, audito beatitudinis tuae nomine, nefas inexplabile fore putassem, nisi illico paruissim. Quae igitur ordine suo littera latentia Hispani discurrerint, quibus ue autoribus res actae sint, ubi pedem fixerint, quid etiam spei afferatur, quid illi terrarū tractus polliceantur, breuibus recensebo. In decadis nostrae oceanicae narratione, quae me inconsulto per Christianum orbem impressa uagatur, Christophorum Colonum Ligurem eas insulas, quarum meminimus, reperisse, in laeuamq; dehinc uersum ad meridiem, in istas terrarū pelagiq; regiones, ab aequinoctiali linea a quinto ad decimum gradum tantū discedentes, incidisse, descripsimus: ubi lata flumina, niuales altissimi q; montes littoribus imminentes, & placidissimos portus, inuenerat. Colonio iam uita functo, regi cura ingens exorta est, ut terrae illae nouae a Christianis habitandae, in religionis nostrae augmētum, occuparetur. Propterea facultatem per chirographa regia id aggredi uolentibus praebuit honoratam. Sed duobus praecipue uiris, Diego Nicuesa Baecensi Vandalis, & Alphonso Fogeda Conchensi, Quare ex Hispaniola, in qua urbem & colonias costruxisse Hispanos diximus, quamq; ipsi incolebant, circiter idus Decembris Alphonsus Fogeda prior cum militibus circiter tercentū discessit: redensq; ferē recta ad meridiem, e portibus iam antea repertis unum adiit, cui nomen erat a Colono inditum Carthagini: quoniam & insula uenientibus fluctibus opposita, lociq; amplitudine, & facatis lateribus, Carthaginensem Hispaniae portū aemulatur. Insula uocant incolae Codego, uti Carthaginenses Hispani suā appellant Sombriam. Regio ab incolis Caramairi dicitur: in qua uiros simul & foeminas aiūt statura pulcherrimos esse, nudos tamen, capillis aure tenus scissis mares, foeminas oblongis: quorū uterq; sexus sagittis plurimū ualet. Arbores in hac prouincia nostri reperere dulcium pomorum feraces, sed maxime noxiorum: in uermes namq; comesta conuertuntur. Sed arboris umbra praecipue letalis: nam qui sub ea aliquando dormierunt, turgido capite, & amisso penitus lumine, excitati sunt. At si breui tempore somno indulserint, post aliquot dies caecitate liberantur. Distat is portus ab ea parte Hispaniolae, quam uocat Hispani Beatam, in qua ad nouas terras traieciunt sese apparat, millia passuū sex & quinquaginta supra quadringēta. Portū ingressus Fogeda

Arbor mi
re noxia.

LIBER PRIMVS

26

A Fogeda incolis uim intulit, quos palātes & nudos adortus est. Dati erāt in praedam ex diplomate regio: quia fuerāt in Christianos olim crudelissimi, nec adduci unquam potuerant, ut pacatō Christianos suscipere intra ditionis suae terminos uellent. Auri copiam, sed exiguam apud eos reperere, neq; id quidem purum erat. Eo sibi laminas & bullas pectori affigendas ad decorem constant. Ea tamen grassatione spolijsq; non cōtentus Fogeda, captiuos, quos paulō ante ceperat, ducibus, pagū in internis a littore distantē millia passuū duodecim, in quo fugientes ex uico maritimo suscepti fuerāt, adortus, gērem reperit licet nudam, bello tamen aptam. Scutis quippe, ancilibus & ensibus etiam ligneis oblongis & arcubus certant ac sagittis, cuspidibus aut praestis, aut osseis. Desperatis animis in nostros cum hospitibus impetum fecerūt: animaduersa praesertim eorum dem qui ad eos aufugerant calamitate, ex paruulorum & foeminarum raptu & spolijs strageq; in ipsos illata. Strati fuerūt nostri. Proximum a Fogeda praefecto Ioannem de Lacossa, qui primus aurum in Vrabensi arena collegit, cum septuaginta militibus interemere. Sagittas namq; liniunt herbae cuiusdam succo letali. Caeteri in fugam uersi, ad naues regēte Fogeda duce, qui & ipse terga dedit, redierunt. Dum ea strage percussi moesti uiuerent in portu Carthaginis, ecce ducem alium Diegum de Nicuesa cum quinque nauigijs. In portu namq; Beatae in Hispaniola & hunc parantem se reliquerāt Fogeda & Cossa. Is quinque & octoginta supra septingētos adducebat. Plures namq; hunc Nicuesam milites secuti fuerāt, cum esset cuiq; liberum ex ducibus alterutrum eligere, propterea quod maioris esset ob artem autoritatis, & quia ferebatur uulgō Beraguam ex regia concessione a Nicuesa colendam, auro ditiores esse, quam Vrabam Alphonso Fogeda destinatam. Appulso igitur Nicuesa, consilium iniere quid facto opus esset. Suffragijs uniuersorum statutum est, ut sociorum ultioni primum studeretur. Noctu agmine composito iter cepere ad eos, qui Cossam & septuaginta socios interfecerant. Ultima noctis uigilia imparatos adorti, uicum qui domorum cōstabat centum amplius, sed uicinorum triplo refertum, incolunt namq; gregatim, uniuersum in gyrum circumspectum, ne quisquam euaderet, supposito igne, deleuerunt. Sunt domus eorum lignae, palmarum folijs contegularae. Sex tantū paruulis, ex ingenti uirorum ac mulierum multitudine, pepererūt, caeteris qui nō aufugerint ferro aut igne consumptis cum suppellectilibus. A feruatis pueris, Cossam & caeteros interemptos ab interfectoribus in frustra secatos fuisse, & demum comesos intellexerunt. A Caribibus namq; siue Canibalibus, carniū humanarum edacibus, originem traxisse Caramairenses, existimant. Auri aliquid inter cineres repertum est. Auri namq; sitis non minus quam terrarum ad hos labores & discrimina subeūda nostros cōcitāt. His actis & Cossae ac sociorum nece pensitata, ad portum regrediūtur. Post hac Fogeda qui prior uenerat, prior cum sua caterua discedens, Vrabam suae gubernationi addictam quaesiturus, iter fecit per insulam, quae Fortis dicitur. Ea est media inter Vrabam & Carthaginensem portum: in qua descendens Trucium esse patriā Canibaliū didicit. Ex incolis mares duos, foeminas septem, captiuos adduxit: caeteri euaserunt. Centū & nonaginta drachmas auri in uaria monilia cōflati cōsecutus est. Inde Vrabam ab orientali prehendit ora, quam appellant indigenae Caribana, unde Caribes insulares originem habere, nomenq; retinere dicūtur. Ibi arcem & arci uicinū uicū cepit condere, in quod se reciperēt. Dehinc a captiuis edoctus, esse in internis ad miliaria duodecim pagū nomine Tirusi, aurifodina dite nobilem. Consilium sumpsit de pago debellando. It, paratos ad sui iuris defensionem paganos offendit: repulsus fuit non sine contumelia & damno: sagittis namq; uenenatis & isti bellum gerunt. Non multos post dies in alterius pagi opugnationē cum egestate pressus uenisset, fuit & ipsi sagitta semur transuerberatum. Aiunt ē socijs nōnulli ab indigena percussus, cuius uxorem captiuam

Nudorū de Hispaniis armatis uictoria.

C ducebat. Amicē prius de uxore redimenda, inquit, egisse maritum cum Fogeda, ad certumq; diem fuisse pactum id auri pondus, quod Fogeda pro uxore petebat. Statuto autem die rediisse, sed sagittis & telis armatum, non auro onustum, cum octo socijs ad mortē paratis animis, illatæ iniuriæ Carthagenensibus & pagi postea combusti participibus. Trucidatur incola ab Fogedæ socijs, nec datur ultra amata coniugē frui. Fogeda atrocitate ueneni paulatim desiccatur. Dum hæc ita succederent, ecce Nicuesam ducem alterum cui Beragua regio Vrabæ occidentalis assignata est habitada. Is postridie à Fogedæ digressu ē portu Carthagenis uela dedit Beraguam aditurus. Littora semper lambes cum copijs, quas adduxerat, sinum cepit indigenarum appellatione Cōiba, cuius rex erat nomine Carēta. Linguam reperit ab Hispaniola & Carthagenensi longe aliam. Diuersa etiam in his tractibus à suis met uicinis sunt idiomata. Regem nanq; Hispaniola Caciū uocat, Cōiba uero prouincia Chebi, alibi Tiba. Nobilē appellat Hispaniola Taino, Cōiba saccum, alibi Iurā. Ex Cōiba ad Vrabam Fogedæ socij sui præfecturam tetendit Nicuesa. Post aliquor inde dies ingressus ipse nauigij genus mercatorium, quod carauelam uocat Hispanus, onerariæ naues ab alto ut sequatur, imperat. Secum uero ducit biremes duas, uulgò bergantinos: quos est animus, simul & cætera nauigiorū genera, multa etiā alia, uulgaribus eorum nominibus in discursu nostræ narrationis nuncupare, ut apertius quid uelim intelligatur: neglectis tetricorum mordendi causas in scriptores quarētium genuinis. Emergunt nanq; non pauca quotidie, quibus uera nomina relinquere non potuit uerustatis ueneranda maiestas. Post Nicuesæ discessum, ad Fogedam ex Hispaniola uenit una nauis, duce Bernardino de Calauera, qui eam fuerat ex Hispaniola suffuratus cum hominibus sexaginta: Archithalassō, quem ipsi Admirantem appellant, & gubernatoribus alijs inconlultis. Ex alimentis quæ ferebat, perditas egestate uires aliquātulum recrearunt. In Fogedam indies magis ac magis exoriebantur sociorum murmura, quod eos inani spe depalceret. Dicebat enim se in Hispaniola reliquisse Baccalarium Ancisum, iustitiæ prætorē à se electū autoritate regiā, quia sit peritus legibus, ut ad se duceret nauim unam commeatibus onustam: seq; mirari quod multis antē diebus nō uenerit. Neq; id falsō aiebat. Discedēs nanq; Ancisum iam semiparatum reliquerat. Socij uero se deludi arbitantes, inania esse quæ de Anciso narraret, suspicati sunt. Taciti secum statuunt pleriq; bergantinos duos furari Fogedæ, ac ad Hispaniolam reuerti. Re intellecta Fogeda præoccupare sociorum cogitata cōstituit: relicto Frāisco Pizarro nobili uiro præfecto ad arcis, quam cōdiderat, custodiam. Cum paucis ita faucijs nauim, de qua antē diximus, cōscendit: ad Hispaniolam tum curatum femur, si quod remedium inuenerit: tum etiā ut uestiget quid rei Ancisum moretur, profecturus: de reditu suo intra quinquagesimū diem spem socijs relinquens, qui ex circiter tercētum ad numerum sexaginta, cæteris tum fame tum incolarum telis consumptis, reducti erant: lege Pizarro & socijs conscripta, ne proditiōe taxarentur, si intra quinquagesimum diem non reuertetur, commeatum & recētum sociorum auxilia ducens. Pactis igitur diebus exactis, cum fame iam acri urgerentur, duos cōscendunt relictos bergantinos, & eam terram deserunt. Hispaniolam uersus altum iam ad nauigātibus, exorta tempestas ē bergantinis unum cum uniuersis qui inerant, absorpsit. E socijs alijs referunt, se apertē uidisse immanem piscē circumeuntem bergantinum (Ingentia enim monstra maria illa nutriunt) & caudæ ictu bergatini temonem confregisse in frustra. Quo deficiente, circumactus tempestate bergatinus obrutus est, circa litus insulæ, quam Fortem appellat, inter Carthaginēsem & Vrabanam oras sitam. A qua arcubus & sagittis bergatinus superstes accedēs ab incolis feroci congressu barbarorum reiecta est. Iter ergo suum prosequens fortē incidit in Baccalarium Ancisum inter Carthaginēsem portum & Cuchibacōam regionem,

A giossem, in ostio fluminis, quem nostri Boium gatti appellant: quia ibi catum primo uiderint. Boius autem hispaniola lingua domus dicitur. Veniebat Ancisus una nauis onusta cōmeatibus omnis generis tam ad uictum quā ad uestitum faciētib; & bergantino comite. Is erat cuius aduētum Fogeda dux auide operiebatur. Ex Hispaniola idibus Septēbris soluerat, & quarto die à discessu montes altos quosdam recognouit, quos à perpetuis niuib; Serram Neuatam Hispani appellant, prætereunte Colono primo repertore illarum regionum. Quinto autem die per Os Draconis iter fecit. Anciso referunt qui bergantino uehebatur, Fogedam ad Hispaniolā rediisse. Falsō locutos Ancisus existimans, autoritate prætoris, ut reuertatur, imperat. Dicto parent bergantinei, Ancisum sequitur, licet ab eo supplices petierint, ut alterutrum illis indulgeret, aut ut bona eius uenia liceat ad Hispaniolam regredi, uel eos ipse ducat ad Nicuesam: in gratiæ præmium sese donaturos ei duo millia drachmarum auri offerūt. Auro nanq; dices erant, sed pane egētes. Neutrum Ancisus annuit, seq; aliō proficisci nullo modo posse testatus est, præterquam in Vrabam Fogedæ prouinciam. Illis ergo ducibus Ancisus prætor Vrabam uersus tetendit. Sed unum prius memoratu dignum, non sit molestum, beatissime pater, audire, quod huic prætori accidit uenienti. Iecit & iste anchoras in ora Caramairiana, quam diximus Carthaginēsi portu, & maritali sceminarum casta uenustate, atq; utriusq; sexus animi fortitudine, esse illustrem. Aquandi gratiā, & scaphæ naualis quæ contracta erat reficiendæ causa, nonnullos in litus mittit. Attentos operi nostros indigenarum multitudo suo more armata circumsēpsit, triduoq; obsessos tenuit: quo tempore neq; illi manus conferere, neq; nostri illos impetere ausi sunt. Ordinibus seruatis utriq; toto triduo steterunt, protentis oculis in alteros alteri. Nostri tamen interea opus demandatum prosequēbatur, fabris nauticis mediū agmen tenentibus. Dum sic hasitarent, ex grege aberrarunt duo, aequalem urnam impleturi ad ostium fluminis utriusq; uicini. Dicto citius ex hostibus adest cum decem armatis primarius unus, & ab utroq; latere aquatores circundant: sagittis in eos directis, minime tamen excussis, & trucibus oculis eos inspectabant. Aus fugit ē duobus alter, manet imperterritus alter, & fugiētem socium iurgio reuocauit. Hostes compellat eorū idiomate, quod didicerat ex captiuorum inde alijs raptorum commercio. Admirati sermonem patrium in aduena, truculentiam exuunt, blandis inuicem uerbis agunt: qui sint eius cateruæ appulsæ duces, interrogant indigenæ. Peregrinos esse transeuntes respondet pedes: & se mirari ait, quod à littore prætereuntes naues conentur deturbare, arguens eos immanitatis, ac simul ruīnam enunciat, ni tale consilium abijciant. Venturos nanq; armatos, qui superent maris arenas, in ipsorum perniciem, certiores facit: nisi non modò non arma sumperint, uerumetiam nisi honorifice ueniētes ad ea littora susceperint. Detineri pedites nunciatur Anciso. Fraudem inesse suspicatus Ancisus, scutatos educit socios omnes, propter sagittas uenenatas, & composito agmine pedetentim graditur ad eos qui pedites detinebant: sed dato signo à pedite indicante ut sisteret, sustinuit gradum, & per reuocatum peditem alterum intelligit rem esse in tuto. Cupere pacem hostes, inquit pedes, quandoquidem non ipsi sunt, quos arbitrat, Fogedam & Nicuesam insinuabant, qui pagum in litore illo spoliauerant, captiuos abductis, & in internis alium prostrauerant combusserantq;. Vltum eam iniuriam se uenisse fatebatur hostes, si quiuissent. At contra insones minime se uelle sua tela exercere. Impium nanq; aiunt esse in quenquam non lacessentem pugnare. Depositis igitur arcubus & sagittis nostros benigne excipiunt, falsis piscibus & pane patrio donant. Ceruicia quoque ex fructibus patrijs & sementibus, uinum æquante, nisdem uinarios cados impleuerunt. Itapace cōfecta cum Caramairensibus, ab alijs ducibus acriter lacessitis, Ancisus per insulam Fortem Vrabam proficiscitur. Sua nauis Ancisus cen-

Cum uehebat & quinquaginta uiros recētes, qui in demortuorū locum sufficerentur: duodecim etiā equas, & fues foeminas plures, cū suis quodq; genus masculis, ad sobolē in ea regione procreandā: & unā tormētōrū uasā quinquaginta cum hastarū, scutorū, ensū, reliquorumq; id genus telorū multitudinē immēsa ad bella gerēda. Sed male auspīcato cuncta. Iam iam intrare portū uolētibus, naui gubernator, qui temoni inhārebat, in breuia & uadōsas arenas direxit. Stat milera nauis arenis inuoluta, undis concutitur, aperitur, quicquid in ea uehebatur amittitur. Visu miserrimum. De cōmeatibus duodecim tantū farinæ cados, caseosq; pauculos & biscocti panis copiam exiguā seruauerūt: animalia & ipsa suffocata undis. Per bergātinum & nauis scapham penē nudis ipsi corporibus, cum telorū parte euaserūt. Ita ex calamitate cadūt in calamitates, de uita tantū, de auro iam minime solliciti. Ecce uiuos & incolumes in complexu terræ, quam tota mente petierāt. Sustinēdis corporibus opera danda est, quia nō uescuntur aëreo flatu. De alieno quarendū est, proprio deficiēte. Vnū tamen illis inter tot aduersa secundū sese obtulit. Palmeta nō procul à littore inuenere, inter quæ & palustres uluas, aprorū multitudo libera uagabatur. Aliquot ibi dies aprinis carnisbus ad saturitatem usi sunt. Illos tamen aiunt nostris esse minores, caudis breuissimis, adeo ut abscissas fuisse arbitrarētur. Pedibus etiā nostris dissimiles sunt: posteriores quippe aiunt pedes in his apris uno digito, non ungulato, constare. Eorum etiā carnes multo nostrorū carnibus saporosiores & salubriores experti sunt. Palmarum fructibus & palmulis radicalibus (quibus interior Batia uel dicitur, & palmitos uocat, ex quorumq; folijs Roma scopas habet) necnon prouincialibus pomis eo tēpore usi sunt. Sed poma illa, ut præcocia pruna quæ ossata, parua etiā & rubētia ferūtur. Arbitror ego eius generis esse, qualia ipse comedi Aprilī mēse in ægyptia Alexandria: quorum arborem Iudæi indigenæ periti legiſtis. Moseæ cedrū Libani asseuerant. Ea sunt esui apta: dulcedinē leni quadā acrimonia mixtam habēt, uti in sorbis uidemus. Loco persicorū & cerasorum atq; huiusmodi aliarū arborū, incolæ in hortis arborē hanc plantāt, & diligētī cura nutriunt, cum peregrina sit. Ea est zizifera arbori & folijs & altitudine, trunco etiā, similima. Apris iam deficiētibus de futuro cōsulere cogūtur. Iur in interna turmatim. Est huius terræ Caribana gēs arcubus & sagittis tractādīs aptissima. Centuriā Ancisus ducebat: dico centū pedites: etsi me nō lateat constare centuriā ex centū uigintiocto militibus, ut decuriā ex quindecim. Licet tamen de gēte nuda scribēti, nudis uti uerbis interdū. Obuij occurrūt nostris tres tantū incolæ nudi, sine formidine ulla nostros adoriūtur, sagittis uenenatis transfigūt plures, plerosq; perimunt, pharetris euacuatis euadunt uento celerius, pedibus nanq; plurimū ualent: & nostros laceſſunt iurgiosis opprobrijs. Sagittam in uacuū emissā ex arcubus ferūt nullam. Redeūt ergo nostri quā uenerāt multis modis infelices: & de relinquēda terra illa consiliū ineūt, præcipue quia diruerant arcē incolæ, quam Fogeda cōdiderat: & uici domos triginta combusserāt, ubi primū terram à Fogeda relictī Pizarrus & socij deseruere. Vestigātes igitur intellexere latus occidentale sinus illius Vrabæ felicius esse ac feracius. Quare dimidiā cū bergātinis uiroꝝ paritē transmittūt, reliqua in oriētali littore relicta. Est sinus ille latus milliā passuum quatuor & uiginti: quoq; magis intra cōtinentem prouehit, eo magis angustatur. In sinum Vrabæ diuersa cadūt flumina: sed unum Nilo, ut aiūt, fortunatius, nomine Darien: in cuius ripa herbida & arborifera figere pedē statuunt: licet paruo lentoq; alueo constet. Accolæ uero admirati uelōꝝ & bergantinorū aduentum, quæ suis lintribus erāt grādiōres: foeminas maribusq; inermibus & supellecilibus emissis, bello apti animis ac telis parati nostros in elato quodā tumulo strucia expectāt acie: quingētos amplius numero illos nostri esse iudicarunt. Instruunt ergo acies duce Anciso prætor pro Fogeda: flexis genibus prætor ipse ac cæteri pro uictoria supplices orāt superos. Vouent

A Vouent simulacro beatæ uirginis, quod Hispali sub nomine sanctæ Mariæ Antiquæ colitur, aurea & argētea quædā dona, missurosq; se peregrinū pollicētur: & nomen uico habitādo imposituros sanctæ Mariæ Antiquæ, templumq; sub eodem nomine erecturos, uel ad id eius reguli atriū dicaturos. His actis, milites omnes iureiurādo astringit, ne quisq; hostibus terga uertat. Dato signo latis animis scuta lacertis accingūt, hastas uibrant, & sublato clamore in hostes ruūt. Impetum nostrorū diu sustinere hostes nudi minime potuerūt: in fugā uertuntur, duce regulo Cemaco. Nostri uicū occupant: in quo ciborum copiā more patriæ ad præsentē esuriē propulsandā reperere: panē scilicet radicalē, & ex semētibus quas panico similes diximus in prima decade: cū fructibus à nostris dissimilibus, quos ipsi, uti nos castaneas & similia, seruant ad usum. Ex gētibus ijs mares nudos penitus, foeminas uero ab umbilico gossampina coniectas multitudinē repererunt. Est ea regio horroris hyberni expers. Distat nanq; Darienis fluminis ostiū ab æquinoctio gradus octo tantū: ita quod populus uix diei ac noctis toto anno discrimen sentiat, ut pleriq; aiunt, neq; enim sunt astronomiæ periti. Propterea nil curæ nobis sit, an gradus ij ab eorū sentētia dissentiat, nec ne, quādoquidem paruo differūt. Licet ipsi arguant, se intelligere, quantum à puncto arctico stella polaris distans circumueat. Postero igitur die ex quo ad littus appulsi sunt, aduerso flumine tendūt. Canneta fluuialia reperiūt ad unum milliāre densissima: rati quod accidit, profugos accolæ ibi uel latitare, uel supellecilia abscondisse. Cannetum sagaci indagine, scutis tamen insidiarū metu cōtecti, perambulāt. Desertum hominibus reperere cannetū, sed supellecilibus & auro refertū. Lodicum ex arboreo serico siue gossipio cōtextarum (quod uulgo Italū bombasum, hispanum uero algodon nuncupāt) copiā non exiguā, & utensiliū ex ligno, pleraq; alia ex fictilibus, reperere: aureos & thoraces inuenere pectorales, & monilia eorū more, ad librarū summā duarum supra centū. Auro nanq; & ipsi monilia sibi comparāt, & miris modis laborata cōficiunt. Ea prouentuum suorum permutatione assequūtur. Nam quæ regio pane fortunatur aut gossipio, auro caret: quæ uero aurū gignit aut alia metalla, maiori ex parte montana, faxea, minimeq; ferax. Sic inuicē cōmercia peragūt pecuniæ expertes. Duplici ergo latitia psallētes, quod auri magna cernerēt argumēta, & terrā fors amcenā ac feracem obtulerit: socios in oriētali sinus Vrabæ parte relictos aliās, accersunt. Nonnulli tamen in salubrem esse ibi aërem cōtendunt, quia in summissa ualle iaceat pars illa, mōtibus & paludibus circumsepta.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. OCEANEAE DECADIS
secundæ, Crediti continentis liber secundus.

HABES beatissime pater, ubi figere pedem constituent, qui Fogeda duce uastos tractus Vrabēses habitandos sanctione regia sortiti sunt. Sinamus ergo Vrabenses parumper, & Nicuesam Beraguæ amplissimæ prouinciæ gubernatorem destinatum repetamus. Ex Vrabæ amici & socij Fogedæ iurisdictione, diximus Nicuesam una carauela & diobus bergantinis ad occidentē Beraguam uersus terendisse: nauibus grandioribus à tergo, ut sequeretur, relictis. Male auspīcato consiliū sumpsit. Nicuesa noctu amittit socios: procedit ipse, & Beraguæ fauces, quas optabat, præterit. Ex bergātinis unum ducebat Lupus quidam de Olano Canaber, unius ē nauibus grandioribus præfectus. Is à tergo succedens ab incolis didicit, quā iter esset ad Beraguæ sinū ab oriente, relictum à Nicuesa. Versa igitur ad orientem prora, procedens Olanus occurrit altero bergātino comiti, qui & ipsi per noctis tenebras aberrauerat, cuius erat ductor Petrus de Vmbria.

Fluvius aurifer

Fluvius Vm
bric casus.

Nicuesa ca
lamitas.

C Latit ambobus consulunt quid eligendū, quā putent Nicuesam gubernatorem suum fecisse iter. Deliberato iudicant, Nicuesā ductori minus deluisse monitores de Beragua, quā sibi ductis, & spe reperti ducis in Beragua, Beraguam uersus tendunt, ubi reperere ad millia passuum xvi uicinū flumen, nomine dato à Colono de Lagartos: quia lagartos hispana lingua, latine lacertos, nutriat maximos; hominibus ceterisque animalibus noxios, Niliacos crocodilos amulantes. In eo fluuiū errorum socios reperere in anchoris cū nauibus gradioribus, quā ab alto ex ducis mādato processerāt. Ibi uniuersa cōcio de gubernatoris errore sollicita, ex ducū bergantinorum cōsilio, qui proxime Beraguam abraferāt, Beraguam proficiscuntur. Est Beragua incolarū appellatione fluuius aurifer, & idē regionis nomen à fluuiū sumptum. In eius fluminis faucibus anchoras iaciūt naues grandiores, & uniuersos commeatus in terrā scaphis seruitorijs deportāt. & Lupum de Olano, Nicuesā amissi loco gubernatorem erigūt. Cuius & primorum consilio, ut abeundi aduectis spes omnis tolleretur, sedarētque animos ad eas incolendas, naues illas uetustate corrosas, parumque profuturas, deserunt, & quassari ab undis sinunt. Attamen ex eorum recētoribus tabulis, & nouis alijs ex regionis arboribus, quas aiunt ualde proceras esse & mirae altitudinis, sectis, nouam post hāc construxere carauelam, qua uterētur ad emergentes necessitates. Fato infelici à Petro Vmbriā bergantini unius ductore Beragua reperta est. Is ingenio celer, tentandae terrae prouinciā sumpsit, ut quo in loco terra capiēda esset, socijs renuntiaret. Duodecim nautas elegit: scapham nauium grandiorum ministrā consēdit: pelagi fluxus ibi mugiebat horrēdo quodā murmure, ueluti de Scylla legitur sicula, ob immanes pelago prominentes rupes, ex acri undarum refluxu, quem Hispani uocant relaccam, intra rupes reperlularum. Luctatur aliquantisper Vmbriā: miserum, reiectus instar mōtis ē rupibus turbo coope ruit, & cum scapha ante sociorum oculos absorptum uorauit. Vnus tantum ex omnibus, quia natator esset egregius, emerit: & apprehenso paruulo inter undas scopulo, turbati maris furorem sustinens, pacato altero die mari, & exiccato ex refluxu littore, euasit ad suos. Vmbria & reliqui undecim deplorati. Cetera multitudo non ausa se credere lintribus, cum bergantinis descendit in terram: ubi paucos dies commorata, aduerso flumine ascendens, incolarum pagos reperit, quos ipsi Mumu appellant. Arcem in littore cōdere incipiūt, & in ualle quadam uberis soli, cum alioqui sit regio sterilis, semētes more patrio iecerunt. Rebus ita se habentibus in Beragua, ecce ab alta speculari rupe unus ē socijs ad occidentem tendens oculos, lintea uela, lintea uela, proclamat. Quō propius uento appellitur, scapham esse carbasio erecto uenientem cernit. Latit tamen scapham suscipiunt. Ea enim erat carauelae Nicuesanae piscatoria, quinq; uiorum tantum capax: qua tum tres uehebantur, Nicuesa inconsulto scapha suffurata, quia credere illis Nicuesa recusasset, quod Beragua esset ab oriente à tergo relicta. Hi uidentes Nicuesam & socios paulatim esurie cōsumi, fortunam experiri ea scapha statuerunt, an Beraguam ipsi quirent detegere. In Beraguenes igitur socios incidunt: Nicuesam referunt errare amissā carauela per tempestates, inter paludes maritimas & deserta littora peragrarē, omnium rerum egentem, calamitosum, qui septuagesimū amplius iam diem traheret herbarum aut radicum escis, aut patriae fructibus raro, cōtentus potabili aqua, saepe deficiente: quia instaret ad occidentē pedibus tendere, Beraguam animo gestās. Tractum eum Colonus eius tam uasta terrae primus repertor percurrerat, & Gratia dei nomen indiderat, incolarum appellatione Cerabarō. Interluit regionē fluuius à nostris sancti Matthaei appellatus, à Beragua occidentali millia passuum circiter centum triginta. Huius fluminis & locorū plurimum patriā praefero appellatio nem, quia ignorāt eorū nomina, qui ad nos redeunt. Eō trium nautarum relatu Lupus de Olano unius ē duabus Nicuesae nauibus ductor, tūc etiā proprator, unum

A unum misit bergatinum, ducibus nautis aduectis scapha, Nicuesam reperiunt. Aduectus Nicuesa Olanum electum gubernatorem donec ipse aduentaret, in carcerem & uincula compegit, proditiōis accusans, quod sibi gubernatoris auctoritatem induisset, & imperandi dulcedine pellectus, minime fuerit de ipsius erroribus sollicitus, negligēterque se habuerit, inuestigādo quid ipsum tanto tempore moraretur. Primarios omnes perturbato animo alloquebatur: & intra dies paucos, ut sarcinulas colligerent omnes, si quas habebant, imperat. Expectaret parumper aequo animo, rogant, donec sementes quas ipsimet iecerant, metantur, quae iam propē maturuerant: nam quarto quoque mense à iacto semine maturelcut. Se nolle quicquam expectare proclamat. Illico, inquit, à tellure tam male fortunata discedendū fore. Eruit ex sinu Beragueni quicquid aduectum erat. Ad orientem uela dirigi iubet. Ad miliaria sedecim, Gregorius quidā iuuenis Ianuensis Coloni primi repertoris à teneris famulus, portū ibi esse uicinū recognouit: socijs quibus se uera dicere probabat, signa dedit: in arena semiobrutam anchoram ex nauī amissā, sub arbore portui proxima fontem liquidum se reperturos enunciat. Terramprehendūt. Anchora & fonte repertis, ab ingenio & memoria Gregorium commendant, quod eius rei solus ē multis nautis, qui littora illa cum Colono percurrerant, reminisceretur. Portum Bellum Colonius appellauerat. Cum ex itinere plerique in locis urgente fame descēderent, & nauibus ab incolis male excipiebantur. Ex egestate tanta nostros inuaserat hebetudo, ut arma capere in quenquam, licet nudum, resistentem nequirent. Vingtī homines propterea uenenatis percussos sagittis amiserant. In Portu Bello fuit consilium dimidiā sociorum partem relinquere: reliquam Nicuesa traducit orientem uersus: ubi ad miliaria octo & uiginti à Portu Bello, statuit arcem condere in littore apud promontorium, olim à Colono Marmor appellatum. Sed nemini uires ad laborem illum ob esuriam suppetebāt. Turriculam tamen ad primos incolarum impetus sustinēdos erexit, quam Nomen Dei appellauit. **B** Ex quo Beraguam reliquit, tum in itinere inter arenosas planities, tum egestate dum turrim aedificaret, & paucis superstibus ducētum amisit. Ita paulatim consumpta est septingentorum octogintaquinque uiroꝝ multitudo, ad uix centum iam reducta. Dum Nicuesa cum paucis illis miserimis hominum uiueret, exorta est inter Vrabenses de principatu contentio. Vachus Nunnez Halboa quidam omnium iudicio magis armis quā consilio confusus, manu promptos in Ancisum praeorem concitauit, inquiens, Ancisum literas regias praeoriam potestatem annuentes minime habere: nec satis esse quod à Fogeda fuerit auctoritate gubernatoria electus. Venuit igitur ne ius praeorium exerceret Ancisus: & quosdam inter se uiros Vrabenses statuerunt, quorum consilio regerentur. Quare in factiones diuisi, non redeunte duce suo Fogeda, quem sagitta ueneno iam perisse arbitrabantur, an accersendus esset eius loco Nicuesa, nec ne, inuicem contendebant. Qui magis consilio ualebant, & Nicuesa familiares fuerant, quique Vachi Nunnez insolentiam ferre nequibant, Nicuesam debere queri per ea uniuersa littora censebant. Intellexerant enim ex Beragua ob terrae sterilitatem discessisse: posseque ipsum Ancisi exemplo, & aliorum qui naufragati fuerant, in secessu aliquo oberrare: neque esse animo quiescendum, donec aperte intelligatur, uiuat ne cum socijs, an obierit. Vachus autem Nunnez ueritus ne adueniente Nicuesa imperio in socios exueretur, insanos appellabat eos, qui putarent Nicuesam uiuere: & si uiueret, opera Nicuesae ipsos non indigere. Asserebat enim neminem ex socijs esse, qui non sit aequo imperio aptus atque Nicuesa. Dum ita in contrarijs uersaretur studijs, ecce duarum nauium grandiorum ductorem Rodericum Enriquum Colmenarem cum sexaginta uiris recētibus, & commeatum tam ad uictum quā ad uestitum compla. De huius Colmenaris nauigatione animus est pleraque referre. Ex Beata nauigatio.

Colmenaris
nauigatio.

C portu Hispaniolæ, ubi ad has terras traiecturi se instruunt, Colmenares iste dis-
cessit circiter idus Octobris, anni millesimi quingentesimi decimi. Prehendit au-
tem terram in nonis Nouembris in uasta Parie regimcula à Colono reperta,
inter portum Carthaginis & regionem Cuchibacóam. Passus est inter nauigan-
dum tum ab incolis, tum à maris ira, incommoda non mediocria. Aqua potabili
deficiente, naues applicat ad fluminis ostium suscipiendis nauibus aptum, inco-
larum appellatione Gaira. Defluebat autē Gaira ex alto niuali monte, quo al-
torem nemo ex ducis Roderici comitibus aiebat se uidisse unquam. Neq; aliter
putandum est, si niuib; albescebat in ea regione quæ intra decimum gradum
distat ab æquinoctiali linea. In Gairæ igitur fluminis ripa ad implēdos cados lin-
trem seruitoriam demittit. Dum haurire aquam inciperent ē scapha, ecce regu-
lum uestibus amictum gossampinis, cum socijs palatinis uiginti, insuetum uisū,
lena illi pendebat ab humeris cubito tenus, à cingulo uero demissa: uestis alia
talaris scemineum amulabatur ornatum. Accedēs regulus, amice uisus est mo-
nere nostros, ne inde aquam sumerent, quod noxia esset hominibus: ostenditq;
proxime labi flutium alium, aquæ salubrioris ductorem. Monstratum à regulo
fluuium adeunt. Fundum tentare nitentes tempestate prohibētur: ebullientes
etiā arenæ uadofum esse ibi mare indicabant. Coacti sunt igitur ad primum
redire fluuiū iaciendis anchoris tutum. Struxit cacticus ille nostris insidias adeun-
tibus. Attentos nanq; cadis implendis, cum armatis more suo, nostrorum iudi-
cio septingētis, licet nudis aliās (Soli nanq; regulus & palatini eius amiciuntur)
nostros perturbat: lintrem raprat, & in assulas cōfringit. Sagittis uno ictu oculi,
septem & quadraginta ē nostris, priusquam scutis se cōtegere quīuerint, trans-
uerberauerunt, ē quibus unus tantum euasit: ceteri atrocitate ueneni periere
illico. Neq; enim remedia contra id ueneni genus adhuc intelligebāt, uti postea
ab insularibus Hispaniolæ didicerunt. Herbam nanq; gignit Hispaniola huius
herbæ uirus exinguens, modo propere succurratur. Seruati sunt & alijs septem
elapsi intra magnæ arboris corosum uetustate sinum, ad noctem usque ibi latē-
tantes: sed minime uitauerunt hostium manus. Noctu nanque illis relicti, na-
uis discessit. De his nulla ulterior mentio habita est. Ita per multa huiusmodi di-
scrimina, quæ, ne sim minuta recensendo tuæ sanctitati fastidiosus, prætereo.
Vrabæ tandem sinum affecutus est. In orientali eius latere sterili iecit anchoras:
unde paucis antē diebus ad occidentale fortunatius nostri transmigrauerant.
Admiratus locorum silentium, ibi nanque socios se reperturum putarat: quid
rei hoc sit non intelligit, uiuant ne, an locum mutauerint, ambicens. Salubre ad
rem consilium amplexus est: æneas balistas & pulueraria quæcunq; tormenta
nauibus gestabat, globis & puluere farciri, flammascq; per cacumina rupium
accendi noctui iubet. Igne supposito uniuersa simul tormenta quatunt: toni-
tribus & mugitu horrendo sinus Vrabensis intremuit: licet millia passuum qua-
tuor & uiginti distarent (Ea est enim sinu Vrabensis latitudo) exauditur tamen
à socijs: & flammis aduentantium sociorum, Dariennenses mutuis respon-
dent flammis. Quare flammaram respondentium ductu ad occidentale latus
Colmenares traducit naues. Aerumnosi Dariennēses, qui iam uix animam ege-
state lassam dentibus retinebant, ob Ancisi prætoris naufragium protentis in
coelū manibus, obortis præ lætitia simul & mœrore lachrymis, eo plausu, quem
tanta necessitas exposculabat, Rodericum & socios ad se ueniētes su-
scipiunt. Commeatibus & indumentis (erant enim penē
nudi) abunde fruuntur. Restat, beatissime pater,
ut quid Vrabensium dissidia de prin-
cipatu ducibus amissis pepe-
rerint, edisseramus.

P RIMORES Vrabenses omnes, & qui consilio magis pol-
lebant, accersendum esse quoquomodo Nicuesam, sicubi
reperiatur, cēsent. Ab Anciso prætorē renuente aduētum
Nicuesæ, Bergantinum quem ipse propria impēsa construi
fecerat, abripiunt: & contra ipsius Ancisi uoluntatem ac
Vaschi Nunnez gladiatoris iudicium statuunt, ut Nicuesæ
quærat, ad inuidiam de principatu inter se tollendam.
Colmenari ergo, de quo supra mentionem fecimus, negociū dant ut Nicuesam
quæritet per ea littora, uti suspicabantur, errantem. Audierant nanq; deseruisse
Beraguam telluris infœcundæ regionem. Dantq; in mandatis, ut repertum ad-
uehat: spem rei bene gerendæ illi præbeat, si ad tollendas inter eos coalescentes
tam seditiones uenerit. Prouinciā sumit Colmenares, quia Nicuesæ deuinctus
esset amicitiā: nec se minus ut Nicuesæ succurreret cum suis cōmeatibus quā
Vrabensibus, uenisse fateretur. Vnam igitur ē suis nauibus quas aduexerat, &
ablatum Anciso prætori Bergantinum, cum parte commeatuum, quos impor-
tauerat, instruxit. Vniuersa circum uicina littora peragrans, ædificatē turrim
ad Marmor promontorium Nicuesam tandem reperit, uiuentiū omnium infe-
licissimum, suprema macie cōfectum, squalore oblitum, unā cum sexaginta tan-
tummodo socijs, ex septingentorum amplius numero superstitibus: adeo ut nil
minus illorū miseretur, quā si mortuos offendisset. Nicuesam amicum Col-
menares recreat, lachrymis & blandis sermonibus solatur: ampla spe melioris
successus, & mutandæ fortunæ Nicuesam replet. A bonis omnibus Vrabensi-
bus aduentum eius desiderari arguit: quod sperent eius auctoritate sedatum iri
discordias inter eos exortas. Colmenari amico Nicuesæ gratias agit, quales tanta
calamitas exigebat. Mare unā cōscēdunt, Vrabam uersus proficiscuntur. Ve-
teri solent homines naturæ instituto, ex laetis fortunæ successibus inolescere.
Post lachrymas, post fletus, & uarios de infelici fato suo cōquestus, post gratiarū
actiones, prouoluit ad pedes Roderici Colmenaris seruatoris sui Nicuesæ, fa-
me iam domo expulsa, cœpit obloqui priusquam Vrabēses uideret, de mutādo
rerum statu in Vrabam, deq; auro demēdo cūctis: inquit, nequiuisse quenquam
se aut Fogeda collega suo inconsultis, auro manū imponere. Hæc huiusmodi di-
cta ad Vrabensium aures delata, Ancisi prætoris pro Fogeda, & Vaschi Nunnez
partis aduersa suscitatorios animos in Nicuesam cōcitarunt. Adeuntē reiiciūt,
uel ut alij referūt, posteaquam in terrā descēderat cum sexaginta socijs, ut inde
abiret, minis etiā additis, cōegerunt. Bonis omnibus id minime placuit. Sed po-
puli tumultū ueriti, quem Vaschus Nunnez excitabat, rem inquam passi sunt.
In Bergantinum igitur, quem ipse miser aduexerat, cum septendecim tantū ex
sexaginta superstitibus trudunt. In calendis Martijs anni millesimi quingentesi-
mi undecimi infelix Nicuesæ mare cōscēdit, iturus ad Hispaniolā, cōquestum
de Vaschi Nunnez temeritate, atq; illata ui per Ancisum prætorē in ipsum. Ho-
ra infausta Bergantinum cōscēdit: nusq; apparuit ultra. Summerfos omnes &
Bergantinū ipsum, arbitratur. Id utcunq; feratur, Nicuesæ ex ærumna præceps
in ærumnam cadens, uitā finiuit ærumnosus quā uixit. Turpiter eiecio Ni-
cuesæ, consumptisq; quos Colmenares importauerat cōmeatibus, fame rabidi,
uti ē syluis lupi rapaces, cogūt uicinā perturbare. Duce Vascho Nunnez cir-
citer centū triginta uiri conueniunt. Vaschus acie suo more gladiatorio instruit:
solle tumidior præstitēs substitutesq; sibi ac tergiductores ad libitum elegit. Comi-
tem & collegā ducit secum Colmenarem. Exit rapturus à finitimis regulis quic-
quid fiet obuiū. Regionē per id littus nomine Coibam, de qua mentionē aliās se

Cimus, adit. Caretam eius regulum, à quo nil unquam aduersi passi fuerant transeuntes, appellat: imperiose truciq; uultu petit praeberi aduenientibus cibaria. Careta regulus posse illis aliquid impartiri negat: se transeuntibus Christianis succurrisse saepenumero, unde penu habeat exhaustū, docet. Ex dissidijs praeterea & simultatibus, quas exercuit ab ineunte sua aetate cum finitimo regulo, qui Poncha dicitur, laborare domum suam rerum penuria. Nil horum admittit Valschus gladiator: miserum Caretam, spoliato eius uico, uinctum iubet duci ad Darienem cum duabus uxoribus & filijs, uniuerſaq; familia. Apud Caretam regulum repererunt tres socijs Nicuesae, qui Nicuesa praetereunte ut Beraguam quaereret, iudiciū ex male factis timentes, aufugerant e nauibus in anchoris stantibus: classe uero abeunte, Careta regulo se crediderunt. Careta hos tractauit amicissime. Agebatur iam mēsis duodeuigesimus, propterea & nudos reperere penitus, ut reliquos incolae, & saginatos uti capones manu foeminea domi depastos in obscuro. Obsonia dapesq; regias fuisse sibi illo tempore incolarum cibaria uisa sunt: quod sine mei tuiq; sine cede, non cedam, contentione uixerint: quae duo trahunt, cogunt & rapiant homines, ut uiuendo minime uiuant. Ad pristinas tamen curas redire elegerunt. Ex Caretae uico ad praesentem famem propulsandam, non autem ad necessitatem penitus tollendam, cibaria detulerunt ad socios in Dariene relictos. An post haec an prius id acciderit, non aperte intelligo. Scio tamen post Nicuesam eiectionem, in Ancisum praetorē occasionem fuisse per Valschum & factionarios eius quaesitas. Captus est Ancisus & coniectus in uincula, bonaq; illius fisco addicta: causa suscepta quod a Fogeda tantū, quem iam uita functū aiebant, non a rege literas praetorias haberet: seq; inquit, nolle cuiquam parere, qui ab ipso rege per proprium diploma potestatem non habeat. Bonorum tamen rogatu flexit animum, & mitius egiſt bonus digladiator, stigmati pepercit. Ancisum solui iussit: qui liber nauim ipse libens cōscendit, ut inde abiret ad Hispaniolam. Priusquam uela daret, boni omnes ad eum supplices iuerunt, ut e nauī descenderet ab eo petunt, seq; daturos operam pollicentur, ut Valscho reconciliato, integra illi praetoria autoritas restitueretur. Recusasse fertur Ancisus, discessitq;. Nec desunt, qui sub lingua immurmurent, uoluisse deū & coelites in Ancisum ista patrari, in eiectionis eius consilio Nicuesae nindictam. Vtuncq; sit, nouarum terrarum uestigatores ruunt in praecipua, & seipſos constituunt intestinis odijs, neq; inuigilant, ut par esset, tantae rei inuēto. Statuunt interea omnes una sententia, mittēdos esse ad Hispaniolam ad Admirantem siue Archithalassum, iuuenem, Colonī primi repertoris haeredem filium, in Hispaniola proregem, & ad reliquos insulae gubernatores, à quibus nouae terrae auxilia & leges recipiunt, qui significant de statu rerum, & quanta angustia laborant, quid ue repererint, quid speretur, si commeatibus succurrant egentibus. Ad id, uolēte Valscho Nunnez, eligitur e factionarijs eius Valdiuia quidam nomine, processu in Ancisum suo insultorio iure formato. Additur & illi collega homo Cantaber quidā Zamudius. Vt Valdiuia ex Hispaniola redeat cum commeatibus, expositis mādatis, & Zamudius in Hispaniam ad regem se conferat, edicitur. Discedūt ambo unā cum Anciso, aliter quae acciderint, regi quam Valdiuia uel Zamudius, relaturus. Et Ancisus & Zamudius me domi in curia conuenerunt. Quae mecum egerint, alibi dicetur. Dum in his uersantur, miseri Dariennenses Caretam regulum Coibensem soluunt, statuto foedere de bello gerendo, nostris auxiliantibus, contra Poncham Caretae finitimum hostem intra continētē regulum. Transiit Careta pollicetur se necessaria praebiturum, praesentemq; cum sua familia & armis futurum in bello. Sunt autem ipsorum arma, non arcus, non sagittae uenenatae, uti habere indigenas illos trans sinum orientales diximus. Cominus hi certant ut plurimum, ensibus oblongis, quos macanas ipsi appellant, ligneis tamen, quia ferrū non assequuntur: & praestis sub-

Alibus aut offeīs cuspidibus, missilibus etiā ad praelium utuntur. Semētib; ergo iactis quammaximas iacere potuerunt, itur ad Poncham, duce causasq; primas agente Careta. Post aliquot a pacto foedere mēses, ut serēdi meiendiq; Caretae ruricolis copia daretur, Ponchae regiam adoriuntur: aufugit Poncha: uicum & uniuerſa diripiunt: bonis Ponchae famem propulsant. Sed minime socijs ob locorum distantiam illis bonis, licet multa repererint, succurrere potuerunt. Distabat namq; regia Ponchae à Dariene millia passuum centum amplius, & humeris portanda erant ad maxime distans littus, ubi nauigia, quibus aduecti erant ad Caretae uicum, reliquerant. Auri libras aliquot reperere caelatas in diuerſa monilia. Rediit ergo ad naues deleto Poncha: reges internos relicturi, maritimos autē infestare constituunt. Est nō longe à Coiba in eadem ora regio, cui nomen Comogra, regulusq; illius Comogrus. Hunc post Poncham deletum adeunt, Comogri regiam in aduersa montium uicinorum radice sitam, ubi duodecim lequarum plantae celebrem, repererunt. Ad Comogrum affinis & primarius Caretae palatinus, ex dissidio cum Careta, se receperat. Appellat hos lingua eorum lurā. Sese medium dedit lurā Coibensis, & Comogrum nostris conciliauit, quia nostris erat à trāsitu Nicuesae notissimus: tresq; illos transfugas domi lurā hic habuisse in honore toto eo tēpore ferebatur. Pacatō igitur nostri Comogri regiam adierunt, quae distabat à Dariene lequas triginta itinere peruiō: circuire namq; montes medijs cogunt euntes. Septem habere filios egregia forma iuuenes & adoleſcētes ex uarijs uxoribus Comogri cōperere, licet nudos. Atrium autem ex publicis trabibus inter se connexis, roborosa miris modis structura constare aiunt: lapideis mœnibus nihilominus ualida. Longitudinem dimensū passuum centum quinquaginta, latitudinem uero pedum octoginta, in uacuo dinumerarunt: laquearibus & pauimentis arte eximia laboratis. Penuariam uero cellam reperere refertam dapibus patrijs omnifariam. Vinariam autē dolijs ficilibus & ligneis cupis munitā, Hispano uel Italo more, optimisq; uinis, licet non ex uuis, repletam. Neq; enim uites habēt. At ex tribus illis radicibus & granorum ad cōficiendum panem generibus, quae lucca Ages & Mais diximus in nostra decade appellari: & ex palmarum fructibus uina cōficiunt: uti Germanos, Belgas, Britānos, mōtanos etiā nostros Hispanos, puta Valscones & Astures, & in alpis Noricos, Sueuos & Heluetios ex hordeo, triticoq; & pomis alicam cōficere audiuiſimus. Alba, nigra etiam, uariorumq; saporum, & multis pleraq; imitantia, apud Comogrum se potasse uina dicunt. Audi summe pontifex, audi aliud monstruosum spectaculum. Huius reguli penetrāle ingressi cameram reperiunt pensilibus repletam cadaueribus, gossampinis funibus apensis. Interrogati quid sibi uellet ea superstītio: parentum esse & auorum atq; uorumq; Comogri reguli ea cadauera, inquit. De quibus seruādis maximam esse apud eos curam, & pro religione eam pietatē haberi recensent: pro cuiusq; gradu indumēta cuiq; cadaueri imposita, auro gemmisq; superintexta. Penates sic colebat antiquitas summe pontifex. Quo uero pacto cadauera illa cratibus desiccant, ita ut sola restet cutis tanquam ossium retinaculum, igne lento supposito, in decade descripsimus. Ex septem Comogri filijs aetate grandior, mira pollebat natia sapiētia. Blandiēdum esse hominibus ijs uagis intellexit, dandamq; operam ne causas nandiscantur quibus in se domumq; suam, uti in ceteros conterminos, saeuire queant. Ad Valschum & Colmenarem primarios, quatuor auri affabre laborati drachmarum millia, septuaginta etiam mancipia, dono misit. Se namq; inuicem capiunt, ac uendunt rerū usui uel appetitui suo consonarum permutatione: pecunias quidem nesciunt. Aurum illud tantundemq; alibi congestum unā librābāt in Comogri uestibulo nostri, ut regio fisco quinta pars debita secerneretur. Est namq; id ordinarium in ijs regnis decretum, ut ex auro argento ue ac gemmis, quae storijs regijs assignetur quinta. Reliquū inter se ex-

Religionis ergo maiorū cadauera exiccat in edibus cōseruant.

Composito diuidunt. Exortæ sunt in auro diuidendo inter nostros rixæ. Aderat Comogri filius prudens ille primarius, qui accedens librales lances pugno excussit rigido, & aurum quodcumque inerat per uestibulum dispersit: iurgij nostros infestando, eleganter in hanc sententiam disseruit: Quid hoc rei est uiri Christiani? adeo exigua auri copia tanti facitis? quam tamen uultis ex pulchre fabrefactis monilibus in rudes uestes conflare. (Secum namque conflatória instrumēta portabant.) Si auri est uestra fames tanta, ut illius caula tot quietas gentes perturbetis, calamitates & incommoda perferendo, per uniuersum est patrijs regionibus extorres: regionem affluentem auro uobis ostendam, ex qua poteritis auri sitim istam explere. Sed maioribus uos oportet copijs rem aggredi: uobis namque necesse est potētes reges, patriæ ditionis acerrimos defensores, armorū ui debellare. Præter cæteros, se se uobis obijciat Tumanamā rex, cuius regnum est auro reliquis fortunatius, a nobis distans soles tantū sex: a sole namque dies computant. Medios præterea montes Caribes, genus hominum ferox, humanarū carnium edax, sine legibus, sine imperio, uagum, occupant. Oppressis namque motum habitatoribus aurifodinarum, quæ scatent in ijs montibus, cupiditate raptati proprias & ipsi sedes deseruere. Eo enim auro quod ipsi miserorum monticolarum lacertis effodiunt, in laboratas laminas & uarias imagines has & huiusmodi alias effigiat, quicquid appetunt, assequuntur. Fabros namque & ipsi aurarios habent, qui monilibus formandis inuigilant: rude siquidem aurū nos non maioris facimus quam luteos globos, priusque opificū dextra fabrefacti prodeant in fictile uas aliquod nobis gratum aut necessarium. Fictilia & ipsi habent non inculte formata. Hæc nos ab illis nostrorū prouētuum (puta mancipiorum in bello, profligatis hostibus, captorum, quæ cōmunt edēda, lodicumque & supellectilium ad domorum ornatum) permutatione cōparamus. Esculenta quoque illis nos præbemus, quibus ipsi carēt: quippe qui mōtes incolunt. Armis igitur est hoc montanum iter aperiendum. Hos montes (indice digito montes australes mōstrabat) traiciendo, mare aliud est promontorijs despectare licebit, quod nauigij uelificatur nihilo uestris minoribus (& carauelas insinuabat) licet & illi nudā agant more nostro, uelis tamen & remis utūtur. Ab aquarū est motibus diuortio, latus illud uniuersum ad austrū spectans aurū gignit affluenter. Hæc ille: & una insinuabat escaria uasa, cæteraque utensilia regem Tumanamā cismontanū & transmontanos omnes ex auro habere formata: aiebatque non minorem esse apud australes illos auri copiam, quam apud nos ferri. Ex qua namque materia nostri enses & reliqua tela cōficiant, intelligebat relatu nostrorum. Duces nostri iuuenis nudā orationem admirati (interpretes enim habebant tres illos saginatos, qui sesquiannum inter Caretæ familiares uersati fuerāt) animos ad eius dicta erexerunt: & auri est lancibus libralibus discussi temeritatē in facetias & urbanitatem conuerterunt, commendantque illius & facta & exposita. Sed quibus argumentis innixus ista ferat, amice interrogant: quid ue faciendum censeat, si plures copiarū uenerint. Ad hæc iuuenis Comogreus idiomate patrio, in se parumper receptus, uti orator qui se ad aliquid graue differendum accingit, & corpus ad motus persuasioni necessarios disponit, in hanc repetijt sententiam: Attendite uiri Christiani: Licet nos homines nudos auri cupiditas haudquaquam exagitet, ambitione tamen, imperij causa, nos bellis inuicem conficimus, & uicinis præcellere nostris cupimus. Hinc pullulant inter nos dissidia, hinc nostra pernicies. Bella gessere maiores nostri, gessit & genitor Comogrus cū finitimis regibus, in quibus & uicimus & uicti fuimus. Sicuti ex stratis hostibus apud nos mancipia cernitis, ex quibus septuaginta uobis dono dedi: haud secus nobis profligatis, nostris hostes captiuos duxerūt aliquādo. Bellorum namque uices hæc sunt. Ex familiaribus nostris, qui apud eos mancipiū egerūt, ecce unum qui apud transmontanum regulum, & eius regionis transmontanæ, quæ magis auro scatet, domum

Artem, non autem
uim estimant.

Anum longo tempore uinctus sub seruili ferula uitā duxit infelicem. Ab hoc, & innumeris alijs huiusmodi: a liberis etiā hominibus ab illis ad nos, & ecouerso amice traicientibus hæc nobis ab immortalī memoria proprijs facultatibus notiora sunt. Attamen quo certius uobis ista referri sciatis, ne falli suspicemini, me duce uincto testeque parato ad supplicium, rem aggrediemini: ut me ex arbore uicina suspendatis, si differre a meis dictis uel puncto intellexeritis. Accite igitur accite mille Christianos ad bella paratos, quorū robore possimus, unā cum Comogri genitoris mei nostro more bellatoribus, hostium uires confringere. Id uobis auri copiam optatam præbebit. Nos autem in ducatus & auxilij præmium, ab hostium nostrorum iniurijs & formidine perpetua, qua cōcepta male pacati uiuimus, liberabitis. His dictis prudens iuuenis Comogreus conticuī: nostri uero saluam deglutire mercurialem amplā spe auri iterato cœperunt.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLANEN. OCEANÆÆ DECADIS

secundæ, Putati continentis liber quartus.

PAVCOS inde dies ibi cōmorati, Comogro sub nomine Caroli, ob Hispaniarū principem, baptizato cum eius familia, redeunt ad socios Dariennenses, relicta Comogro spe de militibus a filio petitis, quibus tuorū queant ad australe pelagus mōtes superare. Vicum quem habitandum elegerunt ingressi, redijisse Valdiuiam post semestre a suo discessu intellexerunt: sed cum parua commeatuum copia, quia paruum aduexerat nauigium: spe tamen amplā de mittendis propediem & commeatū & recentū uirorū auxilijs. Almirātus prorex & reliqui Hispaniolæ gubernatores, se nullā habuisse hactenus curam de Dariennensibus fatētur, quod Ancisum prætorem cum sua naui onusta incolumem fuisse appulsum arbitrentur: bono sint animo in posterum hortātur, se nulla in re defuturos: ad præsens nullā habere nauim qua plura Valdiuiæ queant præbere de necessarijs, inquit. Neque erat carauela quam ipse aduexerat capaciore. Erat namque licet nomine Carauela ob formā, exiguum tamen nauigium. Quare ad præsentem tantū necessitatem parumper moderandam, non ad egestatem tollendam, cōmeatus attulit Valdiuiā. Post paucos igitur dies a Valdiuiæ regressu iisdem angebātur angustijs: præsertim quia ueniēs ex altis mōtibus turbo cum fulgoribus & tonitruis horrēdis, mense Nouēbri, tantā aquarū attulit alluuiem, ut segetes omnes quas in solo bene fortunato, Septembri mēse, priusque ad Comogrum regulum proficiscerentur, fatas reliquerant, abstulerit partim, partim suffocauerit. Erant sementes illæ paniceæ, quod granigenus Hispaniola maiusum, Vraba hobbam appellat: quas diximus quotannis ter maturefcere, quia regiones illæ horrore hyemali minime grauātur, ob uiciniam ad æquinoctialē lineam. Ex hobba siue maiuso panem esse triticeo regiones illas incolentibus salubriorem, quod facilius concoquatur, cōsonat physicæ rationi. Deficiente namque frigore, ab extremis ad præcordia calores minime pellūtur. Frustrati ergo spe suarū segetum, & uicinis regulis iam & cōmeatibus & auro expilatis, quærere cibum a distatibus coguntur: & unā significare gubernatoribus Hispaniolæ quanta egestate urgeātur, quæ ue apud Comogrū de australi plaga intellexerint: quod sit regi cura de mittendis mille illis armatis, quorū dextra, si pacatō nequuerint, peruios liceat facere montes utrunque mare interfecātes. Mittitur cum mādatis idem Valdiuiā, cui præbēdas quæstoribus regijs in Hispaniola sedē habētibus, octunciales tercenum libras ex quinta regio fisco debita, crediderunt. Eam libram Hispanus Marchum appellat: quam quinquaginta nummi aurei castellanī nūcupati cōplent.

C Castellani pōdus pefum dicunt. Quindecim ergo millium castellanorum summam dicimus eam fuisse. Est uero castellanus nummus paulo minus triente, ductum aureū superans, prouinciæ peculiaris moneta, quæ nullibi præterquam in Castella cuditur. Constat ex ea summa libras mille quingentas octunciales à regulis affectos fuisse. Quod uniuersum in diuersa conflatū uel diductum mollia, puta torques collis, armillas brachijs, & bullas pectoribus imponendas, laminulas etiam auribus & naribus affigendas repererant. Mare igitur Valdiuā conscendit ea carauelula, qua uenerat, redieratq; aliās, tertio idus Ianuarij, anni iam **M D X I** ab aduentu domini, cum mandatis ad Valschi Nunnez arbitrium, & ea quam retulimus auri summa regijs præbenda quæstoribus, & ex amicis portāda in Hispaniam ad affines & cognatos, quam quisq; optauisset. Quid Valdiuā inter nauigandum acciderit suo loco dicemus: ad permanentes in Vraha redeamus. Hi dimisso Valdiuā, rabida fame stimulatī, statuunt eius sinus intima uestigare per diuersa. Est ab ostio sinus eiusdem extremus angulus distans milliaria circiter octoginta: angulum illū appellant Hispani Culatam. Angulum prehēdit Valschus ipse cum centū hominibus uectis per sinum uno bergatino & monoxylis prouincialibus quibusdam, quas diximus Canōas ab insularibus Hispaniolis appellari, ab Vrabensibus Vru. In sinum ex angulo fluitius cadit, ab oriēte labens, Dariene decuplo maior. Aduerso fluuiio millia passuum triginta, aiunt nanq; ipsi lequas nouem amplius, sed in dextram conuersi ad meridiem, incolarum pagos offendunt, quorum regulus Dabāiba nuncupatur: uti cacticum Hispaniola, ij Chebī ultima acuta appellant. Ad Dabāibam se recepisse Cemacchum Darienis regulum, à nostris in prælio profligatū, intellexerūt. Ausugit Dabāiba. Putatur à Cemaccho monitus, ne nostrorū impetum operiretur. Deserta omnia reliquit. Arcuum tamen & sagittarum aceros, suppellectilia etiā & retia, piscatorijsq; scaphas plures, repererūt. Lacunosa nanq; palustriaq; loca illa neq; faciendis semētibus aut arborum plantationi apta esse cognouerunt. Propterea exiguum eorum quæ affectabant, cibatorum scilicet, copiam cōsecuti sunt: quia pisciū permutatione à finitimis panem ad propriam tantū indigentiam ij piscatores comparant. Auri autem calati millia castellanorum septem ex desertis domibus habuerūt. E monoxylis quædam: ex arcubus centum; ex sagittis fascēs aliquot: ex suppellectilibus cuncta. De prouincialibus uru, id est lintribus, duas abduxerūt. Ex eius fluminis paludibus uestpertiones inquitunt prodire noctu, turturibus nō minores, morfu letali nostros infestantes. Id aliqui ex ijs qui morfus experti sunt, testātur. Ancifus prætor eiectus, interrogātī mihi de uestpertilionū uenenato morfu, retulit se fuisse inter dormiendum à uestpertione demorsum in talo pedis æstate ob calorem detectū: nec magis nocuisse, quā si alterius animalis nō uenenosi dētibz læsus fuisset. Dicunt alij uenenosum esse morsum, sed aqua marina illico lotum curari. Retulit etiam Ancifus mederi aqua marina & igneis cauterijs, simul uulnerato ab incolis uenata sagitta: scq; id in regione Caribana, ubi plures ex suis percussi fuerunt, experimento comperisse. Ex angulo igitur sinuali Vrabæ redeunt parum contenti, quandoquidem non onusti cibarijs. Redeuntibus illis exorta est in uasto illo sinu tanta tempestas, ut suppellectilia omnia, quæ à miseris piscatoribus afferbant, proijcere in pelagus fuerint coacti. Ex uru etiam, id est lintribus, quædam unā cum hominibus absorpsit mare. Eodem uero tempore quo Valschus Nunnez tentare sinus angulum ad meridiem cōstituit, ex composito Rodericus Colmenares cum uiris sexaginta per alterius gurgitis alueum ab oriente ad montana carpit iter. Is ab ostio fluminis ad millia passuum circiter quadraginta (inquitunt nanq; lequas duodecim) pagos offendit, in ripa fluminis sitos: quorū chebī, id est regulus, Turui appellabatur. Apud hunc regulum adhuc morabatur Colmenares, quando Valschus Nunnez post reditū ad Darienem, aduerso

&

A & ipse flumine Colmenarē adiit. Inde refecta tam eius Turui cibarijs sociorum caterua, statuunt unā conscendere. Ad milliaria totidē ab illis quadraginta, insulam complectitur fluuius piscatorum patriam. Eam, quia natiuas ibi arbores offenderint cassiam fistulam gignentem, Cannafistulam appellarunt. Vicos in ea sexaginta repperunt, gregatim casas decem habitantes. A dextro insulæ latere labitur alter fluuius, & ipse prouincialibus lintribus & bergantinis sustinendis aptus. Riuum Nigrum fluuium appellarunt. Ab ostio fluminis eius ad millia passuum quindecim, sparsim reperere uicum domorum quingentarum ædificatum: cuius chebī, id est regulum, Abenamachei uocari aiunt. Domos deseruere omnes, ubi primum nostros aduētare senserunt. Sed cum fugientes insequerentur, mutato consilio, reuertuntur, & irruerunt in nostros atrocibus animis, ut qui ē proprijs laribus pellebātur. Ensisibus ligneis, sudibus etiam præuulsis & hastis teretibus oblongis, non autem sagittis, nostros impetunt: occidentales nanq; sinus haudquaquam arcubus bella gerunt. Facile profligati miseri nudi sunt nostrorum telis. Dum eos insequeretur nostri, regulum Abenamachei & primarios quosdam capiunt. Capto regulo, pedes unus qui uulneratus ab eo fuerat, lacertum abscedit uno ictu gladij, ducibus tamen inuitis. Erat ibi Christianorum numerus circiter centum quinquaginta: horum dimidiam partem ibi duces reliquerunt, ipsi uero cum cæteris aduerso iterum flumine tendunt lintribus patrijs nouem, quas diximus appellari Vru. A riuo Nigro & insula Cannafistula millia passuum septuaginta, relicti à dextra læuāq; pluribus in id maius cadentibus fluminibus, unum capiunt duce incola nudo, ducendarū per ea flumina nauium magistro, in cuius ripa ostio ipsius proxima Abibeiba regulus incolis imperabat. Loca esse palustria cognouerūt, propterea primariū Abibeibæ reguli atrium in arbore summa ædificatum erat. Nouum & insuetum habitandi genus. Sed adeo proceras arbores terra illa nutrit, ut inter earum ramos ædificare domos liceat indigenis: uti de alijs apud uarios legimus autores qui æstuante oceano confugium habebant ad altas arbores: cum refluente, piscibus uesterentur relicti. Trabibus inter ramos distētis & cōnexis inuicem, congeriem struunt contra omnem uentorum uim tutam. Putant nostri ob fluuiorum alluies, quæ ibi crebræ sunt, arboreas domos incolas habere. Est arborum illarum altitudo tanta, quod nulla uirilis lacerti uis sit, quæ domum ædificatam, factu lapidis attingere sufficiat. Nec miror quidem, si Plinio & autoribus alijs crediderimus de arboribus Indicis, quas adeo proceras esse tradunt ob soli ubertatem & aquarum abundantiam, ut sagitta nequeant superari. Neq; enim eius terræ campi, omnium iudicio, cedunt ubertate aut aquarum abundantia ulli telluri, quam sol ambiat. Ex illis arboribus plerasq; dimensi, brachiorum ambitu uiri septem interdum octo stantes uix complexi sunt. In solo tamen cellas habent uinarias, eo uino, de quo supra diximus, refertas: quia licet uentorum furor minime potis sit domos illas diruere, aut confringere ramos: conuoluitur tamen quāuis integra, quacunque flatus trahat: unde uina perturbarentur eo motu. Reliqua secum habent in arboribus. Vina per gradus constructos arbori inhaerentes famuli ad regulum & primarios prandentes aut coenantes recentia supportant, non tardiore gressu, ac pede plano nostri pueri nobis ex abaco mensæ uicino ministrant. Abibeibæ arborem nostri adeunt: colloquia ineunt, petunt nostri, ut descendat dato pacis signo: negat Abibeiba, ut se uiuere sua sorte sinant orat. Se post blanditias, diruturos arborem à radice, uel igne supposito crematuros, nisi cum omni familia descendat, nostri minantur. Renuente iterum Abibeiba, securibus impactis arborem quaterere incipiunt. Vitis ex arbore salientibus assu-
lis ex sectione, mutauit Abibeiba cōsiliū: descendit, sed ipse tantum cum filijs duobus. Agunt de pace, deq; auro colligendo. Se aurum non habere, inquit Abibeiba: quod auro non indigeat, & se de auro nunquam fuisse sollicitum di-

*Ingens arborū
magnitudo.*

f 3

Cit. Instatibus, inquit Abibeiba: Si tanta est auri uestra cupiditas, aurum in uicinis montibus quaeritabo, & repertum ad uos feram: gignitur namque in proximis montibus aurum. Diem statuit quo rediturus esset: nec statuto die, nec post statutum regressus est Abibeiba. Discedunt ergo inde bene saturi dapibus & uino Abibeibae, sed minime auro diuites, uti putauerant. Ab Abibeiba tamen & ditionarijs eius ac filijs de aurifodinis & Caribibus siue Canibalibus humana carne uesci solitis, de quibus alias latius, illa eadem accepere, quae apud Comogrum regulum audierant. Ad millia passuum iterum triginta circiter ascendentes, in Canibatum tuguria, sed uacua penitus cuncta, inciderunt. Cum namque sentirent nostros uiciniam perambulare, se fortunaeque suas humeris ad montana in tutum receperant.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. OCEANEA DECADIS

secundae, Crediti continentis liber quintus.

INTEREA dum per fluuiorum ripas ista geruntur, ex ijs quos Vachus & Colmenares in riuo Nigro Abenamachei reguli ditione, reliquerant ad terrae custodiam, decurio quidam nomine Raia, siue fame compulsus, siue quod fatalis esset ei ille dies, cum socijs nouem uiciniam fuit ausus uestigare. Pagum finitimū reguli nomine Abraibae adiuit. Raia ipsum & duos socijs Abraibes trucidauit, ceteri aufugerunt. Post paucos inde dies affinis & uicini Abenamachei domo expulsi, cui brachium, ut malum malo adderetur, abscidisse peditem in riuo Nigro diximus: Abraibae misertus profugus, namque ad Abraibem Abenamacheius concesserat, Abibeibam arborem habitorem conuenit: qui & ipse domo extorris nostrorum congressum uitans, per deuita montium & sylvarum errabat. Abibeibam compellat Abraibes in hunc sensum: Quid rei hoc est Abibeiba infelix? Quae gens haec prohi miseros, quae nos tranquilla pace fruētes exagitat? Quousque tandem patiemur horum saeuitiam? non ne satius est emori, quam ea ferre, quae tu, quae Abenamacheius affinis noster, quae Cemacchus, quae Careta, quae Pocha, & reliqui nostri ordinis principes ab his passi sunt? Vxorē filiosque, etiam ditionarios captiuos duci, & fortunas omnes in praedam trahi ante oculos? Me nondum attigerunt, sed exemplo aliorum, non longe abesse meam perniciem aequum est credere. Vires igitur nostras & fortunam experiamur in eos, qui Abenamacheium domo expulerunt, & male tractarunt. Irruamus: ijs trucidatis, forte reliqui nos adoriri ultra uerebuntur: & sitentauerint, hos habebimus ex eorum acie detractos. Quicquid euenerit aequanimiter tolerandum erit. His & huiusmodi auditis, Abibeiba in Abraibes sententiam it pedibus. Diem ad rem gerendam statuunt, sed eis minime successit ad uotum. Ex ijs namque, quos diximus ad Canibales usque ascendisse, redierant ad riuum Nigrum fortet fortuna ea nocte, quae diem insidiarum praecesserat, uiri triginta missi in auxilium relictorum, si qua uis ingrueret de qua suspicabantur. Ecce ubi primum eluxit, reguli cum ditionarijs, armatis more suo, quingentis pagum sublato ingenti clamore impetunt, de recentibus, qui ea nocte uenerant, insciji. Nostri scutati ad eos prodeunt: sagittis primo percutiunt, dehinc hastis, & cominus ensibus strictis irruunt in aduersos. Gens nuda plures inspecians hostes quam sibi persuaerat, facile profligatur, trucidaturque maiori ex parte, ueluti grex incompotus. Reguli euaserunt. Captiuos ad Darienem mittunt, quoscumque uiuos assecuti sunt. Horum opera utuntur ad agros sementesque colendas.

Alendas. His actis & pacata ea prouincia, redeunt secundo flumine ad Darienem: relictis ibi triginta uiris in prouinciae custodiā, duce Furatado quodā decurione: licet decurioni more Romano non sint additi praecise quindecim milites quos regat, centurionique centum uigintiocto. Centuriones tamen ultro citroque centenarium numerum: & ultro citro quindecim, decurionem est consilium appellare. Nec enim hos seruant ordines Hispani examulsi: cogimurque nomina rebus & magistratibus dare. Is ergo Furatado decurio ē riuo Nigro, cui praerat, uiginti ē suis socijs & unam foeminam cum captiuis quatuor & uiginti, una tantum ingenti lentre prouinciali demittebat secundo flumine ad Valschum praefectum & socios. Ecce illos ex transuerso quatuor uru, id est monoxyla imperit, prosterunt: neque enim parati descendebant per fluminis alueum, quia nil tale suspicabantur. Lintrem nostrorum inuertunt, trucidant quos assequi possunt. Ceteri obruuntur duobus exceptis, qui ligna quaedam complexi ad socios usque ab hostium furore lignorum fascibus, qui per alueum defluebant, inuoluti, deceptis hostibus, euaserunt. Ab his duobus seruatis moniti, quid rei hoc sit, scrutari omni studio incipiunt: solliciti de seipsis, meditatesque sociorum in riuo Nigro discrimen, nisi fors recentes illos triginta demissos, nocte insidias praecedente ad uicum appulisset. Concilia frequentant: in re tam dubia mulitantes, quid consilij capiant haudquaquam occurrunt. Sagaci tandem indagine uestigando intellexerunt regulos quinq; puta Abibeibam palustris arboris incolam, Cemacchum uico, quem nostri habitant, spoliati, Abraibem & Abenamacheium affines, riuu Nigri accolae, & Dabalbam piscatorum anguli sinualis, quem diximus Culatam appellari, dominum, de trucidandis statuto die Christianis conuenisse. Et quippe cessisset, nisi uetissent superi. Miraculo ascribitur, & quidem non iniuria, si pie librauerimus, quonam pacto fors regulorum consilium patefecerit. Auditum dignum est, propterea rem breuibus pandam ordine suo.

B Vachus ille Nunnez, qui magis ui quam suffragijs principatum in Darienenses usurpauerat, egregius digladiator, inter multas quas rapuerat foeminas prouinciales, unam praeter ceteras habebat forma eximia. Ad eam ibat ac redibat frequēs germanus eius, qui Cemaccho regulo familiaris erat palatinus: domo & ipse priuatus patria, sororis amore stimulatus, inter loquendum haec uerba protulit: Dilecta mihi soror dilecta, ausculta meis dictis, & celato, quae referam, si tibi mihi, uniuerso etiam generi nostro bene consultum iri desideras. Est horum hominum qui nos autis laribus propellunt, insolentia tanta, ut nullo pacto eos ferre ultra constituent terrae principes. Ducibus quinque regulis (regulos ordine suo nominatim enumerauit) ad rem gerendam, centum esse uru paratas: mari terraeque multitudo armatorum ad quinque millia cogatur. Ad exercitum nutriendum commeatus in uico Tichiri coaceruantur. Diuissile etiam regulos inter se ex composito nostrorum & capita & facultates, enarrat sorori bonus frater. Propterea monet, ut statuto die in tutum se recipiat, occasionem nata aliquam ne in confuso trucidetur. Nescit namque uictor miles occurrenti cuiquam ignoscere. Et diem caedi addictum puellae sorori patefacit. Puella uero, quia ferrum est quod foeminae obseruant, magis quam Caetonianam grauitatem, siue quod Valschum amaret, siue quod uereretur, parentum & propinquorum omnium & uniuersae uicinia oblita, regulorum etiam quibus gladium iugulo tenus imposuit, Valscho rem omnem aperuit, nil eorum praetermisit, quae imprudens germanus differuerat. Re intellecta, datur opera per Fululam, ut frater reuertatur. Accitus a sorore illico regressus est. Capitur, fateri cogitur. Cemacchum regulum herum suum quatuor illas uru ad nostrorum perniciem misisse, Cemacchi consilio paratas esse insidias, aperte fateretur. Struxisse etiam Cemacchum particulatim interitum ipsi Valscho, dato in mandatis quadraginta ditionarijs suis, quos in amicitiae pignus ad Valschum mi-

Cferat, ad colendum Vafchi agros, ferendos, more patriæ, ut Martis interficeret. Solebat Vafchus adire foffores, uti moris est bonorum œconomorum, quo animum preberet ad laborem ferendum. Ditionarij tamen, heri reguli mandatum exequi haudquaquam ausi sunt, quia nunquam pedes aut inermis ad eos profectus esset Vafchus. Equam namq; habebat, qua uisebat agricolas, & lanceam dextra gestabat semper, suo patrio more. Quare frustratus particulari consilio Cemacchus, hoc ultimum aggressus est, sibi uniuersisq; finitimis perniciosum. Coniuratione namq; patefacta, Vafchus ipse septuaginta uocat uiros, se sequantur, edicit. Quò tendat, quid ue statuerat, nemini palam facit. Ad Cemacchum primo tendit, qui agebat ab ipsis millia passuum decem. Sed esse apud Dabaibam palustrem Culatæ regulum profugum intellexit. Sacchum eius, id est primarium affinem palatinum (sic enim primarios appellant, uti regulos chebi) cum ceteris familiaribus prehēdit, captiuos ducit. Aliquot ibi tam mares quam fœminas reperit. Eadē hora qua ipse Cemacchum quæsiturus pedem ē terra mouit, Rodericus Colmenares, aduerso flumine cum uru quatuor & uiris sexaginta, duce puellæ fratre, tetendit: uicū adoritur Tichiri appellatum, in quo diximus cogi commeatus ad alendum exercitum. Vicum occupat: quicquid ibi coaceruatū erat, puta uini diuersorum colorum, uti apud Comogrum diximus, & ex omni genere panis reliquorumq; eduliorum prouincialium, in suam potestatem reducit. Sacchum Tirichensem, cuius ueluti per prætorem exercitus res patranda erat, unā & quatuor primarios prehēdit: imparatos namq; reperit. Super spensum ab arbore, quam ipse coluerat, Sacchum sagittis cōfigi ante oculos incolarum, & primarios patibulis colligari, iussit Colmenares, ad aliorum exemplum. Hac pœna coniuratis illata, formidine tanta repleuit prouinciam uniuersam, quod nullus est iam, qui audeat erigere uel digitum contra torrentem nostrorum iram. Pacatō iam uiuunt: subdunt colla libētes cæteri reguli: neq; ultra seuitum est in reliquos. Ex hostiū horreis & cellis uinarijs refertis in Tirichensi uico, gentiles egerunt dies aliquot.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLANEN. OCEANEAE DECADIS

secundæ, Crediti continentis liber sextus.

POST hæc uocatis in concionem socijs, omnium suffragijs sancitū est, ut procurator aliquis ad Hispaniolam, unde ius & auxilia expectat: deinde in Hispaniam ad regem mittendus deligatur: qui seriem rerum omnium Admiranto & gubernatoribus, regi deinde, proponat: nitaturq; regi persuadere de mittendis mille hominibus illis quos iuuenis Comogreus ad traijciendos montes, australem plagam ab eis dirimentes, opus esse dixerat. Ambiuit sibi Vafchus Nunnez procuratorium id munus, sed minime sociorū suffragijs id assequi potuit, neq; factionarij eius assensu sunt, ut inde discederet, cum quia se desertos arbitrarentur, tum etiā quia immurmurabāt omnes, Vafchum si semel inde euaderet, ad eam calamitatum combustionem nunq; rediturū, exemplo Valdiuæ ac Zamudij, quos a mense Ianuario miserāt, putabantq; deliberatō noluisse reuerti. Sed aliter, uti suo loco dicemus, res se habebat: nam perierant. Scrutinijs igitur uarijs inter se diu contendunt. Deligunt tandem Ioannem quendam Quicedum, uirum grauem & maturum ætate, fisci regij quæstorem in illis terris. In hoc Quicedo fidem habebant summam de re bene gerenda: de reditu etiā, quia uxorem ad eas regiones secum duxerat, quam in pignus sui regressus in sociorū potestate relinquebat.

Abat. Quicedo electo, de collega illi præbendo, diuersa surgunt sententia. Maximo esse discrimini, inquit aliqui, rem tantam locare in unius uiri manibus: non quod Quicedo diffidant, sed quia sit uita hominum fragilis, ipsis præcipue iam æquinoctiali uicinæ temperiei assuetis, si cogantur ad septentrionem reuerti ad trarias aëris & ciborum mutationes. Dandum ergo esse collegam Quicedo censent, ut uno deficiente, quod facile potest accidere, supersit alter: utq; duorum relatu si ambo euaserint, firmior a rege fides adhibeatur. In diuersa studia rem distendunt. Sors tandem in Rodericum Colmenarem, de quo saepe mentionem fecimus, cecidit, quia polletet rerum experientia. Percurserat namq; ab adolescentia ac iuuentute maria ceteris Europam uniuersam, & rerum in Italia gestarum in Gallos fuerat particeps. Non infirmior tamen illis causa uisa est, qua sperare deberet Colmenarem, si uiueret, rediturum, quod in Dariene maxima sibi prædia comparasset, maximasq; semētes iactas relinqueret: quibus uenden dis sicco pede speraret se aurum promercale a socijs consecuturum. Reliqui igitur curam rerum suarum contubernali cuidam suo Matritensi municipali Alfonso mei hospitis filio unico, Nunnez nomine: qui iuris dicendi prætor erat, & ferè sociorum suffragijs fuerat procurator electus pro contubernali Colmenare: perfectumq; fuisset, nisi sponsam Nunnez ipsum habere Matriti ē socijs unus patefecisset. Veriti namq; sunt ne sponsæ lachrymis deuinceretur, & abiret non rediturus. Colmenare igitur libero uiro electo Quicedi collega, bergantinum ambo, neq; enim grandius iam ullum nauigium habebat, ingrediuntur quarto calendas Nouembris, anni duodecimi supra quingentesimum & millesimum a nostra redemptione. Ex itinere uarijs agitati tempestatibus, ut uetorum proiecti sunt ad occidentale litus eius uastæ insulæ diu creditæ continētis, quam in prima decade Cubam diximus appellari. Egestate iam summa premebantur ob diuturnitatem temporis: agebatur namq; tertius iam mensis a discessu a socijs: terrā captare coguntur, ut si qua reperiant, ab indigentis auxiliū experiātur. Fortē ad eam eius insulæ oram appuli sunt, in qua & Valdiuia tempestatibus quassatus terram captauerat. Proh miser! expectate Dariennenses, Valdiuiam ut uestris ærumnis mederetur missum, expectate. Appulsum Cubenses incolæ cum socijs omnibus ad unum trucidarūt, & disceptam in littore carauelam qua uehebantur reliquerunt. Super repertas quasdam carauelæ tabulas arena semiobrutas Valdiuiam & socios deplorarunt. Cadauer nullum offenderunt: putant uel in mare proiecta, uel Canibalibus edenda præbuisse recentia. Eas nanque regiones Canibales saepe incurstant edendorum hominum causa. Ab insularibus duobus, quos deprehēderunt, Valdiuiæ intellexerunt perniciem, auri etiam cupiditate, quod habere Valdiuiam incolæ ab loquace ē socijs uno cognouerant, pellectos, de patrando tanto scelere cogitasse suos conterraneos, duo illi professi sunt: aureis namq; & isti monilibus oblectātur. Truculenta forte percussi, quia præcipue frustra sociorum ultioni intēdissent, aufugere crudeles terras & auaram nudorū hominū sauitiam constituunt. Iter ergo suum, moestū ob causam sociorum, penuria rerum laborātes, prosequuntur. Priusquam Cubæ latus illud meridionale superarent, mille illis aduersi casus acciderunt: & Fogaedam intellexerūt appulsum, & ipsum per ea littora infeliciissimam transegisse uitam tempestatibus quassatum, aiunt: per mille anfractus, ærumnarum mille genera fuisse perpeffum: dehinc penē solum, socijs amissis uel fame anhelātibus in diuersa relictis, uix uiuum ad Hispaniolam deuectum, ueneniq; tandē atrocitate ex illo uulnere, quo percussus diximus ab incola Vrabenfi, proiecisse animam. Ancisus uero prætor electus secundiore fortuna terras easdē peragrauit. Se optatos uentos inter ea littora offendisse, mihi assensus est in curia, & ab incolis Cubæ se fuisse benigne susceptum, iactitauit: sed in cacici cuiusdā præcipue dominatu, cui nomen est Commēdatori. Is cum baptizari a transeuntibus

cōsuetum aerē mutare, periculosum.

C Christianis peteret, quo nomine Hispaniolæ uicinæ insulæ gubernator appella-
retur interrogans, Commendatorem nominari audiuit. Erat enim eo tempore,
quo is uoluit baptizari, gubernator quidam egregius uir ordinis equestris mili-
tæ Calatrauæ: cuius institutionis equites Commendatores appellantur. Opta-
uit præterea cæcicus ille, id est regulus, appellari Commendator. Commendator
igitur iste insularis Ancisum ad se appulsum benigne suscepit hospitio, & opple-
uit necessarijs ad uictum. Sed quid de religione sanctimoniam ibi Ancisus ser-
uari didicerit ab incolis, tu sanctissime pater, cuius dextra religionem sanctimo-
niamque induimus, accipito. Nautam ignotum male se habentem per Cubensia
littora facientes iter e nostris quidam reliquerant apud Commendatorem regu-
lum. Nauta in honore habitus à regulo & eius ditionarijs, ualetudine recupe-
rata, Commendatoris præfecturam in bellis gerendis sæpe exercuit: mutuis nanque
se in uicem cōficiunt prælijs: & uictor euasit semper. Is licet literarum ignarus
bono animo uir, beatam uirginem deiparam pientissime colebat, & secum per-
petuò cōsutum in pectore uirginis ipsius in charta pulchre depictum gestabat
simulacrum. Eam pietatem uictoriā sibi semper peperisse Commendatori signifi-
cauit: atque unā Commendatori persuasit, abiciendos esse zemes omnes, quos ipsi
colerent, quia nocturnos lemures animarū nostrarum uoratores infensissimos
referrent: beatamque uirginē deiparam patronam sumerēt, si felici ductu res suas
omnes bello & pace in gubernatum optarent. Defuturam nullo tempore uirgi-
nem deiparam, si corde pio numen eius inuocauerint. Facile nudis gētibz nau-
ta persuasit. Virginis ergo simulacrum regulo roganti dono dedit, cui & ædem
& altare dicauit: zemibus quos auitos colebant posthabitis. De zemibus, pater
beatissime, ex gossampino ad nocturnorum lemorum, quos familiariter pas-
sim uident & alloquuntur, similitudinem contextos, & eodem gossampino in

D miram duritiem interius constipatos, in decimo nostræ decadis libello lausissime.
Ex nautæ instituto, sole uergente ad occasum, Commendator ille regulus &
uniuersi eius ditionarij utriusque sexus, domum Mariæ uirgini dicatam adeunt
quotidie. Ingressi flexis genibus, capite reuerenter obstipo & manibus iun-
ctis, simulacrum his uerbis multiplicatō salutant: Ave Maria, aue Maria. Pauci
nanque ex eis plura proferre eius orationis uerba didicerunt. Ancisum itaque
& socios adeuntes dextra prehensos ad dicatam domum alacres ducunt: se illis
mira ostensuros inquit. Simulacrum digito monstraerunt, monilibus & fi-
culibus uasis, edulijs & aqua plenis, per podia circunseptum. Hæc nanque si-
mulacro, sacrificij loco, donant ex auita religione erga zemes. Inquit, ea se
simulacro præbere, ne, si fame urgeatur, desint cibaria. Fame urgeri posse si-
mulacrum integro sensu putant. Sed quid auxilij à simulacri numine, hoc est,
à beata uirgine, se fateatur habuisse, auditu pulcherrimum est: & medijsidius,
beatissime pater, pro certo habendum: tantus est enim, ex nostrorum relatu,
pietatis erga deiparam uirginem in his simplicibus incolis seruor, ut ad se labo-
rantes in prælio, præcipue contra suos hostes, penè dixerim cogant e cœlo de-
scendere: quandoquidem precium, quo emere ipsum & suos cœlites possi-
mus, reliquit hominibus deus, pium scilicet amorem & charitatem ardentem.
Quonam igitur pacto poterit ullo tempore deesse beata uirgo, præsidium eius
pura fide inuocantibus? Anciso & socijs Commendator & palatini eius omnes
asseuerant, conferta manu, nauta duce simulacrum portante secum, zemes
hostium in conspectu simulacri uirginei, omnibus rem intuentibus, uersa fa-
cie intremuisse. Zemes enim quique suos ad prælium in auxilium portant.
Nec simulacrum modo, sed uiuentem feminam candidis uestibus pulchre ami-
ctam, pugnae tempore auxilia ferentem in hostes, se uidisse asseuerant. Faten-
tur itidem hostes, ex aduerso sceptratam & minacem apparuisse, suis hosti-
bus fauentem, mulierem: cuius aspectu præcordia sibi horrescere sentiebant.
Postea

A Postea uero quā abiuit nauta, ab adeūtibz ea littora Christianis susceptus na-
uigio, seruasse ad unguem nautæ instruta se, Commendator fatetur. Cum finiti-
mis exortam esse diram cōtentionem de zemibus retulit: puta quānam zemes
esset alio sanctior ac potentior, superque hac disceptatione certatum fuisse aperto
Marte sapius cum finitimis: sed beatā uirginem defuisse nunque, quin ingruente
certamine assuerit, attuleritque contra maximas hostium copias parua manu sa-
cilem uictoriam. Quibus uerbis clamore sublato in hostes irruerēt, interrogati:
se nil aliud unque ex nautæ doctrina protulisse, quā sancta Maria adiuua nos:
sancta Maria adiuua nos: idiomate tamen Castellano. Id enim in omnium ore li-
quide prolutum nauta reliquerat. Dum ita sese inuicem crudeliter trucidarent,
pacto fœdere conuentum est: nō ut singulari electorum ex utroque exercitu cer-
tamine, ut sæpe Romanis, multisque alijs contigit apud antiquos: aut sagaci ali-
quo cōsilio res decerneretur: sed ut alterne ex utroque populo manibus post ter-
ga ligatis, & ad uinciētis arbitrium post terga innodatis uinculis, in aperto agro
singuli iuuenes sisterētur, eumque meliorem esse zemen aduersi annuerent, qui
sue partis colligatum iuuenē celerius liberaret. Sancto fœdere iuuenes alterne
uinciunt duos: Commendatoriani aduersum, aduersi uero Cōmendatorianum:
ter idem tētasse inquit, terque inuocatum sui zemis dæmonem ad ligatum ex
aduerso accurrisse, utroque uincto inspectante. Sed proclamante Commendato-
riano assuetam appellationē, sancta Maria adiuua me, sancta Maria adiuua me:
aduente illico cādidatam uirginem: & fugato dæmone, imposita uirga, quam
manu gestabat, in Commendatoriani uincula, solum subito fuisse ante alterius
oculos Cōmendatoriani, transisseque in aduersum ea uincula, quibus erat Com-
mendatorianus ab hostibus innodatus, ita quod hostes repererint liberatū aduer-
se partis iuuenem, suum uero duplicibus astrictum uinculis. Sed neque his cōten-
tos referunt hostes, præstigijs nanque id agi humanis arguunt, non melioris nu-
minis adueniētis potestate. Ut igitur uiri graues ætate ac moribus pollentes, ab
utroque populo quatuor assint in prospectu ligandorum iuuenum, qui an fraus
insit, nec ne, dijudicēt, expostularunt hostes. O simplicem, o puram animorum
benignitatem, o auream, o beatam simplicitatem. Annuit hostium postulat-
is cum suis familiaribus Commendator, ea fide, qua petiisse salutem sanguinis
alluuiæ ualetudinariam: qua Petrum, cuius beatissime pater uicem geris, siccis
pedibus uiso domino fluctus calasse didicimus. Fœdus acitur, uinciuntur iu-
uenes, uiris grauibz octo astantibus: statuto limite locantur. Dato signo, suum
quisque zemen appellat, in auxilium uocat. Aduentantem sui zemis dæmonem
caudatum, hiatu uasto dentatum, cornutum, zemen ipsum manufactum amu-
lantem, & ligati & spectantes cernunt, uolentem e uinculis iam soluere sibi di-
catum iuuenem. Ad proclamantis Commendatoriani uocem præstō fuit beata
uirgo, uiris grauibz protentis oculis ad rem tendentibus animum: assueta fa-
cit uirga in aduersum, fugato dæmone, transire sui clientis uincula. Perculsi tan-
to miraculo Commendatoris hostes, uirginis zemen suo zeme digniorem esse
fatentur. Eius rei argumentum est, quod audito Christianorum appulsu ad eas
terras, pagani Commendatori finitimi, qui cum eo capitalia odia exercuerant,
& sæpe conflixerant, oratores ad Ancisum miserunt rogatum, ut sacerdotes
ire iuberet, qui eos baptizarent. Duos quos secum habebat Ancisus propere
mittit. Centum triginta uno die ex Commendatoris quondam hostibus, tunc
amicis & affinibus, baptizarunt. Gallinaceum genus apud hos incolas nostro-
rum industria coaluisse diximus. Quicunque ad baptismum confluxerant, sacer-
dotibus gallinam offerebant, aut gallum: caponem haudquaquam. Neque
enim, ut capones efficiant, castrare pullos adhuc didicerunt. Salsos etiam pisces,
& ex pane recentes afferebat quisque placentas, unā cum altilibus. Redeun-
tes ad litus sacerdotes illos, sex homines ex baptizatis muneribus onusti co-

Incredibilia
miracula.

Sic nimirum fit,
ut religio alia
in aliam mutata,
ex priore plus
rima seruet.

Miracula pu-
gnae tempore.

C mitati sunt, quibus laetum pascha peregerunt. Ante Lazari namque dominicum diem, biduo tantum ex Dariene discesserant: & ultimum Cubae angulum cuneatum ab oriente Hispaniolae vicinum eo tempore abradebant. Commendatoris rogatu, relictus est apud eum unus socius, libens tamen, non alia de causa, quam ut ipsum ditionariosque suos, & finitimos, si accesserint, angelicam salutationem edoceat. Arbitrantur namque se maiori curae fore numini deiparae uirginis, quo plura eius orationis uerba didicerint. Assensus est Ancisus commendatori: & his actis iter suum ad Hispaniolam, cui iam proximus erat, prosecutus est. Dehinc ad regem in Valladolido morantem se contulit, ubi mecum uersatus est familiariter, & in Valschum Nunnez gladiatorem acriter concitauit: promulgataque fuit in eum aduersa sententia, Anciso procurante. Haec uolui, beatissime pater, de incolarum religione recensuisse: quae non ab Anciso solum, uerum etiam a pluribus alijs autoritate pollentibus uiris scrutatus sum: quod intelligat beatitudo tua, quam docile sit hoc genus hominum, quamque facili pateat eis ad nostrae religionis ritus imbuendos aditus. Nequeunt ista fieri repente. Paulatim ad Christi legem euangelicam, in cuius culmine sedes, trahetur omnes: & tui gregis oves multiplicatas indies magis ac magis, beatissime pater, intelliges. Iam Dariennenses procuratores repetantur.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLANEN. OCEANAE DECADIS

secundae, Crediti continentis liber septimus.

D **I** ab Dariene ad Hispaniolam octo dierum & interdum breuior, si flauerint in puppim placidi uenti, nauigatio. Eam uix centum diebus procellarum causa procuratores peregerunt. Paucos namque dies in Hispaniola commorati, mandatis Almirato & gubernatoribus expositis, paratas ipsi ad euntibus mercatorias naues, quae frequentes ad Hispaniolam eunt & redeunt, ascenderunt: nec ante calend. Maij alterius anni ab eorum discessu, ex Dariene ad curiam profecti sunt. Duo igitur Dariennensium procuratores Quicedus & Colmenares, mense Maio anni decem tertij & quingentesimi a millesimo curiam ingressi sunt. Ioannes uero Fonseca (cui ab initio curandae negotiationis huius fuit onus demandatum: quem ob fida in reges obsequia in Pacensem, dehinc Cordubensem, post Palantinum & unam Rosanum Antistitem, alij pontifices: nunc tua sanctitas in Burgensem, erexistis: & quia sit regiae domus capellanus maior & consiliarius, indulti regij cruciatique regibus contra Mauros concessa generale commissarium creastis) uenientes Quicedum & Colmenarem ab orbe diuerso, a gentibus nudis, a terris alias ignotis, suscepit honorifice. Burgesis ergo antistitis patrocinio Quicedus & Colmenares a catholico rege audiuntur. Quae attulerunt, regi palatinsque omnibus auditu grata fuerunt, ob rerum nouitatem. Et apud me saepe contubernati sunt. Dariennensis aeris inclementia horum uultus testatur: flauescunt namque similes ictericis, & turgescunt. Sed ipsi praeterita id ascribunt egestati. Ab ijs procuratoribus & Anciso, Zamudioque: altero etiam Baccalario iurisperito, qui Baecia dicebatur, & terras illas peragrauerat: & a Vincentio Annez nauium patrono, littorum omnium illorum perito: & Alfonso Nigno, multis praeterea gregarijs, qui ductu eorum eas oras adnauigauerant, quaecumque gesta sunt intellexi: nullus namque ad curiam redijt unquam, qui non fuerit delectatus & uoce uiua & scriptis mihi quaecumque ipsi didicissent, patefacere. Ego uero e multis quae quisque mihi recensuit, praetermissis memoratu minime dignis, illa tantum colligo, quae meo iudicio satisfactura historiae amatoribus arbitror. In tanta quippe rerum magnitudine

A gnitudine, multa necessario emergunt, quae, ne nimis longa texatur oratio, praetereunda iudico. Sed ad effectum, quem procuratorum aduentus pepererit, ueniamus. Priusquam ij procuratores aduocarent, fama relatu erat, primarios illos praefectos Nicuesam & Fogedam, Ioannem etiam a Colia, tanti momenti uirum, ut regio diplomate nauium magister appellatus sit regius, infelici sorte perisse: dissidereque inter se paucos illos superstites in Dariene: ita ut neque trahendis ad fidem nostram simplicibus illis gentibus studeretur, neque de uestiganda natura terrarum curam gererent. Fuit consilium mittere ducem, qui rem deperditam, sublato imperio ijs qui iniussu regio imperium usurpauerant, restitueret. Eligitur ad prouinciam hanc capeffendam Petrus Arias Abulensis, cuius autem Segouien sis, cui est inter Hispanos antonomasice nomen inditum lustratori: quia egregius fuerit a iuuentute hastiliflor. Vulgato per procuratores Dariennenses in curia, quanti momenti res sit, tollere Petro Arias ducatum e manibus, multi apud regem pertinaciter insisterunt. At capellanus maior Burgen sis antistes, cuius interest, ut iam diximus, huic negotio laboranti praebere remedia: regem adiens, re intellecta, his uerbis compellauit: Quandoquidem Petrus Arias forti animo, rex catholice, tuae maiestati sub incerta spe lucri per certa discrimina trahendam obrulit uitam, sciamusque longo experimento militibus regendis aptum esse: sed in Africanis certaminibus praecipue, in quibus se gessit ut strenuum decet militem, & sagacem militiae praefectum oportuit: impium fore iudicarem, si cuiusque alterius auaritia tantum excitati causa, hic exautoraretur. Eat uir bonus iste dextris auibus, eat tuae maiestati fidus alumnus in regia educatus a teneris. Ex Burgen sis igitur episcopi consilio rex Petri Arias cum amplioribus mandatis firmavit electionem. Mille ducetos bello aptos milites stipendio regio Burgen sis episcopus conscribit Petro Arias. Ex ijs plerisque duxit e curia, discessitque ex Valladolido circiter calend. Octobris, anni tertijdecimi supra quingentesimum a millesimo.

B Hispalim urbem, uulgo Siuillam appellatam, multitudinem ciuium & opulentia insignem profecturus: ubi per regios magistratus & militum supplementum, & commeatus, reliqua etiam ad rem tantam facientia, sunt illi tribuenda. Habet enim rex in ea urbe ad oceanea tantum negotia domum erectam, ad quam eunt redeuntesque negotiatores conflunt, de ijs quae ad nouas terras important, deque auro inde relato rationem praebiturum. Domum uocant Indicae Contractionis. Reperit Petrus Arias Hispali coacta iuuenum duo millia amplius: auarorum etiam senum non exiguum numerum: e quibus multi sese Petrum Ariam propria pecunia sine stipendio regio secuturos obrulerunt. Sed ne nimium destinata nauigia onerarentur, neue commeatus aliquando deficerent, traiciendi libertas ablata est. Est praeterea cautum, ne alienigena quisquam iniussu regio commisceatur Hispanis. Propterea sui admiratus, Aloisium quendam Cadamustum Venetum scriptorem rerum Portugallensium, ita perfricata fronte scripsisse de rebus Castellanis, fecimus, uidimus, iuimus: quae neque seculum unquam, neque Venetus quisquam uidit. Ex tribus meae decadis primis libellis, ad Cardinale Ascanium & Arcimboldum, quibus eram coterraneus quando illa fiebant, scripturata ea excerptis & suffuratus est: existimans nostra nunquam proditura in publicum. Potuit & forte apud oratorem aliquem Venetum in eos libellos incidisse. Celebres namque uiri ab illustrissimo senatu illo missi sunt ad reges hos catholicos: quibus ego ipse illa ostendebam libens: utque exemplaria ab eis caperent, facile assentiebar. Utinamque sit, bonus uir Aloisius Cadamustus alieni laboris fructum sibi studuit uendicare. De Portugallensium inuentis, quae quidem admiranda sunt, an uisa, uti ait, annotauerit, an ab alterius eodem modo uigilijs subtraxerit, non est meum uestigare. Viuat & ipse Marte suo. Nullus ergo mare conscendit in ea militum copia, qui non fuerit a regijs magistratibus conscriptus. Censiti tamen sunt extraordinem plerique, inter quos & iuuenis quidam nomine Franciscus Cotta con-

Aloisius Cadamustus capitur.

C terraneus meus: sed adepto meo supplicatu diplomate regio, quo, ut illum aduenam cum Petro Aria trajcere sinerent, magistratibus imperabat: aliter haud quaquā licuisset. Eat ergo Cadamustus Venetus & se cuncta uidisse scribat: cum sex & uiginti annorū, quibus hūc catholico regi non male gratus semper astiti, autoritas uix ualuerit ad impetrandā de transitu aduenā diploma. Ex Genuensibus aliquibus (sed quidē paucis) ob Almirantum primū earū terrarum reperi-
toris filium, ea impēditur uenia: ceteris minime. Conscendit igitur mare Petrus Arias per Betim Hispalim interluentē, secūdo flumine circiter anni principium millesimi quingētesimi quartidecimi. Sed male auspiciato soluit, Tantra classē eam tēpestas adorta est, ut naues duas discerpserit: & reliquis deicere in mare com meatuum partē ad naues exonerandas fuerint coacti. Superstitēs ad Hispana litora retrocesserūt. Sed illico à regijs magistratibus relecti, remissi sunt. Prætoris naui, iussu regio, magister nauclerus erat Ioannes Vespucius Florētinus, Americi Vesputij, de quo suprà, nepos: cui patruus hereditariam reliquit artis naucleris graduumq; calculi peritiā. Secūdiōribus uentis ex Hispaniola relatum est oceanum illos suscepisse. Veniens namq; nundinaria naui, iam captare uolentes Hispaniolæ uicinas insulas, eos offendit. Interea tamen dum stimulatōres mei Galeacius Butrigarius & Ioānes Cursius tuæ sanctitatis studiosissimi, paratū se habere tabellarium, qui nostras has oceanicas male comptas Nereides sit delaturus ad beatitudinem tuam, ne tempus teramus incassum, pleraq; alia postergata, memoratu digna tamen iudicio meo, licet nō locata suis sedibus, recensēbo. Petrus is Arias dūxorē habet, cui nomen est Helisabeth à Boadilla, ex fratre neptem, Boadillæ Marchionissæ amoia: quæ urbē Segouiam Fernando & Helisabethæ regibus Portugallensibus Castellam inuadentibus, tradidit: unde uires ad resistendum primo, dehinc ad bellum aperto Marte Portugallensibus inferendum propulsandosq; ipsos, sumpserunt: ob thesauros quos ibi Henricus rex Helisabethæ reginæ frater coēgerat. Bello & pace Marchionissa hæc dum uiueret, uirilem ostendit animum, & eius cōsilio præclara multa gesta sunt in Castella. Huius est neptis ex fratre Petri Ariæ uxor. Amitam magnanimitate neptis æmulata, discedere ad ignotas orbis oras & uastos terrarum pelagiūq; discursu: parantem se, maritū his uerbis compellat: Dilecte coniux, maritali iugo nos fuisse à iuuentute nostra cōiunctos hac lege, arbitror, ut unā, non seiunctim uitam ageremus: quacūq; te fata trahent, siue per undosos oceani furores, siue per horrenda terrarum discrimina, comitem me tibi futuram scito. Nullum mihi potest periculum imminere adeo atrox, nullum genus mortis occurrere, quod mihi non sit multo leuius perferēdum, quā à te tanta locorum intercapedine me semotam uiuere. Emori semel satius est, & in mare piscibus, aut in terram Canibalibus uorandam proijci, quā cōtinuo luctu & perpetuo mœrore, non maritū, sed mariti literas expectando, contabescere. Mea est hæc non temerarie, non ex tempore, non fœmineo raptu excogitata, sed mature librata sententia. Vtrum malis eligito, uel iugulum mihi gladio impete, uel meis postulatīs assentire. Nec filiorum quos deus nobis præstitit (quatuor enim marēs & fœmellas totidem relinquebant) uel momento me retardabunt. Auitas illis & dotales opes, quibus queant inter sui ordinis equites uitam agere, relinquo. De cetero nil mihi curæ. Hæc ubi uirilī animi matrona disseruit, uidens maritus fixum uxoris animum ad ea perficienda quæ dixerat, cōtraire postulatis minime ausus est, sed uxoris tantæ propositum commēdauit. Secuta est ergo, uti suum Ipsicrateia scillis crinibus Mithridatem. Amat uiuum hæc, uti mortuum Alicarnassæ Caria, Mausolum suū Artemisia. Intelleximusq; non infirmiore pectore oceanica murmura Helisabethā Boadillam generosam, molli pluma (ut est in prouerio) educatam, perferre, ac maritum aut ē nauis inter marinos fluctus educatis quenquam. Sunt & alia ē postergatis quæ referam. In prima

Ad iam disces-
surum maritū
uxoris impēse
amātis oratio.

A prima Decade mentio facta est non uulgaris de Vincentio Annez Pinzono. Is Christophoro Colono Genuensi, postea Almiranto, in prima nauigatione fuerat comes. Per se & pecunia sua postmodū, cū diplomate ac uenia regia, uti est in Decade, uno tantum nauigio explorauit. Anno priore à discessu ducum Nicuclæ & Fogeda, iterum tertio tractus illos percurrit ex Hispaniola. Hic Vincentius Annez meridionale Cubæ latus uniuersum ab oriente perlustrauit ad occidentem: & Cubam, à multis ad ea usq; tempora ob suam longitudinē continentem putatam, circuiuit. Idem & alij plures se fecisse aiunt. Vincentius Annez cognito iam experimento patenti Cubam esse insulam, processit ulterius, & terras alias ad occidentem Cubæ offendit: sed tactas prius ab Almirato. Quare implicitus noua terra, in laeuam conuersus, illius terræ littora per orientem abradens, Beraguæ, Vrabæ & Cuchibacoæ sinuum fauces transgrediens, ad regionem, quam diximus in decade Pariam appellari, & Os Draconis, nauim suā qua uehebatur applicuit: ingressusq; est uastum sinum, à Colono tactum, dulcium aquarum, et piscium copia, insularumq; multitudine celebrem: ab oriente à Curiana distantem milliaria centum triginta circiter: in quo tractu sunt mediæ Cumana & Manacapana: quibus principatū de margaritis pleriq; donant, non Curianæ. Facti certiores de nostrorū aduentu regionis eius reguli, qui Chiaco-
nes, ut in Hispaniola caciçi, appellatur, exploratum mittunt, quæ gens hæc noua sit, quidue noui afferat, quid uelit: atq; unā lintres uniligneas (quæ monoxyla esse diximus in decade, uti de canois Hispaniolæ) parari iubet armatas. Lintres isti chicos appellant. Stupuerunt quippe uisus eius nauis protentis uelis: neq; em ipsi uelis utitur ullis: et si uterentur, exiguis uti opus esset ob lintrium angustia. Suis ergo monoxylis pluribus ad nauim uectis, sagittis ausu temerario nostros, adhuc spondarum repagulo uti mœnibus tutos, configere aut perterrefacere
B existimauerunt. Nostri bombardas in illos excutunt, quarum tonitribus & uasta strage quando seriebant, attoniti, sese ipsi profligarūt. Dispersos & fugientes non sibi per nauis cymbam seruitoriam assequuntur, & trucidant quosdam, plures capiunt. His intellectis, & tormentorum mugitibus auditis, reguli oratores ad Vincentium Annez mittunt, ueriti uicorum suorum direptionem, & hominū interniciem, si descenderent irati ex nauī. Pacem orant, quantū per signa & nutus colligere possunt. Neq; enim uerbum ullum nostri se intellexisse fatentur. In pacis optata signum nostros egregijs muneribus donarunt: utpote auri tribus millibus ponderis eius, quod nummum castellanum uocari diximus, uulgo pesum appellatum: & pleno masculi thuris præstantissimi ligneo dolio librarū octuncialium circiter his millium sexcentarū: quare thuris seracem esse terram cognouerūt. Neq; enim incolis Parie cum Sabæis est quicquam cōmercij: quippe quibus nihil penitus notum est extra sua littora. Cumq; auro & thure & pauonibus patrijs, à nostris tamen dissimilibus colorum uarietate, fœminas uiuas ad sobolem nouarum uolucrū procreandam in Hispania, & masculis numerum ingentem ad præsentem edendi usum præbuerunt. Supellectilia etiā gossampina quædam ad domorū ornatum pro aulaeis, miris modis & coloribus diuersis laborata, quibus erant pendula sparim per simbras appensa aurea tintinnabula, id genus quod uulgo Italum uocat sonaglios, Hispanum cascaveles. Loquaces quoq; psittacos uarijs coloribus quorquor placuit, dederunt. Est namque psittacorū apud Parientes non minor copia, quā apud nos palumbium aut passerulorum. Hos incolas omnes genu tenuis mares, fœminas furarum tenus, gossampinis uestibus amictos simplicibus repperunt: sed uiros more Turcarum insuto minutim gossipio ad belli usum duplicibus. Dico gossipium id lanuginis genus, quod alias bombicinū appellatione uulgarī Itala dixi: ascripturi ne sint ignorantia, an incuria, pleraq; similia latinissimi uiri, qui Adriaticū incolunt aut Ligusticū, si ad eorū manus nostra deuenierint aliquando: uti primam

C decadem uidimus nobis inconsultis impressorū prelis suppositam: neutro cruciari statuo ad summū: uoloq; sciant me Insubrem esse, non Latium, & longe à Latio natum, quia Mediolani: et longissime uitam egisse, quia in Hispania. Idem uelim dictum genuinis Adriaticis siue Ligusticis Latio propioribus de bergan-
tinis, de carauelis, & almiranto, adelantatoq; uulgarī appellatione hispana. Me quippe non latet gracissantes architalasum: latinissantes simul & gracissantes, nauarchum hos, pontarchum illos, garrire dici debere magistratus eius princi-
pem. De ceteris huiusmodi idem, dummodo tue sanctitati satisfactū iri credam, hac simplici mea de tantis inuentis narratione. His iam omissis ad Pariae regulos redeamus. Hos reperit Vincētius Annez esse apud Parientes tanq; annuos re-
ctores uicorum primarios tantum, quos ceteri siue bello siue pace sit agendum, sequuntur. Vicos habent structos in ambitu sinus illius uasti. Ad nostros cū mu-
neribus uenisse ē regulis quinq; referunt: quorum nomina hic inferere statui ad tantae rei memoriam, Chiaconum, Chiaucaccham (Chiaconos nanque suos opti-
mates uno nomine appellāt) Chiaconū Pintignanum, Chiaconum Chamaila-
ba, Chiaconum Polomum, Chiaconū Pot. Sinum eum ab Almiranto Colono
primo repertum uocant Baiam natuū, quia natalis Christi die fuerit eum in-
gressus: praetereundo tamen sinu non perlustrato. Baiam Hispanus uocat si-
num. Icto foedere cum illis Chiaconis, Vincentius Annez institutum iter suum
prosequens, ad orientem regiones inuenit aquarum crebra illuue desertas, &
stagnantia magnis tractibus loca. Nec destitit à proposito, donec terrae illius lon-
gissime cuspidem attigit: si cuspides appellare licet cuneos aut frontes acutas, uel
promontoria marinas terras terminantia. Ea cuspis Atlantem uidetur uelle im-
petere. Illam quippe Africae partem spectat, quae à Portugallensibus Caput Bo-
nae Sperantiae dicitur. Atlantici montis squallentia in Oceanū protenta promon-
toria. Sed Bonae Sperantiae Caput gradus antarctici colligit quatuor & triginta:
cuspis autem illa septem tantum. Puto terram hanc esse, quam apud cosmogra-
phiae scriptores Atlanticam dici magnam insulam reperio, sine ulteriore de illius
aut situ aut rebus exploratu. Et quādoquidē in huius terrae marginem primum
ab Herculeo freto incidimus, non erit alienum à re, si pauca disseruero, quae disti-
dium fortē parerent, nisi socer & gener essent, inter Fernandum regem catholi-
cum, & Emanuelem Portugalliae regem. Dico Portugalliae, non Lusitaniae, uti
multos audio literarum non ignaros, qui falluntur non mediocriter. Nam si est
Lusitania, quam egregij cosmographi Ana & Duria fluminibus includūt, quo-
ta est portio Lusitaniae Portugalliae?

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. OCEANAE DECADIS
secunda, Crediti continentis liber octauus.

IVENTE Ioanne rege Portugalliae, Emanuelis imprae-
sentiarum regis & sororio & praedecessore, exorta est acris
inter Castellanos et Portugallenses contentio de ijs inuen-
tis. Sibi deberi nauigationes Oceani uniuersas arguebat Por-
tugallensis, quia prior & ferē ab immortalī memoria ocea-
num tentare ausus sit, Castellani uero, quaecunq; deus mi-
nistra natura in terris formauerit, ab initio rerum fuisse ho-
minibus communia proponunt: propterea licere cuiq; illa occupare, quae Chri-
stianis habitatoribus uacua repererit. Dum ita in confuso res tractaretur, pars ut-
traque pacta est, ut à summo pontifice decerneret, quid iuris. Futuros se obtem-
perantes pontificiae sanctioni fideiubent utrinq;. Res Castellae tūc regina illa ma-
gna Helisabetha cū uiro regebat, quia dotalia eius regna Castellae sint. Erat regi-
na Ioan-

A na Ioanni regi Portugalliae consobrino: propterea facilius res est composita. Ex
utriusq; partis igitur assensu, lineam ex plumbata bulla summus pontifex Ale-
xander sextus illis à septentrione ad meridiem, extra earum insularū, quas uo-
cant de Cabouerde paralellos, ad occidentem lequas centum diametro tetendit.
Alexandri nanq; sexti pontificatu, res haec in contentione uenerat. Intra iactam
lineam, licet negent nonnulli, cadit eius terrae cuspis sancti Augustini Caput ap-
pellata. Propterea nō licet Castellanis figere pedem in eius terrae initio. Rege es-
tus ergo inde est Vincentius Annez, habito ab incolis quod Ciamba prouincia
ferax auro ad aliud latus montium altorum, quos ante oculos habebant, ad me-
ridiem iaceret: & ē captis in sinu Pario, qui aperte Castellanae est ditiois, ab-
duxit quosdam ad Hispaniolam. Almirantoq; iuueni reliquit, ut nostra discant
idiomata: quō interpretum postea loco uti possint ad secreta regionum illarum
exploranda: ipseq; ad curiam uenit impetraturus à rege, ut bona eius uenia, li-
ceat sibi nomē sumere gubernatoris insulae sancti Ioannis, quae ab Hispaniola
tractu distat lequarum quinq; & uiginti tantum: quoniam in ea gigni aurum,
primus ipse Vincentius Annez patefecerit. Ab incolis, diximus in decade pri-
ma, Buricchenam hanc appellari insulam. In ea insula gubernator erat Chris-
tophorus quidam comitis Camignae Portugallensis filius. Hunc uicinarum in-
sularum Canibales cum Christianis omnibus trucidarunt, praeter episcopū &
familiares eius, qui sese templo & templi ornatibus derelictis in tutum receperūt
aufugientes. Episcopos nanq; iam quinq; supplicatu regio, tua sedes apostolica
beatissime pater nouos erexit. In urbe primaria sancti Dominici in Hispaniola
fratrem Gaslam de Padilla diui Francisci regularem. In Conceptione oppido
doctorem Petrum Xuarez, de Deza: & in insula sancti Ioannis Licentiatū Al-
phonsum Mansum, ambos diui Petri institutionis obseruatores. Quartum fra-
trem Bernardum de Mesa, nobilem, genere Toletanum, concionatorem, domi-
nicum asseclam in Cuba insula. Quintum Ioannem Cabedum & eundem fran-
cisciae obseruationis pulpitarium cōcionatorem, tua sanctitas unxit, ut Darien-
sensibus praesit. Rependent propediem Caribes debitas poenas. In illos ibitur:
praecipue quia patrato illo nefario scelere, post menses aliquot reuecti ex uicina
sanctae Crucis insula cacicum nostris amicū, & familiam eius uniuersam tru-
cidarunt, comederuntq;, uico eius funditus euerso: nacli occasionem, quod re-
gulus ille uiolato iure hospitij, Caribes septem conficiendarum canoarum ma-
gistros apud eum relictos, ut canoas quasdam construerent, quia proceriores ar-
bores ad ea monoxyla formanda insula sancti Ioannis nutriet, quā eorum in-
sula Sancta Crux cognominata. Caribibus his adhuc in insula manētibz, ē no-
stris pleriq; traiccentes ex Hispaniola in eos inciderunt. Re intellecta per inter-
pretes, incipiunt à Caribibus uelle de rāto facinore rationem exigere. Illi autem
arcubz & uenenatis sagittis in nostros directis, trucibus & toruis uultibus no-
stris edicūt, ne uim tentent, nisi sinistris auibz uenisse uelint. Nostri uenenatas sa-
gittas ueriti, neq; enim parati ad certamē uenerant, signa pacis dant. Cur uicū
euerterint, & ubinam sint regulus & eius familia interrogati Caribes, respon-
dent se uicū deleuisse, regulūq; & familiam eius in frustra sectos comedisse,
in suorum septem opificū uindictam: in compositosq; fascēs illorum ossa seruari
ad opificum uxores & filios deportanda, quō intelligant nō iacere inulta mari-
torum & parentum corpora: fascēsq; ossium nostris ostenderunt. Stupidi tanto
facinore nostri rem dissimulare coacti, conticuerunt, neq; incusare aut coargue-
re Canibales ausi sunt. Ex his & huiusmodi multa eueniunt quotidie, quae, ne
sacras aures tuae. S. hisce cruentis narrationibus inficiam, praetereo. Satis euaga-
tum est, beatissime pater, extra Beraguensem, & Vrabensem regiones, instituti
nostri primarias nutrices. Praeternitemus ne quae sit Vrabensium fluminum
amplitudo: quae profunditas: quidue ipsa, quidq; abluta ab eis terrae gignant?

Quinq; episco-
pi noui, in terra
ris nouis

C deq; terræ magnitudine ab oriente in occidentem, ac latitudine à meridie in septentrionē: quid ue credas de ignotis adhuc in ear' minime quidē beatissime pater. Vrabā igitur repetamus, & à nominibus prouinciarū recēter impositis exordiamur: prouinciasq; liceat appellare, quia procul uictæ Christianis parent.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. OCEANEAE DECADIS

secundæ, Crediti continentis liber nonus.

BERAGVAM statuerunt Castellam auriferam, Vrabam uero Andaluziā Nouam, appellari: & ueluti ex insulis pluribus Hispaniolam, in quam multę deductę sunt colonie, in caput insularū habitandā elegerunt. Ita in immensis Partæ tractibus, in duabus regionibus Vraha & Beragua statuta est mansio: ut ad eas tanquam ad portus uagaturi sese recipiant, fessiq; & rerū indigentes sese queant ibi reficere. Sata iam in Vraha & hortensia omnia mirifice coalescunt. Nōne hoc admiratione dignum, sanctissime pater? Omnium rerum semētes, tales quoq; fuculos, & calamos, propagines etiam aliquarum arborū ad eas terras, uti de quadrupedibus et altilibus diximus, important. O mira ubertas. A iacto semine cucumerum & huiusmodi rerum, ad diem citra uigessimū fructus eorum colligunt. Caules, betas, lactucas, boragines & hortensia his similia intra decimū. Cucurbitas uero & melones decerpunt, intra octauum et uigessimū à sementis satione. De taleis & fuculis arborum nostratiū per seminaria & scrobes satis, & calamis in ramulis patriarum, quę consonent, insertis, eadem referunt celeritate fruticare, qua diximus de Hispaniola. Arboreos natiuos fructus habent Dariennenses multiformes, & uariorum saporum ad usum humanū salubres: ē quibus est consilium præstantiores describere. Guaianam colunt arborem, quæ fructum parit citrorum generi, quos uulguſ limones appellat, persimilem, sapore acri, dulci cōmixto. Nucibus etiam pineis abundant, & palmarū uarijs cariotis, ijs quæ nobis notæ sunt grandioribus, sed minime aptis ad esum ob austeritatem. Palmulas steriles, quæ tamen ipsamet eduntur, & folia creant ad scoparum usum, passim ac sponte sua nasci certum est. Guarauanā uero, quæ aurea mālā ferente arbore procerior est, fructum gignit magnum, mālū citreum æquantem. Est & alia arbor castaneæ ferme similis, hæc ficum grandiore fructu suo æmulatur, sapore dulci & salubri. Mamēis est arbor alia, quæ fructum producit aurei mālī magnitudine, sapore melone optimo haud infuauior. Guananalā fructum dat cæteris minorem, sed odoriferum aromaticę & super omnes sapidū. Hōuos est alia quæ prunis persimilem generat fructum & forma & sapore, sed aliquanto grandiore: hanc mirobalanum esse pro certo habent. Est Hispaniolæ arbor hæc adeo peculiaris, ut eius fructibus porci saginentur: neq; cum matureſcunt, retinere illos aut regere subulci queunt, quin ex eorum ferula elapsi, syluas earum arborum altrices sparsim petant: unde multitudo ingens syluestris effecta est. Propterea fuillas aiunt carnes, arietinis esse in Hispaniola saporosiores salubrioresq;: nemini nanque dubium est, quin uaria ciborum genera uariam carnibus edendis uim gustumq; longe alium ingenerent. Alium fructum se inuicissimus rex Ferdinandus comedisſe fatetur ab iisdem terris aduectum, squam mosum, pinus nucamentum aspectu, forma, colore æmulatur, sed mollitie par melopeponi, sapore omnem superat hortensem fructum: non enim arbor est, sed herba carduo persimilis aut acantho. Huic & rex ipse palmam tribuit. Ex ijs ego pomis minime comedi: quia unum tantum ē paucis allatis reperere incorruptum, cæteris ex longa nauigatione putrefactis. Qui in natiuo solo recentia

Arbori fructus uarietate et utilitate insignes

ederunt,

Aederunt, illorum cum admiratione suauitatem extollunt. Effodiunt etiam ē telure suapte natura nascētes radices, indigenę Batatas appellant, quas ut uidi, Insubres nāpos existimaui, aut magna terrę tubera. Quocunq; modo condiantur assæ uel elixę, nulli crustulo, aut alio cuius edulio cedunt dulcorata mollitie: curtis aliquanto tenacior quā tuberibus aut nāpis, terreiq; coloris, caro candidissima. Seruntur etiam & coluntur in hortis, uti de lucca diximus in decade prima. Comeduntur & crudæ. Viridis castaneę gustum cruda imitatur, est tamen dulcior. Sed de arboreis & hortensibus uegetatiuisq; alijs iam satis: ad sensitiua ueniamus. Terræ illius horrentes saltus depascūt præter tigres & leones, cæteraq; nobis iam nota animalia, uel saltem ab egregijs autoribus descripta, monstroſa plura. Sed animal unum præcipue procreat, in quo natura studuit sese miram artificem ostendere. Id est corpore bouem æquans: proboscide armatū est elephantina, nō elephas: bouino colore, nō bos: equinis ungulis, nō equus: auriculis etiā elephantinis, sed minus patentibus & demissis: quā cæterorū tamen animalū patentioribus. De animali ferente secū natam sobolem in uterali crumena (scriptorum nulli meo iudicio noto) quod serptim arboreis depascūt fructibus, in decade satis, quam puto ad tuæ sanctitatis manus priusquā id rerum culmen adipsi sceretur deuenisse: quandoquidē ē meis latebris impressa euasit. Quid uero de fluminibus Vrabensibus resiet, referamus. Darien angusto in sinū Vrabensem deuoluūt alueo: monoxylorum prouincialiū uix patiens, & uicum quem habitarandum elegerunt, præterlabitur. Sed fluitum in angulo sinus, quem diximus à Valcho pernauiगत, reperere latitudinis esse stadiorum quatuor & uiginti (lequam dicunt) profunditatis etiam immensę, cubitorū puta ducentorū amplius: per diuersa ostia in sinum cadere. Hunc, uti legimus Istrum in ponticum pelagus, & Nilum in ægyptium, defluere in Vrabensem sinum aiunt, antonomastice grandem fluuiū appellant: quem magnorū esse ac multorū crocodilorū nutritorem inquit: ueluti de Nilo didicimus, ego præcipue qui Nilum aduerso secundoq; flumine nauigauī, Soldanū petens, et ab eo rediens. Quid propterea queam ex tot insigniū doctrina & autoritate uirorum scriptis de Nilo colligere, non intelligo: duos nanq; Nilos, siue à lunæ montibus siue solis, aut ē squalidis Aethiopum iugis undecunque fluere uelint, aiunt naturam dedisse telluri irriganda: ad septentrionem in ægyptium sinum cadere unum: in oceanum meridionalem alterum. Quid hoc loco dicemus? De ægyptio nihil ambigimus, Meridionalem alium Portugallenses, qui per Nigritas & Melindos æquinoctialem circulum transmeant, in suis mirabilibus inuentis repperunt: & ē lunæ montibus ipsimet deriuari arguunt: esseq; Nili alueum alterū, quia crocodilos generet: neque alibi præterquam in Nili fluentis crocodilos gigni legerint. Senegam uocant fluuium Portugallenses. Nigritas is interluit septentrionali ripa fortunatus: meridionali arenosus horridus. Crocodilos passim emittit. Quid ergo referemus de hoc tertio, imò et penē dixerim quarto? Crocodilos nanq; esse puto, quos armatos conchis testudineæ duritie, duce Colono, Castellani reperere in flumine, quod dici Delagartos suprā memorauimus. Dicemus hos ē lunæ montibus oriri: haudquaquam beatissime pater. Crocodilos ergo posse alias præter niliacas aquas producere, iuniores nostri experimento didicere. Non enim hæc flumina ē lunæ montibus scatent, neque possunt cum ægyptio Nilo aut Nigrito siue Melindo, quacunq; illi deriuentur, eandem originem habere: quippe qui ex proximis defluunt montibus, quos diximus à septentrionali oceano non magno discrimine mare aliud australe dirimere. In Darienis præterea & aliorum fluminum palustribus locis relictis ex alluue aquosis, phasiani, pauones, sed non picci, & multa uoluerum genera à nostris dissimilia, tam ad esum apta, quā ad demulcendum uarijs concentibus audientium aures, nutriuntur. Sed aucupij imperitia, Castellani nostri negligēter uolucres insectant,

C Psittacorum etiam sub eodem genere species in stagnantibus illis locis innumerae garrunt. Sunt et psittacis qui capones aequant magnitudine, sunt & qui ne passerulum quidem superent. De psittacorum uarietate in prima decade satis. In huius namque uastae terrae discursu Colonus ipse ad curiam & misit & tulit ex omni specie non paucos, quos omnibus uulgo licuit inspectare, ferunturque quotidie. Vnum restat, beatissime pater, dignissimum historia, quod mallet in Ciceronianas manus aut Liuianas incidisse, quam meas: tanti namque miraculi est apud me, ut implicatius reperiam in eius descriptione ingenium meum, quam de gallinaceo feratur pulliculo stuppis inuoluto. Terrae illius latitudinem a septentrionali oceano ad australe pelagus sex tantum dierum esse diximus, incolarum testimonio. Magnitudo propterea fluuiorum & numerus hinc, illinc terrae angustia, me trahit in ambiguum: qui fieri possit, ut intercapedine tam exigua dierum trium, a supremis eorum montium cacuminibus dimetiendo, tot tamque magna flumina diuertant in hoc septentrionale, non intelligo. Credere namque licet ad australes incolas rotidem defluere. Sunt haec Vrabensia flumina exigua, si plerisque alijs cōparentur. Aiunt se reperisse Coloni tempore Castellani, & per nauigasse post illum, flumen, cuius ostium in mare cadens passuum asseuerant esse paulo minus centum mille in primis Pariae littoribus, uti alias diximus: namque furibundo meatu in oceanum ex altis montibus decidere praedicant, ut retrocedere mare etiam exaestuans, ut uentorum dico impulsu, suo impetu & amplitudine cogat: neque in magno eius spatio amari quicquam sensisse in aquis, sed potui aptas & suaves omnes inquit. Maragnonum appellant hunc fluuium incolae, adiacentes autem regiones Mariatambal, Camamorū, & Paricorā. Praeter ea flumina quae supra nominaui, Darienem puta grande Dabaibae, Beraguenſe, Sancti Matthaei, Boij gatti, & Delagartos & Gairā, passim reperiunt alia multa qui peragant ea littora. Deliberanti ergo mecum, unde sibi specus tanti capaces habeant hi montes, littoribus adeo uicini & angusti, sententia incolarum, & unde repleant ut humores tantos cogantur euomere, succurrunt uaria. Magnitudo primū montium: altissimos quippe esse inquit. Aiebat & idem primus repertor Colonus: imò & aliud ipse disserebat, esse deliciarum paradisum in eorum montium culminibus, qui ex sinu Pario & Ore Draconis apparerent: sibi statim persuaserat. Vastae ergo montium moles, uastos inesse specus multi capaces, arguunt: sed unde repleantur pensandum est. Si dulcium aquarum omnium, ex sententia multorum, ita refluunt e mari flumina, maris ipsius ponderosa mole compulsa per terrae meatus, uti e meatibus ipsis scatentia uidemus ad mare cursum dirigere: minus hic mirandum est, quam alibi. Quia nullibi adhuc legimus duo maria huiusmodi terram ullam tam angusto limite, si uera ferunt incolae, circumserpere. Magnum quippe est a dextro latere oceanum, in quem soluerit a sinistro, alium unde nascitur forte non cedentē, quia putant Indico mixtum, habere cubitantes. Tanta ergo mole grauata (si ualet sententia) tellus ista nimirum cogitur tot aquarum uoratus deglutire, deglutitos per patulos gurgites emittere. Sed si e mari sorbere humores terrā negauerimus, fontesque gigni omnes ex aëris cōuersione in aquā intra montium cauernas stillantem, assentimur, uti plerique autumant, auctoritati magis eorum qui talibus innituntur rationibus caput flectemus, quam quod intellectus noster sit eius sententiae capax. Conuerti in aquam absorptū, in cauernis montium aliquibus aërem, non quiperecuso: uidi namque ego ipse in Hispania e pluribus antris guttatim imbres decidere perpetuos: & inde collectas aquas per collium latera riuos demittere, quibus plantata in cliuis uincta oliuetaque ac fruteta omnis generis rigabantur. Sed uno in loco praesertim, testes habeo illustrissimum Ludouicum Aragonium Cardinalem tunc Sanctitatis obseruantissimum, & Antistites duos Italos, episcopum unū Bouiensem Siluium Pandonā nomine: archiepiscopū alterum, cuius

Inaudita fluminis magnitudo

Philosophicae de aquarū generatione rationes

A cuius neque nomen proprium recolo, neque titulum didici. Granatae namque nuper e Maurorum potestate erepta agebamus: & nos omnes oblectandi animi gratia ad quosdam amcenos tumultos duxit, per quos suauis murmure riuus irrigas defluebat. Interea loci dum illustrissimus noster Ludouicus salientes per arbutu stariuo inhaerentia, uolucres sagittis insectatur, ego & antistes uterque clium ascendere statuiimus, ut unde riuus oriretur, intelligeremus: eramus namque cacumini montium illorum proximi. Succincti ergo riuus uestigia sequentes, antrum reperimus eiusmodi perpetuo imbre uberrimum: ex cuius aqua per frequētes guttas cadente in receptaculum in subiacentibus saxis manu cauatum riuus efficitur. Licet uulgo conspiceret & aliud rorans antrum in hoc celebri oppido Valladolido, ubi nunc agimus, in oppidani egregij uiriuiriperti, cognomine Licenciati de Villena, ab oppidi moenibus minus stadio distante, uiridario. Fateor igitur ex antrorum roratu per conuersionem aëris, inter pendentium rupium cauernulas absorpti, posse fontes alicubi generari. Sed naturam arbitror de tanta illuue aquarum hac industria tenui generanda minime fuisse sollicitam. Consonant ergo rationes duae ingenio meo: frequentiu pluuiarū casus: altera, ob perpetuum ibi uer uel autumnū: quia sunt ita propinqua aequinoctiali circulo terrarū illae, ut uulgus non aperte dignoscat diei ac noctis discrimen toto anno: suntque haec duo tempora gignendis pluuijs aptiora, quam grauis hyems aut aestas feruida. Altera prioris effectiua est huiusmodi: si porosum esse mare, perque poros eius, austris illos aperientibus, uapores quibus aquosae nubes generentur, eleuari assentimur, terram hanc oportet crebrioribus pluuijs madefieri, quam terrā aliam, si sit, uti aiunt, angusta, duosque teneat immensa maria, quae illam ita proxime sepiant, collateralia. Vt cumque sit, beatissime pater, nequeo tot uiris eas terras frequentantibus non credere: cogorque illa, licet pleraque uideantur non uerisimilia, referre. Propterea per haec argumenta fuit consiliū discurre, ne uiri doctrina celebres hinc, illinc quaerendarū occasionum in aliena scripta studiosi, nos ita habetes esse dijudicent, ut nulla ratione media fidem facile praestemus emergenti cuique narrationi. De impetu tamen illo dulcedum aquarum, qui obiectus pelago facit ostium adeo ingens, uti supra diximus, aquas existimo cadentium multorum esse fluuiorum coactas, quae lacum ingentem efficiant: non autem fluuiū unum ut ipsi aiunt. Sed quia sint montes ardui, tantam esse puto uim declinantium aquarum, ut impulsu stagnantium ea fiat conflictatio, & ne salae aquae ingrediantur in sinum resistant. Surgent & forte alij, qui me tantopere fuisse admiratum mirabuntur, & subfannabunt dicentes: En quid pro miraculo hic recitat magna inesse flumina regionibus illis: Nonne Italia suum creat Eridanum, fluuiorum regem ab autoribus egregijs appellatū? Nonne & regiones aliae sua ingentia producant: uti de Tanai Gangeque legimus, atque Istri fluentis, quae uincere mare ita produntur, ut dulces haustus in x. l. millia passuum liceat colligere. His satisfactum iri uelim hac ratione. Padus alpinos aggeres, Gallias & Germanias Panoniasque secernentes ab Italia, sibi habet a tergo magna mole succofos, longoque tractu Ticinum, & innumera alia bibens flumina, tendit in Adriaticū. Idem de ceteris. Flumina uero haec plenioribus alueis e proximo, uti ex regulorum dictis nostri referunt, lapsa cadunt in oceanum. Sunt tamen qui amplissimam esse alibi, licet hic angusta sit, arbitrentur terram. Succurrit & alia causa, quam licet habeam pro inualida, scribere tamen eam statuo. Longitudo forsan terrae ab oriente protenta per immensum in occidentē, si angusta est, ad iumentū erit. Quia sicut legimus Alpheum ab Elide in Siculam Aretusam per meatus subter marinos occultos scatere: ita & posse montes illos productas adeo cauernas habere, ut longissime distantibus terrarum cauernis respondeant: augeanturque passim aquae, uenientes aëris illa transmutatione, quam diximus. Capiant & qui sano peccatore aliena interpretantur, & qui subfannationibus inuigilant, rem uti malint.

C In hac re nescio quid ultra referam impraesentiarum, quando aliter rem esse reperimus, cāde uerū profitebimur. Quandoquidē de terrae huius latitudine tot tantaq; differuimus: de longitudine formaq; ipsius iam tandē sermo refurgat.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. OCEANAE DECADIS

secundae, Crediti continentis liber decimus.

S T in mare protenta terra illa, non secus ac Italia: licet non humano cruri haec, ut illa similis. Sed pigmeolum giganti comparo. Est namq; pars ea quam a dicta cuspide orientali, quae uergit ad Atlantē, Castellani percurrerunt (sine nōdum reperto ad occidentē) Italia longior octuplo amplius. Qua ratione fretus, octuplū hoc ausum promere, uult tua sanctitas intelligere. Ex quo parēre statui postulantibus, ut sanctitatis tuae nomine ista redigerem in Latium sermonem, ego non Latius, curauit ne quid prodeat nō rite exploratū. Burgensem antistitē huius nauigationis cōfugium, de quo supra lata mentio, adiui. Includi uno cubiculo, multos harum rerum indices habuimus ad manus: solidam uniuersi cum his inuentis sphaeram & membranas, quas nauae chartas uocant nauigatorias, plures: quarum una a Portugalensibus depicta erat, in qua manum dicitur imposuisse Americus Vesputius Florentinus, uir in hac arte peritus: qui ad antarcticum & ipse, auspicijs & stipendio Portugalensium, ultra lineam aequinoctialem plures gradus ad nauigauit. In hoc indice latiore esse primam huius terre frontem reperimus, quam **D** reguli Vrabenses nostris persualerint de suis montibus. Alteri Colonus uiuens cum ea perlustraret loca dedit initiū: cui & frater eius Bartholomaeus Colonus Hispaniolę Adelantatus iudiciū suum addidit: peragravit namq; & ipse ea littora. Præterea castellanorum omnium quotquot sibi sentire, quid sit metiri terras et littora persuadent, suam quisq; nauigatoriam depinxit membranam. Ex omnibus cōmendatores seruant, quos Ioannes ille de la Cosa Fogedę comes, quem a Caramairensibus apud Carthaginis portum peremptum diximus, addiderat: & gubernator alius nauium, nomine Andreas Morales, cum ob maiorem earū rerum experientiam (familiares enim notosq; habebant ambo tractus illos, nō minus iam ac suae domus cubicula) tum etiam quia cosmographiae naualis peritiores haberentur quam ceteri. Omnibus igitur indicibus allatis, in quorum singulis iacebat linea, quae hispano more nō millia passuum, sed lequas designabat: circinos afferri iubemus, & hoc ordine coepimus littora metiri. A cuspide siue fronte illa, quam diximus Portugalensium includi linea, per eas insularum quas uocant de Cabouer de paralellos deducta, sed lequas centū ulterius ad occidentem, quam & ipsi ultro citroq; iam explorarūt, reperimus ad Maragnoni fluminis ostium lequas trecentum. Inde ad Os usq; Draconis lequas septingentas, in nōnullis paulō minus, neq; enim penitus conueniunt. Volunt lequam Hispani millia passuum quatuor continere mari praesertim, terra uero tria. Ex Ore Draconis ad Cuchibacoę protentā in mare cuspidem, qua superata in laeuam sinus efficitur, lequas trecentum dimensi sumus in uno, in alijs circiter. Ex Cuchibacoę illo promontorio cuspidali ad Caramairensē regionē, ubi portus est Carthaginis, circiter centum septuaginta. Ex Caramairia ad insulam Fortem quinquaginta. Inde ad Vrabę fauces, intra quas uicus est sanctae Mariae Antiquae, ubi sedes posita est, quinque tantum & triginta. Ex Vrabensi Dariene ad Beraguensem fluuium, ubi fixurus erat pedem Nicuesa, nisi aliter apud superos statum reperisset, centū triginta interesse dimensi sumus. Ex Beragua ad eum fluuium, quem diximus sancti Matthaei appellatum a Colono, in quo Nicuesa carauela

A carauela amissa pererrauit omnium hominum calamitosissimus, lequas in indicibus centum quadraginta tantū reperimus: multo tamen plures in hoc tractu a sancto Matthaeo, multi ē redeuntibus mihi retulerūt: in quo & locant diuersa flumina, puta Aburema cum praefacete insula nomine Scutum Cateba, cuius regulus Facies combusta est appellatus: aliud Zobraba, Vrida post illud, Durabaq; auriferum: & portus etiā egregios, inter quos Cerabaroum & Hiebram incolarū appellatione. Si rite dinumeraueris, beatissime pater, lequas inuenies in hoc calculo quinq; & uiginti post quingentas a mille: quae amplectuntur millia septingenta supra quinq; millia a cuspide ad sancti Matthaei, quem perditorum uocant sinū. Sed non sinit opus. Astur Ouetenis auito genere quidam, nomine Ioannes Dias de Solis, qui se Nebrissae, quae doctos aedit uiros, natum inquit, ab eo fluuiō ad occidentem tendens lequas & ipse percurrit nō paucas. Sed litus illud medium ad septentrionem curuatur. Propietera nō examulsum locatum inter dimensa: putamus tamen colligere diametro lequas trecentum circiter. Quanta ergo, beatissime pater, sit terrae illius quae tuo throno subiicienda est, longitudo, ex dictis colligito: de latitudine forte aliter aliquando sentiemus. De polarium nunc graduū uarietate pauca referamus. Terra haec licet ab oriente protenta sit in occidentem, retorta tamen est, & ad meridiem sua cuspide tantum incuruatur, ut polum arcticū amittat, aequinoctialemq; superet lineam ad antarcticum septem gradus. Sed Portugallensium est eius cuspidis iurisdictio, ut iam diximus. Cuspide relicta, Pariam uersus, arcticus reuiscitur polus: & quo magis ad occidentem regio uergit, eo magis polus eleuatur. Habēt ergo Castellani uariam graduū eleuationem, donec ad Darienem statutam earū terrarum secundam primariam ueniant. Beraguensis namq; derelicta est, ubi eleuatum gradus octo reperiunt polum. Sed inde tantum terra incuruatur ad septentrionem, ut quasi Herculei freti gradus aequet, si praecipue terras dimetiamur quasdam ad latitudinem Hispaniolae septentrionale ab iisdem repertas. Inter quas ad lequas ab Hispaniola quinq; ac xx supra trecentum unā esse insulam fabulantur, qui eam explorarunt ad intima, nomine Bosuca, alias Agnaneo, fonte perenni adeo nobilem, ut eius fontis aqua epota senes reuiuenscant. Nec arbitretur beatitudo tua hoc dictum locose aut leuiter: ita serio rem hanc per curiam uniuersam ausi sunt spargere, ut populus omnis, & ex ijs quos uirtus aut fortuna secernit a populo, non pauci rem esse ueram arbitrentur. Ego uero si quid sentiam interrogaues: naturae rerum genitrici non me tantum tribuere respondebo, sibiq; seruasse deum hanc praerogatiuam pro non minus propria, quam scrutari corda hominum, aut priuationi dare accessum ad habitū, existimo: Nisi Colchia forte fabula de renouato Esone, Erythrae Sibyllae fuisse folia crediderimus. Haec de longitudine latitudineq; ac motibus abruptis, & eorum specubus aquosis, deq; uarijs terrae illius gradibus: & quidem satis. Sed minime praetereūda puto quae miseris inter generales calamitates acciderunt. Horrebant puero mihi uiscera, cruciabarq; praefacete de Achemenide Vergiliano inter Cyclopū littora ab Ulyssē relicto, quod haccis lapidosissq; cornis ab Ulyssis transitu ad Aenae aduentum dies non multos fuisse depastum Vergilius recenseret. Baccas lapidosaq; corna pro delicatis epulis infelices habuissent Hispani, qui Nicuesam secuti Beraguam habitandam elegerāt. Quid de asini capite magno empto opus est magnificare rem? Quid de huiusmodi multis, quae obsessos pati oportet: Postquam Nicuesa cōsiliū cepit de Beragua deferenda ob terrae squallorem & sterilitatem, Portum Bellum, & dehinc promontoriū Marmoris appellati littora tentauit, an ibi fortunatius quiret insidere. Oppressit socios eius egestas tanta, ut neq; a scabiosis canibus, quos uenatus, & tutelae causa secum habebant (in certaminibus namque cum nudis incolis canum opera plurimum utebantur) neque aliquando a peremptis incolis abstinerunt. Non enim ibi fru-

*ames militum
incōparabilis.*

Efficientes arbores, aut uolucres, quas Darienem alere diximus, procreari, ac proinde terram minime frequentem habitatoribus, reperiebant. Conuenerunt & socijs quidam de cane macerrimo emendo, qui tam ferè & ipse deficiebat ob esuriem: multos praebeant canis domino auri pesos, id est, aureos castellanos: canem excoriant comedendum: scabiosam canis pellem capitis ossibus appensis inter dumeta proxima proiecerunt: postridie pedes quidam & socijs in abiectam pellem incidit uermibus iam refertam ac semisecretam, domum asportauit. Excussis uermibus pellem in ollam coquendam coniecit, coctam edit. Ad coctam pellis ius multi cum suis paropsidibus, singulos castellanos aureos pro singulis iuris paropsidibus offerentes, accurrebant. Bufones alius duos reperit, coctos aegrotus quidam à bufonum domino emit comedendos: propter illis duas fertur lineas auro intexto subuculas, quae ualorè aequabant castellanorū sex, praeuissse. In campum pestri uia quadam mortuum repererunt plerique incolam à socijs interfectum, & iam putridum: dimembrarunt secretò: siue assis siue elixis carnibus illis tanquam pauonis esca famem tunc pepulerunt. Saburra, inquiunt, contentum palustri per aliquot dies & socijs alium, qui noctu à sociorum cuneo secedens piscatum inter palustres uluas diuerterat, donec serpentem iam semimortuum uiam ad socios reperit. Hæc & huiusmodi multa perpeffi infelices Beraguenses, ex numero militum septingentorum septuaginta amplius, ad uix quadragenarium reducti, Darienenses & ipsi effecti sunt: ab incolis perempti pauci, fame ceteri consumpti animas euomere anhelantes: aperiendo uiam ad nouas terras posteris pacandas suo sanguine. Ad cōuiuia ergo posthac nuptialia ceteri, si quæ hi passi sunt pen sitauerimus, per tuta nouaque itinera, ad tutas nouasque terras, in quibus & habitatores & fata iam reperirent, proficiscuntur. Quò autè Petrus Arias ductor cum regia classe sit appulsus, ad hanc usque horam nō intelligimus. Quæ successerint, si hoc sanctitati tuæ gratum fore cognouero, uigilantius explorabo. Ex catholici regis curia, pridie nonas Decembris. Anno à Christi natali, M D XIII.

PETRI MARTYRIS

ANGLI MEDIOLAN. PROTONOT. APOST.

regijque consiliarij, ad Leonem decimum pontificem maximum, de orbe nouo tertiæ decadis liber primus.

LA VSE RAM orbi nouo portas, beatissime pater, satisque me per illius oras uagatum arbitrabar, quādo nouæ literæ allatæ, patefacere illas iterum, & repositū sumere calamum coegerunt. A Valscho Nunnez, quem eiectionis Nicuesa duce & Anciso prætor ex Dariene, principatum sibi, manu promptorum audacia fretum, usurpasse memorauimus: à socijs etiā plerisque literas habemus, suo militari stilo compactas, quibus didicimus eum superasse montes illos oceanum nobis notū ab altero australi æquore adhuc latente dirimētes. Est eius epistola Capreeni de Seiano grandior. Sed ea tantū ab illa ceterisque excerptimus, quæ memoratu esse digna duximus. Catholici regis animum sibi Valschus non modo iratum reconciliauit, uerum etiā gratiosum effecit. Donatus est à rege Valschus, donati & plerique alij præstantibus & honoratis priuilegijs pro talibus ausis. Attentas nobis aures tua sanctitas præbeat: & quæ illis passim in re tãta euenerint, serena fronte & gaudenti pectore suscipiat: quandoquidem non centurias solum & legiones, sed innumeras hominum, natio hæc Hispana per uarios labores & multa uitæ discrimina, tuo sacro throno subdendas, domat myriades. Valschus Nunnez (siue impatiens oculi, quia nescit stare loco fortis animus, siue ne rem tantam surriperet

A surriperet alter ueritus: putat namque multi Valschum de Petri Ariæ præfectura intellexisse: siue utraq; motum causa, & quod iratum regem ex antea actis sentiret) aggredi prouinciam ipse cum paucis constituit, quam à Comogri reguli filio etiam mille armatis fore difficilem audiuerat. Accitis ergo Dariennensibus ueteribus aliquot, & pluribus ex ijs qui ab Hispaniola recentes uenerant, uberius auri copie fama compulsi, ceterum nonaginta armatorum manum comparauit. In calēdis Septembris anni superioris M D XIII, facturus iter mari dumliceret, ex Dariene cum uno bergantino, & monoxylis, id est uniligneis, prouincialibus decem cymbis, discessit. Caretæ littoralis reguli Coibensis amici terram primū capite relicto ibi nauigijs, ut coeptis deus faueat supplex petit: & unā carpit iter terra mōtes uersus. In Ponchæ reguli ditionem primum incidit. Ponchæ, uti aliās ipso adeunte fecerat, aufugit. Per nuncios ducibus Coibensibus Caretanis Ponchæ tutelam ab omni hostium iniuria, & amicitiam fide præbita multaque beneficia pollicetur. Promissis ergo & blanditijs tam nostrorum quàm Caretanorum emollitus Ponchæ uenit ad nostros: libes gaudensque Ponchæ fœdus suscepit. Ne ultra uereatur Valschus Ponchæ suadet. Dant dexteræ, & sese inuicem complectuntur, mutuisque se muneribus afficiunt. Auro Ponchæ, sed modico, centum puta & decem aureis ponderibus, quæ singula castellanū æquant nummū: fuerat namque spoliatus anno superiore, uti supra retulimus. Valschus ut dono donum pensaret, Ponchæ rebus nostris uitreis, scilicet calculorum seris ad colli & brachiorum gestamen, speculisque ac tintinnabulis orichalceis, & huiusmodi mercibus institoris, donauit. Has indigenæ magnificiunt, quia id ubique preciosa re illoco habetur quod est peregrinum. Securibus etiā ferreis ad arbores scindendas paucis Ponchæ ditauit: nil namque maioris faciunt, quod ferro & metallis omnibus careant, auro excepto: & secare ligni genus ullū, ad construendas domos præcipue canoasque cauandas, sine ferreis instrumentis difficilimum sit: fluuiatibus quippe lapidibus quibusdā præacutis lignariā omnem exercent fabricinam. Ponchæ igitur deuincio, ut à tergo tuta relinqueret omnia Valschus, ad montana ducit agmen, datis à Ponchæ ducibus & calonibus, qui uiarum angustias sternendo præeant: per saltus namque inuios & ferarū latebras atque anfractus montium penetrandum erat. Pauca quippe raraque sunt inter eos commercia: quia paucis nudi homines, & pecuniæ expertes, indigent: & si qua exercēt, è proximo agunt, auri ad ornatum & supellectilium ad utilitatem permutacione. Propterea haudquaquam trita sunt inter eos ex minime frequentibus concursationibus itinera. Notas, tamen occultas, obseruant semitas eorum exploratores, quarum ductu se per insidias & nocturna latrocinia infestant alterne trucidantes ac in seruitutem se uicibus redigentes. Ponchensium igitur & carpentariorum nostrorum opera & montes superauit horridos, & per obuia ingentia flumina plura structis pontibus, aut sublicium trabium congerie connexa, duxit incolumem cateruam. Hic eorum multa prætereo, quæ tum ex rerum penuria, tum ex immenso labore passi sunt, ne sim minuta recedendo molestus. Sed quæ cum regulis ex itinere acta sunt, prætermittenda minime duco. Priusquam alta montium cacumina pertingeret, regionem ingressus nomine Quarequam, regulum eodem nomine nuncupatū obuuium habuit, armatum eorum more, arcibus puta & sagittis, machanisque, id est ensibus amplis, ligneis, oblongis, utraq; manu agitandis, & sudibus præuistis, missilibus etiam, quæ certissima iaculantur. Is superbe nostros & hostiliter excepit, cum ingenti diuoniarum multitudine transitum prohibebatur: quò irent, quidque peterent interrogans: retrocedant uultu toruo per internuncios commonescit, ni uelint ad unum trucidari. Hæc dicēs prodit in apertum uestitus ipse ac palatini, ceteri nudi: & nostros impetire retrocedere recusantes. Breuibus actum est, sclopetarum sclopos: quibus auditis, nostros secū habere fulmina & tonitrua arbitrati sunt,

canum usus
in praelio.

C & scorpionum sagittas nō diu sustinuerunt. Terga igitur uertunt fugientes. Ves-
luti per macella lanij bouinas arietinasq; secant in frustra carnes, ita huic nates,
illi femur, alteri humeros uno ictu nostri scindebant: ueluti animalia bruta, pe-
rierunt ex eis una cum regulo sexcenti homines. Huius reguli domū reperit Va-
schus nefanda infectā uenere. Fœmineo amictu reguli fratrem, pluresq; alios
comptos, & uicinorum testimonio pathicos, offendit. Iussit à canibus circiter
quadraginta lacerari. Canum opera nostri utuntur in praelijs contra nudas eas
gentes: ad quas rabidi insiliunt, haud secus ac in feros apros aut fugaces ceruost:
nec minus fidos Hispani suos reperiunt in periculis subeundis, q̃ Colophonij
uel Castabaleses, qui ad bella gerenda canum cohortes instituebant, ita quod
primam aciem in praelio canes seruarent, nec unquam detrectarent pugnam.
Audita nostrorum in obscœnum id genus hominum seueritate, tanquam ad
Herculem populi confluebant: quoscunq; morbidos ea peste sentirent trahen-
tes, ut è medio tollerentur, expuendo in illos inelamitabant: in palatinos quip-
pe, in populum haudquaquam contagio fluxerat. In cœlum oculos manusq;
tendentes, deum insinuabant esse tanto sceleri iratum: inde miti fulgura, toni-
truaq; crebris nancq; fulguribus uexantur, & aquarum frequētes alluuiēs, quæ
fata omnia raptent, famemq; & morbos inde prouenire, conquirebantur: licet
nil aliud pro deo colāt præterquam Solem. Hunc præstare, hunc tollere solum
existimant. Dociles tamen sunt: ad nostros ritus facile trahentur, si doctores eos
adierint. Nil tetricum, nil prolatu durum in eorum lingua esse, qui latinis pos-
sint literis, ut de Hispaniolis aliquando diximus, eorum uniuersa uocabula scri-
bi & proferri, cognouerunt. Bellicosa gens est hæc, & quæ finitimis molesta fuit
hactenus. Sed prouincia non auro aut agrorum ubertate fortunatur: montana
est ac sterilis, & ob squallorem mōtium algens. Propterea uestiuntur ibi qui ue-
stes assequuntur palatini: cætera turba naturæ beneficio contenta uiuit. Man-
cipia ibi nigra repperunt, ex regione distante à Quarēqua dierum spacio tantū
diuorū, quæ solos gignit Nigritas, & eos feroces atque admodum truces. Ex
Aethiopia putāt traieciisse quondā latrocinij causa Nigritas, inq; illis montibus
naufragatos fixisse pedem. Cum his nigris odia exercēt intestina Quarēquant,
& sese seruitio addicunt uicissim aut trucidant. In Quarēqua relictis pluribus è
socijs, qui nondum assueti laboribus, & esurie tantæ, deciderāt in ualetudines,
duces capit è Quarēquantis, ad uertices mōtium tendens. Ex Ponchæ regia sex
brevium dierum spaciū ad alterius æquoris prospectū iacet medium: id ne-
quuluit minore quā quinq; & uiginti, uarijs implicitus casibus & summa rerū
egestate, perficere. Septimo tandē calend. Octobris monstrata per Quarēqua
nos celsa culmina, è quibus optatum mare aliud despici poterat, protentis ocu-
lis intuetur. Sistere agmen iubet: præit ipse solus, & uerticem primus occupat.
In terram prouolutus, & genibus flexis manibusq; in cœlum erectis austrum
salutat: & gratias immensas scribit se deo cœlitibusq; omnibus persoluisse, qui
tantæ rei palmam sibi homini non magno ingenio pollenti, nō perito, non opti-
mati, asseruauerint. Sacris orationibus suo militari more peractis, commilitones
dextra innuens uocat, desideratum pelagus ostendit. Repetitò poplitibus desle-
xis orat superos, atq; in primis deiparam uirginem, ut faulste feliciterq; cœptis fa-
ueant: & lustrare quas sub pedibus uideant terras, liceat: itidem & socij omnes
sublati præ lætitiæ uocibus faciunt: Hannibale Italiam & alpina promontoria
militibus ostendente ferocior. Ingentes opes socijs pollicetur: Ecce desideratum
pelagus, ecce õ tot laborum socij cōmilitiones, de quo nobis tot tantaq; Como-
gri filius, & indigenæ reliqui prædicarūt. His dictis, in possessionis signum, pro-
aris saxorum congerit tumulos. A dextra læuaq; ne posteritas arguat eos men-
dacij, declinans è uertice montium, inscribebat passim arboribus, scisso cortice,
Castellæ regis nomen: & saxeas erigebat ubique strues, donec ad reguli a-
stralis

A stralis regiam uentum est, qui Chiapes dicebatur. Arma capit Chiapes, proficit
cum ingenti multitudine mirabundus, prohibiturus non modo transitum,
sed & accessum. Instruunt acies nostri, licet numero pauci: ruunt in aduersos,
Scelopetris primum & molossorum, quos Alanos uulgi uocat, cohorte Chia-
pem salutant. Audito montium reboatu ex emissis globulis, & puluereo uiso
flammas euomēte fumo, sulphureoq; odore naribus percepto (ad hostes nancq;
uentus flabat) seipsos profligant: perterriti fulgura in se projici arbitantes ster-
nebantur. Ita solo iacentes, aut uersos in fugam, nostri adoruntur: agmine ta-
men composito & seruatis ordinibus primum, dehinc soluti assequuntur mul-
tos, trucidant paucos, capiunt plures. Statuerant nancq; amice agere, pacatoq;
terras explorare illas. Chiapæ igitur occupato atrio, soluit è captis in fuga ple-
rosq; qui Chiapem quaerit, & hortentur, ueniat: ex reditu pacem, benefi-
centiam, & amorem polliceantur. Si detrectauerit, sibi suisq; imminere exitium
& regni excidium, enuncient. Quò apertius ista Chiapæ patefiant, ex Quare-
quantis, qui nostris uitæ duces erant, comites dat Chiapæis quosdam. Ita & per
Quarequantos, qui à se & suo regulo cōiecturas Chiapæ præposuerunt: & per
suos Chiapes persuasus, datæ fidei se credit. E latebris prodiens redit ad nostros.
Datis acceptisq; utrinque dexteris amicitiam ineunt, & fœderibus se inuicem
astringunt: muneribus etiam mutuis se deuinciunt. Quadringentos auri cæ-
lati pesos (diximus ducatum id pondus ferè triente superare) Vasho Chiapes
donat. Vt de merito Vashus bene mereatur, rebus nostris Chiapen munit.
Ita contenti utrique, dies aliquot unā commorati sunt, donec relicti à tergo in
Quarēqua socij aduentarent. Quibus actis, gratis munusculis donatos dimittit
Quarequantos: & Chiapæis ipsoq; Chiapæ ducibus, quarto à montium uer-
ticibus die ad littus optatum læti procurrunt. Testibus & scribis regijs astanti-
bus mare illud uniuersum & adiacentes mari terras omnes imperio addicunt.

B Castellano. Apud Chiapen sociorum partem reliquit, quo liberius explorare
quirit uniuersa. Nouem capit è Chiapæis monoxylis, quæ ipsi Culchas uocant;
& Chiapæ duce fluuium traicit ingentem cum uiris octoginta è suis, ad alteri-
us reguli ditionem, nomine Coqueram. Is resistere primo ac reijcere nostros ar-
mis certauit, isdem auspicijs quibus & cæteri. Cogitata perfecit Coqueram. Vin-
citur & ipse fugaturq;. Chiapæorum Coqueram suauis regressus est: hi nanque
functi oratorio munere pro Vasho, quā inuicti nostri sint, quā mites in sup-
plices, quā truces & seueri in renitentes, enunciant Coqueram. Ex nostrorum
amicitia, sui reguli & aliorum exemplo, tutelam, patrocinium, & animi tran-
quillitatem pollicentur. Ex iniuria & detrectatu, excidium & interniciem mi-
nantur. Lætus ergo talibus nuncijs redijt Coqueram: sexcentum quinquaginta
cælati auri pesos donat nostris. Contra Vashus donis dona pensat nostrati-
bus: uti apud Poncham diximus. Coqueram pacato, redeunt ad Chiapæ regiam.
Inde commilitonibus reuissis, ubi paulum quieuit, explorare uicinum statuit si-
num ingentem: quem ab ultimo ipsius in terram receptu ad patrias ab æquore
faucium porrecturas sexaginta miliarium spacio constare aiunt. Sinui sancto
Michaeli nomen indidit, quem aiunt habitatis insulis & squalidis rupibus esse
frequentem. E naualibus ergo Chiapæ nouem capit easdem culchas, quibus
fluuium tranauerat, & cum socijs incolumibus octoginta conscendit, Chiapæ
dissuadente roganteq; ne ullo pacto sinum tentare illo anni tempore uelit. Esse
tribus anni mensibus adeo procellosum significat, ut nullo modo sit ibi mare
tractabile. Ante ipsius oculos uoratas fuisse culchas plures à rabidis uorticibus
prædicat. Vashus tamen impatiens ocij, fore sibi fautores deum & superos
omnes in tali negotio prædicat, rem esse quæ deum tangat, in qua Christiana
religio uires proderet, & hauriendi sunt thesauri, quibus neruis bella geri que-
ant in hostes fidei. Pulpitarij gerit uicem oratoris, & socijs persuasus classulam

Chiapam conscendit. Chiapes uero ne de ipsius fide Valschus dubitaret, quacumque proficiscatur se praestitum futurum comitem enuntiasset, nullo pacto instat, ut se relicto, Valschus e sua regia pedem moueat. Vbi primum a litore culchas in altum detruserunt, tanta illos undarum conflictatio adorta est, ut quae se uerterent, aut ubi consisterent, consilium deesset. Versi alterne in facies quique socios pauidos & perterritos inspectabat: sed praecipue Chiapem & suos, importuni maris illius peritos, res macerabat, qui multa huiusmodi pericula summersionesque uiderat in uicinis: elapsi tamen culchis alligatis in proximam se recipiunt insulam. Ibi pernoctando fluxus inclusit, & fere totam cooperuit. Atunt id australe pelagus aestuans adeo tumescere, ut multae in eo tunc lateant magnae rupes, quae demum refluyente uidentur emergere. Contra, septentrionale qui inhabitant omnes, uno ore uix cubito prodire a litore asseuerant. Fastentur & iidem qui Hispaniolam & reliquas incolunt conterminas insulas. Desiccato igitur a reflexu litore ad culchas stupidi redeunt: obrutas omnes & arena repletas repperunt, ex illis quaslatas nonnullas, & hiscentes rimis, licet uniligneas, ac ruptis rudibus semideperditas. Cingulis & arborum corticibus & tenacibus quibusdam marinis herbis laceratas relarciunt, herbisque stipant ad necessitatem. Regrediuntur ergo naufragis similes & fame penes consumpti, quia nil penitus eis ad uescendum tempestas reliquerat. Horrendos audiri mugitus aequoris toto anno quando fluit aut refluit inter eas insulas indigenae praedicant: sed praecipue tribus illis mensibus a Chiape nominatis: quos Octobrem, Nouembrem & Decembrem esse ex illius sermone collegerunt: praesentem namque lunam & subsequentes duas insinuauit: eratque is mensis October. Refectus paululum uno inutili regulo praetermisso, ad aliud e sinus illius lateribus tendit, cuius regulum Tumaccum a regionis nomine appellat. Is armatus prodit, ut caeteri. Contrahitur & cum Tumacco, uti cum alijs. Vincitur fugaturque, trucidantur obstantes: reliquis ignotum est: intenditur namque pacandis nationibus & amicis tractandis. Vulneratus euasit Tumaccus. Per nuncios Chiapaeos Tumacco suadet ut redeat, nil uereatur. Neque pollicitis neque minis mouetur. Mortem illi & suo generi exterminii locorumque sui regni excidium experuicacia, disserunt. Filium tandem uenire iussit. Hunc Valschus uestitum & muneribus donatum remisit, ut genitorem accersat, & illum de nostrorum natura & fortitudine commonefaciat, hortatur. Hac benignitate in filium motus Tumaccus, in diem tertium ab adductu filij uenit. Nil tunc attulit, sed missis familiaribus, sexcentum quatuordecim auri pesos, & ducentos quadraginta egregios uniones, e minutis autem copiam maiorem, afferri iussit. Uniones nostri admirabantur, licet non rite candidos, quia e conchis illos minime eruunt, nisi prius assis, quo facilius sese ipsae aperiant, & caro inclusa sapidius coquatur: sunt namque edulia regum & obsonia carnes eorum, quas maioris pendunt quam margaritas ipsas. Haec Arbolantius quidam Hispanus Cantaber e Valschi commilitonibus unus, ab eo missus ad regem cum unionibus & conchylibus, retulit. Crede oportet rerum participibus. Tumaccus ergo tanti facere uniones nostros inspectans: familiaribus quibusdam suis qui aderant, ut piscationi se accingant, imperat: dicto parent. Quarto ab inde die regrediuntur: libras octunciales unionum afferunt duodecim. Pars utraque gaudens sese mutuis stringit amplexibus: quod nostros gratis muneribus donauerit, quodque admissus in amicitiam fuerit Tumaccus, se felicem esse arbitrat. Nostri hoc tanto grandium opum argumento se beatos fore, saluam deglutendo, interloquuntur. Rerum omnium Chiapes regulus & testis & comes erat. Latrabatur & ipse, quod suo ductu & nostris satisfactum iri uiderat: & uicino regulo, forte non amico sed potentiori, ostenderet quales sibi uiros haberet amicos. Id suae domus auctoritati conduce re non dubitans: grauibz namque inter se odijs hi nudi reguli, ambitione sola

conchylia unionum, edulia regum.

A eos exagitante, fatigantur. Valschus iactat apud Tumaccum se mira de illius terrae opibus secreta didicisse, quae ad praesens uelle se reticere, inquit: ad aures locutum illi Tumaccum insinuat. Ab utroque tamen regulo esse in eo sinu caeteris grandiore insulam, aiunt, potente uno rege contentam: & qui sedari maris temporibus ad ipsos tranet magna culcharum classe, in praedamque raptet obuia cuncta. Ea insula distat ab hoc litore millia passuum circiter uiginti: apparentque illius promontoria ex continentis elatis collibus. In ea insula conchylia gigni fertur umbellam aequantia magnitudine: a quibus uniones, conchylia corda, eruuntur, faba & interdum olea grandiores: & quos Cleopatra optare potuisset. Licet adeo proxime ad litus insula se applicet, extra sinus fauces tamen eius initium in amplum aequor porrigitur. His intellectis, Valschus isthaec exhilaratur narratione lucratina: & quo propensiores sibi regulos redderet, & archiore uinculo deuinceret, ferocia in tyrannum uerba detorquet, iurgijs & contumelijs iniuriam regulum lacerat. Nulla mora interiecta, traiectionem se ad eum debellandum, prostrandum, trucidandumque iureiurando intonat: & una culchas parari iubet, quibus dictis facta compenset. At reguli Chiapes ac Tumaccus amice illum hortantur & commonefaciunt, ut prouinciam in pacatius differat tempus: nulli esse nauigio ea tempestate (erant enim iam Nouembbris nonae) mare illud peruium: procellosissimum & tempestuosum atque inhospitale penitus esse repetebant. Vera dicere regulos constabat. Horrendo quippe fremitu inter sinuales eas frequentes insulas, rugitus ex conflictationibus crebris exaudiebantur: & e montibus, relictis alueis, flumina saxa secum & magnas arbores trahentia, inaudito strepitu defluebant eo tempore: uentorumque uis atrox furiebat non sine domorum iactura. Austri erant & Euronotumque tractuum illorum, ea tempestate tonitruis & fulguribus associati, perpetui hostes. Sereno tempore noctu frigore urgebantur, die uero molestus illis erat ardor solis. Neque id mirum, cum essent aequinoctio proximi: licet ipsi nullam de polo mentionem faciant. In tali namque regione luna caeterisque frigentes planetae noctu: die uero sol & factionis eius errantia sidera uim suam exercent. Licet aliter uetustas senserit: quae ob solis perpendicularum, desertum relinquebat aequinoctialem circulum: praeter paucos autores, quorum sententiam experimento Portugallenses probant haud dubie. Quotannis quippe ad antarticos hyperboreorum fere antipodes tranant, & commercia cum eis contrahunt. Antipodes dixi, quamuis me non praetereat, non defuisse utros alioquin ingenio singulari & summa doctrina pollentes, coelitisque ex his admixtos nonnullos, qui antipodes negent. Non est cuiquam uni datum omnia scire. Assecuti sunt Portugallenses alterius poli gradum quintum & quinquagesimum amplius: ubi punctum circumeuntes quasdam nubeculas licet intruere, ueluti in lactea uia sparsos fulgores per uniuersum coeli globum intra eius spatij latitudinem. Notabilem stellam huic nostrae similem, quam uulgus polum esse arbitrat, & tramontanam Italum, Hispanum nortem appellat: nullam aiunt illi polo uicinam, quae non cadat in oceanum. Ex axe medio librae, sole cadente nobis, illis ascendit: & uer, quando nobis autumnum: aestatem, quando hyemem ad illos importat. De alienis ab instituto nostro iam satis, nostros repetamus.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLANEN. OCEANAE DECADIS

tertia, liber secundus.

HIAPAE ac Tumacci regulorū consilio differre trāsitum ad insulam placuit in uernum aut aestiuum tempus: quo se futurū nostris comitem Chiapes obtulit. Interea recta regulos habere, & piscaria concharum margaritas gignentium littora, pro prādijs, intellexit Valschus: quas tanquam ē uarijs eripiunt regulorum egregij urinatores, ad id exercitium ā teneris educati: sed quieto tranquilloq; mari litus aestu delerente, quo facilius ad earū stationes submergi queant. Et quo maiores conchae sunt, eo profundius inhabitant; minores uero uti filiae propiores aquae margini: minima autē uti neptes supercilio uiciniores degunt. Ad ima cōchylia staturas uiriles tres, quatuor interdum, descēdunt. Ad filias aut neptes dimidio femore tenus, & breuius aliquando, subnatant: quarum etiā post sedatum ā feris tempestatibus aequor, multitudine in arena ab undis diuulsam proiectamq; in litus reperiūt. Quae in arena legūtur, minutis pollent baccis. Conchyliorum eorum caro esui est, uti nostrarū ostrearum, accommodata: sed laudabilioris esse saporis illa ostrea ferunt. Fames fortē omnium escarum optimum condimentum id fateri nostros monet. An concharum sint corda margaritae, uti placet Aristoteli, an foetus interaneorum, uti Plinio, & ipsorū sint partus: hāreant ne perpetuo scopulis, an gregatim, senioribus ducatum agentibus, pelago uagentur: singulos procreent, an plures uniones singulae testae, semel an iterato: lima radantur fixae, an facile diuellantur, & maturae prodeant sua sponte: molles intra testam, an durae sint margaritae: adhuc nostris est incompertum. Certam propediē spero me rationem consecuturum, quandoquidem prae manibus rem nostrā habeant. Vbi appulsum Petrum Ariam ducem nostrorum sensero, ab eo per literas petam, ut ista diligenti uestiget indagine, mihiq; ad unguem cuncta significet. Scio daturum operam, est namq; mihi amicus. Absconum quippe uidetur, ut de re tāta musitemus, quae promiscue uiros ac foeminas, antiquitatem ac nostra tempora trahit, traxitq; praecipites in immoderatum sui desiderium. Cleopatrae posthac & Asoporū hiatus satiare poterit margaritis Hispania. Neque ultra feracibus Stoidi aut Taprobanae uel oceano Indico Erythreo uel mari assurgatur aut inuidebitur. Ad institutum redeamus. Tentare per suos natatores Valschus Chiapae margaritale praedium statuit. Huic ut morem gereret Chiapes, licet aduerso procellosoq; tempore, triginta iubet ē suis urinatoribus illi arti assuetis properare ad uiuaria. Comites ē suis mittit Valschus sex tantū, qui rem inspecerent ē litore, nec se periculo tempestatis credant. Vnā proficiscuntur. Distabat ab Chiapae regia piscariū ad litus milliaria fortē decem. Fundum tentare ob maris iram minime sunt ausi. E conchis superciliaribus, & ē reiectis ui procellarum ad litus, sex attulerūt sarcinas breui dierum numero. Harum carnibus more belluonum depasti sunt. Baccae uero lente aut exiguo cicere nihilo grandiores, sed nitore candido, quia ē crudis euulsae. Ne mendacij de concharum magnitudine arguātur, ad regem unā cum margaritis, egregiae missae sunt pleraq; testae carnibus exesis. Putamus nullibi terrarum reperiri posse grandiores. Conchylia igitur haec, aurumq; ubique domorum repertum, naturam habere in illis tractibus reconditas arguunt immensas opes: quia haec in digitulo pigmeolo tantum. De gigantea manu (Vraba namque sola est tractata uicina) quid erit, quando uniuersas eius adeo uastae telluris oras penetratq; illius secretiora explorauerint? Contentus & talibus inuentis gaudens Valschus, regredi ad Darienem ad socios, ubi & aurifodinas habent ā uico milliaria fortē decem,

A cem, sed diuersa constituit uia. Dat Chiapae ueniam ne ultra sequatur: seruet se incolumē suadet. Mutuis se amplexibus, ferē obortis Chiapae lachrymis, astringunt, dexterascq; secedentes dant inuicem: ualerudinarios relinquit, cum incolumibus carpit ducibus Chiapae nautis iter. Traducit agmen per fluuium ingentem minime uadosum, ad reguli ditionem nomine Teaocham. Audito nostrorum aduentu, quia mores eorum iam uestigauerat, summopere delectatus est regulus. Prodit obuiam libens: nostros honorate suscipit ac salutat amice: inq; amoris argumentum auri affabre laborati Valscho libras offert octunciales uiginti: praestantes quoque uniones ducentos, licet male nitidos, quia laesos igne. Datis ergo utrinque dextris, Teaochae munere bene pensato, Chiapae dat comiteatum, id rogante regulo Teaocha, ne suo & ipse desiderio obsequendi nostris defraudetur. Teaocha igitur nostris ex ipsius regia discedētibz non modo dat uiā comites, sed & obsequiaria mancipia, quae iumentorum uicem gerant ad comportandum humeris uaticum: quod eundum esset per deserta sylvarum & steriles ac squallidos montes, feris tigribus & leonibus resectos: datq; mancipijs in ducatum regulus chariorem ē filijs. Salitis piscibus & pane patrio ex iucca & maizio confecto, mancipia onerat: filioq; imperat ne ā nostris unquam recedat, aut reuertatur, donec Valscho libeat. Ad regulum, his ducentibus, tendit Valschus, nomine Pacram, tyrānum atrocem, finitimorum regulorum hostem infensum, potentiorē ceteris. Siue conscientia scelerum territus, siue quod imparem se fore intelligeret, aufugit. Magnos aestus se fuisse passum Nouembri mense letalemq; sitim scribit, quia sit ea pars motium aquis male fortunata. Perijissent, nisi ostensum ab incolis in abdito sylvarum secessu fonticulum agiles duo iuuenes ē nostris, aquatū cum cucurbitis & uasis aqualibus quae Teochenenses gestabant, propere adijissent. Ex incolis ausus est nullus ē turba secedere, quod nudos obuiā fera impetāt. In illis praesertim iugis, & fontis illius uicina, ē domibus, inquirunt, se aliquando noctu raptari, nisi diligenter soliteq; uectibus & seris clausis domorum ostijs sibi cauērint. Operae precium erit particularem casum, priusquam ultra progrediamur, recensere. A tigride aiunt infestatum fuisse anno superiore Darienem, iactura nō minore quam ab apro quondam rabido Calydoniam, aut ā leone fero Nemeam. Integro namq; semestri noctem aiunt exactam fuisse nullā indemnem, quin uel iuuenem aut equam, canem aut porcum, intra uici ipsius uias interfecerit. Armenta gregesq; iam assequuntur: imō & minime tutō, referūt, domo exisse quenquam eo tempore: quando praecipue catulos alebat, tunc namque adoriebatur & homines, fame urgente catulorum, si homines prius occurrebant quam brutum animal. Necessitate cogente tandem ars inuenta est, quae tanti sanguinis poenas lueret: exploratis quippe angustijs semitarum quibus ē cauernarum latebris, ad praedam noctu prodire solebat, iter scissum est. Excavatam scrobem cratibus & egesta terra, parte superuacua dispersa, strauerunt. Veniens incautus, mas quidem erat, tigris decidit in foueā, & sudibus acutis in scrobis fundo fixis inhaesit. Rancatu suo uniuersam obtundebat uiciniam, & montes illo stridore reboabant. Saxis ingētibz ē fossae supercilijs in eum sudibus infixum deiectis peremptus est. In mille assulas & mille frustula, fixa dextra, directas hastas & ab alto iaculatas dirumpebat. Semianimis & exanguis formidine replebat intuentes: quid solutus & incolumis fecisset? Ioannes quidam Ledesma Hispalensis Valschiamicus & laborum socius, de tigride illo se comedis se fassus est. Bouina carne nihilo deteriorem esse mihi retulit. Vnde tigridem esse dicant interrogati, qui nunquam tigridem uiderunt: respondent, ā maculis, ā feritate, ā dexteritate, ā signisq; alijs ab autoribus datis tigrim arbitrari. Cum & pardos & pantheras maculatos ex ipsis plerique se uidisse praedicent. Tigridi mare perempto, montes uersis uestigia illius secuti antrum coniugale ipsius domicilium adeunt:

De fera tigride.

C duos, absente genitrice, catulos uberibus adhuc matris indigos auferunt. Mutato consilio, quo grandiusculos effectos in Hispaniam post hæc mitterent, ferreis catenis diligenter in colla compositis, ad maternum antrum paruulos reportant lactandos. Post paucos inde dies regressi ad speluncam, catenis nil suo loco mutatis, uacuum reperere speluncam. Putant à matre in frustra præ rabie dilaceratos, ablatosque ne quisquam eis frueretur. Asseuerant nanque solui è catenis nullo pacto potuisse uiuos. Pellis perempti tigridis ad Hispaniolam, siccis herbis & culmo farcta, missa est ad Admirantem & primores, à quibus hæ nouæ terræ leges & auxilia expectant. Et qui à tigride incommoda passi sunt, & qui pellem eius tractarunt, hæc mihi differuerunt. Quæ dant accipimus. Ad Pacram à quo sumus digressi, redeundum est. Desertos Pacræ boios, id est domos, ingressus Vachus, Pacram nititur attrahere. Per legatos eadem Pacræ significat, quæ cæteris significata memorauimus. Diu Pacra renuit. Detrectati minæ superaduntur. Venit tandem tribus regulis comitatus. Deformem adeo sordidumque scribit Vachus ac foedum esse Pacram, ut turpius quisquam se uidisse unquam fateatur. Humanam tantum illi formam tribuisse naturam, inquit, de cætero brutum animal agreste, monstrum. Mores, inquit, habitudini ac lineamentis pares. Quatuor uicinarum regulorum ui raptis filiabus, abutebatur libidine detestanda. De obscenis Pacræ moribus, de quibus iniurijs alteriusmodi multa per finitimos regulos coram Vacho, uti coram iudice prætorio uel Hercule ultore, iactata sunt: ut de Pacra supplicium sumeretur, efflagitabant. Belluam immanem cum regulis ipsis tribus Pacræ dicto parantibus, iisdemque morbis laborantibus, in beluatorum canum fauces coniecit, illorumque lacerata cadauera cremari iussit. De canibus cum quibus prælia ineunt, mira referuntur. Ad indigenas armatos haud secus irruunt præcipientes, ac in fugaces ceruos aut feros apros, si digito monstrentur. Accidit interdum non ensibus, aut sagittis uel telis alijs opus fuisse ad profigandos hostes obuios: data quippe tessera canibus solutis præuentibus agmen, toruo molossorum aspectu atque insueto latratu perterriti hæsitantes, pugnas ordinesque stupidi prodigioso inuento deserunt. Aliter tamen accidit quando cum Caramaitensibus & Caribibus manus conferuntur: ferociiores nanque bellisque gerendis aptiores sunt. In ruentes canes citius fulgure ictu uenenatas destinant sagittas, & multos perimunt. Horum uero montium incolæ non sagittis bella gerunt; maccanis tantum, id est ensibus ligneis, latis, oblongis, & missilibus; hastisque præuistis, agunt in hostes. A uiuente Pacra ubinam aurum familiares eius colligerent, nullis unquam blanditijs aut minis uel tormentis potuit extorqueri. Unde autem illud haberet interrogatus (ex eius quippe gazophilacio libras auri triginta fuerant assecuti) respondit: mortuos esse familiares, qui parentum suorum tempore aurum è montibus illis colligerent: nil fuisse sibi curæ ex quo excessit à pubertate de auro queritando. Diuelli ab hoc proposito instituto nunquam potuit. Ex hac in Pacram seueritate, finitimorum sibi regulorum animos conciliauit Vachus. Hinc exortum est, ut uocatos ad se ualetudinarios, quos à tergo relictos diximus, regulus qui medius erat itinere recto, nomine Bononiama, transeuntes benigne suscepit, & libras auri puri cælati uiginti dedit, esuique apta præbuit affluenter: neque deferere nostros uoluit unquam, donec ex sua regia in Pacram illos traduxit, Vachoque omnes tanquam fidele depositum ipsemet dextra tenens quench tradiderit, inquit: Ecce commilitones tuos uir fortissime, ecce quales mea regia suscepit ueniētes, tales tibi dedo: uellem incolumiores, sed tibi sociisque tuis rependet ille qui tonitrua mittit & fulgura in homines nefarios: & iuccam nobis ac maizium ex bonitate sua præstat per temporum clementiam. Hæc inquit in cælum tendens oculos, solem insinuabat. Tu nostros hostes uiolentos & superbos perimendo, nobis, domibusque nostris animi tranquillitatem affers. Tu monstra domas: te sociosque tuos præstantes uirtute uiros ex alto missos

A missos arbitramur: quo sub uestre maccanæ tutela nobis liceat impaudis agere uitam. Datori bonorum ex hac tanta nobis aduecta felicitate gratias agemus perpetuas. Hæc & huiusmodi alia concionatū fuisse Bononiama regulum, interpretes aiebant. Cui Vachus de comitatu & beneficentia erga nostros gratias retulit pares; multis quippe gratissimis apud ipsos donis ornauit Bononiama. Multa scribit ab hoc regulo Vachus se didicisse de illarum partium opulentia: quæ se uelle impræsentiarum præterire ait, ad euentumque illa citat. Quid sibi uelit hæc hyperbole implicita, non intelligo. Magna polliceri uidetur, neque ab eius promisso alienum fore iudicandum est, quin ingentes opes inde sperari queant: quandoquidem nullam incolarum domum adierunt in qua thoraces aut pectoralia aurea, uel colli aut lacertorum aurea monilia non repererint. E nostrorum ego domibus facio coniecturam. Si quis ferri cupiditate stimulatus, sese manu forti cōferret in Italiam aut in Hispaniam, quid nam ferri reperiret in domibus? ibi ferream sartaginem, ex ferro cacabum alibi, & tripodes igni appositos ac ueruum copiam ad coquinæ necessitatem. Nulli ex ferro usui non aptum quicquam inueniet, magnamque ferri copiam assequeretur. Ferrum inesse regionibus ex inuētis cōiectabitur. Indigenas illos nihilo maioris facere rude aurum senserunt, quam nostri rude ferrum æstimet. Hæc ego, beatissime pater, ex Vachi Nunnez & comilitonum eius literis & uiua uoce de rebus illis habeo: tempus autem occulta quæque detegēs, ea clarius patefaciet. Nil egregium in aurifodinis queritandis potuerunt hic perficere: quoniam è centum nonaginta uiris, quos ex Dariene Vachū eduxisse memorauimus, septuaginta solū, aut quando altius, octoginta usus est opera in rebus gerendis: cæteris à tergo semper in regulorum domibus relictis. Sed eos præcipue in uarios aut morbos incidisse, qui recenter ex Hispaniola fuerant aduecti. Hi quippe tantam nequiuertunt calamitatem tolerare, ut prouinciali pane solum, & herbis agrestibus sine sale, satius cum fluuiali potu, atque illo interdum salubri deficiente, contenti, alerent stomachos melioribus escis assuetos. Priores autem Dariennenses malis omnibus perferendis, & esurie ultimæ suos indurauerant. Unde longiorem acrioremque quadragesimam, quam tua sanctitas ex maiorum instituto iubeat obseruari, se egisse facere iactitat. Quadriennium nanque se perpetuum consumpsisse, inquit, terræ frugibus aut arboreis fructibus raro saturos ipsum & socios: piscibus rarioribus usos, rarissime carnibus: & eousque deuentum lamentatur, ut scabiosos canes & coenosos bufones, achuiusmodi alia pro delicatis epulis & lautis obsonijs, quando illa assequebantur, edere fuerint coacti. De his latius in superioribus exarauimus. Priores autem appello Dariennenses eos qui Nicuesa & Fogeda ducibus terram primum captarunt habitandam, è quibus pauci superstitres erant. Hæc iam missa faciamus, & Vachus per celsa iterum cacumina montium uictor reducatur.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. OCEANAE DECADIS
tertiæ, liber tertius.

IN PACRÆ regia triginta dies, incolarum animos concilians, & sociorum egestati consulens, exegit. Inde, Teaochen sibus ducibus, ripam fluminis Comogriprehendit, à quo & regio & regulus sibi nomen adepti sunt. Torpentia reperit ea montium latera, horridaque adeo ut præter herbas aut radices agrestes, brutorum escas, uel arborum fructus, nil esui aptum inuenerit. Duo reguli contubernales affines terram infelicem incolebant. Et hominum & soli male fortunatam faciem fugiens

C prope, fame stimulatē, discedit. Cotochum aut alterum ē pauperibus regulis, Ciurizam alterum appellari. Ambos trahit uiaē duces, Teaochē sibus dato com meatu. Per horrentes syluas & inuios montium anfractus, perq; loca palustria postmodum & cœnosas lamas quæ impositis cedunt pedibus, & uiatorem plerūq; absorbent incautū, socijs penē fame cadentibus, dies percurrit tres: perq; loca benignitatis naturæ ad humanum usum expertia: quā raro aperta itinera reperiēbat, quā raro inter se commercia contrahunt indigenæ: bellicis tantum incurfionibus se inuicem trucidant, aut raptant in seruitutem: de cætero contenti quicq; suis limitibus. Ad alterius tandem reguli ditionem appulsi, qui Buchebuēa dicitur, uacua omnia & silentia reperiunt: ad syluas profugerāt & regulus & ditionarij omnes. Missis legatis qui eum adducerent, non modo non iniuriā minantur, uerumetiam patrociniū pollicentur. Respondit Buchebuēa, non iniuriæ metu aufugisse: uerum præ pudore atq; animi tristitia secessisse: quod nostros honorifice, uti merebatur, suscipere nequiret: quia nil eis poterat ad uitium impartiri. In obseruatiā tamen & amicitiaē signum, uasa pleraq; aurea ad nostros, petita uenia de reliquis, libens misit. Visus est miser insinuasse, ab finitimo se hoste aliquo fuisse spoliātū, ac superbe crudeliterq; tractatū. Inde igitur hiantes fame ac macilentiores discedūt quā eō uenerant. Inter eundem ex transuerso nudi quidam incolæ sese offerūt ē cliuo innuentes. Sistere agmen iubet Valschus: expectantur. Quid uelint interrogantur per interpretes quos secum habebat Valschus. Ita sunt affati: Regulus noster Chiorisus uos salutāt. Viros uos esse fortes & iniuriarum domitores, malorumq; debellatores intellexit: propterea uos tantū fama notos colit & obseruat. Nil maluisset quā uos intra regiae suæ tecta conuiuias habere: beatum se talibus hospitibus fore inquit. Sed quandoquidem fors illi est aduersata, restetq; deuius ā tergo, in amoris argumentum hæc auri frustula uobis dono dat. Patenas ē puro auro triginta cum urbano subrisu Valscho porrigunt. Maiora se præbituros si aliquando ad eos ierint pollicentur. Vocat Hispanum uulgus patenas quas collo gestant bullas: & quibus in sacris cooperiuntur calices admissi altaribus. Propterea patellas mensales intelligat an bullas, nō percipio. Puto patellas escāles, quia ponderis erant librarum quatuordecim octuncialium. Præterea finitimum se habere hostem regulum, & opulentum auro, ā quo infestentur quotannis, retulerunt. Quasi inferre uolentes, & uos dītes efficiet eius reguli excidium, & nos amicos ā quotidiana liberabit molestia. Id facile fore per interpretes enunciant, nostris auxiliantibus, se ducatum agentibus. Bona spe præbita, nuncios Valschus remisit alacres: uerum ex pensato suo munere beatos, præbitis quibusdam ferreis securibus, quas maioris faciunt quā grandes auri cumulos. Auro nanque parum indigent, pecuniæ expertes mortiferæ: securibus uero ille se Crasso ditior fieri fatetur, qui unam assequatur. Ad mille usus hominum accommodatas esse secures, nudi homines ferunt. Aurum uero ad inanes quosdam appetitus queritari, quibus carere haudquaquam est incommodum: neque enim ad eos nostra gula descendit, quæ abacos onerare multiplicibus pragnantes toreumatibus illos, uti nostra tempora, cogat. Non mensis, non mappis, non mantilibus utuntur: nisi fortē reguli paucis uasculis aureis mensas ornent: ceteri sumpto dextra pane patrio, & sinistra piscis assi frustulo aut fructu aliquo, famem propellunt: carnes raro adipiscuntur. Si uero tergendī sint aliquo uncti edulio digiti, pedum plantam aut femoris cutem uel genitalem interdum crumenam sibi habent pro linea mappa. Idem de insularibus Hispaniolæ fertur. Crebrō tamen se fluminibus immergunt, & se totos lauant. Auro igitur onusti nostri progrediuntur, sed afflictissimi, & spiritum uix trahentes præinedia. Pocchorrosa reguli ditionem offendunt. Maizio pane, qui est uti paniceus Insuber, ibi triginta dierum intercapedine exhaustos repleuerunt uentres.

Aufugit

A Aufugit Pocchorrosa: blanditijs & promissis pellectus redijt. Mutuis se munibus afficiunt: solitis Valschus Pocchorrosam, atq; ipsē recipienti gratissimis: Pocchorrosa Valschū auri cōflati libris quindecim, & mancipijs paucis. Volens inde discedere, iter sibi fore per unius reguli ditionem, nomine Tubanama, relatum est. Is est quem ā Comogri filio potentē esse, atq; uniuersæ uiciniae formidolosum, aliās intellexerāt: apud quem ē Comogri familiaribus pleriq; mācipium egerant, bello capti. Tubanamā potentiam, uti nunc cōstitit, ā seipsis dimēsi fuerant: quando illa recēsebat, q̄ culices ad elephantē illi sint reguli: si sub strenuo & felici duce militatibus nostris comparētur, ignaui. Neq; transmontanum esse Tubanamam, uti arbitrabantur: neq; auro adeo fultū, uti Comogreus iuuenis prædicauerat, ē proximo cognouerūt. De prostrando tamen cogitatur. Hostis erat Tubanamā Pocchorrosa: propterea illi placuit Valschi de hoste suo delēdo consiliū. In Pocchorrosa ualitudinarios relinquit: sexaginta quos habebat incolumes & animo pollentes ad se uocat: quid facto sit opus illis aperit. Tubanamā regulum iactanter superbeq; sepius fuisse ipsi & socijs omnibus minitatum: & necessariō per eius ditionē eundem fore, prænunciat. Imparatum cēser esse impetendum. Assentiūtur consilio comites: ut rem aggrediatur suadent & hortantur, secuturos se offerūt. Duorum iter dierū uno peragendum esse statuunt, ne cogēdi armatos Tubanamā copia præbeatur. Vti cogitatū est ita euenit. Prima noctis uigilia cum Pocchorrosensibus unā Tubanamā regiā adoriuntur. Palan-tem & imparatumprehendūt: utros apud se duos obsequiarios habebat: feminas autem per uim & iniuriā ā diuersis regulis raptatas octoginta: ditionarijs omnibus & eius dictio parentibus regunculis per pagos circumuicinos dispersitis: quia sedato oclabatur animo, nil suspicans. Semotis nanq; nō contiguīs habitant domibus, ob furentes uentos: crebris nanque nimboris typhonibus fatigantur ob repentinos motus aëris ex effectibus syderum in æqualitate diei & noctis: quia sunt, uti aliās diximus, æquinoctio proximi. Domus autem sunt ligneæ, contextæ circumspectæq; paleis, aut culmo paniceo patrio, uel herbis prouincialibus tenacibus. Tubanamā atrio domus altera tantum inhærebat non minor primaria: centum & uiginti passuum utriusq; domus longitudinem, latitudinem uero passuum esse quinquaginta, dimēsi sunt. Hæ domus ad habendos militum delectus, si quando bella mouebat Tubanama, paratæ erant. Capitur Tubanama, capitur & Sardanapalicus eius comitatus uniuersus. Insulatabāt in uinctū Pocchorrosenses, conterminiq; omnes reguli. Audita Tubanamæ fortuna psallebāt: nihilo nanq; minus infensum suis finitimis Tubanamam fuisse intellexerūt, q̄ fuisse Pacram in diuerticulo ad austrum diximus. Vincto Valschus dissimulante minabatur, re autē nil mali Tubanamā cupiebat. Debitas hic poenas tyrannæ lues, aiebat: te, si huc se conferrent, capillis raptatos Christianos omnes in uicinum flumen obruturū sape apud tuos iactitasti. In idem flumen raptabere miser & obrueris: & unā iubet hominem attollī, dato tamen socijs ueniaē signo. Ita deterritus infelix Tubanama, serio ista imperari meditatus, ueniam prostratus ad Valschi genua petit: se nihil horū dixisse unquam ite-riurādo asserit. Regulos fortē suos ebrios ista protulisse: regulosq; intemperantes appellans arguebat procacitatis. Vina quidem illorum licet non ex uuis (ut iam significauimus in nostri agelli primitijs ad tuā sanctitatem) ebrietati tamen apta sunt. Finitimos etiam in se fuisse ista commentos lamentabatur, & ob inuidiam in se conflata, quod potētiore esset, talia cōfinxisse. Auri se copiam ingen-tem allaturum promittit, modo ignoscat. Dexteram affigens pectori, ait se amasse timuisseq; semper nostros: quod machanas, id est enses nostrorum au- diuerit suis machanis esse acutiores, scindereq; acius quicquid fiat obuuium intellexisset. In Valschum dirigens oculos, ait: Quis contra ensem istum tuum, nisi mentis inops, dextram erigere audebit: quo findere potes & soles peruicacem

C hominem à uertice uno icu ad umbilicum. Ne tibi quisquam persuadeat fortissime uiuentium, ex ore meo prodijisse quicquam eiusmodi. Hæc & multa disseruit nodū mortis iam deglutiens Tubanama, quando ad ipsius lachrymosa postulata se flexisse animum Vachus dissimulat. Placido uultu illū alloquitur, & data uenia solui iubet. Afferunt interea ex duobus attrijs libræ triginta puri auri octunciales in fœminea conflati monilia. In diem uero tertium aliæ portantur à regulis eius missæ libræ sexaginta in temeritatis mulctam. Sed unde id aurum allequatur Tubanama interrogatus, negauit ē proximo effodi aurū illud. Fuisse ad suos maiores importatum à flumine Comogro in austrum deriuante, insinuabat. Pocchorrosenses uero ceteriq; illius hostes mētū fuisse aiebant, ditescereq; auro regnum illius affirmabant. Contra Tubanama nullā in ditione sua se noscere aurifodinam, perseuerāter aiebat: collectos tamen aliquando minutos quosdam alicubi grumulos aureos: sed de his colligendis se minime fuisse unquam sollicitum: quia id fieri sine longo magnoq; labore nequeat. Dum hæc ita tractarentur, ad Vachum ueniūt in Pocchorrosa postergati, appulsq; sunt octauo calend. Ianuarij, calce anni M D XIII. perq; mancipia à regulis australibus habita fossoria tulerunt instrumenta, auro apta deligendo. Natalem domini diem ab omni opere immunem exegerunt. Altero autem ab eo, quo beati Stephani protomartyris solenne agimus, in diuum parum à regia Tubanamae distantem, quia terræ colorem dicit se cognouisse auro gignendo testem, fossiores quosdam ducit. Scrobe ad sesquipalium effossa, grumulos lente non grandiores aureos se reperisse, cribrata leuiter terra scribit: & tominum, ut eius utar uocabulo, qui trapezarum appellatione, duodecim grana cōtinet, coram notario ac testibus collegisse, quod rei fides præstetur. Vnde arguit finitimorum dictis quadrare telluris illius opulentiam: licet id minime potuerit à Tubanama extorquere. Putāt Tubanamam nihil fecisse exiguā adeo eam portuunculam: alij pertinaci aiunt stomacho Tubanamam negasse fortunari auro suam tellurem, ne aliquando ad eam auri cupiditas nostros trahat usurpandam. Sed uates fuit bonus regulus. Eam quippe ac Pocchorrosensem destinarunt ad habitandum eligendas, deq; nouis oppidis in utraq; condendis, modo regi placeat, est consiliū: tum ut sint, ueluti meritoria tabernæ, transituris ad austrū receptaculū: tum quia sit utraq; tellus quibuscunq; frugibus alendis & arboribus suscipiendis aptissima. Inde iam discedere statuens, tentat obiter alibi terram, colorem calculosq; monstrantem gignendo auro consonos. Paulō ultra cutem effossa breui scrobe, pesium, quod castellani aurei pondus esse diximus in primitijs primis ad beatitudinem tuam: non tamen uno grano se reperisse perhibet. His rerum argumētis latus, Tumanamæ spem felicitis successus pollicetur, modō neminem infestet ex his quos ipse amicos in conterminis linqueret. De auri copia colligenda suadet. Sunt qui serant abduxisse Tubanamæ fœminas omnes, spoliatumq; ne inolescere queat, reliquisse. Filium illi sua sponte præbuit alendum Tumanama, quod uersans inter nostros linguam & mores nostrorum perdiscat, & religione imbuetur, ut aliquando sit eius institutio utilis genitori ad fauorem conciliandum. Urgebatur acri febre Vachus eo tempore ex immenso labore uigilijsq; & inedia, propterea inde discedens mancipiorum humeris pensilem portari se iubet. Feruntur & inde pensiles in amachis, id est gossampinis lodicibus, grauib; confecti agritudinibus. Quibus autem uires aliquæ suppetebāt, neq; incolumes, tamen cruribus hebetibus, dextris incolarū sub alas prehensi subleuabantur. Ad Comogri tandem reguli amici relictī, de quo supra lata mentio facta est ditionē appulsus, mortuū esse reperit senem, filiumq; ipsius, quem aliās à prudentia laudauimus, genitoris loco suffectum intellexit, Carolumq; uocari baptizatū didicit. Est huius Comogri regia in radicibus cliui bene culta sita: planiciem habet à meridie lequarum duodecim latam, uberem, hanc Zauānam uocant

A uocant incolæ. Planitie superata, montes occurrunt altissimi, quos diximus dirimere duo illa maria. A cliui mitibus fluuius scatet Comogrus, qui planitiem illam interuens, montes petit arduos, perq; illorum ualles reliqua flumina suo alueo sorbendo, uiam reperit ad australe pelagus. Distat à Dariene lequas circiter septuaginta occidentē uersus. Nostri igitur aduentibus psallens alacerq; prodit obuiā Carolus regulus: edulij potubusq; suauibus nostros recreat: hospitio suscipit honorifice. Mutuis sese muneribus afficiunt. Laborati auri libras octunciales uiginti porrigit Vacho regulus. Vachus nō minus grata repensat: secures puta, fabrilisq; instrumenta quedam, ad carpentariā artem facientia. Sagulo etiam atq; interiore texta linea, pro temporis angustia, Comogrū ornauit. His donis se inter uicinos heroem effectum existimauit Carolus. Comogrum & reliquos omnes cōmonefactos reliquit, ne unquam ab obseruātia & fide erga Castellæ reges discedant, si uiuere uitam tranquillā exoptant. Vtq; studiosius post hac aurum magno illi Tibæ, id est regi, offerendum cōgerant, hortatus est. Hac uia paraturos sibi suisq; posteris ab omni hostium insolentia patrocinium, & nostrarum rerum copiam affluentem, enunciat. His ita confectis, iter suum profectus quitur ad Ponchæ regiā: ubi quatuor ē Dariene uenisse iuuenes reperit ipsum admonituros, appulsa esse nauigia bene fulta commeatibus ex Hispaniola. Eō namq; se rediturū, quacunq; ab austro regredi fas foret, fuerat pollicitus. Quare sumptis uiginti ē cōmilitonibus incolumioribus, longis itineribus ad Darienem ipse proficiscitur: ceteris ut se pedetentim sequatur postergatis. Quartodecimo kal. febr. anni 1514. scribit se deuectū ad socios. Data uero literarū ipsius est: Ex Dariene, quarto nonarū Martij: prius nō licuisse, nulla prius discedente nauī, inquit. Scribit se illinc duo misisse nauigia, quibus postergati aduehantur. Et ipsē literis multa se inijisse certamina iactat, nunquā uero fuisse perculsum, aut ē cōmilitonibus amississe ullum pugnando. Nulla est propterea magnæ ipsius epistolæ pagina, quæ gratiarū actionibus referta non sit, quod à tantis totq; discriminibus & laboribus euaserit. Nullus est eius actus, nulla peregrinatio sine celatibus inuocatis, deipara uirgine præeunte semper. E uiolento igitur Golia in Heliseū, ex Anteo in Herculem portentorū domitorem, transformatus hic noster Vachus Balboa fuisse uidetur. Mutatus ergo ex temerario in obsequentem, honoribus & beneficētia dignus est habitus: & in catholici regis gratiā receptus, diplomate regio prefectus militum eius regionis est creatus. Hæc & literæ Dariennenium & uiuæ uenientiu uoces retulerunt. Quid autem ego, beatissime pater, ē propinquo de hisce rebus sentiam, fortē cupies intelligere. Mea est hæc opinio simplex: & militaris scribendi referendiq; Vachi & sociorum series, res ita accidisse testari uidetur. Non per effossos ergo cuniculos ad inferos manes, nō per miliaria multa, non per intolerandos labores, & uaria uitæ discrimina, scindendo montes, descendit Hispanus quasitum opes in uiscera terræ: sed ex ipsius cute, uix ē solo supercilio scrobibus effossis, uel ex fluuiorū ripis estate siccatis, leuiter abluta tellure, aurum, modō peristent inhabitando terram, colligitur: faciliq; indagine margaritæ reperient. Tanti muneris expers fuit, uti Cosmetre omnes assentiantur, ueneranda uetustas: quoniā ad has gentes itum est nunquā hæc nus structis ordinibus: ipsæ uero nullo indigæ uel paruo, minime hospites uelint: imò, uti late ostendimus, adeuntes feroci cōgressu excipiunt, nec se nisi bello superatos tractari patiuntur: si præcipue in edaces humanarū carniū novos antropophagos, q̄s diximus Caribes, aliās Canibales appellari, inciderint: quoniam hi sagaces hominū uenatores, nulli alteri exercitio intenti, agunt etatē, præterquam uel agrorum cultui suo more, uel rei bellicæ ad homocupium. Hi ergo uenientes nostros, ueluti apros aut ceruos in eorum uenabula uel retia casuros expectant, & secum taciti spe præde labia lambunt. Si profligauerint epulantur lautissime: si autem se impares fore arbitrantur, fuga salutē cōsulant, & elabunt

Cuento celerius. St apud aquas res agitur, demersi gurgitibus tam uiri quam foeminae haud segnius adnatant, ac si perpetuo in aquis degerent, & sub aquis uictum querirarent. Non mirum ergo si tractus hi uastissimi sunt pro ignotis relictis. Per haec muenta igitur Christiana religio, cuius tu apicem tenes, in immensum brachia protendet. Multas hominum, uti in initio diximus, myriadas, tanquam notum pulliculorum fetum sub alis, tua sanctitas fouebit accersitas. Beragua namque a Colono primū reperta, sinistris mox aurbus a Diego Nicuesa tractata, nūc desertā repetetur: ac reliquae illius telluris amplae regiones omnes, ex esseris & agrestibus ad cultum politicum & ueram religionem paulatim reducuntur.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. OCEANEAE DECADIS

tertia, liber quartus.

Hic sistere, pater beatissime, statueram: sed igniculus quidā tortor animi producere parumper sermonem hortatur. Beraguam, dixi, primo repertam a Colono. Defraudare uirū, & admittere scelus mihi uideretur inextinguibile, si labores toleratos, si curas eius perpeffas, si denique discrimina quae subiuit ea nauigatione, silentio preterirē. Is a salute nostra 1502 sexto Idus Maij cum classicula nauium quatuor, cuparū in singulas quinquaginta & sexaginta, cumque hominibus centum septuaginta, soluit e Gadibus: & felici cursu Canarias prehēdit in diem quintum. Inde appulsus est ad insulam Dominicam, quae Caribium est patria, die sextodecimo: captiuit e Dominica Hispaniolam die quinto. Sexto igitur & uigesimo die, uentis lapsusque oceani ab oriente in occidentem fluentis adiuuantibus, ab Hispania nauigauit ad Hispaniolam: qui cursus mille ac ducentarū lequarum a nautis esse perhibetur. In Hispaniola, siue libens siue monente prorege, parum moratur. Occidentem rectā secutus, Cuba lamaicaque insulis a septentrione in dextram relictis, in insulam se incidisse meridionaliore lamaica scribit, nomine incolarū Guanassa, uirentem uniuersam, uberemque supra quā credibile cuiquam sit. Eius insule littora percurrē, duobus occurrit prouincialibus monoxylis, de quibus satis late diximus in superioribus. Restibus iugata mancipia nuda trahebant, uti aduersis fluminibus solet fieri. Monoxylis primarius insularis uehebatur, cum uxore ac liberis nudis omnibus. Nostris, qui descenderant in terram, superbe mancipia innuebant, ex heri mandato, ut cederent uenientibus: minabantur recusantibus. Tanta est eorum simplicitas, ut nec ueriti sint neque admirati nostrorum uel nauigia uel potentiam aut multitudinem. Putabant nostros, ea quae ipsi reuerētia colebant herum, assurrecturos. Ab alienis terris mercatorem esse redeuntem intellexerunt. Nundinas exercent: nundinarias merces ille ferebat, aurichalcea tintinnabula, nouaculae, cultellosque ac secures e lapide flauo, diaphano, lucido, genere quodā ligni tenaci manubriatos: utensilia etiam, coquinariaque uasa & fictilia, arte mira e ligno partim, partim ex eodem marmore laborata: sed iocices praecipue suppellectiliaque gossampina uariis intexta coloribus, uehebat. Dominum & uniuersam eius familiam, remque omnem prehenderunt. Soluitamen mox praefectus illos iussit, & rerum partem maiorem restitui, quo bene uolos redderet, imperauit. De natura terrae ulterioris ad occidentem didicit: rectā carpit iter ad occidentem. Ad miliaria decem, paulo amplius tellurem reperit uastam, nomine incolarū Quiriquetanam: ipse uero Ciambam nuncupauit. Rem diuinam in littore iussit celebrari. Habitatōribus nudis plenam reperit. Hymites et simplices posito timore ad nostros, ut ad rem mirandam, prouincialibus

cibi s

A cibis & aqua recenti onusti confluebant. Oblato munere uersis uestigijs, capite obstipō, reuerenter retrocedebant. Pensauit munera illorū muneribus rerum nostrarum, calculorum puta uitreorum fertis, & speculis quibusdam, acubusque ac spinteribus, & huiusmodi mercibus illis peregrinis. In magno illo tractu regiones sunt duae: Taia haec, Maia illa appellata. Vniuersam scribit terrā illam esse salubrem, amoenam, clementia cœli fortunatam optime: nulli terrarum uberitate agrorum postferendam: temperie mira praeditam: & montanā refert partim, partim lata planitie nobilem: arboriferam ubique herbidāque, ac perpetuo uere autumnosque gaudentem: arboribus toto anno frondentibus & pomiferis. Illi cetis pinetisque ait esse refertam: ac palmarum generibus septem, quarum aliae dactyliferae, steriles aliae sunt. Pelgoras uuis pendentibus maturis, sed labruscis terra gignit suapte natura inter arbores. Tantam refert esse apud hos suauitū uti lumque fructuum natuorum copiam aliorū, quod de uuis colendis nulla sit cura. Ex palmarū quodam genere machanas, id est enses ligneos latos, & iacula res hastas, construunt. Gossampinas arbores nutrit ea tellus uulgo. Myrobalanos etiam diuersarum specierum, emblicos puta & chebulos, medicorum appellatione. Maiziū & haec terra generat ac Iuccam, ages, & battatas, uti ceterae regiones illae. Eadē & leones nutrit ac tigrides, ceruos, capreolosque, & huiusmodi animalia. Volucres etiam diuersas, inter quas pro alutibus habent eas, quas pationibus foeminis, colore ac magnitudine similes esse, gustu etiam & sapore, diximus aliquando. Proceros esse aiunt, ac pulchre formatos incolae utriusque sexus: quos ait pudenda tegere gossampinis uelaminibus intextis diuersis coloribus. Ad elegantiam seipsos depingunt, quorundam pomorū succo, ad id in hortis nutritorū, nigris ac rubetibus, uti Agathyrōs legimus. Torū, insunt, alij corpus, partes alij, plerique autem tractim flores aut rosas effigiant, aut implicitos laqueos, prout cuique sedet appetitu. Idiomata sunt penitus alia ab insularibus conuicinis. More torrentis, aquae fluebant ad occidentem. Statuit tamen orientem eius terrae querere, animo uertens Pariam, Osque Draconis, & alias quas iam descripsimus ab oriente repertas oras, contiguas esse: uti erant, existimans. Exemplum igitur Quiriquetana decimotertio calendae septembris soluit. In litus erat scopulis & rupibus purgatum: fundo ad faciendas anchoras ubique apto. Tantam scribit uim fuisse oppositi torrentis oceani, quod diebus quadraginta lequas uix portuerit septuaginta percurrere: claudicando semper & gyris per altū agendo classiculam, procedebat: interdumque se repulsum & retro raptum reperiebat impetu aquarum, terram captare uolens ad uesperū, ne per noctis tenebras in ignotis littoribus naufragaret. Intercapedine lequarum octo, tria se ingentia flumina nitidarū aquarum scribit reperisse: in quorum marginibus canne crassiores humano femore gignebantur: pisciumque ac magnarum testudinū copiam ingentem: & plerisque in locis crocodilorum multitudinem, in arena uasto hiatu solem captantium. Varia etiam animalia quibus nomen non dedit. Variamque refert eius telluris faciem esse, saxeam alicubi et promontorijs fultā squalidis ac rupibus ambeffis: alibi benignitate soli nulli terrae cedentem. Varia etiam in uarijs oris regum & primariorum nomina. Vocant regulū Cacicum, ut alias diximus: alibi Quebi, Tiba uero alicubi. Primarium autem alicubi Saccum, alibi Iurā. Eum qui strenue se gessit in pugna hostili, & signatā cicatricibus facie ostentat, cupram appellant: habentque pro heroē. Vulgum nuncupant chyuis: hominem alicubi dicunt hominem. Accipe homo, si quis dicere uoluerit, hoppa hominem dicet. Alius deinde fluuius grandibus nauigijs aptus occurrit: ante cuius fauces quatuor insulae paruae, floridae atque arboriferae iacebant, quae portum efficiebant. Has Quatuor tempora uocitauit. Ab his, ad lequas terdecim ad orientem semper contra uim aquarum tendens, duodecim paruas prehēdit insulas: has

Cula praeclatissima nouo genere fructuum limones nostros amulantium, Limonas res appellauit. Eadem uia pererrans ad lequas duodecim, magnum reperit portum, lequarum trium spatio sese in terram insinuantem, pauloq; minus latum: in quem fluuius ingens cadebat. Ibi amissus est postmodum Nicuesa Beraguam quærans, uti supra diximus: unde Perditorum fluuium recentiores nuncuparunt. Continuo cursu tendens contra pelagi furorem Almirantus Colonus, uarios reperiebat mōtes, ualles uarias, fluminaq; ac portus: spiritus rerum omnium suauis fuisse atque recreantes naturam refert: Neque incidisse in aduersam uasletudinem ē socijs quenquam ad regionem usque, incolarū appellatione, Quicuri, ultima acuta: in qua portus est Cariai: ab ipso Almirante Myrobalanus appellatus, quia natua sit ibi arbor illa. In hoc portu Cariai sese obijciunt circiter ducentum incolae, manu gestantes terna quaternaq; iacula: mites tamen, & hospitalis: sed quid sibi gens haec noua quæreret, parati expectantes. Colloquia petunt: dato signo pacis, natando nostros adeunt, commercia ineunt, permutationem rerum postulant. Dari ē nostratibus rebus, ad eorum beneuolentiam captandam, Almirantus, sed gratuito, imperat. Per signa gratiam recusant: neque enim ullum ex horum idiomate uocabulum perceperunt: fraudem aliquam inesse nostris donis suspicati, quod ipso oblata nostri recipere renuissent. Quicquid fuerat impartitum, in litore liquerunt. Tanta pollent Cariaenses urbanitate, atque animi benignitate, ut magis dare quam accipere studerent. Puellas ad nostros, uirgines formae elegantis, misere duas: quas ut abducere liceret, insinuabant. Haec, ut ceterae foeminae, pubetenus fascia tegebantur gossampina. Is enim est foeminarum Cariaensium mos: uirorum autem, nude agere. Scindunt & crines foeminae: uiri nutriunt occipite, a fronte radunt, colliguntq; uittis candentibus, & in orbem circumducunt capiti, uti nostrates uidemus puellas. Almirantus indutas ac bene donatas, cum rubro laneo pileolo genitori earum praebendo, remisit. Sed cuncta iterum in litore locata sunt, quia ipsorum dona recussissent nostri. Duos tamen uiros, & eos non inuitos, secum aduexit, quo uel illi nostram, uel nostri Cariaensem perdiscerent linguam. Maris aestu parū quati tractus illos cognouit, quod haud secus littori ac fluuiorum ripis arbores inhererent. Idem aiunt & ceteri oras illas tractantes, exiguo fluxu ac refluxu omnium illarum terrarum, insularum etiam littora madescere. In huius terrae prospectu, inquit, in mari ipso gigni arbores quae ramos incuruent, postquam altius emerferint, ad profundū: quo applicatae cuspides, uti propagines uitium, solo demersae radices creant, & in sui generis arbores perpetuo uirentes prodeunt. De huiusmodi arboribus, Plinius in duodecimo naturalis historiae: sed in arido solo, non autem in mari. Animalia nutrirī in ora Cariai eadem, quae alibi diximus: sed unū reperere naturae longē dissimile. Id est grandis cercopitheco par, cauda longiore procerioreq;: cauda suspensus, & uim terq; quaterq; sese deuoluens capiēdo, ex ramo transilit in ramum, & ex arbore sese projicit in arborem, ac si uoluitaret. Arcuarius ē nostris unum sagitta confixit. Vulneratus sese deiecit cercopithecus, hostem uulneratorem rabidus adoritur. Siccio ense agit in pecus uenator: lacertum cercopitheco abscidit, cepitq; mancum serociter renitentem. Ad classem perductus, mansueuit inter homines parumper. Dum sic ferreis uinctū catenis seruarent, ē littoribus trahunt paludibus aprum uenatores alij. (Coagebat namq; carniū desiderium nemora perlustare.) Cercopitheco aper & ipse ferox ostenditur: setas excutit uterq; in aprum cercopithecus furibundus salit, cauda circumligat aprum. Cum seruato a uenatore uictore suo lacerto, guttur aproprehendit: reluctātem aprum suffocauit cercopithecus. Hec & huiusmodi monstra nutrit alia tellus illa. Seruant & Cariaenses desiccata cratibus procerum & parentum cadauera, folijs arborum inuoluta: populo nemora syluāq; sunt addicta sepulchris. Procedētes ex Cariai ad lequas uiginti circiter, sinum re-

Rarum animal

A perere amplum adeo, ut in gyrum putent lequas continere decem. Quatuor infula paruae, feraces, exiguo discretæ intervallo, sinus faucibus obiectae, tutum efficiunt portum. Is est portus quem alias diximus appellari ab incolis Cerabaro, ultima acuta: sed unum eius littoris latus tantum ita uocatum nunc didicere, atque id dextrum ingrediendo: laeuum autem Aburéma nuncupatur. Insulis, inquit, uniuersum feracibus & frequentibus celebrem esse, atque arboriferis: fundo ad anchoras iaciendas ubique apto nitidoq; ac mira piscium copia pollentem. Vtraque terra adiacens ubertate soli nulli terrarum eorum iudicio cedit. Duos incolas ad manus habuere. Colla incolae monilibus, quae appellant guanines, aureis, in aquilas aut leones uel animalia huiusmodi affabre effigatis, ornant: sed aurum id minime purum esse cognouerunt. A duobus illis Cariaensibus, quos abductos diximus, nostri didicerunt Cerabaroam & Aburemam regiones auro dītes esse, Cariaensesq; rerum suarum permutatione uniuersum aurum quo ornantur ab his adeptos fuisse. Quinque pagos auro legendo egregios inesse Cerabarois & Aburemanis regionibus a litore in internis distantibus non longo tractu, Cariaenses nostris aperuerunt: commercia namque a maioribus eorum utraq; nationes frequentarūt semper. Pagorum nomina haec esse perhibetur: Chirara, Purén, Chitara, Iurèche, Ataméa. Viri omnes Cerabaroae prouinciae nudi sunt penitus, sed uarijs depicti modis: fertis floridis, & coronis ex leonum & tigrum unguibus contextis oblectantur. Foeminae angusta gossampina uitta pudenda tantum contegunt. Hinc iam tandem egressi, per idem litus ad lequas octodecim in fluminis reperti ripa, occurrunt uiri nudi tercentum, sublati clamoribus minitabundi, expuētes in nostros, aqua sumpta in os, aut littoralibus herbis, laculando missilia, uibrandoq; hastas & machanas, (enses diximus esse ligneos) a litore arcere nostros conabant. Depicti uarijs modis erant: alij, praeter faciem, corpus uniuersum, tractim alij. Pacem nolle se, aut commercium ullum cum nostris, insinuabant. Solui tormenta quaedam in illos, sed ab alto, ne perimerēt quenquā, imperat. Hoc enim semper sedit Coloni animo, ut pacatō ageret cum nouis gentibus. Fragore discussae balistae bombarde perterriti sternuntur omnes. Pacem optant. Commerciuntur inuicem, guaninorum aureorum, ex aduerso calculorum uitreorum atq; huiusmodi rerum permutatione. Tympana hi habent & marina conchylia, quibus ad excitandos animos pugnae tempore utuntur in bellis. In eo tractu flumina sunt, Acatéba, Quaréba, Zobróba, Aiaguítin, Vridá, Duribá, Beraguá: in omnibus aurū colligere licebat. Folijs arborū latis ab aestu pluuiāq; penularū loco, se tuent. Oras inde perlustrauit Ebeterē & Embigár: in his flumina labunt, dulcium aquarū et pisciū copia, egregia, Zahorán & Cubigár. Hic sistit auri ubertas, quinquaginta circiter lequarū tractu. Distat inde lequas tantū tres ea rupes, quā in infausto Nicuesa discursu diximus appellari Pegnonem a nostris: incolarum autem appellatione regio dicitur Vibbá. In quo etiam tractu est portus ad lequas tantum sex, quem Bellum diximus a Colono uocatum: cuius regio Xaguaguara dicitur ab incolis. Populis est ea tellus uniuersa frequens, sed nudis. In Xaguaguara regulus nigro, populus rubro, coloribus fucant. Regi & primarijs septem, e naribus pendebat aurea lamina, labiorū tenuis. In hoc ornatu summū putat esse decorē. Testa marina uiri pudenda includit: foeminae gossampina regit uitta. In hortis hi pineae nuci fructum similem nutriunt, quem diximus alias ē frutice nasci, ueluti carduo, sed mollem & regia dignum esca. Cucurbiteas quoque arbores ad potus ferendi usum. De his late alias. Vocant arborem Hibúero. Crocodilī alibi occurrebant, qui cum aufugerent aut mergerentur, odorem a tergo musco uel castoreo suauitorem relinquebant. Nili accolē de crocodilo foemina idem mihi retulerunt: de abdomine praesertim, quod arabicos aequet odores quosq;

C Regressus hinc est Almiratus cum sua classicula: tum quia nequibat aduersum aquarum cursum sustinere, tum etiam quia magis ac magis indies nauigia putrescebant, atque terebrabant uermium aculeis, qui ex aquarum tepore in uniuersis tractibus illis, aequinoctio ferè suppositis, gignuntur. Bissas uermes illos mercator Venerus appellat. Hos & Alexandrini duo portus aegyptij generant: nauesq; labefactant, si diu in anchoris morentur. Cubitales sunt, & interdū longiores: digitulo nunquam crassiores. Hispanus nauta pestem hanc bromam uocat. Bromam igitur ueritus Colonus Almirantus, & renitente pelago uexatus, secundo oceano ad occidentem regreditur. Hiëbram fluuium a Beragua fluuiio duas distantem lequas, quia sit maioribus nauigijs suscipiendis aptior, capiat. A Beragua minore regio nomen tenet: quia utriusque fluminis possessor regulus Beraguam inhabitat. Quid dextrum quid ue sinistrum hic acciderit, dicamus. Stans in Hiëbra Colonus, fratrem suum Bartholomæum Colonom Hispaniolæ Adelantatum, cum cymbis seruitorijs & hominibus octo & sexaginta, mittit ad fluuium Beraguam, Obuius sit Adelantato cum patrijs monoxylis secundo flumine regionis regulus, more patrio depictus, nudus, cum ingenti comitatu, sed inermis. Cum primum ad colloquium deuentum est, reguli familiares de quiete sui heri anxij, & maiestatis regiae memores, ne stans regulus negocietur, saxū ē proximo sumptum in ripa lauant, confricantq; decenter, & reuerenter allatū regulo supponunt. Sedens regulus per signa usus est annuere, ut nostris liceat ditionis eius flumina percurrere. Sexto Idus februarij, pedes Adelantatus aduersa tendit Beraguæ fluuij ripa, cymbis relictis. In Durabam fluuium incidit. Hunc Hiëbra & Beragua inquit esse ditiozem auro. In omnibus quippe terræ illius fluminibus aurum gignitur. Inter arborum radices ripis inhaerētes, interq; saxa & lapillos a torrentibus relictos, & ubicunque scrobes ad sesquipalium effodiebant, egestam reperiēbant terram auro mixtam. Propterea sigere ibi pedem fuit consilium: sed incolæ futuram perniciem olfacientes uetuerunt. Facto agmine cū horrendo clamore ruunt in nostros, qui domos aedificare iam coeperant. Primos impetus uix sustinere nostri. Certarunt eminus crebris missilibus primo, Barbari nudī: mox cominus strictis ensibus ligneis, quos diximus nunc pari machanas, rabidi pugnare cogitarunt. Dictu mirandum: tanta erat concepta in eis iam ira, ut neque arcubus aut scorpionibus, & quod maius est neque bombardarum ē nauibus iactarum fragore terrentur. Cesserunt loco semel. Iterato, maiore numero comparato, redeunt ferociore. Satiū emori fore iudicant, quā perpeti patriam occupatū iri a peregrinis. Hospites benigne susceperant, habitatores recusant. Quo magis instabant nostri, eo maior finitimorum multitudo confluebat. Nocte dieq; a fronte modo, modo a lateribus urgebantur nostri. A tergo stans in littore classis tutos reddebat. Deseruere igitur terram hanc, & qua uenerant regrediuntur. Iamaicam insulam Hispaniolæ Cubæq; collateralem a meridie, nauigijs in cribrorum modum pertusatis a bromā, ut hispano utar uocabulo, uix prehendere potuerunt: ferè ex itinere perierunt. Viribus lacertorum exhaurientium maris aquas per amplas rimas ingredientēs, uitæ discrimen euaserunt tandem, & ad Iamaicam semianimes appulsi sunt. Obrutis ibi nauigijs omnibus, intercepti, uitā egere mensibus decem, Vergilianī Achemenidis uita, in nudorum Barbarorum potestate, calamitosiorem: eius terræ cibus cōtenti, si quando Barbaris placebat impartiri. Pro fuit nostris odium capitale, quo sese inuicem Barbari reguli prosequuntur: ut enim nostros fautores haberent, si quando cum finitimis hostibus bella ingruerent, pane aliquando patrio famelicos recreabant. Sed quā miserum & arduum nosum, pater beatissime, sit mendicatio panē adipisci, coniecter tua sanctitas: ubi praesertim caetera desint, uinum puta carnes que, uel omne pressi lactis genus,

A nus, quibus Europæorum hominum stomachi a cunis solent enutriti. Fortunam tentare necessitas coëgit. Per æconomum suum Diecum Mendez, duobus tamen Iamaicensibus duobus eorum littorum peritis, quid de se deus cogitet statuit experiri. Canōam conscendunt mari iam undoso. Escopulo in scopulum, ē rupe in rupem quassatus undis, ob nauigioli breuitatem & formam, appulsus est iam tandem Diecus Mendez ad ultimum Hispaniolæ angulum, ē Iamaica distantem lequas quadraginta. Spe munerum, ab Almirante Colono promissorum, Iamaicenses latè reuertuntur. Ipse pedes ad sanctum Dominicum urbem primariam metropolitanam proficiscitur. Duo nostratia comparat nauigia, dominum adit. Inualidi omnes & egestate rerum extenuati ueniunt ad Hispaniolam. Quid inde illis successerit, non intellexi. Ad generalia redeamus. Vniuersos tractus illos, quos percurrisse Colonom diximus, ipse scribit, idem que fatentur omnes laborum socij, toto anno esse frondosos, uiuentes, amēnos, & quod maius est, salubres, in quibus ex uniuerso comitatu nullus unquam ægrotauerit: neque horrenti frigore unquam, aut aestu feruido, quinquaginta lequarum intercapedine, a Cerabarō magno portu ad usque Hiëbram & Beraguam, uexatum se fuisse iactat. Cerabaroi populi, quique iacent medij ad Hiëbram usque Beraguam, non nisi certis anni temporibus auro intendunt quæritando. Suntq; negociationis eius opifices exerciti, uti apud nos argenti ferrique fodinatores. Quæ loca magis auro fortunentur, a specie defluxi torrentis, a terræ colore, aut huiuscemodi argumentis, longo hic callent experimento. Credunt inesse auro numen, quandoquidem ad id negocij minime tendunt inexpectati, ex priscorum religione: puta qui a coitu & omni oblectamento abstinent, cibis que ac potu parcissime utantur, uniuerso legendi auri tempore. Viuere tantum ac mori datum hominibus, ut caeteris animantibus arbitrantur, propterea nihil colunt aliud. Solem tamen uenerantur, & surgentem ab Horizonte reuerenter excipiunt. De montibus & terræ situ sermo trahatur. Ex uniuersis illarum regionū littoribus, uastos attolli montes a meridie, sed protentos ab oriente in occidentem continuo tractu, prospicitur. Quare ita determinari duo illa magna maria, de quibus aliās late fecimus mentionem, his aggeribus ne inuicem collidantur, existimamus: ueluti Tyrrenum Italia dirimit ab Adriatico. Quacunque enim proficiscantur, ab ea cuspside sancti Augustini, quæ ad Portugallenses attinet, ad Atlantem spectante, Vrabam usque ad Cerabaroum portum, atque ultimas ad occidentem terras alias ad hunc usque diem repertas, perpetuo tractu eminus cominus que sese montes nauigantibus offerunt: nunc lenes, elati nunc, modo asperi & petrosi, arboriferi herbidique atque apti culturae modo: uti accidere solet in Tauro nostrique Apennini costis uarijs, reliquis etiam huiuscemodi uastis montibus. Vallibus quoque egregijs horum utiliorum montium interfecantur iuga. Ea pars montium, quæ Beraguæ fines recipit, superare suis uerticibus nubes creditur: raroque cerni eius culmina dicunt, ob nubium & nebularum ferè continuam densitatem. Quinquaginta amplius attolli milliaria Beraguensia cacumina contendit Almirantus ipse, qui ea omnium primus explorauit. In eadem præterea regione, inquit, ad montium radices iter esse apertum ad australe pelagus: & Venetias comparat cum Genua, siue maioris Iamaicae, uti eius ciues iactant, qui a Iano eam conditam esse fabulantur: protendique uult terram ad occidentem usque, & capere hinc initium lati corporis: quemadmodum ab alpibus nostris ex angusto Italiæ femore uidemus amplas eas Galliarum terras, Germaniarumq; ac Pannoniarum distendi ad Sarmatas Scythas que uarios ad usq; Riphæas rupes, & glaciale pelagus: cōplecti etiā nexu continuo Thraces & Græciam omnem: & quicquid Malea promontorio

Religiose annorum legitur.

C & Hellspono à meridie, à septentrione uero Euxino & Meotide concluditur. Vult ergo Almirantus iste à laua tendentibus ad occidentem, terram hanc India recipi Gangetide: à septentrione uero in dextram ad glaciale oceanum, ultra Hyperboreos & arcticum polum distendi: ita ut utrumque mare, australe illud scilicet & nostrum oceanum in eius telluris angulis sese insinuet: non autem sepiant aque terram ipsam, ueluti Europa Hellspono Tanaique & oceano tum glaciali, tum hispano ac nostro mari circumambitur. Sed furor delabentis oceani ad occidentem ueritat, meo iudicio, clausam esse, coniungitque septentrionalibus oris terram illam: uti supra disputauimus. Sit satis de longitudine tractatum, beatissime pater. Quid de latitudine sentiantur intelligamus. Diximus aliquando angustis limitibus dirimi australe pelagus & hunc nostrum oceanum: atque ita constitit experimento: quandoquidem Vasco Nunnez & comilitonibus eius iter patuit. Sed quam uarie nostrae alpes in Europa exangustantur hic, alibi late patescunt: eodem naturae consilio tellus hac modo protendit & uagatur late, modo ab utroque mari reperiis uallium aditibus perstringitur, & breuibus contenta est interuallis. Vbi Vrabam & Beraguam diximus facere regiones, parua discluduntur intercapedine maria. Eam autem quam Maragnonius amnis interluit late patere regionem credere oportet: si flumen, non mare Maragnonum esse fatebimur: fateamur uero suadent aquarum eius dulces haustus. Neque enim in angustis terrae specubus uoragines adeo uastae consistere, quae aquarum eam amplitudinem queant enutrire. Idem de flumine magno Dabaiba, quem diximus ex angulo sinus Vrabae uenarum quadraginta, quinquagintaque alibi profunditate, latitudine autem milliarium trium in mare defluere. Latam ibi terram dare necesse est, quae ab altis Dabaibae montibus, non ab austro, sed ab oriente fluuium demittit. Hunc aiunt consistere fluminibus quatuor à Dabaibae montibus collabentibus: (sancti Ioannis flumen nostri appellant.) Inde in sinum, uti Nilum, per septem cadere ostia ferunt. In eadem regione Vrabae angustias esse alicubi miras, quae uix lequas colligunt quindecim: at inuias, ob perpetuas paludes medias, frequentesque lamas, aiunt, quas Hispani tremedales appellant, alias trampales, cenegales etiam & sumide ros ac zahondaderos. Priusquam ultra progrediamur, opera precium erit unde illi montes nuncupent enarrare. Dabaibam ferunt fuisse foeminam, apud maiores eorum, magni animi & prouidentiae, quam uiuentem antiquitas obseruabat: mortuam, inquiunt, reuerenter colit ab uniuersis regionum illarum incolis. Ab ea regiones nomen sumpsisse aiunt: & mitti fulgura tonitruaque ac segetum stragem, si quando irascatur. Irasci namque pueriliter sentiunt Dabaibam, si negligenter sacris eius intendatur. Eam miseris inculcat superstitionem genus hominum fallax, sub nomine religionis, quo frequentia dona portent ad Dabaibae sacra, quibus ipsi fruuntur. De hoc satis. Paludes illas angustae telluris crocodilorum, draconumque ac uespertilionum & culicum ualde noxiorum, altrices esse dicunt. Ad montes propterea diuertitur, quando ad austrum carpere iter consiliu est, & paludum illarum uicina fugiunt. Sunt qui putent uallem unam, qua fluuius labit, Perditorum à nostris dictus, ob Nicuesae fociorumque infortunium, à Cerabaro non multum distantem, findere montes illos ad austrum. Sed cum potabiles sint eius aquae, fabulatos eos esse putant qui talibus argumentis innituntur. Hoc perpendiculo perficiamus opus. A dextra laeuaque Darienis praedicant uiginti flumina decurrere auro feracia. Quae dant, accipimus: nemo est qui non id ferat. Sed interrogati, cur parua auri copiam inde asportent: fossoribus opus esse inquiunt: qui autem eas adiere terras, minime sunt assueti laboribus. Propterea dicunt minorem auri copiam inde uehi, quam tellus ipsa sua benignitate polliceat. Vide & nitidas promittere gemmas. In cuius rei argumentum est, quod, praeter ea quae dixi in Caria & sanctae Marthae uicina reperta, Andreas quidam Morales nauclerus per ea maria, Ioannis

A Ioannis Cossae amicus & socius, dum Cossae uiueret, ad manus habuit adamantem à iuvene Pariensi in Cumana nudo, mire preciosum, longum, uti signant, duos infamis digiti articulos: magni autem pollicis primum articulum aequantem crassitudine, acutum utrobique: & costis octo pulchre formatis constantem. Eo, inquiunt, infixisse incudibus uibices, uectesque ac limas corrosisse, adamante illo laeso. Collo gestabat pendulum adamantem iuuenis ille Cumananus, & Andreas ipsi Morali precio quinque calculorum uitreorum nostratum uiridium & glaucorum, uarietate colorum delectatus, uendidit. Offenderunt & ropazos in litore. Sed cum auri faciem animo gestent, nulla est his de gemmis cura. Auro tantum inuigilant, aurum sectantur. Maior praeterea Hispanorum pars annulatos aut gemmatos derident, & probro ascribunt gemmarum gestamina: populares praecipue. Nobiles autem si quando nuptiales, uel alias regiae parentur pompae celebres, torquibus aureis gemmis confutis gaudent, & uestibus margaritis gemmis admixtas intertexunt: alias minime. Effeminatorum esse huiuscemodi ornatus: atque Arabicorum odorum spiritus & suffumigationes continuas dijudicant. Obscena uenere obuolutum putant, si cui castoreum uel muscum olenti occurrant. Ab uno pomo ab arbore decerpto, pomiferam intelligemus eam esse arborem. Ab uno pisce in fluuiio capto, piscium esse nutritorem fluuium dignoscemus. A modico igitur auro & ab uno lapillo, auri & lapillorum esse genitricem terram hanc, assentiamur oportet. Quid etiam in portu sanctae Marthae in regione Cariae repperint, traeseunte classe integra, duce Petro Ariae, comitones eius, & e regijs magistratibus quidam, loco suo diximus. Pullulant, germinant, coalescunt, maturescunt, legunturque quotidie optimiora praeteritis. Videsit quicquid manu Saturni, Herculis, & aliorum huiuscemodi heroum, patefecit antiquitas, si quid indefessus labor Hispanorum detegat, animaduertemus. Valeat tua sanctitas, & crebro quid sentiat de his suae sedis apostolice cultoris, mihi significet, quo animu subleuet ad laborem futurorum subeundum.

Quo genere ornatus Hispani potissimum utantur

PETRI MARTYRIS ANGLI
MEDIOLAN. OCEANEAE DECADIS
tertia, liber quintus.

S V orbe lunae, pater beatissime, quaecumque parturiunt aliquid, ubi primum addiderint, aut claudunt uterum, uel saltem aliqua temporis intercapedine quiescunt. Noster autem nouus orbis recetis quotidie sine intermissione foetus procreat & emittit: quibus continuo tractu queant homines ingenio pollentes, & magnarum rerum nouarum praecipue studiosi, praemanibus habere, unde pascere animu queant. Quorsum haec: dicet beatitudo tua. Vix bene redegeram in ordinem, quae Vasco Nunnez Balboe, & comilitonibus eius in australis pelagi discursu acciderunt: (ad beatitudinem tuam mittenda per Ioannem Ruffum Foroliuiensem,

Cusentinum archipræsulem, & Galeatum ipsum Butrigarium, sacrae tuæ sedis apostolicæ nuncios, mei sopiti ingenij excitatores impræsentialium) quando ecce literas à Petro Ariæ, quem anno superiore cum exercitu & classe oceanû con-
scendisse, ad nouas has terras traecturum, diximus. Classem, seque ac exercitû ap-
pulsos incolumes significat. Easdem literas lo. Cabedus, à tua sanctitate, suppli-
catu regis catholici, illius prouinciæ Dartennensis episcopus creatus: atque unâ
tres alij, è primarijs illi gubernationi addictis, Alfonso de Ponte, Diecus Mar-
ques, & Ioannes de Taura, suis subscriptis nominibus auctorarunt. Hanc ergo
nauigationem tua sanctitas accipiat. Pridie Idus Aprilis anni millesimi quingen-
tesimi decimi quarti, uela dedit Petrus Arias, ex oppido sancti Lucari, de Barra-
meda dicto: in faucibus Bætis fluij, quem Hispani dicunt Guadalchebir, sito.
Distant oceanæ septē insulæ Canariæ millia passuum circiter quadringenta à
Bætis lapsu in oceanû. Has Fortunatas putant esse: licet alij negent. Harum insu-
larum recetia nomina sunt, occurru primo pares duæ, Lanzelota & Fortis Ven-
tura. A tergo iacet magna Canaria. Sequitur illam Tenerife. Gomera tantillo ad
septentrionem à Tenerife. A tergo uidentur agere agmen Palma & Ferrea. Go-
meramprehendit Petrus Arias intra diem octauum à discessu, cum classe nauitū
septendecim, & hominibus mille quingentis. Licet mille ducentorum tantum
illi fuerit assignatus numerus: imò & fertur reliquisse à tergo duo millia amplius
suspicientes & mæstos, qui propria impensa, auri fama & uisendi res nouas desi-
derio stimulati, adduci postulabant. In Gomera lignandi & aquandi, reficienda-
rumque nauium gratia, quas tempestates quassauerant, sed præcipue prætoriae,
quæ remonem amiserat, dies moratus est sexdecim: commodæ namque sunt in-
sulæ, uastum illud æquor captare uolentibus. Inde in nonis Maij capit altû, nec
terram uidit ultra usque ad tertias Iunij nonas: quo die de Canibaliū humana
rum carniū edaciū insulis unam adiit, quæ dicitur Dominica. Ea distat à Go-
mera lequas octingentas circiter. Quatuor ibi dies egit, aqua recenti & lignis su-
mendis intentus. Neque homini ulli, neque hominis uestigijs occurrerunt. Can-
crorum littoralium & magnorum lacertorū copiam repperunt. Per Matinā
dehinc, Guadalupeam & Galantam insulas (de quibus prima in decade nostra
late mentionem fecimus) iter cepit. Mare etiam percurrit herbidū longo æquo-
ris spatio. Neque Almirantus Colonus, quem diximus primum has insulas &
mare hoc herbidum pernauigasse, neque isti, rationem ullam produnt herbarū.
Putant aliqui cœnosum esse ibi mare, et herbas illas in profundo gigni, tenderēque
ad superna, ut uidemus in lacubus, saepe in magnis quoque fluminibus etiā cur-
rentibus accidere. Volunt alij non ibi natas, sed è scopulis frequentibus raptatas
ui tempestatum enatare per ea maria. Ita rem in dubio relinquunt: quoniam an
fixæ cedant nauium proris, an erutæ uagentur, nondum habent exploratum.
Natas ibi credendū est, aliter impulsu nauitū cōglobarenē (sicuti scopæ domorū
cōglobant scobes) & cursum impedirēt. Quarto à discessu à Dominica die, qui
erat Iunij tertio Idus, nūales illi apparuerūt montes. Decurrere inquit ibi ma-
ria, ueluti è montibus rapidus torrens, ad occidentē: licet nō occidentē ipsi rectā
sequant, ad meridiē namque paulò magis tendebāt. Quod aliquādo demonstratis
ue per tabella huius cosmographiæ nouæ quā animo cōcepi, si uiuere dabit, col-
ligere licebit. E montibus illis Gaira fluius decedit, strage nostrorum, transeun-
te Roderico Colmenare, uti aliās diximus, insignis. Multi præterea defluunt alij.
Portubus egregijs duobus nobilitatur ea prouincia, in qua diximus esse Cara-
maïram regionem: Carthaginensē, utputa, & sanctæ Marthæ altero, sic à nostris
appellato: cuius regiuncula est Seturma incolarū appellatiōe. Est sanctæ Mar-
thæ portus nūalibus propinquior montibus: in ipsorū namque montū radicibus
iacet. Carthaginensē uero, illo est occidentaliore lequas circiter quinquaginta. De
sanctæ Marthæ portu mira scribit: itidem fatentur & qui redierunt: inter quos
est

A est Vesputius Americi Vesputij Florentini nepos: cui moriens maritimam &
polarem artem reliquit hereditariā. Is enim iuuenis missus est à rege unus è præ-
toriae nauis magistris, quod quadrantibus regere polos calleat. Temonis namque
gubernandi cura præcipua Ioanni cuidā Serrano Castellano, qui sæpius eas oras
permeauerat, credita est. Vesputiū ipsum sæpius habeo conuiuā, quod sit iuue-
nis ingenio pollens: & qui percurrentes eas oras, diligenter annotauerit quæcunque
oblata sunt. Scribit Petrus Arias, & hicidem Vesputius differit, quæ modo refe-
ram. E genere Caribium siue Canibaliū ortos harum regionum incolæ uo-
lunt: propterea feroces & crudeles admodum esse, utputa qui transeuntes no-
stros sæpius hostiliter à littoribus reiecerunt, & terramprehendere optantes ma-
le exceperunt. Tanta est his nudis Barbaris innata uis animi, tanta fortitudo, ut
integram classē nostram adoriri sint ausi, prohibereque à littore tentauerint. Ve-
nenatis, uti aliās scripsimus, agunt sagittis. Rabido cursu pectore tenus, neque nu-
mero neque magnitudine nauium territi, mare intrabant: atque inde iaculaban-
tur telorum mille genera: sed nostri spondis nauium & scutis protecti, ictus illo-
rum suscipiebant. Vulnerati tamen duo fuerunt, qui periire. Excussis tandem
in illos puluerarijs tormentis, rapuere fugam Barbari, tonitruis machinarum
& furore globorum stupidi, quos fulgura esse arbitrantur: crebrò quippe ful-
guribus ob nauium regionis & montū altorum uiciniam uexantur. Licet pal-
lantes & profligatos conspicerent hostes, hæsitauerunt tamen, & inito consilio
in diuersa studia uertebantur, descenderent ad hostes nec ne. Timor hinc, pudor
inde trahebant. Venenatæ sagittæ, quas certissimas iaculantur incolæ, formida-
bantur. Cum tanta classe rotæque militibus sicco pede præterire, uerecundum erat
atque indignum & infame. Vicit tandem pudor, fugientes ac dispersos sequun-
tur. Leuioribus cymbis terramprehendunt. Portus circūferentiam, scribit dux
B ipse classis, & idem Vesputius perhibet, esse lequarum trium, tutum, nitidum,
adeo ut in fundo cubitorum uiginti liceat calculos numerare. Duo in portū de-
scendere inquit dulcium aquarum flumina: sed minime tam apta maioribus
nauigijs sustinendis quàm patrijs monoxylis. De copia & uarietate saporeque pi-
scium, tam fluuiialium quàm marinorum, auditu suaue est. Propterea piscato-
rias ibi multas reperere lembos patrios, multaque retia miris modis ex tenacibus
herbis contulsis, & neti gossampij funibus contexta. Piscariam artem callent hi,
Caramaïrenses, Gairensesque ac Saturmani. Piscium namque permutatione pro-
uentus optatos quibus ipsi carent, assequuntur ab internis populis finitimis. Re-
iectis à littore Barbaris, hoies eorum, id est domos, ingrediuntur. Iterum atque
iterum feroci cursu nostros impetunt, & sagittis uenenatis conficere tentant:
sed rabidiores irruunt, quando domos occupari spoliarique senserunt: quia præ-
cipue scæminas puerosque plerosque duci in prædam cernerent. Supellectilia do-
morum è littoralibus cannis, & uarijs herbis, contuso sparto, similibus erant: ste-
riæ cōtextæ uarijs fucæ coloribus: è gossampino quoque aulea arte, industria
laborata leonibus, aquilis, tigribus, & imaginibus alijs effigiata. Domorū & cu-
biculorum ostia fornices que liminares putaminibus cochlearum tenuibus fu-
niculis appensarum, quò facilius uento agitate colliderentur inuicem, quo sono
delectant, ornatos reperiabant. Mira de hisce rebus mihi retulerunt multi. Gon-
zalus quidam Fernandus Ouiedus præter ceteros, è regijs magistratibus is qui
dicitur ab Hispanis Veedor, se longius in terram iactat descendisse. In Saphiri
putamen ouo anserino grandius incidit. In collibus ab eo tractatis cum triginta
uiris, Smaragdinas plasmæ se uidisse ait multas, Calcidonias que, & Iaspides ac
montani succini magnos globos. Auro intexto admixtas in auleis cōfutas gem-
mas: eas à fugientibus Caribibus in domibus relictas, is & ceteri omnes se præ-
dicant repperisse. Est & coccinearum genitrix sylvarum tellus illa: est & auro
opima: margassitas auri indices ubique littorum & ubique riparum inuenerunt.

C Inquit is Ouiedus in regione quadam dicta Zenù, ad orientem à Dariene iacente millaria nonginta, nouum mercaturæ genus exerceri. In incolarum domibus seriis cistisq; ingentes & canistros pulchre contextos ex arborum folijs ad id aptis, reperiunt cicadis, gryllis, cancris, cochleis, locustis agros sternentibus, desiccatis & salitis plenos. Ad quem usum illa cogerent interrogati, responderunt, ut ad internos populos ea uenum portarent; harum namq; preciosarum uolucrum & salitorum piscium permutatione, peregrina quæ optant assequuntur harum terrarum incolæ. Hi sparsim habitant, non contiguè domibus. Sed terram incolunt elysiam Caramaïrenses, amoenam, feracem, acris hyemis & furentis æstus expertem, cum paruo diei & noctis discrimine. Vallem ingressi sunt Barbaris fugatis lequas latam duas, tres longam, ad montes usq; quosdam herbidos & arboriferos; in quorum radicibus quæ ualles alie iacent dextra leuata, singulis abluta fluminibus: quorum unus est Gaira: alteri uero non dedere nomen. In his uallibus cultos reperere hortos, agrosq; rigari per deductas ordine miro fossas: haud secus ac Insulæ aut Hetrusci nostri suos colunt atq; irrigant. Sunt et istorum edulia cõmunia, ages, iucca, maizum, battaræ, arboreiq; fructus, ut reliquis, & piscariæ dapes: humanas autem carnes raro uorant, quia raro peregrinos assequuntur: nisi uenatui ipsi exercitu composito per alienas tendant terras: à seipsis quippe abstinent. Sed auditu miserandum, myriadas hominum ad edendi usum creduntur hi obsceni antropophagi consumpsisse. In paradiseas mille insulas, in regiones mille incidunt elysias nostri, quas nefarii depopulati sunt. Propterea licet amoenas & bene fortunatas, desertas reperiunt plures. Colligat hoc exemplo tua beatitudo, quam perniciosum sit hoc genus brutorum hominum. Sancti Ioannis insulam diximus esse Hispaniolæ proximam: quæ ab incolis Burichena dicebatur: ab ea nostra tempestate rapuisse feruntur edenda quinque millia hominum amplius: ex uicinis tantum insulis, quas hi habitant, puta sanctæ Crucis quæ Hayhay, & Guadalupea, quæ Queraqueira nuncupabantur. Satis uagatum sit per obscenorum edacitatem. De radicibus parumper sermo sit, quandoquidem sunt futuræ Christianorum esca, panis triticeo loco, & raparum aliarumq; radicum nostratum. Iuccam radicem esse diximus sæpe alias, qua nobilior panis & apud insulares omnes & continentes hos efficitur: sed quomodo colatur germinetq; q; etiam uaria sit, minime adhuc dixi. Quando plantare iuccam statuunt, terræ egerunt tenuis genui, & effossam erigunt in tumulos quadratos nouepedales: duodecimq; ex ipsius iuccæ truncis sex quipedalibus aut circiter, tumulo ternos cuiusque lateri prebentes insigunt transuersè, ut ferè in ipsius tumuli centro cuspides eorum cõueniant. Ex illorum internodijs & infixa cuspidè radiculæ, capillares prodeunt. Hæ paulatim auctæ in eas conuertuntur, superantq; maturæ lacerti ac sæpe femoris humani crassitudinem longitudinemq;. Ita cumulatâ illa terra ferè uniuersa digeritur in radices. Sed maturescere iuccam, inquiunt, non breviori spatio quam sesquianno. Inquiunt quoq; quo ulterius, ad biennium usq; finatur, eo fieri meliorem, perfectioremq; ad panem conficiendū. Euulsam, lapidibus duobus ad id paratis, ueluti scalp pro nostræ scemina caseum conterunt & premunt demum, aut sacco ex herbis uel canniculis fluuiialibus confecto imponunt, ponderoso lapide superiecto, diemq; naturalem appensum sinunt, & succum eijciunt: diximus namq; esse apud insulares mortiferum: attamen si coquatur salubris est succus ille, uti è nostro lacte serum. Hoc aduertendū, apud hos continentes minime noxium, inquiunt, iuccæ succum. Multa dicunt esse iuccarum genera. Vnum altero suauius, atq; aliud alio preciosius est, quo regulis edulium paratur. Sunt quibus uestantur nobiles, sunt & quibus populus. Ex iuccatam uero iuccam in tabellas fictiles ad id compactas, ueluti pressum nostri caseum, distendunt coquendam. Is est eorum panis primarius, hunc uocant Cazabbi. Agium similiter & Battatarum uarias dicunt esse species. Sed agibus & battatis magis pro

A ferculis aut fructibus utuntur, quam ad usum cõficiendi panis: uti nostri rapis, raphanis, tuberibus, naps, pastinacis, & huiusmodi rebus: sed battatis præcipue, quæ terræ tubera egregia superet mira quadam dulci mollitie, si præsertim in nobiliores incidatur. De radicibus iam satis: ad aliud iam panis genus sermo uertatur. Diximus habere frumeti genus quoddam, panico ferè simile, sed grandioribus granis nobilius. Id in farinam contritum, uel lapidum manu actorum pinunt, iucca deficiente: estq; uulgarior panis. Singulis annis ter feritur: modò agri ubertas ferat ob æquitatem temporum: de qua satis multa in superioribus. Et radicum omnium & maizij grani cultum hic reperere: arboreorumq; fructuum uaria genera cultissima. Inter hos Caramaïrenses & Saturmanos itinera inquit esse lata rectaq; ita ut disticta rubrica credi queant notata. Hydrias, cantharos, ollas, orcas, paropsides, patellasq; fictiles apud hos reperiunt: & uariorum colorum aquales urnas, in quibus aquæ seruari feruntur frigida. Edicto, ut uel parerent regi catholico, religionemq; nostram induerent, uel terram linquerent, uenenatis sagittis respondebant. Ceperunt nonnullos, è quibus plerosq; indutos prius, soluerunt illico: alios ad naues prius ductos & rerum nostrarum amplitudine ostentata, quò cæteris illa referrent, ad beneuolentiam eorum captandam, postea dimiserunt. In omnibus fluminibus se uidisse aiunt auri argumenta. Recentibus in eorum domibus ceruinas & aprinas carnes passim reperiiebant, quibus laute sunt epulati. Volucris & hi abundant, nutriuntq; domi uolucres, tum ad esum, tum ad delicias. Eius coeli spiritum esse benignum hinc arguunt, quod noctu apud flumina in ripis sub dño dormierint, nullusq; grauedinè capitis senserit ullam, aut humorem conceperit insalubrem. Magnos etiã neri gossampij glomos, & fascies diuersarum pennarum, quibus sibi cristas, nostrorum cataphractorum more, contexunt, & sagulos ad decorem formant, passim reperiunt. Delectantur & hi elegantijs eiusmodi. Arcuum & sagittarum multitudo fuit innumera Maiorum & ibi cadauera combusta, ossibus in collis conditis alicubi, alibi integra in sepulchris, in ipsis boijs, id est domibus, alibi reuerter auro gemmisq; ornata, seruantur. Habitas eorum bullas pectorales aliaq; monilia, quæ uocant ipsi guanines, reperere orichalco magis q; auro fabrefacta esse. Propterea esse his commercia cum uaftris peregrinis arbitrantur, qui ad eos monilia hæc confecta importent, ut purum aurum ab eis adipiscantur pro uili metallo. Neq; perpenderunt nostri fraudem, donec ad conflationem uentum est. Architecti pleriq; pererrantes à littore parumper, in frustra candidi marmoris se incidisse dixerunt. Putant peregrinos ad eas terras uenisse quondam, qui marmora è montibus aliquando sciderint, & putamina illa in plano reliquerint. Ibi didicere Magonum fluuium è montibus nivalibus descendere, augeriq; inter labendum magna fluminum aliorum copia in eum cadente: propterea ingens est, quia è longinquo ad mare fluit per terras aquosas. His actis, receptui signa dantur. Nonningenti erant ad terram missi: hi omnes sublati clamoribus præ lætitiâ, compositis ordinibus, & præda prouincialium rerum onusti, cristisq; & coronis, lanis quoq; ac sagulis plumeis militaribus incolarum ornamentis redeunt fulgentes. Anchoras eleuant x. v. calend. Iulij, nauibus relictis, quas tēpestates pleriq; concusserant: sed prætoria præcipue discrimen ingens subierat, amisso remone, uti iam diximus. Capiunt altum, ut Carthaginensem portum petant, & insulas quasdam medias, truciū Caribium receptacula, infestant ex regio mandato. Sed uelox aquarum decursus, & Ioannem Serranum prætoriam nauis nauclerum primarium, & reliquos fefellit, quamuis fluxuum illorum naturam se optime callere iactarent. Quadraginta se lequas fuisse una nocte transportatos præter opinionem, conqueuntur.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. OCEANAE DECADIS
tertiæ, liber sextus.

Ic philosophandum est parumper, beatissime pater, & a cosmographia digrediendum ad naturæ arcanorum causas. Decurrere ad occidentem ibi maria, ueluti e montibus torrentes delabuntur, omnes uno ore prædicat. Propterea trahor ego in ambiguum, quoniam aquæ illæ tendat, quæ rotante ac perpetuo tractu ab oriente fluunt, ueluti fugientes, ad occidentem, inde nunquam redituræ: neque occidens propterea magis repleatur, neque oriens euacuetur. Si ad centrum eas tendere de natura grauium, dixerimus, centrumque lineam esse æquinoctialem uoluerimus, uti plerique aiunt, quod centrum dabitur tot tantarumque capax aquarum, quæ uel circumferentia reperietur madida. Rationem uerisimilem qui ea littora perlustrarunt præbent nullā. Putant plerique uastas esse fauces in angulo sinuali magnæ illius telluris, quam diximus Italia octuplo maiorem, ab occidente Cubæ insulæ, quæ rabidas has aquas absorbeant, & inde ad occidentem illas emittant, quo ad orientem nostrum redeant: alij dicunt ad septentrionem. Volunt nonnulli, clausum esse sinum illum magnæ telluris: tendereque ad septentrionem à tergo Cubæ: ita ut septentrionales terras, quas glaciale circumsēpit mare, sub arcu cōplectatur, sintque uniuersa littora illa contigua: unde credunt eas aquas obiectu magnæ telluris circumagi: ut in fluminibus licet cōspicere riparum gyris sese obiectantibus. Sed hoc minime quadrat. Eodem namque modo, nō acriter tamen, sed leui fluere ad occidentem aquas perpetuo lapsu, inquit, qui glaciales tentarunt oras, & occidentem postea secuti sunt. Scrutatus est eas Sebastianus quidam Cabotus genere Venetus, sed à parentibus in Britanniam insulam tendentibus (uti moris est Venetorum, qui commercij causa terrarū omnium sunt hospites) transportatus penē infans. Duo is sibi nauigia propria pecunia in Britannia ipsa instruxit, & primo tendens cum hominibus tercentū ad septentrionem, donec etiam Iulio mense, uastas repperit glaciales moles pelago natantes, & lucem ferē perpetuam, tellure tamen libera gelu liquefacto. Quare coactus fuit, uti ait, uela uertere & occidentem sequi: tenditque tamen ad meridiem, littore sese incuruante, ut Herculei freti latitudinis ferē gradus æquarit: ad occidentemque profectus tantū est, ut Cubam insulam à laeua longitudine graduū penē parem habuerit. Is ea littora percurrans quæ Bacallāos appellauit, eosdē se repperisse aquarū, sed lenes, delapsus ad occidentem ait, quos Castellani meridionales suas regiones adnauigantes inueniunt. Ergo non modō uerisimilius, sed necessariō concludendum est, uastos inter utranque ignotam hæctenus tellurem iacere hiatus, qui uiam præbeant aquis ab oriente cadentibus in occidentem. Quas arbitror impulsu cœlorum circulariter agi in gyrum circa terræ globum: non autem Demogorgone anhelante uomi absorberi, ut nonnulli senserunt: quod influxu & refluxu forsā assentire daretur. Bacallāos Cabottus ipse terras illas appellauit, eo quod in earum pelago tantam repperit magnorum quorūdam piscium, tinnos amulantium, sic uocatorū ab indigenis, multitudinem, ut etiam illi nauigia interdum detardarent. Earum regionum homines pellibus tantum coopertos reperiēbat, rationis haudquaquam expertes. Virorum inesse regionibus copiam ingentē refert, qui & ipsi piscibus uescantur. Inter densa namque piscium illorum agmina sese immergūt ursi, & singulos singuli complexos, unguibusque inter squamas immixtis in terram raptant & comedunt. Propterea minime notios hominibus uirgos esse ait. Orichalcum in plerisque locis se uidisse apud incolas prædicat. Familiarem habeo domi Cabottum ipsum, & contubernalem interdum. Vocatus namque ex Britannia à rege nostro catholico post Henrici maioris

Aioris Britanniae regis mortem, cōcurialis noster est: expectatque indies ut nauigia sibi parētur, quibus arcanum hoc naturæ latens iam tandem detegatur. Martio mense anni futuri M D XVI puto ad explorandum discessurum. Quæ succedent, tua Sanctitas per me intelliget, modō uiuere detur. Ex Castellanis non desunt, qui Cabottum primum fuisse Baccalaorum repertorē negēt: tantumque ad occidentem tendisse minime assentiuntur. De faucibus & Cabotto iam satis. Ad Castellanos redeamus. Carthaginis portū & adiacentes Caribium insulas, quas appellat sancti Bernardi, præterlapsi sunt, uniuersamque Caramairensem regionem intactam postergarūt. Hic ab exorta tempestate ad insulā, quam diximus aliās Fortem appellari, ab Vrabenis sinus faucibus distātem lequas circiter quinquaginta, proiecti sunt. In ea insula canistros, ex cannis marinis contextos, reperere in barbarorum tugurijs multos sale plenos. Salinis egregijs nobilitatur insula: eius salis permutatione aliena comparat incolæ. Ad prætoriam nauem uoluit onocrotalus auis ingens, uulture maior, quæ guttur demittit multiplicapax: paludum Rauennatum quondā domestica, autorum testimonio: nescio an & nostra tempestate capi facile passus est: & circūductus per uniuersæ classis naues tandem interijt. Viginti aliorū in littore stantium agmen uiderunt procul. Grandiorē nauem prætoriam, puta iam quassatam & minime utilem, à tergo reliquerūt, ut paulatim & sedato mari sequeretur. Vndecimo calendis Iulij appulsa est classis ad Darienem: in quartū inde diem prætoria naus, sed uacua, superinducta est. Dariennensis populus, duce Valscho Nunnez Balboa præfecto, de quo aliās latam fecimus mentionem, cum psalmo, Te deum laudamus, obuiam trā prodit militaria. Intra domos, in prouincialium domorum modum ædificatas, habitatorum quisque uenientes suscepit libens. Prouincias has omnes regiones liceat appellare: quandoquidem procul uictæ sunt, omnibus regulis eiectis. Prouincialibus reficiuntur fructibus, & pane recenti, tam radicali quam maizio. Cetera secum classis afferebat: salitas puta carnes, salfos etiam pisces, & triticeam in cupis farinam. Ecce regiā in abstrusis terris classē: ecce non modō intra cancri tropicū, uerum etiam ipsi æquinoctiali circulo ferē superpositos Hispanos, contra multorum sapientū sententiam, ut ibi pedem figant, & colonias construant. Postea uero quā in unum conuenere, quid consilij ceperint, intelligamus. Altero die ab appulsu classis, quadringentorum quinquaginta hominum Dariennensium sit conuentus. Publice arcanēque cōiunctim simul & uiritim, indagatū est de rebus scriptis à Valscho præfecto australis pelagi, (Is est magistratus quem diximus ab Hispanis uocari Adelantatum.) Comperit tum uera fuisse quæcunque de australi pelago terræ illius, regi significauerit: debere in Comogri, Pocchorrofa ac Tubanam ditionibus, ex ipsius Valschi præfecti iudicio, erigi arces impræsentiarum, ut coloniae postmodum produci queant. Missus est propterea Ioannes Aiora nobilis Cordubensis prætor cum hominibus quadringentis, quatuor carauelis & una minore nauē aduectis. Is primo Comogrensem captat portum, lequas ab Dariene distantes fortē quinq; ac uiginti, uti scribunt literis præsentibus. Inde ad austrum ex quadringentis centū quinquaginta missurus est, nouo itinere rectiore reperto: quā inquit sex & uiginti tantū lequarum esse intercapedinem ab Comogri regiā ad sancti Michaelis sinus fauces. Reliqui ē quadringentis pedem ibi fixuri sunt, & inde auxilia præstituri euntibus redeuntibusque. Centū uero illi & quinquaginta ituri ad austrum, aptos secum interpretes australiū linguarum ducūt ē nostris: qui ea didicerunt idiomata à mācipijs habitis à Valscho, cum eas terras peragraret: & ex ipsis mācipijs, qui linguam iam callent Hispanam. Aiunt hi distare Pocchorrofa portum à Comogri lequas septem tantū. In Pocchorrofa prætor ex prætoris & aliorū sanctione uiros relicturus est quinquaginta, cum nauileuiore, qua fungantur officio cursorum: & ueluti terra per equos di

Conpositos fieri solet: ita mari certiores hi faciunt prætorum & Dariennenses de rebus emergentibus. Locaturi etiam sunt in Tubanamæ solo domicilia: à Pocchorrola inquit distare Tubanamæ atria lequas uiginti. Ex quadringentis hominibus his, ex præcis Dariennensibus rerum experientia pollentibus, quinquaginta, qui decurionum loco novos dirigant & ducant ad res gerendas, destinati sunt. Ita dispositis rebus, fuit consilium regi hæc significare, atque unâ certiore reddere, esse in illis terris regulum nomine Dabâibam, cuius regnū auro sit opulentum: sed intactum adhuc relictū, ob potētiam. Hunc secūdo magno flumine illo, de quo aliās mentionē fecimus, habere regnum, uniuersi famē ditionis ipsius tellurem auro uberem, fama est uulgaris. Lequas inquit distare ab Dariene Dabâibæ regiam quinquaginta. Inde a sunt incolæ auri copiam per cōfinia spargi. Licet & ab Dariene, uti aliās diximus, lequas tantū tres, nostri habeant aurifodinas non ignobiles, quibus impræsentiarum fruantur, multisq; in locis effodiendo aurum colligunt: feracius tamen esse Dabâibæ regnum credunt. In primis nostris ad tuam sanctitatem primitiis, mentio de hoc Dabâiba facta est: sed errore ducti, cum Dabâibæ piscatores reperissent, Dabâibam ipsum inter palustria loca se offendisse arbitrati sunt. Ad Dabâibam igitur tercentum deligere uolunt egregios ex uniuerso exercitu bello aptos iuuenes, telorum omnis generis & armorum copia magnifice instructos, qui eum adeant, & detrectantem pacem sternant, & debellant. Iterum atq; iterum repetunt, in argumētum opulentiae futuræ, se paucis in locis effodere, ubi non commixtis terræ grumulis aureis occurrant. Quæ scripserint refero. Consulunt & regi condendam esse in sanctæ Marthæ portu, in regione, appellatione incolarum, Saturma, coloniam, quæ sit futura refugium nauigantibus ex Dominica insula: à qua cursum ferunt esse quatuor aut quinque dierū ad eum Saturmæ regionis portum: & ex sancta Martha triū ad Darienem, eundo inquit: reditus namq; illis adeo durus est, ob eum quem diximus decursum aquarum, ut arduos uideantur montes redeundo conscendere. Non est huius torrens uis ex Hispaniola & Cuba redeuntibus in Hispaniam tanta, quamuis & ipsi laborēt contra labentē oceanū: quia sit hic pelagi amplitudo ingens, qua uagari queant aquæ fluētes. In Paria tractu stringuntur aquæ lateribus eius terræ & multarum insularum adiacētium ex aduerso compressæ: uti liquet in Sticulo freto coniectari, ubi est aquarū impetus is, quem tua Sanctitas nouit, qui Scyllam & Charybdim efficiūt, ob angustias illa maria recipientes, Ionium uidelicet ac Libycum & Tyrrhenum. Ex Guanassā insula & laia Maiaq; & Cerabarōno, regionibus Beraguæ occidentalibus, scriptum reliquit Colonus huius inuenti princeps, reperisse furorem tantum in proram, ea littora uersis uestigijs orientem quaritando, ut neque licuerit interdum plumbata fundum tentare, quin illam secum pensilem raptaret aduersus impetus. Neque ipse quiret aliquando integro die, licet uentus aliquis flaret in puppim, uel unico miliari decursum uincere. Hinc est quod sæpe cogatur Cubam, Hispaniolam demum prehendere prius, ut mox lato pelago ad septentrionem caprato, cursum dirigant in Hispaniam, quod boreales flatus illis adiumento sint ad impellendum naues, quas itinere recto minime quirēt perducere. De motibus oceani ultro citroq; iam satis multa. Quid de Dariene & colonia in eius ripa deducta, quam diximus sanctam Mariam Antiquam ab ipsis appellari, scribant, recensendū est. Loci situs est inualidus, pestifer, Sardo cœlo perniciosior. Pallēt omnes, ictericis similes. Neq; à natura regionis id euenit: multis namque in locis sub iisdem latitudinis gradibus signorum, salubrem benignamq; reperiūt aëris clementia: ubi scilicet nitidos terra fontes gignit, ubi uel flumina ripis meant currentibus haudquaquam cœnosis: sed præcipue ubi cliuos, nō ualles inhabitant. Locus aut ille in Darienis fluminis ripa situs, in profunda est ualle locatus, collibus undiq; arduis circumseptus: qua de causa solares radios meridianos suscipit suos

in

A in uerticem ferē perpēdicularēs, & à montanis labētibus radijs à fronte tergoq; ac lateribus grauer uexatur. Radiorum quippe solariū feruorem percutit, non accessus ad terram: quia in se minime sint passibiles: quod ex niuib; altorum montiū colligi potest, uti optime callet tua Sanctitas. Propterea cadentes in montibus radij per obiectum decliuem ad ima rotantur, uti saxum ingens rotundum, à culmine montis deiectum. Valles ergo & contingētē sibi radiorum partem ex directo, & præcipitem cliuorum ac montium ex transuerso, suscipiunt. Est ergo Darienis habitatio à natura loci particularis, non à regione perniciosa. Est & pestifer à natura soli locus, quod cœnosis paludibus foetidis sepius sit. Imò uicus ipse palus est, ubi ex guttis mæcipiorum dextra cadentibus, dum irrigant pauimenta domus, illico bufones gignuntur: uti alicubi ego ipse uidi in pulices guttas illas æstate conuerti. Vbiunque præterea effodiunt ad sequispalium, scaturiūt aquæ insalubres omnes & corruptæ à natura fluminis qui ad mare cœnoso atq; inertialueo per uallē profundā delabitur. Propterea de loco mutando cōsulunt. Ibi figere pedē primos necessitas coëgit: tanta enim urgebatur egestate, qui primi ad eas terras appulsi sunt, ut de loco mutando cura detuerit. Iniqua igitur soli sedes, illos uexat ob solares radios. Deterior aquarum & corrupti aëris, ob cœnosos uapores, inclementia reddit inualidos. Nec portu nobilitatur ullo locus ipse, qui distat à sinus faucibus lequas tres: estq; iter arduū asperumq; ad comportandū cōmeatus à mari. Ad alia contingētia ueniamus. Vbi primū appulsi sunt, multa illis acciderūt hæcenus incognita. Medicū quendam eximū Hispanensem, quem antistitis autoritas, & auri simul cupiditas, tranquillam linquere uitam in patria stimularunt, adorta est dormientē cum uxore uis fulguris: domus cum uniuersa supellestili illi exarsit. Attoniti uir & uxor penē nudi proclamantes & semiusti uix euaserūt. Stantibus in littore, molossū sequisianiculum rapuit crocodilus ingens, & uti miluus pullicium solet: miserum canem, domini auxiliū uasto latratu implorantem, ante omnium oculos asportauit. Noctu uespertilionum moribus torquebatur: si dormientem forte momorderint quempiam, exhausto sanguine, trahūt in uitæ discrimen: & mortuos fuisse nonnullos ea tabe compertū est. Si gallum, aut gallinā sub dio noctu uespertiones deprehenderint, in cristam aculeo fixo, interimunt. Crocodilis, leonibus ac tigris & hi aiunt infestari terram: sed inuentas iam esse artes quibus multi capiuntur. Reperisseq; se in sociorū domibus tigrum ac leonū interfectorum pelles, scribunt. Boues, porcos, atq; equos, adolescere ibi maiore in modum, & grandiores fieri genitoribus dicunt, ob ubertatē soli. De arborum proceritate, deq; terræ uarijs fructibus, de hortensibus, & satis omnibus nostratibus: de ceruis & quadrupedibus feris, uarijs etiā generibus auium ac pisciū, eadem referūt, quæ scripsi aliās. Caretam regulum, regionis Coibæ principem, triduo habuerunt hospitem: & admiratū nostra harmonica instrumenta, equorumq; phaleras, ac cætera illi peregrina, beneq; donatum remiserūt. Is nostris significauit arbores gigni in prouincia, quarū tabulis naues constructæ tutæ sunt à corrodentibus marinis uermibus. Est namq; dira hæc pestis nostris nauibus in portibus illis. Ait esse amaritudinis tantæ ligni genus illud, ut facile abstineant ab eius gustu. Est & alia peculiaris terræ arbor, cuius si folia nudū alicuius corpus tetigerint, uibices eleuent ingentes: & nisi illis aqua marina uel salua matutina medeatur, illico letalem suo ueneno excitent dolorem. Hanc arborem & Hispaniola parit. Eius etiā lignum olfactu aiunt esse mortiferum, nec portari quoq; lignum posse sine uitæ periculo. Cum excutere à se tantæ seruitutis iugum sæpe insulares Hispaniolæ retauerint, nec cesserit unquam aperto Marte uel insidijs, reperti sunt eo ligno uoluisse primarios noctu dormientes suffumigatos interimere. Sed admirati ligni reperti nouitatē Christiani, fateri fraudem miseris coegerunt, & commentū autores pœnas dedere. Habet ipsi genus herbæ, cuius

Ex guttis
bufones.

Præsentis ueni
arbor.

Codore suli remediū sibi comparāt, ab eius ligni ueneno, ut portare illud queant indemnes. De his leuibz iam satis. Sperant ex insulis australis pelagi maiorem multo copiam habituros. Parabat enim Petrus Arias (nuncio qui ad nos literas tulit discedere) profectionē ad eam insulam quā prominet medio in sinu sancti Michaelis à nostris appellato: à Vafcho intacta relicta ob perturbatū eo tempore mare. De qua late in trāsitu Vafchi ad austrū. Multa indies maiora prateritis expectamus. Ceptae sunt enim & prouinciae plures aliae, quas non inuitiles aut nō parū mirandas fore putamus. Ioānes ille Diaz Solisius Nebrisēnsis, de quo fecimus aliquādo mentionē, missus est per Frontem illā sancti Augustini, quae lineam superat aequinoctialē gradus septem, & ad Portugallēses pertinet, ut la tus australe à tergo Pariae, Cumanae, Cuquibacōae, portuumq; Carthaginis & sanctae Marthae, Darienis & Beraguae nostris nauigijs percurrat, quō apertior & plenior de tractibus illis habeatur notitia. Missus est alius nauū trium ductor Ioannes Poncius, qui Caribium terras depopuletur, & in seruitutē obsceenos hominum uoratores redigat, quō liberae sint ab ea peste iam tandem adiacentes mitium insulae, & unā prouentus earū insularū & arcana liceat uestigare. Missi sunt & alij per diuersa, Gaspar Badaocius ut occidentem percurrat, Franciscus Bezerra, ut per sinus ipsius angulum. Et Valleius, ut per fauces eius ad orienta lem sinus oram traiciant, ad arcana telluris eius exploranda: in qua Fogeda nu per sinistris ausibus pedē figere coeperat, arce ac pago aedificatis. Cum octoginta prius militibus instructis ex Dariene Badaocius discessit: quem secutus est cum quinquaginta Ludouicus dictus Mercado: Bezerrae uero addixerunt octogin ta: Valleio septuaginta. Portus ne tutos capturi sint, an in malefidas stationes ca suri, summi rerum artificis prouidentia nouit. Nos autē homines casuum notitia postquam emerferint, includimur. Ad alia ueniamus.

**PETRI MARTYRIS ANGLI
MEDIOLANEN. OCEANAE DECADIS
tertia, liber septimus.**

Ix bene domo exierat Petrus Arias putati continentis gu bernator, appulsus ad Darienem, cum plerisq; appendici bus: quando ad curiam, negotiationis gratia, sensi uenisse quendā Andreā Moralem, nauū ea littora noua percur rentium nauclerum: qui & crediti continētis oras, & insu larum adiacentium tractus, & Hispaniolae interna omnia diligenter sollicitēq; scrutatus est. Vestigandae Hispaniolae curam uiro huic frater Nicolaus Ouandus militiae Alcantarae maior commen datarius, Hispaniolae gubernator, demādauit: quod ingenio polleret, essetq; ad huiusmodi rem explorandam ceteris aptior. Super his Andreas hic indices & tabellas formauit egregias: quibus praebeatur fides à reliquis rem intelligētibus. Is ad me uenit, uti solent alij ab oceano redeuntes. Quae ab eo & plerisq; alijs ha ctenus ignorata didicerim, tractemus. Sit Hispaniolae particularis descriptio, quae primam huius narrationis frontē amplectatur: quandoquidē caput est & emporium uniuersae liberalitatis oceani: habeatq; mille atq; iterum mille formo sas, compras ditesq; Nereides nymphas quae ipsam, tanq; Tethym alteram do minam & genitricem, circunsepant, comantq; decentes. De Nereidibus ipsis, id est, circumambiētibus insulis, pauca mox differemus. Insula demum Marga ritaea Diues à nostris appellata, in australis pelagi sancti Michaelis sinu iacēs iam trita (quae nobis miranda praeuit impraesentiarum, & maiora de futuro pollice tur) superueniet: candētibus armillata, torquata & coronata Cleopatrae unio nibus: de quorum conchylibus in calce narrationis par erit aliqua perungere. Ad

Ad elysiam iam Hispaniolam ueniamus: & à prima nominum impositione exordiamur: de forma & coeli clemētia mox: de ipsius diuisione demum confe remus. Ex insula Martinō, de qua in prima decade, cum accentu in ultima, uti tua Sāctitas noscet per uirgulam superimpositam in omnibus eorū uocabulis, ne toties repetendum sit, ubi accentus nouorū uocabulorū iaceant: inquit hī trāsuectos suis monoxylis canōis, dico lintribus uniligneis, primos habitatores, ē patria per aduersae factionis partes electos: ut Dardanū ex Corytho legimus, & ex Creta Teucrum in Asiam, & solum postea Troianum appellatum: Ty riosq; ac Sidonios, fabulosa ducēte in Libyam Didone, classem appulisse. Extor res igitur Martinōenses ē proprijs laribus, in Hispaniola & ea insulae parte quae Cahonāo dicitur, ad ripam fluminis appellati Bahaboni, sedem posuere: Vti est in Romanis initijs de Aenea Troiano in Italiam ad Latium Tibrim de uecto. Intra Bahaboni fluminis ostiū iacet insula, ubi dicuntur aduenae primam domum erexisse: hanc appellauere Camorēiam. Domum eam sacrarunt post modum, & reuerenter coluerunt semper, ad aduentum usq; nostrorum, & do nis perpetuis salutabant: uti nos initialem nostrae religionis Hierosolymam, Ma hometai Mecham, & ueteres Fortunatarū insularū cultores in magna Canaria Tyrmam super alta rupe structam: unde sese multi laetis animis & psallentes praecipitabāt, à sacrificulis eorū persuasi, animas inde se amore Tyrmæ deiicien tium beari, ad aeternasq; delicias perducī. Reperere id obseruatū ad nostra usq; tempora Fortunatarum debellatores: nec decidit hodie à communi sermone sa crificiorum memoria: nomenq; rupes ipsa retinet. Didici etiā nuper esse in insu lis ipsis, à Betanchōro Gallo primo Fortunatarum cultore, habita tamen ab Ca stellanis regibus uenia, uti aliās dixi, Betanchōranam factionem, quae adhuc & linguam & mores Gallicos seruet, licet Betanchōri haeredes, Castellanis uiris, uti supra memorauimus, domitas duas insulas precio reliquerint. Habitatores tamen qui Betanchōrum secuti fuerāt, & sibi domicilia fabricauerāt, familiasq; ibi auxerant, perstiterūt: atq; unā cum Hispanis fortunate uiuunt, Gallicorum frigorū expertes. Ad Martinōenses pedē referamus. Nomina Hispaniolae à primis habitatoribus imposita fuere, primum Quizqueia, dehinc Haiti. Neq; haec ad imponētium uoluntatē solū, sed ab effectu credito ab eis. Quizqueiam dicunt rem grandem, qua nulla sit maior. Quizqueiam interpretantur uastita tem & uniuersum ac totum: uti Graeci suum Panem. Quia sunt arbitrati, ob eius magnitudinem, esse uniuersum orbem terrarum, neque sole calefieri quic quam aliud prater eam insulam cum adiacentibus ceteris: propterea Quiz queiam dici debere statuerunt. Haiti uero dicitur asperitas, eorum uetere lin gua: atque ideo insulam appellauere uniuersam Haiti, per metonymiam à par te totum denominantes: quia haec insula plerisq; in locis horrescat aspera mon tium facie, ac tetra sylvarum densitate, uallibusq; ob altitudinem montium formidolosis & obscuris: licet alibi sit amoenissima. Hic est aliquantisper, beatif sime pater, digrediendum. Mirabitur beatitudo tua, quonam pacto simplices homines recolant huiusmodi principia à distantibus, quandoquidem nul lum genus literarum assequuntur. Mos est apud eos ab aeterno, in regum do mibus praecipue, ut filios eorum boitij, id est sapientes, in rerum agnitionem memoriter erudiant. In ea praeeptione duabus maxime rebus intēdunt: gene rali alteri, de rerum origine ac successu: particulari alteri, de parētum, auorum, atauorumq; ac maiorum omnīu praedare gestis bello & pace. Quae duo praeepta rhythmis habent composita eorum lingua. Hos Arcitos appellant. Et, uti citharcedus apud nos, cum tympanis illi suo more fabrefactis suos arcitos concinunt, & choreas cantando ducunt. Tympanū maguēy dicitur. Habent & arcitos amatorios: habent & querulos & excitantes ad pugnam, cum suis quencq; sonis rei quadrātibus, Vuntur & saltationibus, in quibus sunt nostris

Insulariū filios
instituti ritus.

C multo agiliores, quia nulli alteri rei magis inuigilant, suntque nudi, nec uestibus occupantur. In Arcitis a maioribus habent uaticinatu nostroru aduentum: quibus gemendo, uti per elegias, perniciem suam detonant. Maguacochios aiunt, id est uestitos homines, uenturos ad insula, a matos ensibus, hominem scindentibus uno ictu: quoru iugo posteritas eoru subdenda foret. Nec miror quidem uaticinatos eorum maiores seruitutem filiorum: si uerum est quod de lemurum familiaritate referunt. De quibus satis late in prima nostrae decadis libro nono (uti de zemibus, id est de eorum simulacris, quae colebant) disseruimus. Nunc autem fatentur zemibus sublati nusquam ultra quenque apparuisse. Ascribunt nostri signo crucis, quo se omnes muniunt: sunt namque baptisimatis lauacro abluti. Est & uniuersis ingens cura de noscendis finibus & regnorum terminis: sed haec generalis mitaenis omnibus, id est nobilibus: mitaenos enim appellant nobiles: ita ut suae sint & hi patriae non inepti cosmetrae. Vulgo nulla est cura alia praeterquam de sementibus & sationibus. Piscationibus sunt & aptissimi: quia toto anno omnibusque diebus sese fluminibus immergunt: neque minus agunt in aquis uitam, quam in terra. Venatu etiam inuigilant. Habent namque duo genera quadripedum, uti alias diximus: utias, haec sunt cuniculi parui: & serpentes iuanas, de quibus in prima decade satis, crocodilis asimiles, octipedales terrestres, suauissimi saporis. Volucres autem innumeras nutriunt omnes insulae: puta palumbes, anates, anseres, ardeas: psittacoru praeterea non minorem quam apud nos passeru loru copia. Quisque regulus suos habet ditionarios dispartitos, uenatus hos, illos piscationi, agriculturae alios addictos. Ad nomina redeamus. Quisquetiam, diximus, & Haitin esse antiqua nomina. Cipangam etiam a regione montana, auro ferace, plerique uniuersam insulam appellauere: uti poetas uidimus nostros Italiam appellasse aliquando Latium, a parte ipsius. Ecce, uti Ausoniam Hesperiamque maiores Italiam dixerunt: ita hi Quisquetiam, Haitin, Cipangam. Nostri autem primo Isabellam ab Helisabeth regina, quam Hispanum idioma nuncupat Isabellam, a prima colonia condita in litore septentrionali insulae. De qua satis in prima decade. Ab Hispania postmodum appellant diminutiu Hispaniolam. De nominibus satis, de forma nunc loquamur. Qui primi percurrerant insulam, castaneae folio similem cum sinu ad occidentem, mihi depinxerunt, Cubam insulam prospectantem. Hic autem Andreas Morales nauclerus, aliter depictam, parum tamen ad metulit: ab utroque quippe angulo, orientali puta & occidentali, magnis sinibus cauatam esse describit, cornuaque protendere longissime. Intraque magnum sinum orientalem portus locat amplius tutosque. Dabitur operam ut aliquando ad sanctitatem tuam is index particularis Hispaniolae mittatur. Eodem namque modo suum indicem affert, quo Hispaniam & Italiam cum suis quamque montibus, uallibus, fluminibus, urbibus, & coloniis, arbitror beatitudinem tuam saepe conspexisse. Comparemus sine rubore, comparemus, beatissime pater, Italiae reginae quondam orbis terrarum, Hispaniolam: quandoquidem si quantitatem dimetiemur, paulo minor reperietur. Est namque Hispaniola ab oriente distenta in occidentem miliaria, uti iuniores uolunt, quae draginta supra quingenta. Almirantum diximus in prima decade produxisse mensuram. Lata uero alicubi tercentum fere, angustior tamen alibi, ubi cornua iacet. Sed Italia est haec multo beatior, beatissime pater: maiori quippe ex parte sui est adeo temperata & amena, ut neque frigore urgeatur molesto, nec calore uexetur immodico. Habet utrunque solstitium Hispaniola penes paraequinoctijs. Vix enim horam integram ascendit dies ut noctem superet, aut e converso, in meridionali latere, in septentrionali aliter. Pleraque regiones in ea iacent, in quibus aliquando frigus uiget. Sed id accidere beatitudo tua intelligat, ex consono ad id obiectu montium, ut infra latius dicemus: neque tamen est atrox adeo, ut habitatores niues molestet unquam. Perpetuo praeterea gaudet Vere

Hispaniola
multis nomi
nibus praefertur Italiae

A Vere, perpetuoque autumnus felix haec insula. Frondescent ibi toto anno arbores, & prata uirescunt. Fortunantur ibi omnia mirifice. Quantum hortensia coalescant intra sextumdecimum diem, caules, lactuca, boragines, raphani, & huiusce modi sata: cucurbitae, melones, cucumeres, & similia intra trigelimum, satis late alibi. De animalibus autem diximus, boues ex Hispania transuectas in multo maiores euadere. Boues elephantis, porcos mulabus, cum de augmento est sermo, comparant, hyperbolice tamen. Diximus & suillas carnes sapidas esse ac salubres, propter myrobalanos & patrios fructus alios, quibus uestuntur, suapte natura nascuntibus: uti apud nos fagineae sunt, iliceae, quernaeque grandes. Vires etiam si cura insit, mira coalescunt ubertate: & si cui animus aliquando fuit, de ferendo in montibus tritico, ubi parumper frigoris uigeat: in plano minime, ob nimiam agrorum pinguedinem. Est incredibile auditu. Spicam superare lacerti crassitudinem, spithama longiorem, granaque nutrire quamlibet duo millia amplius afferuerant inquit, & iureiurando affirmant. Sed salubriorem insulae panem iuccae praefertim, aiunt, quem uocant cazabbi: quia sit digestionis aptior: quodque seratur & colatur facilius atque uberius. Id autem temporis quod superest, auro intendunt legendo. Est tanta omnium quadrupedum copia, utiam & equi & coria bouum & pecudum portentur in Hispaniam. Genitrici iam succurrit filiola multis in rebus. De coccineis arboribus, de aromatibus, de colore glauco, de mastice, gossampio, de electo, & multis alijs eius prouentibus, satis multa alibi. Quid felicius ergo beatissime pater in terris, quam uiuere ubi fas sit tot tantaque passim uidere & frui: quid beatius quam agere uitam, ubi non cogaris angustis includi cubiculis, horrenti gelu, aut anxio calore: neque hyeme oporteat ponderosis uestibus corpus onerare, aut furas perpetuo igne cremare, quae senefaciunt homines in ictu oculi, ac uires labefaciunt, trahuntque mille morborum genera. Salubrem praeterea inquit esse aerem, salubres & fluminum aquas, utputa quae auro perpetuo superlabuntur. Nullus est namque fluuius, nulli montes, pauca plantities, auro immunes. Ad particularem tandem internam huius beatae insulae cosmographiam deueniamus. Habere Hispaniolam quatuor flumina, quae fere portionibus aequis eam diuidat ex altis montibus: uno ad orientem, hoc lunna dicitur: ad occidentem altero, quod Attibunicus: tertio ad meridiem, quod Haitab: ad septentrionem quarto quod Sache, alias narrauimus. Nouam hic nauclerus affert ab incolis ab aeterno obseruatam descriptionem. In quinque partes uniuersam diuidemus: dehinc cuiusque prouinciae regitulas ueteribus nominibus appellabimus: quodque memoratu dignum in singulis erit, recensibimus. Insulae initium ab oriente amplectitur prouincia nomine Caizcim: sic appellatam, quia eorum lingua cim frontem siue initium significat. Sequitur illam Huhabo, inde de Caihabo. Quarta est Bainoa. Angulum occidentalem tenet Guaccaiarima: sed penultima Bainoa latioribus constat terminis, quam tres eam praecedentes. Caizcim a prima insulae fronte protenditur ad flumen per urbem primariam sancti Dominici labens, quod est Hozama. Ad septentrionem autem terminatur ad montes asperos, dictos ob sui horrorem Haitin particulariter. Huhabo montibus Haitin & flumine laciga includitur. Caihabo tertia amplectitur quicquid iacet inter Cubaho & Dahatio ad ostium usque fluminis lacchae, unius est quatuor aequae diuidentibus insulam: & ascendit ad montes Cibaos, ubi est maior auri copia. In quibus nascitur fluuius Demahus, caditque per fontes fluminis Naibae, alterius est quatuor ad mare australe, ad aliam fluminis sancti Dominici ripam. Bainoa capit initium a finibus Caiabi, ad insulam usque Cahini: quae iacet fere contigua littori septentrionali ipsius insulae, ubi primam diximus adificatam fuisse coloniam. Reliquum ad occidentem occupat Guaccaiarima prouincia. Atque ideo Guaccaiarimam appellant, quod sit insulae extrema pars: marinam ipsi appellant podicem: insulae podicem uocant. Gua est apud eos articulus: & pau

Rara terra
fecunditas.

Cca sunt, regum præcipue nomina, quæ nō incipiāt ab hoc articulo gua: ut Guæ-
rionexius, Guaccanarillus: & hinc multa etiā locorum nomina. In Caizimu,
regiones sunt, Higuéi, Guanamá, Reyre, Xaguá, Aramaná, Arábo, Hazóá,
Macorix, Caiaçóá, Guaiágua, Baguanimáho, & asperi montes Haitenses. Hic
de aspiratione pauca referamus: quæ aliter se habet quàm apud latinos. Aduer-
tendum est, nullam inesse aspirationem uocabulis eorum, quæ non habeat esse
etum literæ consonantis: imo grauius aspirationem proferunt quàm nos f con-
sonantem. Proferendumq; est quicquid est aspiratum eodem halitu quo f, sed
minime admoto ad superiores dentes inferiore labello: ore autē aperto, ha he hi
ho hu, & conculso pectore. Hebræos & Arabicos eodem modo suas proferre
aspirationes uideo. Hispanos etiā in his quæ ab Arabibus diu possessoribus
uocabula acceperūt, experior idē seruare: multa quippe retinēt: ut almohádda,
quæ dicitur puluinar: almoháza, quæ interpretatur strigilis: & huiusmodi
multa quæ anhelante pectore promūt. Placuit hæc recēdere, quia apud latinos
accentus plerumq; solus aut aspiratio mutant significatū: uti hora pro parte diet,
& ora pro plurali huius dictionis os: aut ora pro regione, ut, Troiæ qui primus
ab oris. In accētū autem, accentu mutato, occido uel occido. Ita & in horum sim-
plicium lingua maxime seruandi sunt accentus, & aspiratio promenda. De ac-
centu supra diximus, & articulo gua. In Huhábo prouincia sunt regiones, Xa-
mána, Canabacóá, Cuhábo: multaq; aliæ quarum nomina nondum didici.
Caiaabus prouincia regiones habet, Maguá, Cacacubána. Huius regionis inco-
læ longe aliam habent linguam ab Hispaniolis reliquis, & Macoryxes dicūtur.
Cubana est alia regio: & ipsa lingua differens à cæteris. Baioháigua regio, diuer-
sum & hæc idioma tenet. Aliæ sunt regiones, Dahabón, Cybáho, Manabáho.
Cotoy est in insulæ medio: flumen interlabitur Nizaus: montes autē Mahaitin
dicti, Hazuá, Neibaymáo. In Bainóá regiones sunt, Maguána, Iagohaiúcho,
DBaurúco, Dabiágua, Attibuni à noie fluminis, Caunóá, Buiáici, Dahabonici,
Maiauariti, Atiéi, Maccázina, Guahábba, Anniuíci, Marién, Guaríco, Ama-
guéi, Xarágua, Yaguána, Azzuéli, Iacchi, Honorúcco, Diáguo, Camaie, Nei-
baimáo. In Guaccaierima, prouincia ultima, regiones sunt, Mauicaráo, Gua-
hágua, Taquenazábo, Nimaca, Bainóá parua, Cahaymí, Iamaicé, Manaba-
xáo, Zauána, Habacóá, Ayqueróá. Ad particularia nunc de regionibus ipsis
quædam descendamus. In prouincia Caizimu, intra uastum initij sinum est an-
trum ingens, in rupe caua, sub radice montis altissimi, ad stadia duo circiter à ma-
ri: cuius ostiū est magni templi foribus assimile, falcatum, ingens. Tentauit cum
nauijs antrum ex gubernatoris mandato hic nauderus. Per latentes uias, in-
quit, ueluti ad sentinam cōcurrere ad antrum multa flumina. Et desiere post id
mirari, quò tenderent flumina plura delabētia, quæ à nonaginta milliaribus ue-
nientia fluendo absorbentur, nec appareant ultra. Per eius faxei montis uoragi-
nes deglutita iam arbitrātur ad id antrum profisci. Ingressus antrum nauderus
ferè absorptus est. Inesse rebullitus & uortices inuicem cōstictantes & ora hian-
tia multa, inquit. Veluti pilam, cum horrendo mugitu, nauiculam eius uortices
hinc, ebullitus inde, modo hæc modo illac, diu iactitarūt. Ingressum fuisse poeni-
tuit: nec quā regrederetur intelligebat. In obscuro iam uagabantur, tū ob ipsius
antri tenebras, quæ lōgissime petūt montis specum: tum quia perpetuæ ibi sint
nebulæ ex salientibus uaporibus humidis in cōtinua conflictatione ueniētium
aqua. Casui Nili ē montibus Aethiopū, strepitum illū comparat. Surduerunt
adeò, ut quid inuicē loquerētur, haudquāq; audirēt. Euasit tandē pauidus de an-
tro, ueluti de tartaro, putās rediisse ad superos. Ad milliaria fortē sexaginta, ab
urbe primaria sancti Dominici, sunt ferè in prospectu mōtes alti, super quorum
uertice stagnū est inaccessible: à iunioribus nunq; uisum ob asperitatē montis,
neq; quod semita pateat ulla. Per uicinū tandē regulū ductus nauderus, ut gu-
bernatoris

Aspiratio quomodo sit proferenda in his insularibus uoculis

Flumina in an-
tro absorbentur

Abernatoris mandatum expleret, mōtem ascendit. Stagnum adiit. Vigere ibi fri-
gus ait. In hyemis argumentum, silices & rubeta mora gignentia, quæ duo cali-
dam regionem minime patiūtur, inuenere. Montes uocāt Ymizui Hybaháino.
Circuit in gyrum lacuna milliaria tria. Dulciū est aquarum; uarijs piscibus egre-
gia est. Cadunt in eam riui plures: nec habet exitum lacus, quia sit undiq; mon-
tū uerticibus circumseptus. De altero nunc Caspio siue Hircano, mediterraneo
mari dico, cum uicinis alijs quibusdā dulcibus lacubus parumper cōferamus.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLANEN. OCEANAE DECADIS

tertiæ, liber octauus.

BAINO A prouincia quæ triplo superat tres primas, Caizi-
mus, scilicet, Vhabo & Calabon, uallem includit Caizianit:
in qua lacus est falsus, amarus, horridus, uti de Caspio legi-
tur: propterea Caspium est animus uocitare: licet nō sit Hir-
cania regio. Voragines habet, è quibus & saliant aquæ ma-
rina, & uenientes è montibus absorbentur. Putant esse am-
plas adeò profundasq; cauernas eius, ut è mari per eas ma-
gnitiam marini pisces emergāt: inter quos pisces quidam ab eis dictus Tiburo-
nus, qui hominē in icu dentis secat medium & uorat. In Hozamam urbis pri-
maria fluuium è pelago ascendit tiburoni & multos dilacerant ex incolis: præ-
cipue qui se nullo pacto abstinent, quin quotidie lauandī gratia immergant flu-
uio. Flumina in stagnum delabuntur falsum, à septentrione Guaninibabón, à
meridie Xaccoéi, ab oriente Guannábo, ab occidēte Occóá. Magna hæc flumi-
na perpetuq; esse inquiunt: & parua in Caspium cadere uiginti amplius. Sca-
Btent etiā à septentrione proximi stagno, non amplius stadio: stadiumq; occu-
pant in circuitu fontes plusquam ducenti, aquarum æstate frigidarum & dul-
cium potabilium. Hæ fluuium efficiunt minime uadosum, qui è proximo cum
cæteris ad stagnum labitur. Hic est sistēdum parumper. Regionis regulus, uxo-
rem, in sacello à Christianis in eius ditione structo orantem reperit, concubitus
petit: habendam efferationem loci deo sacri, uxor arguit. Cuius uerba hæc fue-
runt: Teitoca teitoca: quod sonat, esto quiescet: tēcheta cynáto guamechyna:
quod sonat, dominus multū irascetur. Guamechyna dicitur dominus, tēcheta
multum, cynáto iratus. Inquit excussio brachio maritus: Guabba, id est uade:
cynáto machabūca guamechyna: interpretat, quid ad me quod irascatur deus?
Vim uxori intulit: repente mutus effectus est, & semimancus. Poenitentia du-
ctus, & miraculo percussus, donec uixit egit uitam religiose: nec passus est ul-
tra sacellum uerri aut ornari aliena manu. Eo miraculo & incolæ multi & Chri-
stiani omnes commoti, sacellum pientissime frequentant. Acquisito liben-
tiq; animo serunt regulum fuisse passum eius contumeliæ uindictam. Ad
Caspium retrocedamus. Is lacus falsus procellis agitur & tempestatibus, ita ut
piscatorias saepe nauiculas in præceps trahat, & cum nautis absorbeat. Neque
reperitus est naufragatus quispiam emerisse, aut proiectus ad littus, uti allo-
let de cadaueribus deglutitis in mari. Sunt hæc tempestates Tiburonorum lau-
ta conuiuia. Dicitur id Caspium hagueygabón. Iacet media insula in quam se
piscaturi recipiunt, minime tamen culta. Est insulæ nomen Guarizácca. Am-
plectitur lacus ipse longitudine, millia passuum triginta: latitudine, duodecim,
alibi quindecim. Est alius in eadem planicie lacus huic proximus, aquarum
falsodulcium, quæ nec potui sunt bene aptæ: neq; si necessitas urgeret, ineptæ.
Longitudo est eius milliarium quinq; & uiginti, latitudo octo: nouem & de-
cem alicubi. Fluminum est multorum receptor: absorbentur & ibi aquæ: caret

Piscis homi-
nes uorans.

Vindicta mira-
polluti sacelli.

C exitu. E mari etiam profluunt in eum aquae, sed paucae, propterea commixtus. In eadem provincia lacus alius dulcis, nomine Iamagua, ad occidentem, parum distans à Caspio. Habet & alium lateralem idem stagnum salum ad septentrionem, sed paruum, trium & quatuor milliariū in latitudine, in lōgitudine unum & paulo amplius. Hic est potabilis. Dicitur is paruus Guaccaa. Ad meridiem lacus eiusdem salis, iacet alius lacus trium milliariū in lōgitudine ferè circularis, dictus Babbareo. Dulcis est, ut superiores duo. Hic lacus, quia caret exitu, nec uoraginibus deglutatur, ad mare infalsum, si torrentibus augeatur, superfluas mittit aquas. Hic est in Xamanā Bainoæ provinciae regione. Est alius inter orientem & meridiem iacens ad latus Caspij, dictus Guanybām: milliariū in longitudine x. est ferè rotundus. Sunt praeterea per insulam sparsi lacus alij parui, quos praetermittimus, ne diu morando in re eadem fastidium generemus. Hoc unum claudat de lacubus sermonem. In omnibus ingens piscium, ingens & uolucrum copia nutritur. Hi omnes lacus iacent in ualle amplissima, quae ab oriente tendit ad occidentem milliaria centum uiginti. Lata uero est milliaria octodecim, ubi angustior: ubi amplior, quinque ac uiginti. Collaterales habet mōtes, ad occidentem uersa facie Daiguani à sinistris: à dextris ab ipsius uallis nomine montes Caiguam dictos. Iacet ad radices montium Caiguaniensium ad latus eorum septentrionale uallis altera, superiore longior, latiorq̃. Ducenta namq̃ ferè milliaria complectitur eius longitudo: latitudo ubi amplior, triginta: ubi angustior, circiter uiginti. Dicitur uallis Maguana hic, ibi Igamu, alibi Hathathiei. Quandoquidem de hac parte uallis quae dicitur Ateci mentio incidit, diuertendum est ad inauditum de marino pisce miraculum. Huius regionis regulus piscatione delectabatur: Caramateuius dicitur. In eius retia piscis catullus incidit, de genere piscium immanium, qui dicuntur Manati ab incolis. Minime notum arbitror

D genus id monstri per nostra maria. Est namque testudineae formae quadrupes: Iquamis tamen, nō concha munitus: corio durissimo, ita ut neq̃ sagittam uereatur: mille uerrucis armatus, tergo autē plano, & capite penitus bouino. Aquatilis est, & terrestris piscis, mitis, iners, uti elephas, utiq̃ delphin, hominibus sociabilis, sensu mirabili. Infantulum piscem domi regulus aluit dies aliquot pane patrio, ex iucca & panico puta confecto: radicibus etiam alijs quibus homines uescuntur. Adhuc paruulū proiecit piscem in lacum suis adibus proximum, tanquam ad uitariā: qui lacus & ipse suscipit aquas, nec illas euomit. Est lacui nomen Guaurābo: qui dehinc lacus Manati est appellatus. Liber in aquis piscis annos uagatus est quinque ac xx. Adoleuit in immensum. Quae de baiano, quae uer de arionae delphinis feruntur, distant ab huius piscis gestis. Pesci nomen est impositum Matum: quod significat generosum aut nobilem. Quando ergo ex reguli familiaribus ei notis praecipue, quisquam in lacunae ripa Matum Matum, hoc est, generose generose, proclamabat: humani beneficij memor, caput eleuans ad uocantem pergebat. Pascebatur hominum manu. Si uero quispiam transfretandi cupidus, signa dabat: prostratu suo traieciuros inuitabat. Decem aliquando monstrum conscendisse uno receptu, transportatosq̃ fuisse omnes incolumes psallendo & cantando, compertum est. Sed si Christianum quenq̃ erigēs caput cerneret, summergebatur, & parere recusabat: quia fuerat à Christiano iuvene quodam petulante affectus iniuria. In piscem namq̃ mitem & domesticum fuerat iaculatus hastam acutam: licet haudquaquam laesus fuerit ob duritiem corij, quod habet uerrucosum, asperumq̃: illam tamen sensit iniuriam. Et si quando uocabatur à notis, ex illo die circumaspectabat prius diligentissime, ne quis uestitus Christiano more adesset. Luctabatur in ripa cum reguli cubicularibus: sed praecipue cum adolescēte regulo grato: cum quo domi obos aliquando sumpserat. Cercopitheco lepidior erat. Fuit longo tempore uniuersae insulae singulari solatio: nam & incolarum & Christianorum multitudo ingens ad

monstrum marinum in delictis habitum.

A ad monstrum miraculum quotidie confluebat. Sapidas inquit esse illius speciei piscium carnes, multosq̃ maria illa generant. Amissus est tandem facetus piscis Matum: ad mare deuectus ab Attibunico, uno ē quatuor aequae diuidentibus insulam fluminibus: ex alluue inaudita tiphonibus horrendis comitata, quam ipsi uocarunt furcanum. Superauit Attibunicus ripas adeo, ut uniuersam impleuerit uallem, & sese lacubus omnibus immiscuerit. Secutus ergo Attibunicus torrentem bonus matumus, facetus, sociabilis, matre antiquam & natales aquas repetiuit, nusquam aliās uisus. Satis digressum. Ad uallis sitū ueniamus. Habet uallis haec collaterales mōtes Cibauos & Cayguanienses: ad mare australe illam deducit. Est & uallis alia ultra Cibauos montes ad septentrionem, quae dicitur uallis Guarionexij: quia regulus ille Guarionexius ab auis & maioribus alijs ab hominum memoria uniuersae ualli semper hereditario iure imperitauerit. De hoc regulo multa in primis insulae narrationibus & prima nostra decade. Est uallis centum octoginta milliariū longa ab oriente ad occidentem: lata uero à meridie ad septentrionem, triginta, ubi angusta: ubi latior, quinquaginta. Initium capit à regione Canabocōa, per provincias Huhābum & Caiābum: terminaturq̃ in provinciam Bainoam & regionem Marienam. Iacet autem media inter Cibauos mōtes & Cahonāos & Cazacubūnam. Nulla est provincia, regio nulla, quae non sit celebris maiestate montium, ubertate uallium, amoenitate collium, & fluminum interluentium copia. Nulla montium aut collium latera, nulla flumina, quae non abundant auro, & suauum piscium dapibus: uno fluuio excepto, qui ab origine sua & mōtanis fontibus eius, falsus egreditur, labiturq̃ falsus donec pereat. Is dicitur Bahuān: & regionē Maguānam provinciae Bainoae interfecat. Existimant per meatus aliquos gypseos aut salinas subterraneas iter sibi fecisse fluuium. Sunt in insula salinae celebres: de quibus latius infra dicemus. Per quatuor ea flumina perq̃ provincias quinque, diximus insulam diuidi. Datur & alia partitio. Constat insula uniuersa quatuor montium cacuminibus, quae mediam secant ab oriente in occidentem. Succosa cuncta: auro feracia cuncta: ē quorum cauernis & faucibus uniuersae aquae fluminum euomuntur. Sunt in eis antra horrenda: sunt & trachim obscurae ualles: sunt saxae rupes. Nullum animal noxium in ea repertum unquam. Nullum quadrupes rapax, non leo, non ursus, non tigres feroces, non insidiosae uulpes, nō lupi uoces: beata omnia: beatiora nunc quod intra tui gregis oues, beatissime pater, sint recepta tot hominum millia: zemibus omnibus, demonum simulacris, eliminatis. Si res huiusmodi aliquando in discursu nostrae narrationis repetiero, siq̃ digredior interdum, ut haec referam, beatissime pater, ne mihi succeseas. Per uor animi praetexta, cum audio, cum uideo, cum scribo ista, me uelut Apollineus & Sibyllinus quidam spiritus exagitat, cogitq̃ idem saepe referre: quando praecipue sentio, quō tendat nostrae religionis amplitudo. Hoc tamen inter fata haec uberrima iacet medium, quod me angit nō mediocriter. Simples hi nudi homines, paruo erant assueti labori. Pereunt multi ex immensa fatigatione in aurisodinis: desperantq̃ adeo ut sibi mortem multi cōciscant, nihilq̃ curent de procreatione filiorum. Sumere matres grauidas medicamina, inquit, quo immaturos partus adant, cum cernāt se parituras Christianorum mancipia. Licet ex regio diplomate liberos esse sancitum sit, seruire tamen coguntur ultra quam homini libero placeat. Extenuatus est miserorū numerus in immensum. Duodecies centena capitum millia amplius fuisse aliquando censita multi ferunt. Quis nunc sit, horresco referre. Missa haec faciamus. Ad oblectamēta mirandae Hispaniolae regrediamur. In mōtibus Cibauis, qui ferè mediam insulae sedem in provincia Caiābo, tenent, ubi diximus natiui auri uberiores esse ortum, regio est dicta Cotōhi, in nubibus sita, celsis montium culminibus circumuallata, frequens habitatoribus: planitie constat milliariū quinque & uiginti longa, lata quindecim

Quid nō moratula pectoraco gis, Auri sacra fames?

Cim. Superat ea planities cæterorum montium cacumina, ita ut reliquorum montium hi montes uideantur esse principes & genitores. Planities hæc quatuor sentit anni tempora: Ver, æstatem, autumnum, & hyemem. Siccescunt ibi herbæ, nudantur frondibus arbores, prata canescunt; quod minime diximus accidere cæteris in locis insulæ, quæ uer tantum & autumnum hospites habent. Filices nutrit ea tellus & hortos, serpentia rubeta mororum altricia, quæ frigus inesse regioni ostendunt. Amœna tamen regio est; neque horridum est frigus, puta quod rigore niuibuscq; haudquaquam incolas premat. Vbertatem eius regionis à filicibus arguunt, quorum fructus inquirunt basta crassiores generari. Auro ditia sunt eius montana latera. Non itur ad id effodiendum, quia uestitis opus esset fossoribus, ob frigora, & laboribus assuetis. Habitatores autem paruo contenti molles sunt: propterea minime ferre quirent hyeme sub dio uitam. Flumina regionem interluunt duo, è cacuminibus præsentium montium delabentia. Vnus Comoiaxa, qui tendit ad occidentem, & in Naiba alueo nomen amittit. Alter Tircotus dicitur: hic ad orientem fluens, Innæ fluminis aquas auget. In insula Creta prætereunt mihi ad Soldanum retulere Veneti, regionem huiusmodi iacere intra Idæorum montium cacumina, quæ cæteris feracior sit insulæ regionibus satione frumentaria. At quoniam ob angustas ad culmina uias Cretenses illi aliquando defecerint, diuq; contra Senatus Veneti auctoritatem regionem armis tutati sint: quando post longa tempora se, iam bello fessi, dederunt, regionem desertam relinqui Senatus uoluit, portis angustiarum clausis, ne quisquam, iniussu Veneti Senatus, ad eam conscenderet. Eo autem anno qui fuit secundus à quingentesimo supra millesimum, iam uenia dabatur agricolis colendi regionem, aptis autem ad arma minime. Est & alia regio in Hispaniola nominis eiusdè Cotòy. Ea prouincias determinat Vhabum & Caiabum. Montes uallesq; & planities habet: sed quia sterilis, minime frequens est habitatoribus. Maior est in ea auri copia. Est ibi auri origo: nō grumatim, non minutim legitur. Inter tofos & rupium uenas solidum purumq; aurum inuenitur: scindendo saxa sequuntur auri uestigia. Esse arborem uitam auri uenam comperiunt. Quacumq; pateat iter è radice per apertas mollesq; scatebras, ramos ad superna supercilia montis emittit: neque unquam datur quiescere donec cœli auram assequatur. Formare ibi, uiso aëris fulgore, bactras & grumos pro fructu, animaduenerunt. Hæ sunt quæ per uniuersam disseminantur insulam per alluies raptatæ ad ima, de natura pōderosorum. Non autem illic procreari putant ubi leguntur, in sicco præsertim, in fluminibus aliter. Radicem arboris aureæ tendere ad terræ centrum, inquirunt, & ibi coalescere. Quo nanq; profundius effodiatur, eo truncos reperiunt crassiores, si per montis scatebras liceat. E ramis autem filo subtiliores aliquos captant: digitos æquantes alios, pro scissurarum hiatu. Accidit & incidisse in cauernulas auro fultas: per ramorum tamen ascendentium uias: quibus repletis ex substantia trunci serpente ab imo carpit iter ramus quæ pateat. Intercipitur sæpe saxi soliditate. In cæteris rimis tamen nutritur ex halitu & uirtute radicum. Quid ergo auri efferatur interrogabis, beatissime pater. Ex sola Hispaniola uehitur in Hispaniam quotannis quadringentorum & quingentorum interdū millium ducatorum auri summa. Id ex quinta regia intelligitur quæ ad fiscum uenit: octoginta nonaginta & centū millia castellanorum auri, & aliquādo maior. Quid ex Cuba, quid ex insula sancti Ioannis fecundis & ipsis auro speretur, infra dicemus. De auro satis dictū. De sale, quo cōdiamus quæ auro emuntur, sit sermo. In regione Bainoæ prouinciæ in montibus Dagónis ad miliaria duodecim à Calpio salso lacu, salinæ sunt montanæ saxæ, crystallo lucidiores, cãdidioresq;. Sunt & huiusmodi salinæ quæ crescunt mirum in modū in Lalerania, quæ Catalonia dicitur, sub duce Cadonæ, regionis illius optimate primario. Sed nobiliores has Bainoas esse asseuerant, qui utraq; noscunt,

Quantum auri uehitur quotannis ex Hispaniola in Hispaniam.

A noseunt. Sine cuneis & ferreis clauis hoc scindi minime posse aiunt. Laleranum autem facile frangi, & ego expertus sum. Hoc toseæ, illud marmoreæ comparant duritiei. In prouincia Cayzimū regiūculis Iguanamā, Caiacōa, Guariagua sciant admirabilis naturæ fontes, superficie prima dulces: quæ mediū tenent aquæ falsodulces; quæ fundo iacent amaræ falsæq;. Putant salas maris aquas leniter emanare: in supercilio fluere de montibus per terræ meatus dulces. Hæ summerguntur; emergunt illæ: nec sufficiunt hæ corrumpere penitus illarum latices. Quæ sunt mediæ utraq; suscipiūt, & utrarumq; fiunt participes. Si autē quis in alicuius fontis margine litatus aurē fixerit, cōcauam esse adeo ibi terram noscit, ut reboet à miliaribus tribus ueniēs eques: pedes autem ab uno millari sentitur. In ultima ad occidentē regione Guacajarima, in regiuncula Zauāna homines uiuere aiunt, montium cauernis & syluestribus fructibus contentos, qui nunquam mansueuerint, neque aliorum unquam hominum commercio uisunt: sine certis sedibus, sine sationibus aut cultura ulla, uti legitur de aurea ætate. Hos certo aiunt idiomate carere. Cernūtur aliquādo. Habuerunt ad manus neminem. Si quando uenientes ad conspectum hominum quenquam ad se moueri cognouerint, ceruo celerius confugiunt. Canibus aiunt Gallicis agiliores esse. Quid ex his foliugis lepidissime unus egerit, audi beatissime pater. Prædia nostri habent in densarum sylvarum & nemorum marginibus. Solatiij gratia Christiani quidam Septembri mense anni M D XIIII prædia uisunt. E nemore saltu insperatus elinguis homo: subridens à Christianorum lateribus puerum rapit, domini possessionis filium, habitū ex insulari scemina. Ausugit foliagus: ut sequatur innuit. E nostris & nudis insularibus multi currunt ad raptorem: prehenderunt minime. Vbi uidit facetus foliagus defuisse Christianos à persequendo, puerum reliquit in biuio, quæ subulci uagabantur, porcos cogentes ad pascua. In puerum subulcus incidit: in uulnis susceptum ad genitorum sese torquentem portat. Esse de genere Caribium genitor foliagum arbitrabatur. Voratum iam filium deslebat. In eadem insula maritimis locis è scopulis picem legunt, arborea pice duriorē amarioremq;, propterea nauibus fuscandis contra uermes corrodescentes, quos dicunt bromam, de quibus late aliās, commodior est. Gignit ex duobus arborum generibus picem insula: ex pinu, puta, & arbore dicta copéi. De pinea prætereo, quia uulgò ubiq; generetur. De copéi arbore dicamus: de pice fructuq; pauca, quia pix nō aliter ex ea legitur quàm ex pinu: licet dicant plerique stillicidio colligi comburendo eius lignum. Fructus autem eius paruus est, uti prunum, esui satis aptum. De folio auditu nouum est pulchrum naturæ cōsiliū. Arborem esse hanc existimandum est, cuius folijs Caldae literarum primi repertores, conceptus mentis absentibus significabant, priusquam usus chartæ reperiretur. Spithameum est latitudine folium, rotūdumq; ferè. Acu aut spintere uel stilo quouis ferreo siue ligneo inscribunt nostri, non ineptius quàm charta, ut libet. Rifu dignū est, quæ insularibus nostri de folio persuadeant. Nostrorum imperio folia loqui putant boni homines. Missus est ex urbe Dominica primaria insulæ, insularis quidam ad mittētis amicum, qui distabat in interna colonia, cum utijs (diximus esse cuniculos) assis. Ex itinere, siue fame, siue gula impellēte, nuncius tres utias edidit. (Sunt muribus non maiores.) Folio rescripsit amicus quot receperit. Ad seruum herus inquit: En quid? ubi tua fides fili? potuit ne tantum gula, ut creditas utias comederis? Tremēs miser & admiratus, falsus est errorem: sed unde id habuerit, herum rogat. En folium quod tuipe assers mihi recēset. Horasq; illi accessus ad amicum ac discessus cum regrederetur, edidit. Ita lepide fallunt stolidos insulares: & prodij habent nostros, quorum imperio folia promant, quæ ipsi arcana esse putarunt. Sparso per insulam rumore, quod folia nostrorum nutu loquantur, in sede depositi retinet insulares. Vtraq; folij facies literas uti charta nostra suscipit.

C Membrana duplicata crassius est folium, tenax mirum in modum. Dum est recens, literas ostendit candidas in suo uiridi: quando siccatur, uti tabella lignea, candescit durefcitq; sed caractères flauescunt. Minime autem corrumpitur, nec si madescat: notas dimittit nunquam, nisi comburatur. Arbor est alia, nomine Xaguā, cuius pomi acerbi succus glauconiger pingit quicquid tetigerit, adeo coherenter, ut nequeat ullo lauacro abradi intra dies uiginti: ubi maturuerit pomum, uim eam succus amittit. Comeditur, & sapidum est pomum illud. Est & herba quæ, uti de ligno aliās memorauimus, suffumigio perimit. De nostris interimendis reguli quidam conuenerunt, cum non auderent aperta ui prouinciam sumere, statuerunt locare intra quandam domum multos eius herbarum fascēs, ut domum postea succenderent, quo accurretes nostri ad extinguendum ignem, eo suffumigio letalem conciperent morbum. Patefacto consilio, luerunt poenas sceleris autores. Extra ordinem pleraque nunc inferamus, beatissime pater, quandoquidem tua Sanctitas placere sibi scribit quæcunque de nouis oris referantur. De maizij, agium, iuccæ, battatarum & radicum omnium escariarum fatione, cultu & usu, satis multa hæcenus. Vnde autem uenerint in hominum commoda, minime adhuc diximus: id referamus.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLANEN. OCEANAE DECADIS
tertiæ, liber nonus.

P R I M O s aiunt habitatores contentos uixisse diu radicibus his, palmarum puta Maguëiorum, quæ est herba sedo siue aizoo, quam uulgo semperuiuam appellat, similis. Gualegarum, uti tubera terræ, sunt rotundæ radices hæc maiores. Guaiëros & edebant, sunt uti pastinacæ. Cibaios, uti nuces sunt hæc. Cabaibes, uti cepæ. Macoanes idem uti cepæ: multis præterea radicibus alijs. Boitium, id est, sapiëtem senem, aiunt post multa annorum curricula in unius fluminis ripa fruticem uidisse ferulæ similem: inde euulsam radicem ex agresti fecit hortensem. Et qui primi iucca uestebantur cruda, breui peribant. Cum esset eius gustus suauis, decreuerunt diuersis experiri modis pertinaciter eius usum. Assa elixaq; minus nocebat. Deuenerunt tandem ad agnitionem ueneni, succo latentis: & eo modo exiccata conditaq; & deducta in cazaby, panem præbet stomachis humanis tritico saniores, quod aptior sit digestionem. Idem de cæteris radicibus, & maizio inter naturæ semina ab ipsis electo. Vti Cererem legimus triticum hordeumq; huiusmodi etiam alia frumenta, quibus humanum genus fruitur, delegisse in Aegypto, ex granis raptatis cum limo è montibus Aethiopum per incrementa Nili, relictaq; in Niltacæ planitie Nilo regrediëte ad alueum, ad culturam rede- gisse. Vnde diuinis Cererem honoribus dignam iudicauit antiquitas, ad culturam redactis electis seminibus. Agium species innumeræ sunt. A folijs & floribus earum uarietas dignoscitur: harum species una dicitur guanaguax, hæc est intus forisq; albida: alia guaraguëi, colorem habet uiolaceum foris, intus autem candidum. Appellat alios ages zazauëios, hi rubescunt foris, intus candescunt. Alios squiuetes, intus forisq; albi sunt. Est tunna ubiq; uiolaceus. Hobos flauescit pelle carneq;. Est alius dictus atibuniëix pelle uiolaceus, carne candidus. Aniguamar cure uiolaceus est, interius albescit. Guaccaracca pelle candescit, uiolascit carne. Sunt multa præterea, quæ nondum ad nos delata sunt, quibus recitandis scio me nimium excitare inuidorum calcaria, qui ridebunt, si quando ad eorum manus mea scripta deuenient, quod ad supreme occupatum hæ- roem

Triticum hor-
deuq; quis pri-
mo ad culturã
redegerit.

A roem beatitudinem tuam, cuius humeris uniuersi Christiani orbis onus inhæ-
ret, minuta mille scripserim. An Plinius, cæteri q; insignes doctrina uiri, quando
huiusmodi & ab his diuersa dirigebant ad potentes, principibus, quibus cum
differebant, prodesse solum intenderunt, ab inuidis cuperem intelligere. Illu-
stribus obscura, magna paruis, crassis minuta, commiscebant, quò posteritas
principum causa agnitione rerum uniuersa frueretur: particularibus autem re-
bus intenti & nouarum rerum cupidit, particulares oras tractusq; ac terrarum
prouentus & mores gentium naturasq; rerum intelligere quirent. Ridebunt
ergo ipsi nostras curas: deridebimus nos eorum, non in scitiam, non incuriam,
non desidiam, sed perniciosam solertiam: & eorum torturæ pectoris miserebi-
mur, colubrisq; inuidorum edulij eos commendabimus. Si uera sunt quæ de
tua sanctitate Galeacius ipse Butrigarius & Ioannes Ruffus, impræsentiarum
Cusentinus archipræful, nunciij tuæ sedis apostolicæ retulerunt, placitura omnia
non dubitauero: nec incultas uestes nostras, quibus res mirandas teximus so-
lum, non ornauius, collegimus, non descripsimus, abiectionem existimamus.
Satis rebus ipsis factum uideatur, quod tua causa inuigila uerimus, ne perirent.
Tollat hinc quisq; suæ crumenæ quadrantem monetam. De boue uerueceq;
à lanijs secto, propterea nihil ad uesperam superest, quia humerus huic placet,
illi femur, alteri collum, nec desunt quibus & illa satisfaciunt, aut crura condu-
cant. Satis euagatum cum liuore rabido. Quibus modis nascentes regulorum
filios, reguli saluent: quo ue pacto uitæ finem principio commodent: cur ue
quisque regulus multis nominibus uocetur, parumper referamus. Nascente
alicui regulo prole, finitimi accurrunt, reginæ cubiculum intrantes. Hic natam
sobolem uno nomine salutat, alius alio. Salue lucida lampas hic: Relucens ille:
Domitor hostium alius: Fortis herois atnepos alius: Auro splendidiorem appel-
lat alius, & inania multa. Propterea uti Adiabenicus, Parthicus, Armenicus,
B Dacicus, Germanicus, Romanorum quisq; dicebatur, pro parentum & maio-
rum titulis: ita hi à regulorum impositione, utputa Beuchius Anacauchoa, Xa-
raguæ regionis dominus. De quo, sororeq; ipsius Anachaóna prudēte scēmina,
late in prima decade. His nominibus appellabatur Tureigua Hóbin, quod so-
nat, rex resplendens uti oricalchum. Alius solum Starei, id est relucens. Alius
Huiho, hoc est altitudo. Duiheyniquē alius, interpretatur diues fluuius. Cum
his Beuchius omnibus nominibus, & alijs quadraginta amplius se ornat, quan-
docunq; sit aliquid imperaturus aut per præcones edicturus. Horum si quis in-
curia uel negligentia unum prætermitteret, summa se affici contumelia rex iu-
dicaret. Idem de cæteris. In testamentis autem quàm fatue sese habeant intelli-
gamus. Ex sorore prima primogenitum, si insit, relinquunt regnorū hæredem: *Hæredes ino-*
sin minus, ex altera, uel tertia, si ex secunda proles desit: quia è suo sanguine *sularis regni.*
creatam sobolem eam certum est. Filios autem uxorū suarum pro non legiti-
mis habent. Si ex fororibus defuerint, fratribus: si fratres, tunc filiis legant. Si filij
desint, ei qui potentior habetur in uniuersa insula regnum commendant, quo
suos ditionarios ab auitis hostibus tueatur. Vxores ducunt quotquot placet.
Ex uxoribus chariores cum regulo sepeliri patiuntur. Anachaóna soror Beu- *Regi mortuo,*
chij Xaraguæ regis, qui in componēdis areitis, id est rhythmis, uates habebatur *uxor uiua con-*
inter egregios, iussit formosiorē ex fratris uxoribus & pellicibus, quæ Gua- *sepeliri patitur*
nahattabenechēna dicebatur, uiuam cum uiro sepeliri, duasq; comites. Censue-
rat ut plures, nisi crepidati fratres sui Francisci, qui fortē aderant, precibus obsti-
gissent. Guanahattabenechēnam aiunt parem nullam in uniuersa insula habu-
isse pulchritudine: secum sua monilia sibiq; uiuenti gratos ornatus sepeliuit.
Aquæ phialam & cazaby panis portionem cuiq; locant in sepulchro. In huius
Beuchij reguli regno Xaraguā, & in Hazúa Caiabi regionis parte, in ualle etiā
egregia lacuum salis & dulcium, & in Yáquino Bainoa prouinciæ regione ra-

Cropluit. Hæc habent omnes auitas fossas, quibus aquas non ineptiore ducunt ordine per campos irriguos, quam nouæ Carthaginis & regni Murcienſis habitatores in Spartaria, ob pluuiarum aquarum infrequentiam. Maguana uero regio Bainoam à Catábo dirimit, & Zauána à Guaccatarima. In profundis etiam uallibus crebrioribus uexantur pluuijs, quam opus eſſet. Urbis etiam primariæ ſancti Dominici circumuicina plerumque plus æquo humectantur. In reliquis temperate pluit. Varij ſunt ergo in Hispaniola motus elementorum; uti de alijs multis legimus regionibus. De colonijs in ea poſitis ſatis in prima decade. Villulas poſtmodum poſuere, Portum Plata, Portum Regalem, Láres, Vilanouam, Azuam, Saluaterram. Nunc iam de adiacentibus inſulis innumeris (quas immenſæ Tethydis Nereides diximus, eam comantes) notas deſcribamus. A uiciniori, Arethufa altera nobilitata, licet aliàs mutilis ſit, exordior. Ad milliaria à ſuæ Tethydis littore ſex iacet paruula, à noſtris Duas Arbores, antiquo nomine prætermiſſo, appellata: quia duabus polleat arboribus tantum; quibus uicinus eſt ſons, ex Hispaniola ſubter mare per latentes meatus ſcatens; ut ex Eliade in Arethuſam Siculam Alpheus. Ex hõbis, id eſt myrobalanis, & multis arboribus Hispaniolæ ſolia in fonte ſaliẽtia, quibus inſula caret, rem teſtatur. Originem capit ſons à flumine Yamirõa regionis Guaccatarimæ, Zauánae terræ proximo. Piſcaria tamen eſt inſula, cuius circumferentia milliare uix complectitur. Recta ab oriente ſancti Ioannis inſulam, ueluti ianuæ cuſtodem noſtra Tethys habet. De qua multa aliàs. Auri ferax eſt, & ubertate ſoli æque fortunata ac ſua genitrix Hispaniola. Coloniae ſunt & in eam iam deductæ, auroque legendo intèditur. Ab occidẽte ſeptentrionali tergum Tethydi ſeruat ingens Cuba, putata diu cõtinentens, ob ſui longitudinẽ: longior namque eſt ipſa Hispaniola. Secat mediã ab oriente in occidentem cancri circulus. Hispaniola uero & reliquæ meridionale ipſius latus ſeruantur clauduntur medio ſerẽ ſpacio à tropico ad æquatorem intra zonam, quam ardore ſolis deſertam, multi ueterum arbitrati ſunt. Sua illos opinio ſefellit. In Cuba inſula ditiores reperiri aurifodinas aiunt, quam in Hispaniola. Hæc hora qua hæc ſcribo, coacta eſſe in Cuba referunt caſtellanorum auri centum octoginta milliã conſlanda: magnum opulentiaẽ argumentũ. Eſt hijs auſtraliõr Iamaica, ſata fertilis inſula, benignitate ſoli fortunatiſſima: uno tantum monte contenta, ſationibus recipiendis aptiſſima, ac belli ſtudijs aſpera. Nequeunt uniuerſa quæ præ manibus habent complecti paruo tempore. Iamaicam aliquando Colonus huius rei princeps, Siciliae comparauit magnitudine. Minorem eſſe, non multo tamen, qui eam exactius traſtauerunt aiunt: de illius felicitate nil negant. Auro & gemmis expers eſſe creditur. Idem in initio de Cuba exiſtimabant. Guadalupẽa inſula, Caraquẽira prius dicta, gradus ab auſtrali latere Hispaniolæ quatuor propior eſt æquinoctio. Circuit milliaria quinque ac triginta ſupra cẽtum. Corroſa duobus ſinibus (uti de Britannia maiore legimus, & Calidonia, quæ Scotia nunc eſt) ita ut penẽ ſiant duæ inſulae. Portubus eſt celebris. Id gummi reperere ibi generari, quod pharmacopola Animen album uocant: ad capitis grauedinem ſua ſuffumigatione tollendam. Cuius arbor fructum producit cariotis ſimilem ſpithamalem. Aperta farinam uidetur includere dulcem. Vt noſtri rurales caſtaneas & huiuscemodi pleraque ſeruant hyemandas, ita hi huius arboris cariotas. Eſt arbor ficulneæ ſimilis. Pineas hortenſes & cætera naturæ edulcia cuncta, de quibus late in ſuperioribus, & hi aſſequuntur. Imò & putant ab huius inſulae habitatoribus alias inſulas tot ſuauium fructuum ſemina habuiſſe. Quia Caribes uagi circumuicina omnia, homocupiꝝ cauſa, pertriuertunt: quicquid uero utile peregrinũ ubique inueniebant, domũ portabant ſerendũ. Intractabiles ſunt, nõ patiuntur hoſpites: magna uero opus eſt ad hos debellandos. Sagittis uterque ſexus, & hijs uenenatis, ualeat plurimum. Si quando foras uiri proſciſcuntur, ab iniuria ueniẽtium ſceminæ ius ſuum uiriliter

tuentur,

Atuentur. Inde puto creditum inſulas eo eſſe oceano, quæ ſolàs mulieres ſerant: uti mihi perſuaſit Almirantus ipſe Colonus: & in prima noſtra decade diximus. Mõtes planitiesque aſſequitur uberes hæc inſula, & fluminibus nobilis eſt. Mella in arboribus & iaxorũ ſpecubus nutrit: uti de Palma Fortunatarum inſula, quæ mella colligit inter rubeta uepresque. Ad orientem ab hac inſula, iunior uocabulo dicta Deſiderata, ad milliã paſſuum octodecim, concluditur millibus paſſuum uiginti, & ipſa elegans. Ad milliaria uero decem ab ipſa Guadalupẽa ad meridiem circumferẽtia milliarium triginta iacet Galanta, plana. A pulchritudine ſua appellata eſt Galanta: quia Hiſpanum idioma elegantes galanes appellat. Ad milliaria nouem à Guadalupẽa ſex paruæ ſitæ ſunt inſulae ad orientem, uocatae Todos Sanctos & Barbata. Hæ ſcopuloſæ ſunt ac ſteriles: ſed cognitu neceſſariae nauigantibus. Ab hac inſula Guadalupẽa ad ſeptentrionem milliaria quinque & triginta, eſt inſula dicta Monſerratus. In gyro hæc milliã paſſuum continet quadraginta: altiffimo monte celebris. Inſula dicta Antiqua à Guadalupẽa milliã paſſuum triginta, circuit milliaria circiter quadraginta. Almirantus ipſe Diecus Colonus primi repertoris filius, mihi retulit, uxorem ſuam quam, ueturus ipſe ad curiã, in Hispaniola reliquit, ſcripſiſſe ad eum, repertam eſſe inter Canibalicam inſulam auro ſeraciſſimam. Ad eam nondũ itum eſt. Læuo Hispaniolæ lateri ad meridiem Portui Beatae proxima inhaeret inſula, Altus bellus appellata. Mira ſerunt de huius inſulae belluis marinis, ſed de teſtudinibus præſertim. Magno ancilli ſcuti inquit eſſe grãdiores. Quo tempore genitalis & improbus eas furor exagitat, è mari prodeũt. Egeſta in profundam ſcrobem arena, ter & quater centum oua dicitur in ſcrobem demittere. Geniali uulua iam exhausta, remittit arenæ tantum quantum ad oua cooperiẽda ſufficiat, reditque ad marina paſcua, de ſobole nil ſollicita. Ad ſtatutos illi belluæ procreandæ à natura dies, pullulat, uti è formicario, teſtudinum multitudo, ſolo calore ſolis

B ſine parentum adminiculo generata. Anſerina ſerẽ oua, inquit, æquare magnitudinem. Carnem teſtudineam uitulinae cõparant ſapore. Sunt & innumerae alia inſulae, quas neque bene tritas habent: neque opus eſt tam tenuiter farinam hanc cribrare. Satis eſt intelligere paratas nobis eſſe terras immenſas, quæ & noſtras gentes & linguas & mores ac religionem, aduenientibus annorum curriculis ſint amplexurae. Non Teucri Aſiam, non Tirij Libyam, non Græci & Phœnices Hiſpaniam ſic repente impleuerunt. De inſulis autem quæ Hiſpaniolæ latus ſeptentrionale cuſtodunt, mentionem prætereo: quia licet piſcationibus & culturis aptæ ſint, relictae tamen ſunt à noſtris tanquam pauperes. Iam ualeat annoſa Tethys nymphæque madẽres ipſius comites: ueniat coronata ſuperbe, auſtralis pelagi cultrix, re ac nomine diues. In libello epiſtolari, ad beatitudinem tuam anno ſuperiore per proprium meum familiare miſſo, quem tua ſanctitas ipſa, audientibus plerisque ſacræ ſedis apoſtolicae Cardinalibus & Amata ſorore, perlegit, quo die Michaëlis archãgeli feſtum tibi credita celebrat eccleſia: diximus Vaſchum Nunnez Balboam, eorum ducem qui montes arduos ſuperauerant ad auſtrum, fama didiciſſe, iacere inſulam in proſpectu littorum margaritis grandioribus opimam: cuius regulus potens eſſet ac diues, qui bello ſape littorales regulos infeſtaret, Chiapen & Tumaccum præſertim. Scripſimus & relictam fuiſſe intactam ob ſurentes tempeſtates, quæ mare illud auſtrale rabide tribus anni menſibus infeſtant. Nunc iam tritam habemus. Nunc item ex ferociſſimo regulum etus effecimus. Hunc cum uniuerſo eius dũte regno tua ſanctitas amplectatur: quandoquidem ad baptiſmatis lauacrum admiſſus eſt. Cuius ducis auſpicijs, quo ue modo res acta ſit, haud alienum erit ab inſtituto noſtro cõmemorare. Quare quo res acta ſit ordine, tua beatitudo ſere na fronte ac placidis auribus intelligat.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. OCEANEA DECADIS
tertia, liber decimus.

Appulso Petro Aria gubernatore, Gaspari cuida dicto Mora li, Ditem insula adeundi provincia demandatur. Ad Chiap pem, quē alij Chiapeiū uocant, & Tumaccum, regulos au strales, relictos a Vafcho amicos, rēdit. Amicē magnificēq; suscipiūt nostri. Classē instituūt qua traiciāt ad insulā. Hanc Ditem insulā appellāt, non autē Margaritā, licet mar garitis abūdet, quia Margaritā uocarūt prius aliā, quā pro xima est Ori Draconis in Paria regione, & ipsam margaritis uberem. Sexaginta tantū traducit Gaspar armatos ad insulam. Nō licuit transmittē plures, quod essent nauigia quā ipsi culchas appellāt exigua. Ferox horridusq; sit nostris ob uisus regulus. Huius nomen non didici. Minabundus prodit cum armatorum familiarium magno comitatu. Guazzauara, in pugnae tesseram, in clamitant. & unā uibrant missilia. Non arcubus hi pugnant. Guazzauara sonat idem quod certamen inimicum. Quatuor inuicem guazzauaris, id est pugnis, confertum est. Nostrī superiores euaserūt, unā cū Chiapeis & Tumaccheis insularis reguli hostibus: quia ex insperato regulum adorti sunt. Studebat regulus cogere ma iorem exercitum: sed persuasus a uicinis littoralibus, ne ultra confligeret, per niciem & florentis regni excidium illi, exemplo sui & aliorum, ostendentibus, monstrantibusq; nostrorum amicitiam, sibi suisq; amicis gloriam & utilitatem paritūram. Quid Ponchā, quid Pocchorrofa, Quarēquā, Chiapā, Tumacco, & reliquis conferere manū uolentibus, acciderit anno superiore, recolunt. Cef sit ab armis regulus. Nostris uenit obuiam. In atrium ducit. Id ferunt miris esse modis ornatum & bene regium. Nostris ubi primum ingressi sunt eius regiam, canistrum arte summa laboratum, margaritis plenum dono dat. Octuncialium librarum decem supra cētum ea fuit unionum summa. Habitis ē nostris rebus, fertis uitreis puta, speculisq; ac tintinnabulis orichalceis, delectatus est: & forte securi aliqua ferrea, quas hi multo maioris faciunt q; auri cumulos. Nostris deri dent, qui rem adeo grandem & utilem pro ulla auri summa prabeant: cum sit securis ad hominum multa comoda utilis, aurum autem ad lasciuia tantum faciat non necessariam. Alacer ergo latusq; nostrorum commercio, manu pre hensum prætorē, & primarios ad eminentem atrij turrim, qua dispectare li cebat pelagus uniuersum, ducit: & oculos circumuoluens ait: En apertum ma re infinitum neque sole terminatum: & dextram protendit ad orientem prius. Versus dehinc ad meridiem & occidentem, in immensum distendi terras, qua rum uastæ magnorum montū moles uidebantur, insinuabat. Propius demum sese recipiens, inquit: En insulas a dextra læuāq; nostræ huic regiae collaterales nostro imperio parentes. Omnia opima, beata omnia: si beatas eas uos appella tis terras quæ auro & margaritis abundant. Auri apud nos est parua copiat sed margaritis plena sunt omnium quæ adsunt insularum profunda littora. Ex his quotquot appetiueritis, a me habebitis, modò in amicitia inita mecum per sistatis. Prouentibus uestris magis ego fruar & delectabor quā margaritis. Propterea haudquaquam me a uestro commercio discessurum dubitetis. Hæc & huiuscemodi multa inter eos acta sunt. Volentibus iam nostris inde reuer ti, pacti sunt, ut quotannis præparet regi magno Castellæ donandas unio num libras octunciales centum. Postulata suscepit libens: nec magni quidem fecit, nec se uectigalem propterea effectum putauit. Apud hunc regulum tan ta est ceruorum & cuniculorum copia, ut e domibus liceret nostris quotquot optarent sagittis transfigere. Laute ibi uitam agunt & affluenter. Gradum uix sextum ab æquatore distat ea regia. Radicalis & maizij panis ac uini ē granis &

A & fructibus eadē est ratio, quæ Comogro: quæ ceteris tam cōtinentibus quā insularibus. Baptizatus, beatissime pater, hic regulus est cum suis omnibus. Ad tuos ergo greges hæc oues additæ sunt cum suo pastore. A nomine gubernato ris Petrus Arias uoluit nominari. Amicē conuenerūt, amicus secedūt. Suorum naualium culchis, id est lintribus monoxylis, aliorū modo fabrefactis, nostros iuuat quò commodius redirent in continentem. Comitatusq; nostros est ad lit tus. Margaritas allatas, quinta parte magistratibus regijs præbita, inter se diuise runt. Mirum in modum preciosas esse aiunt. Ecce uno argumento quanti fiant quæ ab insula Dite feruntur. Candidas & pulchre ornatas auelanam & aliquid maius æquantes, multas tulerunt. Vna præcipue margarita, quam manu Bar tholdi Mediolanensis cuiusdā affinis mei, summus pōtifex Paulus prædecessor tuæ beatitudinis, a Veneto emit mercatore, precio quatuor & quadraginta mil lium ducatorum, mihi memoriā suscitauit. Inter nanq; allatas ex insula, una reperta est mediocrem æquans nucem. Venum sub hasta posita, fuit emptia pre cio mille ac ducetorum castellanorum auri, inter Darienenses ipsos. Ad manus tandem Petri Ariæ gubernatoris aduenit. Hanc eius uxor, de qua discedente cum marito mentionem aliquando fecimus, honoratam apud se habet. Argui mus preciosam necessariò esse debere, quæ tanti constitit in ea margaritarum multitudine, ubi non iam singulæ cōemuntur, sed libratim, & quando tenuius, unciatim. Neq; Venetus ille mercator Paulinam magno emit in oriente. Incidit demum in tempora huiuscemodi lasciuia, propterea non defuit helluo margari teus. De conchylis pauca nunc dicamus. Non præterit beatitudinem tuam, Aristotelem, Pliniumq; Aristotelis in hac ratlocinatione sectatorem, uaria sen sisse de margaritarum generatione. Igitur hi pedem, & una in re tantū, sistunt, nil assentientes in reliquis; neq; quod pelago uagentur, neq; ullo unquam tem pore moueātur, ex quo natae sunt, fateri uolunt. Esse in maris fundo prata, gra men thymosum quoddam gignentia, uolunt: & ea se uidisse affirmant. Gene rari, ali, coalescereq; ibi, & ut in ostreis uidemus, circum se multiplices natos ne potesq; procreare, inquit: neq; marinorū canum commercio delectari con chylia: neq; uno esse aut tribus, & quādo numerosius, quatuor unionibus con tenta prædicāt. Centū uiginti uniones fuisse uno conchylī repertos in insularis reguli prædijs, quos Gaspar ipse Morales dux & cōmiliones eius diligēter an numerauerūt. Regulo nanq; placuit, nostris præsentibus, piscationem fieri per urinatores suos. Gallinæ loculis quibus oua generantur innumera, conchylis matricem comparant: & sic eniti conchyle. E labijs prodeuntes margaritas, ut maturas & iam genitricis oscitantis aluo egredientes, reperiēbant has: altas sub sequentes, ut paruo successuro interuallo soluerentur & ipsæ. In uentre medio clausas esse margaritas animaduertebāt, quo prius nutritæ coalescerent, ueluti sugens ubera matris in aluo infans, priusquam ē latebris uteri unio moueatur. Et si quæ interdum conchylia, uti ego ipse uidi ostrea in diuersis maris oceani lit toribus, arena inuoluta in littore quis uiderit, ea raptata esse tēpestatibus ē fun do dicunt, non ipsa ultrò uenisse. Quod rore nitido matutino candescāt, quod turbido flauescāt, quod sereno celo gaudeāt, quod tonante torpescant, & cæ tera huiuscemodi, nō sunt ab his literarū ignaris ad unguem quæritāda. Pingui res tractant Minerua. Maiores tamen margaritas iacere profundius, mediocres altius, minimas in supercilio, fatentur. Sed a ratione reliquorum deuiant. Non esse in insecta bellua torpenti rationem hanc arguunt. In animo sic & industria halitūq; urinatorum. Grandiores propterea non uagari, sed creari, nutritiq; in profundiori loco, quod pauci, quodq; raro audeāt urinatores ad eas legēdas ad ima sese immergere: tum polyporum metu inter cōchas uenatus causa uagan tium, quia sunt carnum concharum auidi: & monstrorum formidine aliorum: tum etiam ne deficiat in longo tractu halitus. Vnde datur conchis profundi

De unionū ge neratione, opia niones uarie.

C maris hospitibus crescenti copia. Quocumque grandior concha est annosiorque, eo ferunt in eius capaciore uulua maiores generari margaritas: propterea et gradioribus pauca adipiscuntur. Emissas in profundo maturas, putant escas fieri piscium: receter nancq; solutae, molles esse creduntur. Differunt hi etiam a maioribus in tympano. Negant esse unionem, qui senescens conchae cohareat: sed esse in cōcha ipsa uerrucam, quae lima rasa una facie rotunda lucidaque contenta sit: nec prelosum quidem, puta quae naturam conchylis habeat, non margaritae. Pati appellat Hispanus tympanum. In scopulis se aliquas uidisse conchas fatentur coherentes, sed raras ac minime utiles. Credendum est Indicas Arabicasque ac Erythreas aut Taprobanicas cōchas eo regi ordine, quo scripsere uiri adeo celebres. Neque horum sententia penitus abijcienda est: puta qui longo iam tempore in hac agitatione uersati sunt. Iam satis de marinis his belluis, & earum ouis, gallinaceis & anserinis, ex humana luxuria inepte carioribus. Particularia quaedam extra testera memoramus. Descripsimus late alias Vrabae sinus fauces, & uarias interseccas ipso mari sinuali regiones esse ualde dissonas. De occidentalis oris, in quibus nostri domicilia statuerunt, in Dariensis ripa, nil habeo de recenti quod referam: de orientali autem nuper hoc didici. Orientalem sinus regionem, inquit, a protecto cornu in mare ac labio uenientes maris aquas suscipiente, aduocq; Os Draconis & Pariam, generali uocabulo Caribanam appellari terram uniuersam: quia Caribes sic appellatos a regione Caribana, in uniuerso tractu illo reperiuntur. Sed unde particularem habeat originem, undeque natale solum deserentes, sese tam late diffuderint, uti morbosa contagio, dicendum est. A prima liote producta in mare, in cuius tractu Fogedam diximus fixisse pedem, angulum uersus, iacet Caribanae uicus ad milliaria nouem, nomine Futeraca. Ab eo ad milliaria tria uicus Vrabae, unde sinus uniuersus nomen sumpsisse creditur, quia fuerit aliquando uicus is regnicaput. Ab hoc uico ad milliaria sex est Feti. A Feti ad milliaria nouem Zetema. Ad duodecimum ab eo Sorache. Populis plenos hos uicos nostri reperere, qui omnes homocupijs inuigilant: & si hostes desint, quibus cum bella gerant, in seiplos saeuitiam conuertunt, & prostrant aut fugant. Inde tanta labe fluxit in miseros & continentes & insularum habitatores. Aliud meo iudicio non magis tacendum intellexi. Legum peritus quidam, dictus Corrales, Dariennensium prator urbanus, inquit se occurrisse cuidam fugitiuo ex internis occidentalibus magnis terris, qui ad regulum repertum a se profugerat. Is legentem cernens pratorem insituit admirabilis, atque per interpretes, qui reguli hospitis sui linguam callebant. En quid & uos libros habetis? en & uos caractères quibus absentes uos intelligat assequimini: orauit una ut apertus sibi libellus ostenderetur, putans se literas patrias uisurum. Dissimiles reperit eas esse. Mœnibus septas urbes, & uestiri ciues aiebat suos, legibusque gubernari. Sed quid colat non didici: recutiti tamen dispreputatiq; ab exemplo & sermone fugitiui cōpererunt. Quid hic dices, beatissime pater: quid sanctissimus praefagit animus tuus: sub cuius throno tempus haec omnia subiiciet. Immisceamus nunc magnis parua quaedam. Praeterea minime puto, quae Ioani Solyso acciderint, qui tentaturus australe latus putati continetis, ex portu Ioppae parum distantia Gadibus in oceano, discessit cum tribus nauigijs, quarto idus Septembris anni superioris MDXV. quae uel Ioani Pontio, quem diximus electum ad Caribes siue Canibales antropophagos humanarum carnum belluones debellandos. Quae Ioani Aiorae: quae etiam Gonsalo Badaio duci alteri, & Francisco Bezerrae alij, atque iterum alij dicto Valleio, Solysius infauste prouincia sumpsit. Caput siue Frontem sancti Augustini, de qua millies, traiecit, meridionale latus putati continetis captans trans aequinoctialem circulum. Diximus nancq; septimum antarctici gradum Frontem ipsam pertingere. Sexcentum lequas processit. Reperit sancti Augustini Frontem adeo in latum distendi ad meridiem trans aequinoctium, ut trigessimum amplius gradum antarctici prehenderit. A tergo iam Capitis Draconis

A conis & Castellanae Pariae iacentium ad boream & arcticum inspectantium nauigabat, quando incidit in obscenos & antropophagos Caribes, de quibus late alias. Hi tanq; insidiosa uulpes signa pacis uidebantur innuere, sed animo lautum aliquod conuiuium gestabant: & uisis a longe hospitibus, ganeonum more saluam deglutire coeperunt. Descendit ipse miser Solysius cum socijs quotquot ingredi maioris nauigij scapham potuerunt. Salit ex insidijs incolarum multitudo ingens. Fustibus ante sociorum oculos trucidarunt omnes: scapham raptatam in ictu oculi dilacerarunt. Euasit nemo. Trucidatos & in frustra sectos in ipso eodem littore, socijs e mari horrendum spectaculum prospicientibus, pararunt ad futuras epulas. Carteri atroci exemplo perculsi, non ausi sunt descendere, neque de sui ducis & sociorum ultione cogitare. Crudelia haec littora deserunt. Nauigia coccineis truncis onerant: diximus uocari ab Italis uerzinum, ab Hispanis brasillum, ligni genus id ad lanas fucandas aptum. Rediere ceteri in patriam. Haec breuiter mihi scribenti relata sunt per literas. Quid aliud egerint, aliquando particularius intelligemus. Ioannes autem Pontius fuit & ipse a Caribibus in insula Guadalupea, reliquarum insularum Caribum primaria, relictus. Visus nancq; nostris ab alio mari, latuerunt in insidijs Caribes, unde descendentes quirent inspicere. In terram transmiserunt lotrices foeminas, & pedites paucos, ad subuculas & lintheamina fricanda (Neque enim ex insula Ferrea Fortunata ad eam usque insulam spacio milliarium quater mille ac biscentum terram uiderant ullam. Vacuus est eo spacio insulis oceanus) quod dulces aquas assequerentur. Insiliunt ex insperato Caribes, foeminas raptant, pedites disturbant. Trepidant euadunt pauci. Territus Pontius, non ausus est impetere Caribes, uenenatas ueritus sagittas, quas homocupes hi nudi figunt certissimis iactibus in quencumque locum uiderint. Ita re infecta, & sine lotricibus bonus Pontius terga uertit Caribibus: quos sub tecto in tuto positus iactanter se deleturum minitabatur. Quo inde retenderit, quid uel noui repererit, nondum intellexi. Solysius uitam, Pontius honorem in sumptis prouincijs amiserunt. Veniat alius qui eodem & ipse anno male rem gessit, Ioannes Aiora ciuis Cordubensis, nobili genere ortus, missus pro pratore, uti alias diximus, auri magis cupidus, quam rei bene gerendae amator aut laudis: nactus occasiones in regulos spolauit multos, & contra ius fasque aurum ab eis extorsit, & crudeliter, ut aiunt, tractauit: ita ut ex amicis facti sint hostes insensibilissimi, & animis desperatis iam quacumque datur ui aut insidijs nostros perimunt. Vbi pacato commercibatur, & uolentibus regulis, nunc armis agendum est. Multis auri ponderibus hoc modo coactis, uis fertur, aufugit, sumpto furtim, ut uulgo dicitur, nauigio: neque ad hanc usque horam qua haec scribo, quod sit appulsus intelligimus. Non desunt qui Petrum Ariam ipsum gubernatorem, eius fugae assensisse arbitrentur: quia sit hic Ioannes Aiora historici regij frater, Gonsali Aiorae uiri & eruditi & rei bellicae periti amici gubernatoris adeo, ut fere liceat inter amicorum paria pauca ipsos numerare. Sum utriusque deuinctus & ego intima necessitudine: sed ignoscat uterque. Nil mihi aequae displicuit in uniuersis oceanicis agitationibus ac istius auaritia, quae pacatos regulorum animos ita perturbauerit. Tragicus ueniat Gonsali Badaio ac sociorum casus: quorum prosperis initijs successus acres subsecuti sunt. Gonsalus mense Martio anni superioris MDXV cum uiris armatis octoginta discessit ex Dariene. Recta retendit ad occidentem, neque ullibi pedem fixit, donec partem illamprehendit, quam Gratia dei diximus alias appellatam a nostris. Haec distat ab Dariene millia passuum circiter centum octoginta: dicunt lequas sexaginta. Ociose ibi dies aliquot egit: quia neque precibus, neque precio, aut minis potuit unquam eius terrae regulum ad se trahere: cui rei auide studuerat. Interea dum sic ociatur, ad eum ueniunt alij quinquaginta uiri ex Dariene missi, duce Ludouico Mercado, qui ex Dariene in calend. Maij discesserant, ut una tentent eius terrae interna, Vbi conuenerunt, inito consilio, transire montes

U ad meridiem, & australe pelagus iam repertū, captare constituunt. En mirum, in tanta uastitate longitudinis, unum tantum & quinquaginta miliaria repere ruit interesse ad australe pelagus. Inquiunt, lequas septendecim. A miliaribus Hispani nunquam cōputant. Lequam tamen aiunt constare miliaribus tribus, terra dico: mari quatuor, inquiunt. In culmine montium & aquarum diuortio regulum reperiūt, nomine luānam. Regnum huius & ipse Cōiba dicitur, uti de Carēta diximus. Sed quia luāna regio sit auro feracior, Cōibam ditem eam uo citarunt: ubicunq; enim fodiebant, siue in sicco siue in riuorum alueis aquosis, egestam auro mixtam reperiēbant arenam. Aufugit luānam nostris aduentan tibus. Adduci nunq; potuit. Vniuersam ipsius regiae uiciniam depopulati sunt. Auri parum habuerunt. Secum nanq; supellecilem omnem abstulerat. Man cīpia ibi adepti sunt, acribus signata stigmatibus. Ex osse siue spina stilo cōfecto foramina mancipijs in faciem efficiunt: & mox pulueris quodam genere fora mina inspergunt, ac nigranti succo uel rubenti madefaciunt. Tenax adeo ea est materia, ut nullo unquam tempore aboleatur. Secū abduxere mancipia. Aiunt esse succi eius acrimoniam adeo torquentē, ut prae nimio dolore nō liceat man cīpijs per dies aliquot comedere. Mancipiorum opera, & reguli captores, & no stri utuntur ad aurum quāritandum, & sementes curandas. Ex luāna regia se cuti delapsus aquarum ad austrum ad miliaria decem, reguli alterius ditionem intrant. Hunc senem appellarunt nostri, quia senex esset, nil de uetere ipsius no mine curantes. In huius reguli etiam regno, tam fluuiialibus quā aridis, ubiq; aurum reperiēbatur. Et flumina celeberrima, & tellurem uberem atque amoe nam, regulus hic possidebat. Abeuntes inde desertam reperere terram interca pedine diēti quinq;. Putāt intestinis odijs depopulatos eos agros, eo quod sint maiori ex parte uberes, sine habitatoribus & culturis. Quinto die duos uidēt ex tranfuerfo uenientes a longe incolas onustos: ad eos tendunt, capiunt, sacculos ferebant humeris maizio pane plenos. Ab his intellexere duos esse in eis tracti bus regulos: littoralem unum, nomine Periquetē: continētē alterum, dictum Totonogā, qui cæcus erat. Duo illi piscatores erant, ad Periquetē a Totonogā rege suo missi cum sarcinis piscium: & ea permutatione panem referebāt. Pro uentuum nanq; permutatione commerciantur, non letali pecunia. Duobus il lis ducentibus Totonogā littoralem australis pelagi ad occidentale sancti Mi chaēlis latus regulum petunt. Ab hoc regulo castellanorum auri millia sex, tum rudis, tum affabre laborati habuerūt. Inter eos rudes grumos unus repertus est duorum pōderis castellanorum, qui arguit ubertatem auri. Idem litus sequen tes ad occidentem ad regulum tendunt, qui dicitur Taracurū, a quo pesos ha buerunt octies mille. Diximus pesos appellari pondus castellani non decussī. Ad huius reguli fratris ditionem, qui dicitur Pananomē, transierūt. Aufugit Pa nomē, neq; usq; apparuit ultra. Ditem auro prādicant Pananomēs regionem. Regiam eius depopulati sunt. Ad sex inde lequas ad alium qui dicitur Tabōr. Inde ad regulum Cherū. Is amice suscepit nostros, deditq; libens pesos quater mille. Is Cherū salinas possidet egregias: & auro tellus eius abūdat. Ad miliaria inde duodecim ad regulū eunt, qui dicitur Anatā. Ab eo pesos habuere quin de cies mille: quos ipse adeptus fuerat a finitimis regulis bello stratis. Cōbustumq; erat id aurum, quia ex incendijs domorum hostilium ereptum fuerat. Sese inui cem & spoliāt & trucidant, ac uicos sternunt, & depopulantur uniuersa. Bar bare bella gerunt ad interniciem usq;, ad ultimum excidium saeuūt, cum uice rint. Vagatus est solutis habenis ad hunc usq; regulum bonus Gonfalus Bada iocius cum socijs, & a regulis auri aceruos cumulauit egregios. Octoginta mil lia castellanorum auri cōgesserat, in braculas, uestesq; muliebres pectorales ad mammas sustinēdas si cadāt, in elictes ad aures, in galeas etiā ac torques, aliāq; monilia, tum rerum nostrarum permutatione, tum ui & armis, quia transitum uetare

A tētare ac reñcere nostros pleriq; tentarunt. Quadraginta quoq; mancipia, quo rum opera impresentiarū ad uaticum & reliquarum rerum sarcinas importan das utebātur pro iumentis onerarijs. Ad infirmos etiam & longis itineribus at que inedia fatigatos proderant subleuandos. Per Scorīa reguli ditionem, ad re guli regiam qui Parīza dicebatur, ueniunt. Nil tale timentes nostros Parīza ado ritur: circuit cum ingenti bellatorum multitudine. Sternit incautos & palantes. Armorum capiendōrū non data est copia. Septuaginta fauciat aut trucidat, reli quos in fugam uertit. Quicquid auri, quicquid mancipiorū fuerant assecuti, de serunt. Pauci ueniūt ad Darienem. Falsa esset, beatissime pater, sapientū omniū sententia, de rerum uicibus & inconstantia casuum humanorū, si cuncta secun de feliciterq; succederent. Ordo est immutabilis: ut qui radicibus eruidis inui gilant, dulci modo glycyrrhiza, amare modo zizania, occurrāt. Vē tamen Pa rīza. Non diu securus dormitabit. Sumetur propediem de tanto facinore uin dicta. Gubernator ipse cum delectis militibus tercentū quinquaginta ad id pro ficiscatur: in aduersam decidit ualitudinem. Eius loco progreditur cum pote state pratoria, peritus legibus Licentatus Gaspar Spinosa, iuris dicundī Darien nensibus prātor. Eodem tempore ad insulam Ditem appellatā itum est, ad exi gendum margaritarū regulo impositum tributum. Quē succedent colligemus. Tentarunt alijs duo translinuales incolas. Per angulum sinus & Dabaibae flumi nis fauces tranans Franciscus Bezerra, cum duobus alijs primarijs, & uiris cen tum quinquaginta, optime instructis, ad bellum Caribibus in ipsa Caribana ge rendum, uersus uicem Turufy: de quo aliās in aduentu Fogeda mentionem se cimus. Instrumenta etiam bellica secum tulerunt. Tormenta quae ouo grandio rem iactant plumbeum globum tria, sagittarios quadraginta, sclopetarios etiam quinq; ac uiginti, ut eminus queant Caribes ferire, qui uenenatis certant sagit tis. De hoc nulla mentio, quō se applicuerit, aut quid egerit: uerebantur in Dari ene, ne sinistris ausibus iactaretur, quando naues discesserunt in Hispaniam uen turae. Alius autem dux, nomine Valleius, anteriorem sinus partemprehendit sed alia uia traiecit a Bezerra. Initium nanq; hic sumpsit Caribanae, ille calcem. Valleius regressus est: sed ē septuaginta uiris, quos transuexerat, octo & quadra ginta reliquit trucidatos in Caribum potestate. Haec aiunt qui ex Dariene refe runt: haec refero. Pridie Idus octobris huius anni, M. D. XXVI. Rodericus Col menares, de quo supra, & Franciscus quidam dictus Delapuenta, ad me uene runt. Franciscus hic unus fuit ē decurionibus huius caterue, cuius erat dux Gon salus Badaocius, qui ē manibus Parīzae reguli profligatoris euasit. Colmenares autem ē Dariene post profligatorū aduentum ad nos uenturus discessit. Ambo referunt, hic audiuisse, ille uidisse uarias esse in australi pelago insulas sancti Mi chaēlis & Ditis insulae sinui occidentales: in quarum pluribus aiunt, procreari co liq; arbores, fructus gignentes eosdem quos terra Collocutea gignit. Est Collo cuti unā & Cochini & Camemori Portugallensiu nundinaria aromatum terra. Inde arguunt nō longe abesse aromatum omnium initialem tellurem. A littore illo nostro australi, plures ex ijs qui tractus eos percurrerūt, dari solum ueniam postulant: impensa propria sese offerunt nauigia paraturos, & prouinciā quāri tandā illius regionis aromataria amplexuros. Nauigia debere fabricari parariq; in ipso sancti Michaelis sinu censent. Nō autem per sancti Augustini cuspidem capiendam esse uiam, quae longa nimis est ac difficilis, & mille discriminibus ple na: protendiq; dicitur ad gradus antarcticos quadraginta amplius. Dicit idem Franciscus, laborum & periculorū cum Gonfalo particeps, se reperisse, inter dis currendum terras illas, ceruorum & aprorum agmina: cepisseq; multos, incolis demonstrantibus artem, per fossas egesta terra in eorum seminis factas, & ramis coopertas. Hoc nanq; modo incolae ferarum quadrupedes fallunt. Volucres autem uti apud nostros sit, palumbes puta, cum domestico mītiq; palumbae inter arbo

Cres uolitante, ligato tamen: ad quē uenientes sui generis uolucres, sagittis transi-
guntur. Aut in purgato arboribus solo cum retibus, esca in gyrū sparsa, palum-
be medium tenēte. De psittacis alijsq; uolucris idem. Sed psittacos aiunt adeo
simplices esse, ut ad crocitatem psittacum ex arbore, in cuius ramis auceps latet,
multitudo ingens conuolitet, capicq; facile patiuntur: Nil enim uiso aucupe ter-
rentur, sed ut laqueo trahantur ad collum coniecto, expectant: neq; aufugiunt
alij, uno raptato, & in mantica qua praecinctus est uenator, ipsis cernentibus, re-
posito. Aliud est aucupij genus inauditum hactenus, & narratu facillimum.
Apud insulares, Hispaniola praesertim, diximus uarios esse lacus, uariasq; sta-
gnantes lacunas uadofas. Per uadofa stagna solet aquaticarum auium multitu-
do uagari, quia herbas in fundo gignant, & ex ea humente limositate pisciculi,
milleq; ranarum, culicum et insectorum genera procreentur: solis calore ad ima
ad corruptionis & generationis opificium, ex artificis fabricatoris providentia,
facile submeante. Volucrum aut per eas stagnantes aquas natantium diuersa sunt
genera: anates, anseres, cygni, fulicae, gaviae, mergi, & multae huiusmodi. Dixi-
mus et in hortis arborem coli magnarum cucurbitarū altricem. Ex cucurbitis igi-
tur illis per uadofa proijciunt pleraq; bene clausas, ne admissa per rimula, aut so-
ramen aqua trahat illas in profundum. Perpetuo uagantes cucurbitae tutas red-
dunt uolucres. It ergo auceps magna cucurbita, uti galea, iuxta oculos pertusa-
ta, coniectus faciem, lar uatus, & tenus mento stagnum ingreditur (fluminibus
enim assueti, a cunabulis minime recusant in aquis uersari.) E cucurbitis na-
tantibus putant uolucres unam esse eam, quae insidiantem incolam cooperit.
Passim ad uolucrum natantium agmen proficiscitur auceps. Cucurbitarum pal-
pitationem capite imitando, undulasq; uento agitata sectando, proxime ad uo-
lucres tendit. Exerta sensim dextera uolucrem incautam caeco raptu prehendit
D pedibus, & demersam subtrahit in manticam ad id paratam. Caeterae uolucres,
sua sponte subnatasse comitem arbitrate, quarendi uictum causa, uti solent o-
mnes, nil solite suum iter prosequuntur, in aucupis & ipsae insidias cadunt. Au-
cupia, uenatusq; sunt a me tracta in medium, quo stomachum hisce nitibus ser-
monibus sedemus, a cocepto cruentarum narrationum horrore. Pauca iterum
de nouis opinionibus fluentis ad occidentem pelagi Dariensis. De modo etiā col-
ligendi aurum in aurifodina Darienis, a me recēter intellecto. Et his duabus mi-
nime tragicis rebus, dicemus tuae beatitudini felicissimū uale. Andreas ille nau-
clerus & Ouiedus, de quibus supra, me domi conuenerunt in oppido Matraro,
quod putamus Mantuam esse Carpetanam. De torrente, me astante, orta est in-
ter eos contentio. Quod se inuicem perpetuo nexu amplectantur hae terrae Ca-
stellanae cum septentrionalibus, a tergo Cubaē atque aliarum insularum, Hispan-
iola Cubaq; septentrionalium per occidentem, ambo assentiuntur: sed aliter
hic, ille aliter, contendunt accidere. Nauclerus impetum illum aquarum in gre-
mium terrae putati continentis, quae sic uergit, uti diximus, ad septentrionē, uult
recipi: ut obiectu illo incuruato uiam capiant in gyrum, & circumagantur ad Cu-
baē aliarumq; insularum latus septentrionale, quae cancri circulo excluduntur:
ubi amplitudo maris ueniētes ex angustis gurgitibus aquas absorbeat, petulan-
temq; cursum illū reprimat: est nāq; spaciolum illic mare ac multicapax. Aqua-
ticis incilibus, quas dicit uulgus canales molarum, rem ego comparo. Si ex inci-
li angusto in amplum lacum furentes eas aquas recipi contingat, repente spar-
guntur aquae, & impetu sedato, languescunt: quae paulo prius suo strepitu uel-
le obuia cuncta prostrare uidebantur: nec iam quā fluant intelligitur. Interroga-
tus a me Almiratus ipse Diecus Colonius, primi repertoris Coloni haeres filius,
qui iam quater ea maria lens ac rediens uerrerat, quid senserit inter nauigandū,
ait: difficilem esse reditum si uia capiatur ea qua itur. Sed quādo uastum capitur
prius mare septentrionem uersus, quā prora in Hispaniam dirigatur, sensisse
se, inquit,

A se, inquit, plerumq; parumper trudi ab aquis. Sed putat accidere id ex fluxu & re-
fluxu ordinario, nō aut ea circūactione iuari. Apertam esse terram & portam in-
ter utraq; putat, quā torrentes exeant ad occidentem: quō liceat impulsu coelorum
circumagi per uniuersum. Ouiedus uero de clausura idem refert quod Andreas
nauclerus: sed neque concutere terrae occidentalis gibbum, et impelli ad uastū pe-
lagus, arguit: imō ait se diligentissime animaduertisse, quod ab alto mari currat ad
occidentem: proxime uero ad littora uelificando cum paruis nauigijs, assueuat,
cursum dirigere ad orientem: ita quod eodem in loco uersis concurrant uestigijs.
Hoc in fluminibus accidere saepe uidemus: ex obiectu nanque riparum uortices
plerumq; insurgunt uarij. Vnde si palea aut lignorum genus aliquod proijciatur in
fluum similibus in locis, quae medio labuntur alueo, secundo seruntur flumine:
quae uero in obliquos incidunt sinus, & riparum incuruos margines, aduerso ui-
demus alueo uehi, donec obuia fiant quae sic uagant integro lapsu fluminis. Que
dant, accipimus: scribimus quae uarij uarie sentiunt. Certam rationem tunc ample-
ctemur, quando certam habuerimus. Opinione inhaerendum est, dum ueniat
statuta dies, punctusq; polaris, qui secretū hoc naturae patefaciat. Satis superq; de
torrente pelago. De aurifodinis Dariensium pauca nos ab hoc labore liberent.
Ab Dariene nouem diximus distare milliaria colliū latera, planitiesq; aridas, in qui-
bus aurū tum in secco, tum in fluuio aluelis ac ripis, legitur. Cuiq; auri legēdi cupi-
do, ex ordinario statuto, quadrata per metatores mensura duodecim passuum desti-
natur, ad eligentis arbitrium: in solo tamen haudquaquā occupato, uel iam a so-
cijs deserto. Sic electa terrae parte, ueluti in templum ab auguribus lituo designa-
tum, sua in eam includit mācipia. Horum enim opera diximus uti Christianos ad
culturam & aurum queritandum. Partem eam retinet, quoad liberit. Si uero exi-
gui aut minuti auri argumēta cernit, alteram sibi assignari duodecim passuum men-
B suram postulat. Prima derelicta uertitur in commune. Hunc ordinem in auro le-
gendo Darienses seruant: puta & alios, sed non caeteros interrogauī. Comper-
tum est aliquando duodecim passus illos octoginta Castellanoū summam electo-
ri suo tribuisse. Sic uiuē in sacra fame auri explenda: sed quo plus effodiendo ma-
nus replent, eo auidiore efficiunt. Quo plura foco ligna iniiciūt, eo furiosius con-
crepat ignis. Sitim existimans turgidus hydrops extingui potando posse, in arden-
torem sitim demergitur. Multa praetereo, quae ad tempus citabo, si tuae sanctitatis
coelorum pondere pressis auribus, & in supremo humani generis fastigio positus, ca-
sura in gratiam cognouero: neque enim ego haec animi causa collegi, sed tuae
beatitudinis obseruantia hos amplecti labores me impulit.

Felices multos annos fabricatoris uniuersi pro-
uidētia beatitudini tuae im-
partiatur.

PETRVS MARTYR

DE INSVLIS NVPER INVENTIS, ET DE
moribus incolarum earundem.

Hic meum decedū libellis in uulgus emissis colligere licet, si-
gituos quosdam ad uicina Darienis appulsos, nostrorū libel-
los admirātes dixisse, terras se aliquando incoluisse, quorū ha-
bitatores instrumentis uterentur eiuscemodi, ac politice legibus
parentes uiuerent; atriaq; ac templa lapidibus constructa ma-
gnifice: plateas etiam, stratasq; uias ordine composito, ubi ne-
gociantur, haberent. Eas nūc terras nostri reperere: qui auto-
res fuerint, quomodo res processerit, attente audiat quisquis peregrinorū regionū
conditiones & populi mores scire desiderat. De insula Cuba, quam Fernandinam
placuit appellari, Hispaniolae occidentali proxima: septentrionalis tamen adeo, ut
Cancer tropicus mediā secet Cubam: Hispaniola uero a tropico distet ad equatorē
gradus aliquot: pauca tetigimus haecenus. In hac insula sex iam sunt oppida ere-
cta: primariū a diuo Iacobo Hispaniarū patrono nomen sumit. Natiū est ibi aurū
& montanū, & fluuiāle: auro fustodiendo inuigilat. Quo anno libelli mei portas
clausurunt, tres Hispani ex antiquioribus Cubae ciuibus, Franciscus Fernādes Cor-
dubensis, Lupus Ocho, Caicedus & Christophorus Morātes, nouas quarere ter-
ras instituunt. Est inquietus & semper magna moliens Hispanorū animus. Tria in-
struunt eius generis nauigia, quae apellat Hispanus Carauelas, proprijs impen-
sis, habita a gubernatore Dieco Velasquen nauigandi potestate ex angulo Cubae oc-
cidentalī, qui sancti Antonij nomē adeptus est. Aliū capiunt cū centū & decem ui-
ris. Est hic angulus ad reficiēdas naues, ac aquationi, ac signationi aptissimus. Cēlo
tantū & aqua cōtenti sex adnauigāt inter Zephyrū et Austrū dies ac dimidiū: quo
tempore sex tantū & sexaginta se milliaria percurrisse arbitrant. Stabant aut in an-
choris ubicunq; sol cadens illos deprehendebat, ne per ignotū pelagus errātes, sco-
pulis illiderent: aut arenosis uadis impliciti mergerent. In insulā incidunt ingentē,
nomine lucatanā, cuius initū incolae Eccampi uocāt. Oppidū in littore sitū adeūt,
magnum adeo, ut Cayrū illud nostri dixerint: hospitaliter ab incolis nostri suscipiun-
tur: ingressi summa sunt repleti admiratione: turritas domos, tēpla magnifica, uias
ordine stratas ac plateas, ac nundinaria ibi agi cōmercia reperiunt: lapideae sunt do-
mus, aut ex lateribus & calce, arte & industria cōfectae. Ad prima domorū implu-
uia, & primas habitationes per duodecim aut decē gradus ascendit. nō regulis tan-
tum, sed culmis aut herbarū fruticibus coopertae sunt. Mutuis se muneribus affici-
unt: bullas aureas & ex auro fabrefacta monilia perpulchre formata Barbari no-
stris, nostri aut illis sericeas ac laneas uestes, uitae eos etiā calculos, & aurichalcea tin-
tinnabula, munera illis grata, quia peregrina, sunt impartiti. Specula floccifaciebāt
nostra, quia illi lucidiora ex quibuscūq; lapillis assequunt. Vestita est haec gens nō la-
na, quia pecudes non habent, sed gossipio mille modis & uarijs fucato coloribus.
Foeminae a cingulo ad talū induunt, uelaminibusq; diuersis caput & pectora te-
gunt, & pudice cauent, ne pes aut crus illis uisat. Templa frequentant: ad quae pri-
marij uias ex proprijs domibus sternunt: idolorū culturae indulgent: sunt recuti-
summa fide negociant, permutando tamen sine pecunijs: crines ornant. Vnde id
habuerint interrogati per interpretes, dicunt aliqui, transisse aliquādo uirū quen-
dam formosissimum per eos tractus, qui eis id insigne in sui memoriā reliquerit.
Alij, obijisse lucidiorē sole hominē in eo opificio: certi nihil habet. Aliquot ibi dies
cōmorati, iam uidebant incolis esse molestū: nullius em hospitii est grata mora lon-
ga: cōmeatum capiunt: rectā tendunt ad occidentē per prouinciā Comi & Maiam
dictas ab accolis. Preterlapso sunt, aquam tantū & signa ex itinere capientes. Barba-
ri littorales nostras admirabant naues mari innatantes, ad quas uisendas, & foemi-
nae permixtae uiris cum infantibus passim prodibant. Nam ex mari nō sine stupore
re illorū

Are illorū aedificia, sed praecipue tēpla littoribus proxima, in modū arcū erecta pro-
spectabant. lacere tandē anchoras placuit ad milliaria centū: decē in prouincia, cui
nomē Campechiū, cuius oppidū est domorū triū milliū: amice se inuicē cōplectūt:
nauticā nostrorū artē, nauigiorū magnitudinē, uela, amplius, resq; ceteras Bar-
bari attoniti admirabāt. Vbi excussorū tormētorū tonitrua, fumosi ac sulphureū
odoremq; ignitum senserūt, a deo fulmina mitti arbitrabant. In atrio regulus no-
stros benigne magnificeq; hospitatus est. Post sumptas more illorū epulas, in qui-
bus pauones habēt & altitia, uolucres etiam montanas & nemorales, ac aquatiles,
perdices, coturnices, turtures, anates, & anseres, cuculos: ultra haec lupos, leo-
nes, tigres, uulpes: & quadrupedes agrestes, ut apros, ceruos & lepores: ducti sūt
nostri cum regio comitatu ad latū compitū in oppidi latere situm: ostendūt nostris
quadratū quatuor graduū erectū marmoreū, partim ex tenacibitumine, partim
ex lapillis, pulpitu: cui hominis inharebat simulacrū superculptū, adherentibus il-
li duobus quadrupedibus ignotis, qui marmorei hominis uterū, uti canes rabidi ui-
debant uelle dilacerare. Serpens bitumine ac lapillis cōpacta, pedū longa septē &
xl, uti bos magnus marmoreū leonē uorās, recenti cruore irrorata simulacro alta-
bat. Proximi solo affixi erāt tres tigni, quos tres alijs lapidibus suffulti tū asuerfabāt:
in eo loco reos puniūt: in cuius rei argumentū, stratas uiderūt innumeras cruore il-
litas & cōfractas sagittas, & mortuorū ossa in uicinū cortē proiecta. Domus & hic
sunt ex calce & lapidibus aedificatae. Regulo Lazari nomē indiderūt: quia Lazari
die terrā ceperūt. Abeunt ad milliaria inde, ad occidentē semp, quindecim. Prouin-
ciam captant nomine Aquanil, cuius oppidū Mosco dicit, regulus Capotōn, ulti-
ma acuta. Hostiliter inspectat nostros hic regulus, insidias nostris fruit, petentibus
aquā: trans collē proximū fontes esse innuunt, quā iter erat per angustas semitas.
Ex mutatis in fronte coloribus, & arcuū & telorū gestamine, fraudē sensere: tēde-
re ulterius nostri recusant. Palantes & imparatos adoriunt nostros Barbari, mille
amplius sternunt fugiētes nostros: cōnoso in littore (erat em ibi mare cōnolum)
implicant: duos & uiginti sagittis trāstuerberatos perimūt, reliquos maiori ex parte
uulnerāt. Tribus et triginta, inquit, classis ipsū pretorē Franciscū Fernanden
uulneribus percussū. Ferē nullus euasit incolumis. Si ad monstratos colles pro-
cessissent, perempti fuissent ad unū. Moeſti ergo redeūt qui superfuere ad Fernan-
dinam insulā unde uenerāt, ac cū fletu & gemitibus ob relictos & praesentes uul-
neratos a focijs recipiunt. His intellectis Cubae Fernandinae gubernator Diecus,
Velasquen quatuor Carauelarū classē instruit cum hominibus circiter trecētis.
Huic classiculā praefecit nepotē suū Ioannē Grisaluā, additis subpraetoribus Alfon-
so Aulā, Francisco Montegio, & cōmendatario Petro Aluarado, Naudero autē
eodē Antonio Alamino prioris classiculā rectore. Idem iter capiūt, sed australius
aliquanto ad millia fortē septuaginta: turrim ex alto uident, terrā minime. Ea turri
duce, insulā apprehendūt noīe Cozumellā, a qua suauis se olfecisse odores spacio
triū milliariorū uento inde perflante, inquit. Ambitu reperiunt esse milliariorū
quinq; ac quadraginta: plana est, gleba fortunatissima: aurū habet, sed peregrinū
aliūde allatum: melle abundat & fruticibus ac hortensibus, uolucris etia & qua-
drupedibus. Est horū incolarū, ut breuibis absoluā, ea cōconomia et politica, quae
de lucatana: domus, templa, uie, cōmercia: uirorū ac foeminarū gestamina ex gossipio,
nō laneo uel serico: domus lapideae, culmo cōtectae, ubi sit lapidū penuria: sed
ubi sit lapidinarū copia, laminis lapideis cōtegunt: marmoreos postes in plerisq;
uelut apud nos pleriq; domus habent. Turres ibi uetustas dirutarū uestigia redo-
lentes reppererūt, unā praeter ceteris graduū octodecim, ut ad illustria templa cōscen-
ditur. Nostras sunt admirati naues, & nauticā artem: noluerūt hospites primo im-
petu: benigne eos tandē admiserunt: turrim cōscendunt duce primario, quē sacer-
dotem credūt: uexillū in cacumine sistunt, regi Castellae imperiū adiudicāt, Sanctae
crucis nomē insulā assignāt, quia ad nonas Maij Sanctae crucis festo sunt insulam
ingressi. Cozumellā uero, inquit, appellari a regulo Cozumellao, cuius maior

Cres ipse iactat fuisse huius insulae habitatores. Cameras in turri repere: statuis tum marmoreis, tum fictilibus urforū simulacris instructas, quos unisono cantu elato inuocāt: suauibus adolent odoribus: uti penates eos colūt. Res ibi diuina celebrata est: sunt recutiti. Regulus hic elegāter ex gossipino uelamine indutus, pedis unius digitos abscissos habebat: natanti piscis uorax, qui Tuberon dicitur, uno morsu digitos raptauerat. Laute copioseque nostros aluit. Post triduum abeunt ad occidentē semper, uident procul montes, lucatana erat insula, quae a Cozumella quinque tantum millibus passuum distat. Lucatanae latus meridionale capiunt, putato continenti proximum circueunt: illam nequeūt uniuersam, ob frequentes scopulos, & ob arenosa uada. Ad iam notum latus boreale Alaminus nauclerus naues reducit. Ad idem oppidum Campechium & Lazarum regulum, ad quem priores superiori anno, proficiscuntur: placide suscepti ad oppidum inuitantur. Inuitasse pœnituit: ad lapidis iactum ab oppido nostros sistere iubent: accolae abire imperant: quando petunt copiam priusquam discedant nostri: puteum a tergo relictum mōstrant: licere inde aquam haurire, aliunde minime inquitunt. Pernotatum est in uicino putei capō. Diffidunt Barbari: armatorū tria circiter millia castra locāt nō longe a nostris. Pars utraq; noctē duxit infomnē: illi nostrorū eruptionē in pagū, nostri Barbarorū impetū repentinū ueriti, tubarū clangoribus, & tympanorū boatu somnolentos excitabāt. Vbi illuxit, accedūt barbari, appellāt interpretes Cubenses nostros, quorū idioma, si nō idem, cōsanguineū tamē. Face thurea inter utrumque agmen accēsa, minant internecionē, nī prius abire properauerint q̄ fax extingatur: nolle se hospites protestant. Fax consumit, deuenit ad manus, perimunt ē nostris unū, quem sagitta male scutatū reperit: multi feriunt: ad tormēta quae apud puteū erant locata, se reducūt nostri, ut inde globos iaculent in Barbaros: retrocedunt ad oppidū Barbari: milites seruēti animo cupiebāt illos persequi, uetuit Grifalua prator. Inde procedunt ad Lucatanae calcē ultimū: ducentorū reperiunt esse miliaria amplius producta ab oriente in occidentē: portū petunt egregiū, cui nomen dedere Portus desideratus. Ad terras inde transfretant alias, & terrāprehendunt Lucatanae uicinā ab occidente: dubitant sit insula nec ne: cōtinenti esse annexam arbitrant. Est ibi sinus quē suspicant ambitū utraq; terra: nīl certi. Caluacam, aliās Oloan ab accolis hęc tellus appellat. Flumen ingēs ibi repertū, dat suo furore in pelagus potabiles aquas, duorū milliū spacio: a pratore Grifalua appellatū flumen. Admirati nostras moles mari natātes Barbari accolae, utraq; fluminis ripā ad sex millia armatorū, scutis aureis, arcubus & sagittis, ensibus etiā latis, & hastis aduflis armati obsidēt, prohibēturi descēsum, et littus tutaturi. Stat ea nocte pars utraq; in alis: prima luce ecce Canoas circiter centū armatis plenas (diximus aliās, Canoas esse lembos uniligneos.) Et hic Cubenses interpretes, & hī fat cōmode conueniebant in lingua: pax oblata per interpretes admittit: accedit una Canoa, reliquae stant. Canoae rector quid nostri quererent per alienas terras percontat: aurū cupere respondetur, permutatione tamen, nō gratuito aut uiolenter. Redit Canoa, quid actū sit regulo referunt nautae: accersitus regulus uenit libens: narratu dignū: cubiculariū ad se uocat regulus: cubicularia iubet afferre ornāmēta, ut pratorē nostrum Grifalua ornet imperat: a calceo incipit aureo illū induere, ocreas, thoracē, & quicquid armorū ex ferro aut calybe solet cataphractus noster aliquis proditurus ad pugna sibi sumere, uniuersum id ex auro miris modis formato regulus Grifaluae impartit. Cōpensat Grifalua sericeis, laneis ac lineis uestibus, rebusq; alijs nostratibus. In huius Lucatanae initio, quādo in Cozumellā traicerūt, in Canoā piscatoriā inciderūt: nouē inerāt hamis aureis piscantes incolae inermes, capiunt oēs, nīl timētes. Ex illis unū agnouit hic regulus, se tantundē auri missurū in crastinum pollicet ad Grifalua, quātū ponderis uir ille reperiret: negauit redemptionē socijs inuitis prator, illū retinuit ac discessit, quid ultra faciat recogniturus. Ad millia centum circiter, ad zephyrū semper, sinū ingentē reperiūt, in quo tres paruā insulae sitae erant: adeunt grandiorē. Proh crudele facinus, proh truculentas hominū mentes,

Ates: stomacho claudat portas quisque pius ne perturbetur: pueros puellasque suis dijs immolant passim: sunt recutiti: simulacra quae colunt, partim sunt marmorea quaedam, alia fictilia. Marmoreas inter imagines extat leo pertusa ceruice, in qua miserorum sanguinē proiciūt, ut inde fluat in lacunā marmoreā. Quibus ceremonijs miserorū sanguinē litent referamus. Nō iugulis, sed pectoribus apertis ex infausta uictima cor eruunt: ex cuius calido cruore idolorū labia illiniunt, reliquū fluere patiuntur in lacunā: inde in apertū, cor & exta cōburunt, gratū fumū dijs fore arbitrantur. Ex idolis unū est uirile, quod inflexo capite lacunā sanguinariā superinspectat, tanq̄ acceptans sacrificiū hostiarū. Torulos brachiorū & femorū, ac surarū pulpas edunt, praecipue si hostem bello uictū sacrificauerint. Rituū concretū sanguinis, uelut ex carnificina exeuntē reppererunt. Ex insulis uicinis ad id facinoris miseros transportat: capita cadaueraq; ibi truncata uiderūt innumera, integra etiā pleraque uelaminibus cōtectā. Vniuersi tractus illi auro gēmisq; abundāt. Pererrās insulam unus ē nostris in duos semisuffulos urceos alabastrinos perpulchre laboratos lapillis incidit, diuersorū colorū plenos. Aiunt lapillū se reperisse, qui missus ē ad gubernatorē, ualoris duorū milliū Castellanos auri. Sacrificij hāc insula appellatur. Extat & in huius Colluacanā lateribus aliae sitae insulae, in quibus solae mulieres habitāt sine uirorū cōmercio. Putāt aliqui Amazonico uiuere more: qui prudentius rem ponderāt, cōenobitas esse uirgines, secessu gaudētes, uti apud nos, & multis in locis apud ueteres uestales, aut Bonae deae sacre. Certis anni temporibus traiciūt ad eas uiri, nō coitus causa, sed moti pietate, campos et hortos illis cōposituri, quo cultu queant uitā ducere. Fama tamen uiget, esse alias insulas foeminarū sedes, sed corruptarū, quae mamillam a teneris scindūt, quo facilius queāt sagittariā artē exercere: ad easq; traicere coitus causa uiros, nec retinere mares. Fabulā puto. Ad littus ergo Colluacanā terrae se applicāt nostri: placide negotiant: aureū regulus cacabū, armillas, torques, bullas, multaq; praeterea diuersorū generū monilia nostris impartitus est: nostri contra nostratibus illū alacrerē reddūt. Figere hic pedem, & coloniā deducere cupiebant: prohibuit Grifalua prator: desperatis animis uixerūt eo tēpore cōmillitones in pratorē. Turritis cōstat aedificijs hac prouincia, oppidis amplissimis quindecim: et alicubi uiginti milliū domorū se aliqua uidisse attestantur. Sunt nō ubiq; cōnexae domus, hortis & cortibus intersecatibus: multae distāt a seipsis: plateas habēt moenibus circūseptas, in quibus fora nundinasq; exercent: uias ordine stratas, furnos, fornacesq; calcē ac lateres coctos habēt: figulos, lignariosq; fabros, & artifices, mechanicarūq; artū omniū opifices assequuntur egregios. Potanchanus hic regulus dicit, regio Palmaria: eius oppidum regium aiunt esse domorum quindecim milliū. Quando nouos hospites suscipiūt, qui pacem in illis terris admittūt, in amicitiae foedus sibipsīs cum nouacula uel gladio lapideo sanguinis parumper ex lingua uel manu, aut lacerto, uel alia quauis corporis parte, hospite inspectante eruūt. Sacerdotes uiuunt celibes & incorrupti. Quid sit coire nemo intelligit, donec nubat. Nephas & morte piandū est aliter accidere. In foeminis mira castitas. Licet unicuique potenti, postquam unam duxerit uxorem, habere pellices quotquot uoluerit: sed nupta adulterio comprehensa uenditur a marito, primario tamē principi, a quo licet mulieris propinquis illam redimere. Nemi nī non coniugato phas est iungi in mensa, uel eadem lance uesci, aut poculo bibere, paremque coniugato se praebere. Augusto Septembriq; mense quinq; ac triginta dies abstinent, non a carnibus modo, quas assequuntur optimas, sed neque piscibus uescuntur, aut re aliqua, quae sanguinem nutriat: hortensibus ac leguminibus illos dies peragūt. Menses uiginti dierum numero claudūt: annum uero mensibus uiginti: aliquot ibi dies lautos egere. Abeunt, littus idem secuti, regulū cōueniunt alium, cui nomē dedere Ouandus. Regulus ubi nostros aurum cupere intellexit, laminas cōflatas attulit aureas: se copiā eius metalli desiderare prator significauit per interpretes. Postero die aureū hoīs simulacrū, pigmetū, stabbellūq; aureū, & artificio uario latuā iubet afferri, calculorūq; setta, pectoraliū & bullarū copiā, et di

Cerimoniarū ritus perquā horridus.

uerforū generū ornamenta, & uariorū colorū lapillos nostris est impertitus: dapli-
bus quoque latissimis per lapide cōditis saturauit. In litore inuitatos properatū cur-
su, frondentibus ramis ex reguli mādato erectis, illico scenis cōtegebant: inertes in
ramis ferendis familiares regulus percutiebat scepro, qd manu gestabat: serui de-
missa uultu quacūq; uerba patiēter sustinebāt. Interrogatus, ubi nam aurī tanta
colligeref copia: proximos digito mōstrauit montes, & flumina ab illis decurrētia.
Sunt hī fluminibus ac lacubus adeo affueti, ut idem illis sit natate, quod terra ince-
dere. Mergunt flumine quādo aurū placet colligere, manusq; arenis efferunt ple-
nas: demū de manu in manū cribrātes arenā, aurū deligūt. Spacio duarū horarū di-
cunt auro implere canulā digitalē. De suffumigijs & harū terrarū odoribus dul-
cia molliāq; dici queunt, quā pretermittimus, quia magis ad effeminādos animos
faciūt, q̄ ad bonos mores. Puerū annorū duodecim oblatū a regulo recusauit prae-
tor: puellā admittit pulchre ornatā, socijs inuitis puerū abiecit. Ex lapillis ab hoc re-
gulo habitis, unū scribūt esse ualoris duorū milliū castellanorū auri. Discedunt tan-
dem ab hoc regulo auro & gēmis onusti. Grifalua praetor unā ē Carauelis ad pa-
truum gubernatorē destinat ad Fernandinā cū nūcijs & habitibus auro & gēmis.
Littus interea secāt reliqui occidentē uersus: una uero propius ferē littus abra-
bat, qua Franciscus Montegius subpraetor uehebat: duā per altū tendebāt in pro-
spectu. Admirati accolē, rem nouā miraculo ascribūt. Duodecim ad Montegiu ue-
niunt Canoe: per interpretes colloquunt, benigne se inuicē salutāt: supplices orāt
incolae ut descendāt, magna pollicent si regulū patrie adierint. Precibus eorum ne-
gat Montegius se posse annuere, quia socij nimis a se distarēt: cōtentos tamē dimi-
misit, datis quibsdā nostratibus muneribus illis gratis, quia ignota sunt. Celebre
oppidum aliud adeunt: ad littus se applicāt unā tres Carauelē: prohibent ab acco-
lis descēdere: scutis, arcubus plenīs pharetris, & ligneis latis ensibus atq; hastis adu-
stis armati, ad nostros prodeūt: sagittas iaculant ēminus illi: tormentorū globulos
in Barbaros nostri. Machinarū strepitū admirati, ac furore perterriti aufugiūt: pa-
cem optāt. Iam cōmeatus nostris deficiebāt: iam quassatae longis itineribus naues
erāt. Ad insulā igit Fernandinā, factis & repertis antedictis cōtentus Grifalua, so-
cij haudquaquē reuertunt. Nunc diuertendū est parūper, & alia nauigatio pertra-
canda. Hinc ad has regrediemur terras, quas nostri repetierūt. Diebus idem Vela-
sq̄uen gubernator eodē ferē tempore, quo classē eam quatuor Carauelarū para-
uerat, aliā destinauit unius Carauelae tantū, & uno Bergantino comite, cum uiris
quinq; ac quadraginta. Violentas hī manus in accolae exercuerūt. Idolorū sectato-
res sunt & recutiit, propterea licere eos trahere ad aurum suffodiendū putauerūt.
Sunt littori cōtinentis in modū proximae paruae insulae multae, ubertate soli, & for-
tunatissima gleba beatae, Guanapan, Guanguan, Quitilla: ex una istarū tercentū
rapiūt utriusq; sexus accolae: (huic insulae posuere nomen Sanctae Marinae) in Ca-
rauelā hos inculcāt, & ad Fernandinā tendūt: Bergantinū cū socijs quinq; ac uigin-
ti relinquiūt, qui dent operā uenationi hominū ulteriori. Portus quē prehēdit Ca-
rauela, Carenas dicit: distat is ab angulo Cubae primario diui Iacobi milia ducenta
quingenta. Haec insula est longissima, porrecta ab oriente in occidentē, quam
cancer tropicus intersecat. Miserorum uindictam quarente fortuna, ē custodibus
in terram descendunt quidam, pauci remanent. Naeti occasionem recuperandae
libertatis insulares, raptis nostrorum telis ruunt in custodes: perimunt sex, desiliūt
in mare reliqui: Carauela potiū insulares, regere illam didicerant, redeunt in pa-
triam: sed primo in eandem insulam uicinam descendunt, Carauelā exurunt, tela
secum asportant, lembis traſciunt ad suos: relictos nostros cum Bergantino ado-
riuntur, prostrāt, perimunt: qui euasere, infelices ad Bergantinū profugiūt. Arbor
est littori proxima, crucem in eius arboris cacumine locant, & superiorem arboris
corticem his uerbis inscribunt: Vannuis Aldarieci. Est Dacien fluuius, in cuius
ripa situm est oppidum putati cōtinentis primarium. Re intellecta gubernator,
in relictorū auxilium propere mittit naues duas bellatoribus onustas. Serō sapiūt:

res

A res iam acta erat: crucē secuti littus adeunt: literas legunt arbori inculptas, nō ausi
sunt fortunā tentare, cum desperatis egregie armatis praecipue recedūt. Ex insula
proxima illi tanq; lepores abducunt utriusq; sexus quingentos: eadē causā arbitra-
ti iure merito posse id efficere, quia recutiit. Idē his euenit ad Fernandinā applica-
tis: unā ē nauibus ferociter aggrediunt: acriter dimicādo, custodes Hispanos peri-
munt quosdā, ceteri sese ad mare proſciunt, & ad sociā, quē proxima erat, carauē-
lam adnatāt, unā omnes cū superſtite Carauela raptatā adoriunt. Dubia fuit qua-
tuor horarū spatio uictoria: pro libertate recuperāda, tam uiri q̄ feminae rabide pu-
gnabant, ne adeptā amitterēt praedā. Hispani acius dimicabāt: uicerunt Hispani
tandē, quia pertractādis essent agiliores. In mare sese proſciūt uicti Barbari: cū lin-
tribus re colliguntur, tum ferro perempti in certamine, tum aquis suffocati circiter
centū, defuere ex Hispanis pauci, ad diui Iacobi oppidū et aurifodinas trahunt. Ad
aliā dehinc tendūt ē uicinis insulis, quae sunt ibi frequētiore, q̄ in nostro Ionio sym-
plegades, quarū cōgeriē archipelagus Vulgus appellat: hostiliter suscipiunt, quot
quot ē nauibus descēderunt, perempti aut perculli sunt. Putāt hanc esse insulā. Io-
annes quidā Pontius, unius classicū praefectus adiuūt, & perturbatos reliquit: fugat
ab accolis, Floridāq; appellauerat, quia resurrectionis die eam insulā reppererint: uo-
cat Hispanus pascha floridū resurrectionis diē. Sex & uiginti, inquit, se uidisse in-
sulas, sed a Colono prius preterlapsas, tanq; Hispaniē Cubēq; custodes, in quibus
ueniētes oceani procellae illidunt. Natiū in plerisq; Granatū aurū reperiūt: moni-
lia & isti uaria gestāt, & laruis utunt, tum ligneis deauratis, tum aureis per pulchre
ornatis. Opifices sunt ubiq; argutissimi. Ex laruis unā secū attulit Franciscus Chie-
regattus, ex ea colligere licebit, quali polleat ingenio. Nouacularū structurā mirū
est uidere: ex lapidibus flauis quibsdā diaphonis uti crystallinis eas formāt, & cū
eis radūt, haud secus ac si egregio chalybe facte essent: sed quod spectatu dignū est,
quādo obtusam iam habēt ex exercitatione acie, nō cote, nō lapide, neq; puluere il-
las acuit, sed tantū aqua imposita temperant. Sunt & apud hos instrument. rū &
elegantū rerū mille genera, quē longū esset narrare. Redeamus ergo unde sumus
digressi. Ad Cozumellā, lucatanā, ac Colluacanā siue Olloā, terras dites ac elysias
recēter repertas, a quibus diuenter reuertor: ubi quātū sint momēti tractus illi, co-
gnitū est. Cuba: insulae habitatores Hispani, gubernatore Annūcte, nouā classē
instruūt Carauelarū decē, cū uiris quingētis, additis, uti leuis armaturae equis, duo-
bus Bergatinis, quorū opera utitur ad uadosa littora, frequentū scopulorū dif-
rimina tentāda. Equos nauibus imponūt, quinq; mares, scemellas uero sedecim bel-
lo aptas. Fernandū Cortesiū, q̄ tūc erat praetor urbanus, generalē eligūt classis gu-
bernatorē et praetorē: subpraetores uero Alfonso Fernandū Portucareriū, Franci-
scum Montegiu, Alfonso Auilā, Alueradū cōmendatariū Spatensem, Ioannē
Velasquē, Diecū Ordasū: uentū sequunt eundē, ab angulo Cubae ultimo, ad oc-
cidentē. Quamprimū Frāscus Fernādes Cordubēsis, mox Ioannes Grifalua, ad
prospectū insulae sacrificiorū, de qua mentionē fecimus, deueniūt: insperatus acer-
turbo captare terrā uetuit: uersis illos uestigijs ad Cozumellā lucatanē orientālē se-
ra tempestas trāsportauit. Portū habet unicū hac insula, cui nomē Sancti Ioannis
porta, latine indiderūt, sex oppidis tantū cōtenta est, & aqua puteali, aut cisternali.
fluminibus caret et fontibus, quia plana. quinq; tantū ac quadraginta mille passuū
spatio ambitur. Aufugiunt incolae ad syluas nemorosas, oppida deserunt praeti-
more: uacuas domos ingrediuntur nostri, patrijs fruunt cibis, domorum ornatus
uariorum colorum, aulae, uestesq; ac lodices, amaccas appellant, ex gossipio na-
riuo reperiūt. Habent etiam innumeros libros. De his cum ceteris ad nouum Cae-
sarem nostrum aduectis late dicemus. Perluſtrant uniuersam nostri milites, com-
positis tamen agminibus, ne qua uis ingrueret: paucos reppererunt accolae, una
foemina comite. Per interpretē Cubensem, & lucatanas tres alios abductos a pri-
mis Hispanis, foeminam hortantur, ut absentes accersat regulos. Foeminae familia-
res erant accolae cum ea ducti: a foemina uocati per nuncios ueniunt reguli, sedem

amicitię prestāt, domos patrias alacres repetūt, multa ex raptis supellestilibus resti-
tuūtur: idololatrias & recutitos esse reperūt: pueros puellasq; Zemibus immolāt.
Sunt Zemes nocturnorū lemniū simulacra quę colūt. Interrogatus ā me Alami-
nus nauclerus, Frāscus Montegius, & Portucarerius nunci, qui regi munera
attulerunt, unde immolādos habeāt pueros puellasq;. Ab insulis collateralibus,
inquit, uenum ducūtur permutatione aurī aut aliarū mercū. Nusq; enim feralis
monetę dira sollicitudo in tam uasto terrarū spacio habitatores premit. Idem aiunt
de reliquis nuper inuētis insulis: ē quibus duas nominant, Destam & Sestam, ubi
nudi degūt: pueros puellarūq; inopia canibus litant. Canes alunt comedēdos,
ut cuniculos alit gens nostra: nō sunt latrabiles, rostro uulpino, quos ad esum de-
stinant: pullos castrāt: ad sobolem procreandā fēminarū copiā, mariū numerum
exiguū seruāt, uti de ouibus pastores nostri: pinguescūt castrati usq; ad quadrime-
stre mirū in modū. Ab his sacris nostri illos deterrēt, nephas esse ostendūt: legē pe-
runt quam sequātur: esse deū unicū, qui coelū creauit ac terras, bonorū omniū da-
torem, sub triplici persona unitū in substantia, facile persuadēt: zemes perfringi pa-
tiuntur: Beatę uirginis imaginē depictā ā nostris prębitā in sacro sui templi loco
sistunt, templū ac eius pauimēta uerrunt & abradūt: crucē ob ipsius dei atq; homi-
nis laudē, ob salutē humani generis superimpositā recordatione adorandā recepe-
rūt: in templi cacumine unā ingentē lignēā locant. Conueniūt omnes deiparę uir-
ginis cū tremore reuerēti figurā suppliciter ueneraturi. Per interpretes significāt
hi accolę esse in Iucatana uicina insula Christianos captiuos septē, qui ad eā, tem-
pestatibus raptati, appulerāt. Quinq; tantū milliariū spacio dirimūt ā Iucatana
hęc insula. Quinquaginta uiros cum duabus carauelis prator Cortesius ad id ne-
gocij destināt perquisitores. Cozumellanos tres secū aduehūt cum literis ad Chri-
stianos, si qui reperiat: q; egregiū facinus sint acturi, si aliquē adduxerint, osten-
dit: rem ardēter commendat, ab illis nanq; sperat lucidiorē sole se tractuū illorum
omniū notitiā habiturū. Abeūt bonis auib; sex dies eis assignātur ad reditū, octo
expectāt: demissos in terrā Cozumellanos nuncios trucidatos aut detētos suspi-
cati sunt: illis relictis, redeūt ad Cozumellā nostri. De discessu ex Cozumella cogi-
tabat iā uniuersa classis: opposita illā uis maris detinuit. Ecce ab occidēte Canoam
inspectāt uenientē ab Iucatana, Christianū unum ē captiuū aduehit, septennio is
uita degerat apud Iucatanos, Hieronymū Aquillārē nomine, uirū Astigetanus
Vandalū. Quo gaudio se inuicē fuerint cōplexi, casus loquat. Infelicē sortē suam,
& sociorū unā amissorū enarrat: audī attentis mētibus: nec dissonū fore arbitror,
nec tuę beatitudini molestū, si rem, ut accidit, recēsero. In meis decadib; mērio fa-
cta est de nobilitate quodā Valdiuī, ab Dariennensibus missō, sinus Vrabę in putato
continētī habitatoribus, ad Hispaniolā, Almiranti Colono, proregi & Senatui re-
gis (ad quos pertinet putati cōtinentis remediū) significatū quare rerum omniū pe-
nuria urgerent. Sinistris auib; miser Valdiuī prouinciā suscepit: in lamaicę insu-
lę Hispaniolę Cubęq; laterali ā meridie prospectu repētinus uortex in arenosas
detulit syrtes. Ea uoracia cęcaq; uada Hispani uocant uiperas: & quadranter uipe-
ras, quia ibi multę naues implicātur, uti uiperina cauda lacerti. Discindit carauela:
uix Valdiuī & ē socijs triginta licuit in carauela scaphā descendere: sine remis, sine
uelis misere raptant ā pelago defluēt: diximus nanq; in decadibus, esse ibi maria
perpetuo fluxu labētia in occidentē. Tredecim errarūt dies insci quō tenderēt, nil
esui aptū reppererūt unq;, septē ex eis cōsumpsit fames, fuerūt ipsi marinis piscibus
esca, in Iucatana transportāt. Supstitēs iā inedia deficiētes in crudelis reguli pote-
statē inciderūt. Valdiuī pratorē unā & socios quosdā trucidauit, mox immolauit
zemibus, demū cū unitatis amicis comedit. Hostes autē, aut appulso hospites hi
depascūt, de reliquo, ā carne humana abstinent. Hic Hiero. Aquillaris, & socij sex
in terrā diem immolādi seruabant: nocte ruptis uinculis truculēti manus tyranni
euasere: ad regulū huic infensum, supplices cōfugiūt: admittunt, sed in seruitutē.
Admirādum auditū est de huius Aquillaris genitricē: ubi rem intellexit, illico in-
sanit

A sanuit prę dolore, licet in nube tantū filium audierit, in potestate carnes huma-
nas edentiū incidisse. Hęc si quādo carnes assatas inspectat, aut ueribus affixas,
clamoribus domū replet, inquit: En matrē omniū miserrimā: en filij mei fru-
stra. Habita igitur epistola pratoris Aquillaris per Cozumellanos nuncios, corā
regulo Hero, qui Taxmarus dicit, quid Cozumellani afferāt enarrat: de poten-
tia regis eorū, qui ad eas partes appulerunt, deq; uirorū fortitudine, de illorū be-
nificencia in amicos, de sauitia in detrectātes, uel eorū postulata respuētes, mul-
ta edisserit: tremētē reddidit Taxmarū. Det operā, ne hostes suā ditionē ingre-
diantur, seruū rogat, sed pacato ueniant animo. Pollicet Aquillaris pacem, & si
opus fuerit, contra hostes auxiliū & fauorē. Aquillārē dimittit, tresq; illi dat fami-
liares comites: ita iunctim traiciunt ex Cozumella in Iucatana, ad flumen, Ala-
mino nauclero regente, aliās repertū tendunt. Fauces eius arenis erant cōclusę,
uti de Nilo ægyptio legīt, flantibus Etesijs: propterea maioribus nō licuit nauib;
bus aduerso flumine procedere: quamuis sit aliās huiusmodi nauibus aptū susci-
piendis. In Bergantinos & nauium lintres ducentos uiros in littus exponit prę-
tor. Per Aquillārē pax offert. Quid sibi uelint percontant accolę: Dapes, inquit
Hieronymus Aquillaris. Spatiū erat ingens arenosum ad latus oppidi, illuc ten-
dant, insinuāt accolę. Eunt. Postero die afferunt gallinas octo eorum more, quę
sunt pauonibus neq; minores, neq; insipidiores, suffusci coloris, & tantum maiz-
zj, quantū uix sufficeret decē famelicis. Est autē Maiz iū frumenti granū quo ipsi
panē cōficiunt, nostro panico nō multum dissimile. Protestant unā ut inde disce-
dant. Propere ingēs armatorū ad nostros discedere renuētēs multitudo cōcurrūt,
iterū quid sibi uelint per alienas terras uagantes interrogant. Pacē se cupere, per
Aquillārē respondent nostri, & rerū permutatione dapes, aurūq;, si aurū possi-
dent. Nolle se pacē aut bellū cum eis, respondent: abeant iterū, ni malint usq; ad
unū trucidari. Nolle abire, nostri inquit, nō habita ciborū copia, quę alendis mi-
litibus pręsentibus sufficiat. In crastinū adserēda cibaria signāt. Mentiti sunt: ma-
ne sequenti nostris, qui castra locarant in arena, & fuerāt pernoctati, tantundem
afferunt epularū, & sui reguli nomine iubent abire. Cupere se oppidū uidere, et
potiores dapes, nostri dicunt. Recusant illi, & terga uertunt submurmurantes.
Inedia nostri urgebant, uictū quærere cogunt. In terrā mittit subpratores prę-
tor cū uiris centū quinquaginta. Per diuersa tendūt ad oppidana rura. E turmis
unā, obuī Barbari male tractabāt. Nō longe aberant focij, audito strepitu, labo-
rantibus socijs opem ferunt. Alia ex parte prator tormenta in Bergantinos &
scaphas locat: ad littus se applicat cū reliquis militibus, littus tutatur, & prohibi-
turi descensum. Properātī cursu ad pugnā parati, occurrunt Barbari: sagittis &
iaculis eminus nostros impetūt, feriunt imparatos. Viginti circiter tormēta in ho-
stes prator exonerat. Strage globorū & stridore, ac flammarū eruptione percul-
si, perturbant palantes, crurū tenuis in aquas se proijciunt: & nostri hostes inse-
quantur fugiētes: unā cū perterritis oppidū ingrediunt: cōtinuo cursu Barbari
traiciunt oppidū, & domos deserunt. Ad fluminis ripam protentū dicunt esse
oppidū, quantū non ausim dicere: mille quingentorū passuū ait Alaminus nau-
clerus, & domorū quinq; ac uiginti milliū: stringunt alij, ingens tamen fatent et
celebre. Hortis intersecātur domus, quę sunt egregie lapidibus & calce fabrefa-
ctę, maxima industria & architectorū arte. Ad quarū sedes habitabiles per decē
et duodecim alicubi gradus ascendit, & spatijs interiectis secant. Nemini qdē li-
cet uicini murū trabib; onerare. Sunt domus oēs triū domorū interapedine se-
parate, culmis tamē & paleis coopertę maiori ex parte, lapideis laminis pleręq;.
Quadraginta hoim millia Barbari professi sunt eo die pugne interfuisse, uictos
tamē ā paucis ob nouū pugnadi genus cū tormētis: & quia prator in terrā equi-
tes xvi. exposuerat, q; pugne interfuerūt, ā tergo Barbaros adorti, turmas finde-
bāt celeri cursu, nō aliter q; si greges ouīū interficerēt, pimendo, feriēdo ā dextris

C & a sinistris. Miraculo percussimiseri haestabant, neq; exercendi tela locus datur; idem animal arbitrabantur hominem equo annexum, uti de centauris nata est fabula. Duos & xx. dies sunt positi oppido: laute sub recto nostri, sub dio Barbari esurientes degunt, neq; sunt ausi nostros adoriri: munitiorē oppidi partem, ueluti arce tuti elegerunt, nocturnisq; freti custodijs, suspecti semper erant: prionem timentes, somno uacabant. Potanchanū dicitur ab accolis oppidum: et a uictoria ibi adepta, Victoriā nostri appellarunt. Mira etiam de attriorum ruralium ad delicias in praedijs aedificiorū magnificentia, magnitudine atq; elegantia, cum solarijs, impluuijs, & tabulatis egregijs more nostro: ut quatuor Hispani rurale quoddam ingressi per horas quatuor in eo uagati fuerint, anteq; ipsius exitum ob magnitudinem comperire potuerint. Per interpretes tandem & captos in praelio, regulum & eius primarios accersunt, ut inermes & supplices ueniant: datur opera, parent dicto, domus quisq; suas repetit, pacem illis praestant lege proposita, ut ab horrentibus humanorum corporum cerimonijs erga manes & perniciosos daemones, quorum simulacra uenerantur, abstinerent, nostrosq; deo Christo coeli terrarumq; fatori, ex uirgine munda praestito, & ad humani generis leuamen crucifixo, dirigant mentis oculos, utq; regi Hispaniae se subditos fore profiteantur. Pollicentur utrunq; quantū breuitas temporis passa est instruunt: restitutos nostratibus muneribus contentos reddunt. E caelo missos arbitrantur uiros, qui adeo pauci numero ausi sint contra ingentem multitudinem manum conferere: nostros & illi quibusdam aureis donis affecerunt, seruas etiam uiginti donarunt. His ita relictis, alias eorundem littorum terras quaesituri abeunt: sinum repetunt sub Grisalua repertū ab Alamineo, cui nomen dedere Bian sancti Ioannis. Bian uocat Hispanus sinum. Pacatis animis ueniunt accolae. Ab litore oppidum erat distans milliare, domorum aiunt mille quingentarum, super tumulo erectum: ad oppidi hospitā inuitant nostros, dimidiam oppidi partem offerunt, si perpetui uelint esse habitatores secum: putant, uel Potanchanensium exemplo perterritos, ad quos iam forte fama peruenerat, uel sub talium uirorum umbra sperasse in uicinos hostes fauorē & auxilium habituros. Perpetuis namq; mutuis se bellis conficiunt imperij cupiditate. Recusant eternā sedem, annuunt temporaneā. Rediētes ad littus nostros sequitur populus, sceas illis & ramata mapalia summa cum diligentia erigunt, & tutissimis tegminibus a pluuiā cooperiunt: castra ibi locant, ne marcescant focij. Praetor Alamineo nauclero & Francisco Montegio dat negocium, ut illius terrae occidentem uestigare intendant, fessos interim ipse recreaturus, & curaturus faucios. In Potanchano manet ergo praetor cum reliquis: Bergantinos praebet ituris duos, homines quinquaginta. Ad hunc usq; sinum lenis erat decursus aquarum: ubi paulo inferius ad occidentē adnauigarunt, ac si ex montibus altis a torrente raperent, ita impetus illos aequoris breui spacio ad quinquaginta a socijs transportauit miliaria. In aquarum concursum incidunt. A laeua uasta maris planities sese ostendit, quae descenditibus ad occidentem undis obuabat. Vti duo ingentia flumina, quando conueniunt ex aduerso, ita uidebantur a meridie uenientes aquae, tanquam hostibus in ius alienum pedem inferētib; primis possessoribus uel le obsistere. Ex opposito terram uiderunt longe a laeua & a dextra: minime fluctuabant: inter eos cōflictus uorticibus agitabantur in diuersa, qui ferē illos deglutierant: sine spe uitae diu haestabant, flectunt proras, aduerso torrente unde uenerant, lucstantur remis ueliscq; innixi, superare uix poterant impetum: quando secessisse putarunt ad minus passuum duo millia, una nocte quatuor se fuisse retractos inuenerūt. Vicerunt tandem illud graue certamē deo fauente. Duos & uiginti dies in eo paruo maris spacio consumpserunt: ad socios tandem redeunt, rem aperiunt, sinem eum esse terram Colluacanē, putatq; continentis adiudicarunt. Terram uero procul uisam a fronte, uel cōtinenti nostro annexam, uel

A uel septentrionalibus cōiungi plagis ad Baccalaos, de quibus late in decadibus. Restat adhuc res haec in dubio, detegatur aliquando. Dum Alamineus & Franciscus Montegius haec secreta inuestigarēt a rege prouinciae, qui Multoxumam dicitur, per unum ex eius proceribus praedicto imperantem oppido, nomine Quintalbitor, multis preciosis mirisq; modis laboratis muneribus aureis, argenteisq; & lapillis ornatis nostri donatur. Statuunt ad nouum Caesarem nostrum mittere de colonia deducenda, gubernatore Dieco Velasquen inconsulto, qui eos cum mandatis miserat, ut prouincijs peragratjs, & redempto auro, regrederentur. Consilium ineunt, in diuersa tendunt, errorem fore proponūt aliqui: pars maior suffragatur, non esse de gubernatore curādum, quandoquidem res ad maius tribunal, ad regē scilicet deduceretur: uicit populus. A benigno rege commeatum capiunt. Ad millia inde duodecim in gleba fortunatissima cōdenda colonia locum assignāt: generalem eligunt gubernatorem, praetorē ipsū Corthesium: non desunt qui putent eo inuito. Is magistratus alios creat, ad condendae urbis regimen, Portucarerium & Montegium: de quibus satis. Nūcios ad regem mittēdos eligunt eodē Alamineo nauclero duce. Quatuor sponte sua primarij nostras uisum terras ueniunt, regemq; adeo potentem, ut eius auctoritas tam in infinitum protēdatur. Ducuntur & scēminae duae, quae nostris more patrio pareant & obsequantur. Suffulca gens est: auricularum torulos uterq; sexus perforat, gemmatosq; aureos perpendiculos circumferunt. Sed uiri quicquid est inter inferioris labij marginem extremum, & dentium inferiorum radices, perturant: uti nos auro digitos gestando circumligamus. In eo labiorum foramine ampliori, lamina subtili retinēte interius prodeuntem, argenteū affigunt. Carolenum aequat eius monilis rotunditas, crassitudo digitum. Fœdus me uidisse nunquam recordor. Putant tamen illi elegātius nihil esse sub orbe lunae. Quo exemplo quā uane ruat gens humana in sui caecitatē, quāq; fallamur omnes edocemur. Existimat Aethiops nigrum colorem candido pulchriorem; putat & candidus aliter: detonsus capillato, barbatus imberbi se credit esse spectabiliorem. Appetitu ergo urgente, non ratione suadente tendit gens humana ad ineptias huiusmodi, regiturq; suo sensu quāq; prouincia, ut inquit diuus Hieronymus: Vana eligimus, a certis & cōmodis abhorremus. Vnde habeant aurum, satis dictum est: sed unde argentum, nostri sunt admirati. Montes altos ostendunt, horum cacumina perpetuis canescunt niuib; & paucis anni temporibus uerticem ostendunt, ob nubium aut nebularum densitatem. Plana ergo uel mitia montana, aurum procreare uidetur: asperi uero montes & gelidae eorum ualles argētum. Aurichalcum etiam assequūtur. Secures bellicas namq; ac ligones fossorios apud hos inueniunt, ferrum aut chalybem minime. Ad munerā ergo regi allata deueniamus, & a libris ordiamur. Diximus libros habere gentes has: libros attulerunt una cum caeteris muneribus, hi Colluacanē noui coloni, procuratores, nūcij, multos. Scriptibilia sunt eorum folia ex interiore arborum tenui cortice, sub libro superiore creato. Rarum aiunt esse: uti uidemus non in saliceo aut ulmeo, sed uti cernere fas est in palmularum esui aptarum, tela dura folia exteriora intersecante: ueluti retia foraminibus & maculis angustis contexta, bitumine tenaci retacula compingunt. Ad aptatam hinc formam mollescēta conuertunt, & extendunt ad libitum, dureq; facta liniunt gypso. Putandum est autem eos aliqua gypso confanguinea materia tabellas uidisse. Credendum est gypso in farinam cribrato superfultas, in quibus quicquid uenit in mentem, scribi potest, dehinc spongia uel pannulo deleri, ut denuo reiteretur. Ex ficuum tabellis fiunt libelli, quos magnarū domorum dispensatores per fora secum ferunt, stiloq; metallico merces emptas coaptant, delendas quando iam in computatorios codices traduxerint. Non foliatim libros concinnant, sed in longum distendunt, ad plures cubitos: materias in quadratas reducunt partes,

C non solutas, sed tenaci bitumine flexibili adeo coniunctas, ut ligneis compactae tabellis, arguti librarij uideatur manus subisse. Quaecumque pateat liber apertus, duae sese facies inscriptae offerunt, duae paginae apparent, totidem sub illis latent, nisi protendatur in longum. Sub uno namque folio multa coniuncta folia consistunt. Sunt characteres a nostris ualde dissimiles, taxillis, hamis, laqueis, limis, stellisque ac formis eiusmodi, lineatim exarati nostro more, aegyptias ferè formas amulantur. Interlineatim hominum, animaliumque species, regum praecipue ac procerum depingunt: quare credendum est gesta esse ibi maiorum cuiusque regis conscripta, quemadmodum nostra fit tempestate. Videmus saepenumero eos generalibus historijs, fabulosis etiam codicibus, ipsius rei, quae narratur, ad alliciendos emere cupientium animos autorum, figuras interfere. Arte quoque grata superiores tabulas cōpingunt: nil differre a nostris clausi uidentur. Legū quoque & sacrificiorum, cerimoniarumque ritus, astronomicasque annotationes & computationes quasdam, seminandi rationes & tempora, libris cōmendant. Annum ab occasu beliaci Vergiliarū incipiunt, & mensibus claudunt lunaribus. Mensem autem a luna nominat Tona. Cum menses signare intendūt, tonas inquirunt: lunam eorū lingua tona dicunt. Dies autem a sole: unde tot soles tot dies. Eorum idiomate sol tonaticus dicitur: alicubi tamen aliter. Sed nulla ratione moti, annū distribuūt in menses uiginti, menses autē etiam diebus uiginti cōcludunt. Tempora quae frequentat, aureis ornant aulais, & supellectilibus gemmeis admixtis: die illucescente thurificant templa, piasque spargūt preces ante rerum initia. Horrendū facinus: in sacrificijs, & istorū tractuum habitatores omnes, pro uictimis pueros puellasque sacrificat, eo modo quo supra dictum est. Quo tempore semina iacit in terram, & quando iam spicat segetes, populus seruos precio emptos, laute depastos, & preciosis uestibus ornatos, suis Zemibus destinat sacrificandos: per dies uiginti immolandos circumducunt, transeuntes per uicos oppidani suppliciter salutant, ueluti inter coelites propedem annumerandos. Acri alia pietate Zemes uenerantur: suum proprium sanguinem offerunt, e lingua, hic e labijs, ille ex auribus, aliqui a pectore uel femore, aut eruribus: multi acutis nouaculis uulneratim emungunt sanguinem, quem manu receptum rotatim proiectum coelum uersus, per templi pauimenta conspergunt: ita placatos reddi deos arbitrantur. A uilla Ricca, id est noua colonia, distat milliaria nouem oppidum domorum quindecim millium, ueteri incolarū nomine Cemobal, nouo Sibylla: regulum reperiunt clausos habentem immolandos seruos quinque: abductos regulus supplex repetit, inquit: Perniciem mihi regnoque huic meo uniuerso astruistis, si seruos immolados mihi auferetis. Irati nostri Zemes sara omnia a gurgulionibus corrodi, uel grandinibus deturbari, aut siccitate consumi, uel torrentibus imbribus uastari permittēt cessantibus sacrificijs. Ne desperati desciscerēt Cempoalani, minus malum elegerunt, impraesentia ratū nō esse tempus eis inuitis prohibere, quin ueteres ritus exerceant: seruos restituerunt. Licet illis sacerdotes gloriam aeternam, & perpetuas delicias polliceantur, deorumque familiaritatem post huius seculi procellosos dies: moesti tamen hac promissa auscultabant, maluisseque liberari. Sacerdotes Quines appellant: singulari numero Quin: coelites uiuunt & incorrupti. Cum timore reuerēti sacerdotes uenerantur. Hostium & in bello captorū ossa carnibus exesis in fasciculos ligata, ad Zemium pedes suspendunt, ueluti uictoriae trophaea, uictorum titulis superpositis. Norandum aliud referunt. Anniculos iam pueros puellasque cum pijs cerimonijs, sacerdotes in templis, aqua in cruce cum urceolo capiti superiniecta, baptizare uidentur: uerba nō percipiunt, actus & murmura licet animaduertere. Neque illi, uti Mahumetici aut Iudaei, putant eorum templa uiolari, si alienigenae legis quisquam eorum sacris inter sit. De libris, templis, ac sacrorū ritibus satis dictum putamus: ad alia regi allata munera deueniamus. Duas attulerūt moles, ui

Templorum ornatus.

Sacrificium crudele.

A uti trusatiles, unam auream, argenteam alteram, solidas, tenues tamen, circumferentia ferè pari, spitonarum octo & uiginti ponderis castellanorum. Est aurea trium millium octingentorum. Diximus castellanum esse monetam auream, quae ducatū triente superat. Eius centrum occupat ueluti regis in throno sedentis cubitalis imago dimidia, ad genu usque uestita, genij similis, eo uultu quo nocturnos lemures pictores nostri pingere sunt soliti: campus ramis, floribus effigiatus. Eadem est argenteae facies. Ferè idem pondus: utrunque metallū purum. Aurea etiam grana rudia, non conflata, in argumentum auri natiui, uti ciceres aut lentes attulerunt. Torques quoque aureos duos, quorum alter constat catenulis octo, quibus inserti sunt rubri lapilli, non pyropi tamen, duo & triginta supra ducentum: uirides autem tres & octoginta supra centum, non smaragdi tamen. Eiusdem sunt existimationis illi, quae hi apud nostros nobiles. Ab eius torquis simbria tintinnabula pendēt aurea septem & uiginti, figuris quatuor gemmeis auro ligatis interfecta. Dependēt a singulis aurei perpendiculi. Torquis alter est quatuor catenularum aurearum, per gyros rubris ornatarum lapillis centum duobus, uiridibus autē centum septuaginta duobus, sex & uiginti aureorum tintinnabulorum eleganter comptorum. In ipsius torquis medio decem sunt insertae magnae gemmae auro circumligatae, a quibus centum perpendiculi suspensi egregie laborati. Coriaceos cothurnos diuerforum colorum afferunt: forte duodecim, hos auro, argēto illos, gemmis alios sultos, coloribus tum glaucis, tum uiridibus: a singulis tintinnabula pendent aurea. Tiaras, mitras, uarijs gemmis infutas, glaucis sapphyros amulantibus refertas portant. De cristis, zonis, & flabellis plumis, quid referre queam non sentio. Si quid unquam honoris humana ingenia in huiusmodi artibus sunt adepta, principatum iure merito ista consequetur. Aurū gemmasque non admiror quidem: quae industria, quo uel studio superet opus materia, stupeo: mille figuras, & facies mille perspexi, quas scribere nequeo. Quid oculos hominum sua pulchritudine aequae possit allicere, meo iudicio uidi nunquam. Notarum nobis uolucrum sunt pennae lucidissimae. Utipauonum aut phasianorum caudas uisas admirarentur: ita & nos illorum pennas, quibus & flabella & cristas cōficiunt, & elegantia ornant cuncta. Glaucos, uirides, flauosque ac rubros ac cādidos, suffuscos etiam colores pennis inesse natiuos inspeximus: auro cuncta illa instrumenta consingunt. Galeas attulere duas gemmis glaucis coopertas: unā tintinnabulis aureis simbriatam, & aureis pluribus laminis, duobus aureis calculis tintinnabula sustententibus: altera gemmis eisdem, sed quinq; ac uiginti simbriata est tintinnabulis aureis, cristata uiridi uolucris conum occupante, cuius pedes, rostrum, & oculi, aurea. Singula uero tintinnabula singuli sustentent aurei calculi. Fuscinas quatuor tridentes pennatas uarijs coloribus intextas, quarū dentes sunt gemmei, filis aureis colligati. Eodem ordine sceptrū ingens gemmatum cum duobus aureis tintinnabulis. Aureum etiam brachiale, calceos ex corio ceruino, aureo filo cōfutos, solea candida subiecta: ex lucido lapillo semiglaucos, unā & candido circumseptum auro speculum: sphingem, forte lapidem diaphonium auro circumligatū: magni lacerti caput, & cochleas ingētes duas, anates aureas duas, & uariarum uolucrum species aureas. Quatuor & pisces cephalos aureos: & ex auricalcho uirgam: pennis miris modis infuta omnia. Portarunt bellicas peltas, & ancilia. Scuta quatuor & uiginti aurea, & argentea quinq;. Mitram plumis uarijs contextam, in cuius fronte media lamina insculpta est aurea, effigiata Zemī idolo. Figuram quatuor alae sepiunt in modum crucis aureae laminae, uariorum animalium, leonum puta, tigrium, & luporum capita, uirgis & tabellis formata animalia, ipsorum corijs superinfutas, auricalceis tintinnabulis ornata, & diuerforum animalium corijs integra, & egregie cōfecta. Lodices uarias gossampinas, cādido, nigro & flauo coloribus intextas, duas auro & gemmis dītes, tresque alias pennis & gossampino

C Intextas scacorum ludo: quod argumentum est & scacorum fructus habere eos in usu. Aliam à fronte nigro, candido, rubroq; coloribus, intrinsecus rasam sine uarietate. Aliam eodē modo intextam, aliorū colorū, rota nigra mediū tenente, radiata pennis lucentibus intermixtis. Candidas & alias lodices duas, peristro- mata, aulæa, & sagulum patrio more uiri gestamen, & textas interiores, & ca- pitis uelamina uaria tenuissima, & pleraq; alia pulchra uisu magis q̃ preciosa, quæ arbitror iam plurimorum lectorum ingenijs, quod harum rerum cognitio parum sit frugifera, tædiosa potius fore, q̃ delectabilia narratu. Præmitto & innumeras nauigantium particulas, de laboribus, egestate, & periculis, & de monstis, & aduersis multis, quibus interdum nō absq; ultæ discrimine exerciti fuerūt, quæ in suis annotationibus quisq; edisserit, in nostroq; regio rerum Indi carum senatu leguntur; ex uarijs & multis eorū indicibus & priuatis literis hæc pauca collegi. Munerum tamen latores & Ferdināus Cortesius, classis ipsius præfectus, & cōdendæ coloniæ nouæ in extremis terris autor, à regio Indico se- natu contra rectū iustumq; fecisse iudicatur, qui incōsulto Cubæ gubernatore, qui eos autoritate regia miserat, prouinciā susceperint ab eius mādato alienam, quib; uenerint, licet ad regē, se insalutato. Per procuratorem fugiuos latrones, & læsæ maiestatis reos Cubæ gubernator appellat, ac in ius uocat. Illi autē se ma- ius multo præstitisse regi obsequiū, uenisseq; ad maius tribunal arguūt. Petit ca- pite puniatur gubernator. Petunt magistratus isti, & sumptorū tot laborum & periculorū præmium. Præmium & multa differtur: ut pars utraq; audiatur, sta- tutum & sanctū est. Iam ad Dariennenses Vrabæ sinus in putato continenti ha- bitatores ueniamus. Darienem diximus esse fluuiū in occidentale Vrabæ sinus cadentem latus. In huius ripa Hispani coloniā, regulo Cemaco uī armorum pulso, posuerunt. Coloniæ nomen ex uoto pugnae tempore, promisso dixere, sancta Maria Antiqua. Ad hos diximus in calce decadum fuisse missos eo anno quo scribere desijmus, duce Petro Aria Abulensi, uiros mille ducētos, id peten- te Vascō Nunnez Balboa, qui primus australe pelagus latens adhuc detexe- rat, & Dariennēsis præerat. Appulso ad Darienem Petro Aria gubernatore cum ampla regia potestate, diximus fuisse destinatos per diuersa cum uarijs pe- ditū turmis diuersos cēturiones. Breuib; absoluā, quia horrida omnia, suauiā nulla. Ex quo nostræ decades deserūt, nil aliud actum est, nisi perimere ac peri- mi, trucidare ac trucidari. Ad uolūtatē creauerat rex Vascūm: nequiuit diu ferre Petri Ariæ imperium: dissiderunt animi; confuderunt omnia; intercessit tempus, Ioannes Caicedus Franciscanæ religionis pulpitarus Vascō promisit filiam in uxorem Petri Ariæ. Ars inter rerum duces, qua conueniāt, nulla repe- ritur. Dissident multo acius, & res ad talem casum deducta est, ut occasionem nactus in Vascū Petrus Arias, processu per prætores urbanos formato, iugu- lari Vascū mādauerit, & unā primarios quinq; alios: inquit Vascū sociosq; defectioni studuisse in mari australi, ubi classiculā nauigiorū quatuor Vascū ipse cōstruxerat, ad australia putatū continentis littora inuestiganda: dixisse Va- schū commilitonibus trecētis, quos secum habebat: En quid uiri tot laborum & periculorū mecum participes, alieno semper subiecti imperio erimus? Quis ferre possit iam huius gubernatoris insolētiam? littora hæc sequamur quō fors dederit, & inter tot elysias prouincias tam uastæ telluris unam eligamus, in qua nobis ipsis quod uitæ superest, liberi tam tandem uiuere possimus. Quis homi- num nos reperire poterit, aut repertis uim inferre? Res ad gubernatorē delata est. Vascū ab austro accersit Petrus Arias: paret dicto Vascū: in catenas conij- citur: negat Vascū tale consiliū cogitasse: testes quaruntur malefactorū quæ patrauerat: ab initio dicta colliguntur: morte dignus censetur, perimitur. Ita la- boribus & periculis, quæ subiuit innumera miser Vascū, quādo maiores se ti- rulos adepturū sperabat, finem imposuit. Classiculā Petrus Arias ipse, uxore in Dariene

Post exhaustos
tot ac tantos la-
bores Vascū
morte multat
tur.

A Dariene relicta, conscendit, scrutaturus littora: nōdum an redierit intelligimus: neq; ipsi deest fortuna. Iam alius est designatus gubernator, dictus Lupus Sosa, ex Fortunatis insulis, ubi extitit prorex, reuocatus ab Dariene, quid stomachi sit habiturus si redierit Petrus Arias, boni iudicent: nil unq; gloria dignum sub eo actum est: nimirū remissum ab initio fuisse hinc arguitur: illinc autē nimis indul- gentem, & parū seuerum in corrigēdis erroribus. De hoc satis. Omīssa quædam repetamus de flumine ingenti Dabaiba profundissimo, quem nostri ob latitudi- nem ac magnitudinē eius immēsam Grandē uocitarūt: qui labitur in ultimum Vrabæ sinus angulū, per portas (uī Nilus in Aegyptium mare) septem. Cuius copiosam descriptionem reperies in decadibus nostris. Quod eius mōtana sint auro ditissima, ex accolarū quos super ijs rebus accurate interrogauimus, relatu dixi. Dabaiba arcana scrutaturus Vascū & prætores alij cōpositis agminibus aduerso flumine cū nauibus diuersarū specierū, quater conscenderunt: quadra- ginta millia passuū primo, mox quinquaginta, demū octuaginta, ex transuerso aliās. O ingens facinus, o nostrā detestandā ignauiam: gens nuda uestitam, iner- mis armatam in omni ferē conflictu profligauit semper, trucidauit ad unum, ali- quando uulneribus cōfecit omnes. Sagittis bella gerētes uenenatis hostē lacēs- sentem impetūt: & quā uisu hostiū carnes allequūtur detectas, ictum figunt cer- tissimum. Habēt & iacula, quæ pugnae tempore tam crebra iaculatur eminus, ut more nubis solem hostibus eripiāt. Habēt & ligneos durefactos enses latos, quibus cominus certant ferociter, si ad manus deueniatur: & Vascū ipsum multis uulneribus confecerunt aliquando. Ita flumen Dabaiba propulsantium accolarum rabie inexploratū relinquitur. Restat ut de Hispaniola, reliquarū in- sularum genitrice ac ceu primaria earū, de quibus narrare instituius, pauca di- camus. Refarcitus est in ea Senatus: quinq; sunt additi iudices, qui uniuersis illis tractibus leges præbeant. Sed propediē in ea colligere aurum, licet sit auro præ- gnans, desinent, quia fossiores deerunt: ad exiguum miseri accolæ redacti sunt numerum, quorum opera auro legēdo usi sunt. Absumpti sunt ab initio bellis acibus, fame multo plures: quo anno radicem, qua panē nobilium conficiebāt, eruerunt, & à matris grano seminādo panē populari abstinerūt: reliquos ua- rij morbi, ignoti hactenus, anno millesimo quingentesimo decimo octauo, qui tanq; morbosas pecudes contagioso halitu eos inuaserāt, & unā, ne mētiamur, auri cupiditas: in quo effodiēdo, cribrādo ac legendo miseros post iacta semina, ociosis ludis ac tripudijs, & piscationi, aut parui cuniculi uenationi assuetos, in- humane nimis exagitarūt. Iam per regium uniuersum Senatum sancitum est, ut liberi reducātur in populos, & agriculturæ generationiq; indulgeant. Serui autē & aliunde empti, ad id aurifodinarum opificiū trahātur. De auri mortife- ra fame satis dictum. Auditū est mirandum, quantum in hac insula coalescant omnia. Octo & uiginti in ea sunt torcularia erecta, quibus magna saccari copia extorquetur. Saccareas aiunt cannas altiores crassioresq; in hac insula creari q̃ alibi usq; reperiātur: ad crassitudinē lacertalem, aiunt, & uirilis stature ac semis altitudinem nutriti: & quod maius, Valentia Hispanæ, ubi ingēs saccari copia quotannis elicitur, ubicunque saccareis cannis inuigilatur, quinq; uel sex, aut quando copiosius, septem phialas cannas quæq; radix parturit: in Hispaniola uiginti aut triginta interdum. Quadrupedum est in ea copia immensa. Auri ra- bida sitis à cultura Hispanos hactenus diuertit. Triticum augetur in immēsum, ut centesimum aliquando reddidisse dicatur: ubi cura sit, in collibus aut monta- nis iugis, ad boream præcipue uersis, tritico ferendo intendere. Coalescunt & uites in eisdem paruib; . De arboribus uero cassiam fistulam gignentibus, ex insulis putato continenti uicinis asportatis (de quibus mētionem fecimus in de- cadum libellis) quid dicemus? Tanta est iam copia, ut post paucos annos libram simus uncia loco à pharmacopolis habituri. De syluis coccineis, deq; reliquis

C huius beatæ insulæ prærogatiuis, & naturæ in illam porrecta beneficentia, satis multa in decadibus. Placuit tamen pleræque repetere, quia à grandium negotiorum mole arbitror ad huiusmodi rerum recordationem multorum lectorum ingenia diuertisse; nec labia detorquet, quæ sunt sapida, modò materia preciosa preciosis uestibus induatur.

FINIS.

SANCTISSIMO LEONI DECIMO

PONTIFICI MAXIMO, PETRVS MARTYR S.

Q VANDO QVIDEM beatissime pater, è nostri orbis noui ternione partes sibi duas tua sanctitas uendicauit, Ioanne Rufo Foroliuiensi Archiepiscopo Cōsentino, & Galeacio Butrigario, tuæ sacræ sedis apostolicæ legatis, ac Ioanne Curzio Florentino, suæ illustris Reipub. oratore, ut ea colligerent, tuæ sanctitatis nomine, poscētibus. Accipiat unā legationem hanc meam Babylonicam, paululum reformatā ab ea quæ inepto characterē, me inconsulto, cum prima decade impressa uagabatur. Quò intelligat, utrum mihi creditum à peregre proficiscente domino uirtuale talentum in nostra religione suffoderim, an exercuerim: & an ego de tui gregis ouibus una, uirētia tua prata depastus impune fuerim. Huius legationis epistolares archetypos lituratos proieceram in angulum, tanquam rem nude compactam, de ipsius ædificatione nil penitus curans. Quia nihil ex his quæ domi aliquādo cuderim, sine rubore ac metu emisi unquam: quoniā quid ex mea officina prodire queat, aperte cognosco. Multò enim magis occipitalē eruditorum castigationē timeo, & inuidorū tela perhorresco, quā amicorum applausibus erigar, aut ulla cōmendatione ob sumptos labores exhilarari animū sentiam. Dormitabat igitur iacebatque in tenebris derelicta mea hæc à Gadibus ad Nilum usque peragratio, quando Hispaniarum & Cardinalis & primas Toletanus archiepiscopus, noster hic patronus, Franciscus Ximenez impræsentiarum Castellæ regnorum moderator, Carolo rege catholico absente, ut è latebris illam educerem, efflagitauit. Prodiit eius nomine. En illam secundo chalcographorū prælis suppositā, uenustioribus tamen characteribus fucatam, magisque uere quā eleganter scriptam. Quæ si tam sereno uultu suscipietur, quā nostri agelli primitiæ anno superiore, de Orbe Nouo, ad te, qui uicarius dei uices in terris geris, missæ, cui rerum omnium decimæ primitiæque debentur, susceptæ fuerūt, obtusum ac torpēs ingeniū meum excitabitur, & multa quæ de Orbe Nouo restant, literis mandabit. Vale pater beatissime, ante cuius sacros pedes animo, si nequeo corpore, prostratus, opto dicoque felicitatem.

Petrus Martyr ab Angleria Mediolanen.

PETRI MARTYRIS

76

ANGLI MEDIOLAN. FERNANDO ET HE

lisabeth regibus, qui eum ad Venetos & Soldanum, oratorem miserant, legationis Babylonicæ

LIBER PRIMVS

R EGIO à cōspectu uestro, catholici principes, cum destinatus orator ad Venetos, deinde ad Soldanū Babylonicum, discessui me accingere, ut quæ memoratu digna sese offerret, quæ ue mihi acciderent, ut latine retroscriberem, imperastis. Quamobrem uestri imperij memor, breuibus epistolis tribus ex itinere quædam ex ijs quæ mihi occurrebant, uobis significauī. Nunc uero cum in hac urbe Alexandria sim dies aliquot ociosus moraturus, ob galeaceas, quæ me aduexerunt, barbarorum caullationibus implicitas, nullumque sperem aliud posse mihi nauigium offerri, quo me credere tuto prius queam: fuit consilium, nolle tempus incassum terere. Præterea cum existimem accidere posse in natura, ut magnorum aliquando regum, ueluti priuatorum negocia uel intercipiantur, uel tempestatibus includantur, est animus scribendis ea cōmiscere, quæ hæcenus exarui. Sic igitur exordiri intendo. Si memores estis, catholici principes, ex urbe Granata, quam de Barbarorum Mahomethæorum potestate bello nuper eripuitis, idibus Augusti, anni à salute nostra primi & quingentesimi supra millesimum, ad hoc munus oratorium mihi demandatum à uobis dimissus sum. Cum abire iam pararem, Dominicus Pisanus, qui apud uos suam Rempub. Venetam orator refert, ut properarem uehementi monitu persuasit. Solere sapius ad orientis oras his temporibus Venetarum galeacearum classem, genus nauium à piratarum incurfibus & tempestatum ac procellarum rabie tutissimum, transire, inquiens. Huius ergo uerbis impulsus, longis itineribus Hispaniam utranque, Galliam uniuersam, quæ Herculeo mari adiacet, Italiamque totam à Ligustico ad Adriaticum sinum percurri: sed per loca inuia, per montium anfractus, per deserta sylvarum proficiscens. Sub dño, ad euitandum pestis horrendæ periculum, quæ Laetanas ac Narbonenses urbes & oppida miserranda contagione uastabat, sæpe comedens & quiescens. Nec liber tamen ab ea cœli intemperie penitus euasi. Tres enim ex antiquis meis familiaribus pestifera febri correptos à tergo mœstus reliqui. Venetias tandem pridie calendas Octobris circiter noctem intempestatam perueni. Postero die Veneti Senatores de aduentu meo certiores effecti, nobiles, qui me ad se comitentur, mittunt. Per nuncios enim illis, uestro catholico nomine quædam me relaturum, significaueram. Adiui, uestro nomine salutauī, imperata retuli. Quibus auditis, delectatione affecti sunt summa. Sed tunc præcipue, cum qualis sit erga eos futurus uester animus aperui, si quid in ipsos quisquam moliretur, aut si noui aliquid, de quo suspicabantur, emergeret. Colloquijs utrinque iam peractis, regias uestras porrexī literas, quibus ipsos, ut de me ulterius ad magnum Soldanum Babylonicum processuro curam gererent, hortabamini, & summa cum diligentia dirigerent, rogabatis: gratissimum uobis facturos innuentes. Literis libenter perlectis, responderunt, se per celeres tabellarios ab oratore suo qui isthac assidet, Dominico Pisano, de mea ad Soldanum profectio præsciuisse. Inde ut animo sim alacri suadent. Iter mihi tutissimum successurum prædicant. Moxque de primarijs & senioribus unus his me uerbis allocutus est. Ab huius nostræ urbis

C insilio, quæ, uti uides, aquis undique circumuallata, & intra marinos fluctus fundata, nullius rei per se copiam tenet: ita semper fuimus instituti, ut ciuium nostrorum pars maior, mariumis commercijs intenta, exterarum regionum, quacunque iter pateret, prouentus ad nos deportare curarent: cæteris quibus uel senio confectis uires defunt, uel rerum experientia aut doctrina pollentibus prudentia inest, regendæ urbis onus incumbit. Quare longa nobis annorum curricula hoc genus nauium, quas nos Galeaceas appellamus, aptius, commodius, tutiusque esse reliquis nauigijs, ostenderunt. Quibus quicquid nobis est fortunarum, quotquot uel nobiles nostra hæc urbs procreat, nos posse tuto credere arbitramur. Opportune igitur & fausto sydere aduenisti. Nouem enim scito galeaceas commerciij causa, quatuor Berytum Damasci Syriæ portum, Alexandriam autem Aegyptiam quinque, destinatas. Ex his octo dudum uela in altum dedisse, unamque tantummodo esse in portu tibi significamus, quæ ad colligendas aliarum sarcinulas postergatas permansit: nihilque aliud iam, præter aduentum tuum & secundos uentos, operitur. Reliquas octo galeaceas in Polæ urbis nostræ portu in Illyrico assequeris: in quem lignandi & aequandi gratia sese, ex ueteri nostra consuetudine, recipiunt, altum uel capturæ conueniunt. Propterea te quantocyus poteris accingito, ne, si forte uenti consurgant optati, diutius morentur. Ingruit enim iam hyems, & durum est posthac credere se uentis: propter uarias quæ ex insperato, in hoc præcipue uadoso nostro sinu, exoriuntur tempestates. Huic ego, quacunque me hora nauitæ uocauerint, præstare fore, respondi. His itaque peractis, eius galeaceæ, quæ adhuc stabat in anchoris, præfectum Senatus ad se iubet acceriri: meque illi summopere commendat: utque honorifice & commode tractet, imperat. Domum igitur latus reuertor: & interea loci dum per familiares meos lecti,

D ceteraque ad eam nauigationem necessaria comparantur: hunc diem, qui calendarum Octobris est, cum salutationibus eorum qui mihi in Hispania oratores noti erant intentus, tum perquirendo aut exarando, consumpsi. Ex ijs qui ad me ueteres amici salutandi gratia uenerunt, cum Venetos Senatores ad principem eligendum in prætorio conclusos repererim, quo ordine is deligatur, percunctatus sum. Cum primum dux eorum hominem exiit, comitia, ad quæ nobiles omnes ab anno trigésimo conueniunt, per præcones conuocantur. Neque enim de populo inter eos ad imperij habenas quisquam admittitur. Nobiles autem circiter quingentorum supra mille numerum attingunt. His aggregatis, de argentati globuli intra pyxidem clausi, numero totidem, quot ipsi astant, afferuntur: quibus triginta tantum deaurati commiscuntur. Ita ueluti agmine bene composito pro cuiusque ætate (honus enim inter ipsos ueterum Romanorum more senibus exhibetur) ad pyxidem procedunt, manuque propria singulos globulos latentes ex obscuro singuli extrahunt. Qui in deauratos forte incidunt, in prætorio permanent: ceteri dimittuntur. Triginta uero hi, nouem inter se, per suamet suffragia sortiuntur: reliqui abeunt. Nouem his ita electis, de quibuscunque nobilibus absentibus uel presentibus quadraginta, per sua suffragia liberum est præponere. Ab his quadraginta duodecim iterum de suomet numero deliguntur. Quibus duodecim, cæteris domum redeuntibus, alios extra se quinque & uiginti nominandi potestas præbetur. Hi quinque & uiginti de seipsis nouem iterum per suffragia deligunt. Extra suum collegium hi nouem iterum quinque & quadraginta quoscunque libet sortiuntur. Ex horum turba iterum undecim, qui cæteris discedentibus, alios unum & quadraginta deligunt. Hi unus & quadraginta iam tandem, undecim electoribus suis domum dimissis, in prætorio permanentes, post tanta ac tam uaria scrutinia, de nouem sancti Marci procuratoribus

Ordo eligendi principem Venetum.

A ratoribus eum, quem, iureiurando adhibito, ad Reipub. gubernaculum aptiorum fore crediderint, ducem sibi retinent, qui in suffragiorum unius & quadraginta benigna cessione, quinque & uiginti ad se directæ suffragia habere comperietur. Ducis autem Venetorum ita electi potestas paulo maior est mea sententia, quam eius qui apud Romanos princeps Senatus appellabatur. Neque enim is habet, sine decemuiratus, qui ipsi semper assidet in rebus pertractandis, consilio, non modo uitæ aut necis, sed neque in re ulla solus aliquam potestatem. Monetæ tamen huius charactere signatæ cuduntur: ipsiusque nomine literæ conscribuntur. Non deerunt hoc loco, arbitror, catholici reges, si ad aliquorum manus hæc nostræ literæ peruenerint, qui subfannare, & meæ huic, eorum iudicio, inutili curæ detrahere præsumant, qui ad tantos ac tantis regnorum ponderibus pressos reges minuta quadam, & inculta oratione, ociosus enarrem. His ratio ipsa, catholici principes, aperta fronte respondebit: prudentum sibi ac sapientum nomina solos eos reges peperisse, qui multarum rerum scientiam continua & studiosa inquisitione indagant. Nec magnis principibus semper res celebres datur pertractare. Nec sola ea sunt magna, a quibus dulce aut utile, quæ duo uitam uersant humanam, decerpantur: a paruis etiam arbutis fructus interdum non inutiles, & ab incultis rubetis odoratæ rosæ colliguntur. Propterea cum sitis mihi, sanctissimi duo consortes, non penitus ignoti: cum a clarissime gestis prudentia uos uiuentes omnes antecellere sit comperitissimum, fuit consilium hebetare aures, & quacunque uobis satisfactum iri credidero, calamum dirigere. Redeundum igitur est ad primum institutum. Ab iisdem qui apud me eo die uersati sunt, quod genus galeacea nauigij sit adeo, ut ipsi prædicant, tutum, quibus autoribus conficiatur, quo uel modo regatur, sciscitatus sum. Genus autem esse triremium: nec alio a triremibus fabricari discrimine, quam magnitudine. Impensa uero & ærario communi ab eorummet fabris nauicis, quos habent & enutrient continua exercitatione in suis naualibus innumeros, construuntur. Venetorum naualia, principes serenissimi, pulcherrimum est uidere. Urbem munitissimam, ueluti a propinquis hostibus mirifice custoditam, se ingressum arbitrabitur, qui intra eorum naualia admittetur. Moenibus enim turritis circumsepta, prædijs & excubijs perpetuis custodiuntur: ne quis maleuolus igni supposito, ut aliquando euenit, introeat. Ibi fabrilis omnia sunt. Ibi malleorum strepitus uix ferre potest quisquam, cum inter fabrorum ferrariorum officinas iter sit. Alij anchoras diducunt, alij enses, hastarum cuspides, & gladiatorum omne genus formant: alij ballistas constant & scorpiones: alij clauos, secures, ligones, & cætera quæ ex ferro fabrefieri solent, instrumenta cudunt. Ibi etiam seminarum nentium textentiumque ac omne amplius parantium multitudo ingens degit. Ibi molæ uersatiles, quibus tormentarius conficitur ac teritur pulvis. Nunquam quiescunt. Deportatas huc fabulosas Vulcanias insulas uestre Siciliæ suburbanas, cum suis Vulcano & Cyclopijs, me perambulare quasi existimabam. In his demum naualibus omnia quæ ad nauigationem, terrestremque bellum attinent, conficiuntur. Galeaceis igitur compactis atque etiam instructis, per præconem in compitis ac triuijs omnibus certam galeacearum copiam ad Alexandrinam aut aliam expeditionem esse paratam edicitur. Diuersarum enim mercium comparandarum gratia, ad omnes has regiones Veneti quotannis quendam galeacearum numerum mittere consueuerunt. Ad Tanaim scilicet in Scythiam aliquas: alias Berytum Damasci portum in Syriam: Alexandriam Aegypti emporium alias: ad Africana littora plerasque, quasdam in Hispaniam, in Angliam, Britanniam maiorem: & ad glacialis oceanus incolas etiam nonnullas mittunt. Bizantium quoque Constantinopolim in Thraciam, priusquam Turcarum bellis urgeretur: unde tapetum ingentem copiam referebat. Audito igitur sui principis & Senatus per præconem edicto, nobiles

Ducis Venetorum potestas.

Naualis officinae descriptio.

Quanti capax
sit galeacea.

C hisce negotiationibus exercitati in praeorium conueniunt. Ibiq; praeposita ad auctionem galeacearum locatione, singulas singuli cōducunt. Facta dehinc pro ipsorum ueteribus decretis diligenti inquisitione, an cuiusq; galeaceae conductor, idoneus sit: cum omni, ut ita dixerim, suppellectili amplultriq; recenti, ad nauigandumq; paratissimas cōductoribus suis nobilibus galeaceas obsignant. Popularem namq; galeaceam conducere nemini licet. Harumq; conductores patronos appellant: & à patroni conductoris cognomine nomen sibi quaeq; galeacea in posterum retinet. Galeacearum quamlibet cuparum quingentarum sub tegmine, in detecto autem totidem pondus deportare, inquit, Cupas uero singulas ponderis mille librarum computant. Et quoniam longe secus atque onerariae naues aut alia quauis nauigia gubernantur, non erit absurdum, quoniam modo illas regant, recensere. Galeacearum qualibet ducentorum ferè hominum ministerio, stipendio conductorum, indigere uidetur. Ad remorum ac uelorum administrationem centum quinquaginta adduntur: tot enim remos qualibet ipsarum (quamuis ob nauigij magnitudinem remis parum utantur) affert. Nam solo tempore malaciarum, ut proximum aliquem portum ingre-
D diantur & exeant, aut ut se in aliquam partem mutant & conuoluant, remis agitur: quos habent in quolibet transstro ternos: propterea triremes merito appellabuntur. Hi centum quinquaginta à remis remiges dicuntur. His digniores duodecim iuuenes agili assignantur: qui haud secus, ubi opus est, per malos ac rudentes & antennarum cornua ascendunt descenduntq; etiam rugiente tempestate, ac si essent Tabrachae simiae, aut petauri leues: hi gagliardi, id est, uiribus pol-
D lentes, appellantur. Quorum humeris siue industriae & labori in fremitu tempe-
D statum, siue in certamine nautico, si quid occurrat, totum onus incumbit: & ueluti decuriones alios nautas regunt. Sunt praeterea duo directarii: quorum con-
D silio duodecim gagliardis comitibus cura est uicissim quacumq; puppis uertenda sit, temonem regere. Est & his superior gubernator generalis: cui alius addicitur consiliarius. Omnibus autem patronus ipse galeaceae cōductor imperat. Insunt etiam omnium artium ad rem maritimam necessariarum opifices delectissimi, & pu-
D blicis naualibus educiti, in eis à teneris educati, cum suis quisq; ministris & fabri-
D libus instrumentis: ut puta lignarii, ferrarii, stipatores, ballistarii, arcuarii, tormen-
D tarii, & reliqui id genus. Sunt & coci complures, dispensatores, mensarii mini-
D stri: quatuorq; portae custodes uocati: qui sub unius tabellionis imperio, cui merces omnes assignantur, curam gerunt eruendarum imponendarumq; mer-
D cium: ne uel quis subtegmen per portam, nisi sit bene notus, ingre-diatur: quo-
D niam ibi omnia preciosa includuntur. Sed ceteris omissis, operae premium est no-
D uum illud institutum, ab eorum maioribus à prima urbis origine inuentum, legeq; sancitum, & religiosissime apud eos ad haec usq; tempora seruatum, co-
D gnoscere. Vt labentibus paupertate nobilibus consuleretur, lege cautum est, ut
D galeaceae cuiusq; patronus octo nobilium pauperum filios, ad quamcumq; par-
D tem proficiscantur, cum septuaginta nummorum aureorum stipendio, secum
D ducat: illisq; uictui necessaria, qualia nobiles habere decet, impartiantur: simul
D ut aromatum libras quater mille, sine nauli ullius solutione, & gratuito, impor-
D tare singulis permittat. Ita & aliena impensa hoc tempore uiuunt: & multi qui
D egestate oppressi torpescerent, exerciti pedetentim, ni sint ignaui penitus &
D inertes, emergunt. Cuiq; tamen ipsorum intra galeaceam suae stationes, ad quas
D tutandas una cum duodecim comitibus concurrant, si qua uis hostilis ingruat
D obsignantur. Sed per Senatus suffragia hi nobiles de multis pauperibus sup-
D plicantibus deliguntur. Galeacearum ex Aegypto praecipue uel Syria redeun-
D tium, ducentorum interdum millium ducatorum summam singulae reportare
D creduntur. Inde namq; gemmarum, aromatum, Arabicorum odorum referunt
D omne genus, & quicquid lasciuiae huiusmodi est in natura ad effeminandos ho-
D mines:

Afflictis nobi-
lium remediū.

A mines: simul & medicamentorum copiam ingentem per totam Europam disse-
minandorum. Ex quarum rerum portuarijs & uectigalibus publicum ditatur
aerarium, & eorum res publica per ciuium commercia indies magis augetur. Ad
Syros autem & Aegyptios, unde ista sibi, octosorum & laurorum opinione,
preciosa conquirunt, argenti & aeris maxima ipsi pondera important: quae ex
utraque Pannonia & Germania aromatum, lapillorum, ac medicamentorum
permutatione exhauriunt. De galeaceis iam satis: de quibus, cum essent mihi
inter fluctus & tempestates futurae per uetita tempora domus, examissim me
uestigare oportuit. Scio minuta quaeq; uos semper uoluisse intelligere: hac uia
uobis satisfactum iri puto: de ceteris nihil mihi cura. Quoniam uero modo suae
in ciuitatis gubernatu sese habeant Veneti, instituta Romanorum interdum imi-
tantes, in plerisq; fugientes, ne per licentiam suorum ciuium animi insolecant,
dignum esset memoratu. Sed quoniam temporis breuitas pauca mihi de hisce
rebus cognoscere permittit, in aliud narrationem hanc differre satius esse duxi.
Operae praecipuum autem est & ferè miraculosum, quamuis praeterlabendo à fronte
tantum ista conspexerim, domorum adeo nouas structuras, intra aquas uias na-
uigabiles, cymbarum traduentium multitudinem, ornatum & commodita-
tem, cernere: plateas in mari multas & ingētes miro labore impensaq; lateribus
constratas intueri: templa magnificētissima innumera, ditia, in modum arcium
erecta atq; oculos caligantia, circumspicere. Equidem sub sole uisu mirabilis,
hominum industria compactum, stare nihil existimo. Nec plura his, quia mone-
bar ut sole primū exoriēte praesto essem, licuit uestigare. Sexto igitur nonarum
Octobris die mare ascensurus, ex his quaedam ad uestras maiestates, nocte Ca-
lendarum urgente, ab urbe Venetiarum retroscripsi.

B PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLANEN. LEGATIONIS BABY-

lonicae, liber secundus.

QVALE mihi, catholici rex & regina, à uobis proficiscēti ex
urbe Granata iter acciderit, superuacaneum esset uelle re-
petere. Scripsi enim ad uos quaecumq; ad eam usq; horam,
qua Venetijs discedere parabam, occurrerunt. Nunc cum
Alexandriam aegyptiam ingressus Soldanicū cogar man-
datum expectare, sitq; uelox quoddam Venetū nauigium
in Europam Venetias propediem rediturum, imperij ue-
stri memor calamum sumpsi. Sexto nonas Octobris, uti iam significauī, Polam
Illyrici maris urbem, in cuius portu galeaceae reliquae nostram operiebantur, pe-
riturus, mare conscēdi. Polam uix centum millia passuum distantem ante diem
sextum Iduum ipsius Octobrisprehendere, propter aduersantes uentos, mini-
me potuimus. Ibiq; una cum ceteris omnibus qui nos expectauerāt, flantibus
ex aduerso nunc euris, nunc austris furentibus, interdum etiam propter Ma-
lachias, continuos egimus cum ingenti molestia septem dies ociosi. Quo tem-
pore, à duobus theatris antiquis & uetustarum rerum plurium epitaphijs illu-
stratarum uestigijs, nobilem fuisse urbem Polam cognoui. Quapropter cum in
mentem uenisset, splendidissimam uestram curiam iuuenibus ingenio pollens-
tibus, & antiquitatum studiosis, esse omni tempore ornatam, non absolum mi-
hi uisum fuit, ex epitaphijs aliqua colligere: quorum pleraq; uetustate collapsa,
alia fragmentata iam sunt. De manibus etiam Polensium quaedam extorsi, ali-
qua & praetermisi. Est de Polae urbis portis una, quae Ratta dicitur, ubi tri-
umphalis extat arcus, qui hoc epitaphio inscriptus est:

LEGATIONIS BABYLONICAE

C Salvia, Postumia, Sergi, de. Sua, PEcu
Eodem in loco. (nia,
C. Sergius, C. F. AED. II. Vir. Quinq.
L. Sergius, L. F. Lepidus, AED. TR.
MIL. LEG. XXXX.
Eodem in loco.
SAIua, POstumia, SErgi,
Postaltare S. Matthaei extra moenia
Polae. SEX. Palpelio, P. F. Vel Hi-
stro, LEG. TI. Claudij. CAES. Aug.
Alio in loco. (PROcon.
Pr. Tr. PL. x. Vir. S. T. T. L. Iu. Dic.
Tr. mil. LEG. xiiij. Germaniae. Co-
miti. TI. CAES. Augu. Dato. A.
Alio in loco. (Diuo. Aug.
C. Pretius, Felix, Neapolitanus, Bene
Apud ecclesiam S. Germani. (sicij.
I. O. M.
C. Iulius Chrysogonus, Ex. Voto, Fe-
cit. In sacello Octaviani Augusti.
Romae, & Aug. CAES. Inui. F. PAT.
Aenigma in qda tumulo. (PAT.
Pater, Cum Filia, Frater & Soror. So-
cer & Nurus, Hic, Tantum, Duo, Iacent.
In quodam sepulchro.
Sergia, FLA. Lusiana, Mihi, et. Q. Fla.
Lusiano, Dulciss. Nepoti, Ex Filio, Co-
iugis, Q. Meo FRatri, AMAntiss. Fui
INtegra, Monumentum, Constitui.
Eodem in loco. (V. P.
Euticus, & Enoria, Nata, H. Sedem, S.
D. M.
A. Aetius, C. A. Archiater, S. ET. Iu-
lia, P. Coniugi, Incomparabili, V. S. P.
Ibidem.
TOcie, Nisidius, Capito, Maritus, PA-
ui Temporis.
Ad sanctum Ioannem.
Marco, Lurio, Hialisso, Patrono, et. Lu-
ria, LIB. ET. M. Lurio, ZOSimo, M.
Lurius, Zosimus, LIB. F.
Apud sanctum Martinum.
Iulij, Chrysantidi, Ann. xxxi. Men. iij.
D. xxxix, F. Lusidienus, Nestor, Aug.
POL. CON. Incomparabili. Cum.
Qua, Vixit, Ann. xvi. Sine, Vlla, Que-
rela, B. M.
In quodam sepulchro.
D. M.
Papiria, Prima, Viua, Sibi, Posuit.
Apud sanctum Vicum.
AVR. Soter, ET. AVR. STEpha

nus, Aur. Sotiriae matri, Pientiss. Reli-
gio, Lucife, metuenti.
Eodem in loco.
C. BASilides, EQ. RET. AVR. Vi-
bia Vibianae matronae, PARetes, FIL.
Kariss. V. F. F.
In quodam monumento.
D. M.
AVre. RVfinae, Alumnae, Pientiss. &
INcomparabili quae uixit, An. xxvij. M.
x. d. II. Fide Cognita, Memor, Obse-
quij, Eius. Aurelia, Soteria, PIET.
PLEna, P.
Iuxta amphitheatrum.
D. M.
Aurelio, Timacho, Aspasia, Liberta.
In quodam sepulchro. (V. F.
MANilia, Paula, De Patrimonio, Suo.
Sibi & AVrelio, PAulino, Compatri,
SVODOmum AETernam, P.
In quodam horto apud sanctum Ste-
phanum.
Auidia Maxima, Domum, Aeter, V.
S. P. si quis, Aliud, Corpus, Superpo-
Det Filco, ccc. mil.
Apud amphitheatrum.
Aur. Eripinus, Aur. Victoriae, Com-
pater, Eius De Patrimonio, Suo, Do-
mum, Aeter, V. S. P.
In cathedrati ecclesia.
M. BARuius, Soter, BAR, ASclepi-
dora, Filiae, Pientissimae.
In sepulchro quodam.
Iulia, Matrona, Aurelio, AQUilino,
Comp. Cu. Quo, Vixit, ANN. xxij.
Slne, Vlla, Q. Verela, B. M. P.
Apud pratum magnum.
DONatius, AVG. LIB. & ANnia,
Primitua, Hac, SEdem, FRuctu, LA-
boris, Sui, Viui, Sibi, POSuerunt.
Apud montem amphitheatri.
Vibie, Athenai, DuL, HERAdi, PA.
SOCR. P. B. M.
In domo Iacobi fabri.
LOC. MON. IN. FR. P. XVI. IN
AG. P. XX. H. M. HERES.
Sub campanile adis pontificiae.
Imperatori, CAES. Pio, Felici, Inui-
cto, AVG. RES. P. POL. DN.
Eodem in loco a tergo. (MER.
MAX. TRIB. P. VI. CON. II. p.
P. M. AUREL, MENophilus, OR-
natus

LIBER SECVNDVS.

79

A natus, IV Dicio, Eius, Equo, PVBL.
Sacerdos, Tusculanus, EDIL. PO-
LEN. Cu. Menophilo, Patre LIB.
AVG. NN. EXPR. Ocurat, Indul-
gentiss. L. D. D. D.
Iuxta adem diui Matthaei in tabu-

la marmorea.
C. HELVIVS, Iulianus, IV Lia.
FORtunata, CONIugi, CASTiss.
ET. INCOMPARABILISPLEN-
DIDISS. ORDO, Aquileiensium.

Hac dum ita cōquirerem, uenti iam tandem satis placidi, nostroq; itineri non
dissoni sese nobis ostēdunt. Anchoras igitur eruiimus, portu egredimur. Qua-
tuor galeaceae Berytum in Syriam profectione discedunt a nobis. Inter quosdam
nos scopulos in huius portus faucibus eam noctem egimus. Altero die uela da-
mus, sed infausito sydere: Nam uix ad milliare trigessimū aberamus a portu, cum
adeo fera tempestas exorta est, ut magistri gubernatoresq; nauium quid cōsiliij
caperent, penitus ignoraret. Dum sic omnes mussitant, ecce uis uenti maiorem
galeaceae, qua ego uehebar, antennam nō longe a malo dirumpit. Vela a sum-
mo ad imum lacerat. Antennae pars in mare a uentis deportatur. Galeaceam
ferē secum trahit. Et quidem, nili celeres illi x i i iuuenes gagliardi comites ap-
pellati, parti uelorum laceratae fortiter innixi, eam summa ui alitrinxissent, nauim
inuertisset. Intra galeaceam igitur illi lacertorum uiribus & robore uela redu-
cunt perdita. Ventorum fremitus furiosus augetur. Aliae naues suū iter a uen-
tis & ipse raptae prosequuntur, nos deserunt: neque enim, etsi cuperent, labo-
rantibus nobis opem ferre potuissent. Millia passuum citius uiginti retrō cedi-
mus. In statione quadam sub scopulo, qui nos aliquantisper ab undarum incur-
su tutaretur, anchoras iacimus. Ibi dies egimus duos, duasq; teterrimas noctes,
aut rudentum aut anchorarum rupturam, ut intra scopulos quibus proximi
eramus illideremur, in horas expectantes. Verebatur etiam ne fluctuum ic-
tus
bus nauis aperiretur. Toto enim eo tempore nauis nostrae latera non aliter un-
darum tumida rabie concussa tremebat, quam ab hostibus quassata oppugnan-
do tormentis hostium moenia. Votis precibusq; singulis horis deum sanctosq;
omnes fatigabamus. In nostra galeacea quatuor peregrinos ad diuersas orbis
partes mittendos uouimus. Plena metu omnia, omnia horrenda: sed secunda
nox formidolosissima: sauebant ab alto rabidi fluctus, mugiebat a profundo
pelagus: undarum cumulis spondas interdum superabant: modo a puppi, a pro-
ra modo uexabamur. Tertia die tandem quieuit hyems aliquantulum, iterq;
nostrum Dalmatiam uersus capimus. Intra cuius prouinciae scopulos quar-
ta ab inde die reliquas galeaceas, quae & ipsae maiora passae fuerant incommo-
da quam nos, errantes assequimur. Quamuis afflicti, inuicem tamen sublati
clamoribus sese e puppibus nauatae, ciues uero nutibus alacres salutant. Aduersan-
tibus iterum uentis laderam, quam appellant Veneti Zaram, Dalmaticam ur-
bem illustrem una omnes retrogradimur. Ibiq; cum descēdissemus e nauibus,
sua quisq; pericula iactitabat: hic derelictas sibi ruptis rudentibus anchoras: ille
spondarū munitiones attritas: alius remigium cum cadis remisq; abrepta con-
querabatur. Sed praeter caetera ex illis quatuor quae nos deseruerant, fracta ma-
ior anchora, suribundus quidam uortex in aliarum conspectu unam detorsit
ab oculis omnium: illam semiabsorbendo, concutiendo, conuoluendo in horae
momento asportauit: caeteris tribus pari ferē modo laborantibus. Hi ablatos a
se miseros socios, tanquam iam uoratos aequore, deslerunt. Intra uadosa enim
Apuliae littora, quibus ipsi tunc erant proximi, proiectos proculdubio arbitra-
bantur. Sed minoribus anchoris statim iactis, cum magna rudentum copia,
praeter omnium opinionem, uiolentiae illi resistit, & euasit incolumis. Expurga-
tis iam languore & metu fatigatis afflictorum pectoribus, urbē perlustramus:
ubi multis ueterum monumentis illustratam laderam comperimus: ex qui-

Inges exorta
nauibus tem-
pestas.

C bus sculpta marmoribus haec epitaphia annotati: & multa praeterea quae non licuit colligere.

In urbe Iadertina. In templo diui Donati.

Imoni augustae apuleia, M. FIL. Quinta suo & L. Turpilij Brochij nomine, Iuxta portam qua itur in agrum.

I. M. Caesar. F. Aug. Parens Coloniae murum & turris dedit. L. Iulius optatus turris uetustate consumptas impensa sua restituit.

In exteriore parte templi diui Chrysogoni.

Q. Delius. Q. F. Fuscus. vi. uir. Augusta. F. sibi & suis. infr. P. xx. in ag. P. xx.

Ibi etiam beati Simeonis prophetae corpus (ut Iadertini multis testimonijs probant) honorifice sepultum atque adhuc integrum salutari. Admiratusque sum tanto tempore simplex, sine myrrha aut balsamo, cadauer, quod nullo medicamento fucatum est, potuisse incorruptum seruari. Altero, ubi primum eluxit, die, neque enim diutius ladera morati sumus, iter nostrum, claudicando tamen, altum capere conantes prosequimur. Ea nocte ex transuerso nauigium quoddam, Grius ab Adriaticis maritimis appellatus, nobis ex Apulia obuium efficitur. A cuius nautis, qui ferè latus unius ex nostris galeaceis, inuiti tamen, abraferunt, accepimus, galeaceas Beryteas, quae à nobis Pola Illyrica discesserant, in Apuliam tempestate abreptas transcurrisse, summaque pericula nec nostris inferiora fuisse perpessas. Dalmaticum tandem littus simul & Epiroticum, per ingentia discrimina & imensos labores, aut latera semper aut proras uentis uertentes, praeterlabimur. Cum ex alto nos prope Dyrrachium, quam miseram urbem nuper Turcarum exercitus occupauerat, tempestas compulisset, per Butroti littus Corcyram insulam Alcinoi & Phaeaci patriam apprehendimus. Neque intra diem tertium & trigessimum. Quod iter saepe intra septimum aut octauum à discessu ab urbe Venetiarum haec galeaceae percurrere solebant. Corphum hanc insulam, nunc ditiori Venetae subiectam, appellant. Quam quidem ex soli ubertate & citrorum copia, amoenam fuisse, ueluti praedicatur, constat. Sed dignitatem illam quam ei antiquitas tribuit, Turcarum uicinia & alienum imperium sustulerunt. In deterius enim & in praecipuum, cum ad exteras manus deueniunt, alta quaeque indies collabuntur & corruunt. Autoritas autem, ornatus & opulentia imperij sedem sectantur. In Corcyra bene munito quidem & duarum arcium praesidio satis tuto emporio biduum, cum omnia iam nobis alimenta deessent, commorati sumus. Inde montes Ceraunios uersus, Cimeriacos ab incolis nostra tempestate nuncupatos, qui à Corcyra distant passuum millia sexaginta, nauigauimus. A quibus cum iam illis proximi effemus, occurrens nobis à prora rabidus auster, nos intra Corcyriacos in oppidi conspectu quosdam scopulos rugiens reiecit. Vbi nos aduersi flatus dies undecim interceptos detinuerunt. Inde Corcyra iam tandem per Ceraunia littora à tergo relicta, Cephalentiam, Ulyssis quondam insulam, in qua Same erat, paucis ante diebus per uestrum & Venetorum exercitus à Turcarum potestate ereptam, prehendimus. Haec insula frumento, uino optimo, serico, murice, gregibus atque armentis, ob ingentia pascula, aliisque humano uictui necessarijs prouentibus abundans est. Sed & ipsa nunc incursionibus infestata, male culta & hominibus parum frequens est. A tergo Same Graeciae continentem uersus iacet Dulichia sinusque Laertiacus; quem his etiam temporibus Golpum Larie Veneti nominant. Post triduum quo stetit in anchoris in littore Samico à uentis aduersantibus detenti, discedimus: duosque illo die scopulos, quos dicunt Striuales Vergilianas, strophadas, praeterlabimur: Zacyntho insula, quae nunc Zantus dicitur, à septentrione uisa, quae sexaginta millia passuum ab insula Same distat. Sed cum à Zacyntho & Strophadibus iam circiter millia centum nauigauissemus, maris ira coacti Zacynthum regredimur, ibique intra portum qui dicitur Natte semper fluctuantes, dies egimus

A egimus in anchoris quatuor. Discedimus tandem, & littus abradimus Arcadicum, Peloponnesiacum uel & Argium, loca omnia ob Turcarum incursionem & crudelitatem, sed nunc praecipue, inculta, deserta & miseranda, cum Venetorum uires, expugnata urbe Modonensi, habitoque in deditionem Coronae Graeco oppido his temporibus diuissimo, perfregerint. Sic nauigando beatae Catherinae die, quem, uti non bene faustum, nautae formidant, sole ad occasum uergente, in insulam Citheraeam incidimus: in qua adhuc extant celeberrimi templi uestigia. Vbi superueniens uentorum nimbus cum tenebroso ac uiolento pluuiarum lapsu, nos anchoras iacere uix passus est. Sequens uero dies in puppim nobis uentos ostendit: quare eleuatis anchoris ultimo iam Peloponnesi angulo, quem nautae Itali Caput, antiquo nomine Maleu uocant, à tergo, Aegeoque mari cum reliquis praeterabassis, Cycladibus insulis à sinistris relictis, altum capimus. Et hora circiter eius diei meridiana, fabulosis Iouis quondam insula Creta à Citheraea millia paulò minus centum distans, nobis apparuit. Cuius emporium urbem Candidam intramus nonis Decembris. Quod iter à Corcyra intra diem octauum haec galeaceae saepius peregerant. Ibi quoque quamuis ab omnibus pelagi minis portus sit tutissimus, tredecim continuos dies inclusos aduersi nos uentri, ne egredieremur, detinuerunt. Interea loci de insulae rebus haec pauca notauimus. Ex insulae uiridarijs rosarum & uiolarum manipuli, naturae ambrosiae alligati, coeli benignitatem testantes, ad me quotidie ferebantur. Urbs autem Candida ad orientem sub Idaeis montibus posita, uicinum sibi habet alium à meridie montem altissimum, qui nostra etiam tempestate mons Iupiter ab incolis appellatur. De Minoio uero Labyrintho, de quo poetae tam multa fabulantur, examussim percunctatus, extare illum reperi, esseque subterraneum specum cauatum intra montem: quinque & uiginti passuum millibus in internis insulae ab urbe Candida distantem. Sed maiori ex parte uetustate collapsam, pluribusque in locis dirutam asserunt. Ex industria etiam plures aditus clausos: & lege cautum, aiunt, ne quis introeat, nisi illum senex aliquis indigena, qui meatus illos bene cognitos habeat, accensa face, introduxerit. At tamen quid aliud sit praeter speluncam, quis illum struxerit, quod ibi ex Pasiphae natus Minotaurus fuerit, & manu Thesei interierit, minime sciunt. Natos autem apud ipsos Saturnum, Iouem, reliquos uel simplicis ac fabulosa antiquitatis tyrannos, ignorant. Neque enim est quisquam in tota insula qui literas didicerit: aut quicquam scire aliud curet, praeterquam de uineis aut gregibus & armentis: ex quibus uini & casei copiam exhauriunt immensam: quorum prouentuum permutatione caetera sibi iucunda aut necessaria comparant. Syluas Cretenses habere cupressinas ita peculiare, ut domorum omnium trabes, contignationes, tabulataque omnia ex illis arboribus, atque etiam naues construant, quodque apud eos cupressi incisae renascantur, mihi Cretenses affirmarunt. Noxium praeterea ueneno aut rapax animal, ut puta lupum aut ursum, siue uulpem, uel huiusmodi aliud ullum (quamuis in lacunis colubae procreantur) insulam peperisse nunquam praedicant. His paucis de insula Creta iuxta doctorum scripta collectis, Candidae portum sextodecimo calend. Ianuarij iam tandem egredimur. Rhodoque casu ac Carpato reliquis uel multis insulis adiacentibus à sinistra relictis, Alexandriam Aegyptiam uersus, quae Cretae australis est, proras dirigimus. Quem maris tractum quadringentorum millium passuum dimetiuntur. Id non paucioribus quam sex diebus peragere per tempestates licuit: è prora enim interdum, à lateribus plerumque, nos fatigabant. Sed eo praecipue die quo Alexandriam attigimus, nos tumidissima procellarum rabies comitabatur. Contra Alexandrinorum omnium opinionem, plenis tectis ac pinnis nostri accessus exitum expectatum, sole ad occasum uergente, decimo calend. Ianuarij, portum apprehendimus. Multa ibi eo die rara nauigantibus, ex ueterum nautarum sermonibus, acciderunt. Vndarum cum

De Laby
rintho.

In Creta nullum
animal noxium.

E muli, qui sese nobis interdum eleuabant medij, socios à nostris, & nos à sociorum oculis surripiebant: imò & plerumque non modo naues, sed & nauium malos penitus abscondebant. Salientium undarum spondas percutientium adeo magna moles interdum erigebatur, ut semel atque iterum ad aliam galeaceam parerem, tanquam densa nubes, in mare caderet. Pedibus insistere uix quisquam poterat. Vidi ego præterea ac dimensus sum, fluctibus egredientibus, sinistram nostram galeaceam spondam duos & semis cubitos sub aqua interdum delituisse. Dextra enim ab occidente uenti furebant. Sed eius nauigij ita bene formata est & compacta contextura, ut quæ ipsamet unda ingreditur, eadem regreditur. Et si tota sub aquis ipsa nauis summergeretur, ueluti anguilla aut agiles delphini, eadē ut undarū impulsa qua obruitur, emergit. Noctē igitur superueniente, in captato Alexandrino portu nouo septentrionali (aliū enim habent antiquum tutiorem, quem nemini Christiano uidere fas est, occidentalem) anchoras summa cum lætitia demittimus: alacriq; animo ab Aegyptijs propter uarias non minus gratas quàm utiles quas ad eos merces important, sed auri argenti atque aris præcipue, galeaceas recipiuntur. Ego uero habita descendendi ē nauibus ab Alexandrino prorege uenia (neque enim aliter captare terram fas est cuiquam) à Barchinonensi quodam Philippo de Paredes, Hispanorum & Galorum in ea prouincia consuli iudiciario, hospitio suscipior. Tabellariumq; celesrem, ubi sum ingressus Alexandriam, ad Soldanum de aduentu meo significatum, Cairum, quæ est Babylon nunc Aegypti, Idumæ, & Syriæ, regiā sedem, mitto. Mos enim est ut edictum prius Soldanicum, quicunque eas oras attingat, expectet, quàm ad eum iter capere ausit. Interea igitur dum edictum operior regium, tertium esse Alexandriam à Meroë iter, climata considerans, quid à nobis distet Alexandria animaduertebam. Hyematum Alexandriam hirundines,

*Vbi hirundines
aliæq; id genus
uolucres hyemant.*

D ab ingressu meo diem impatiens oculi Alexandriam perambulauit. Proh dolor, illustrem, maximam, habitatoribus refertissimam, pulcherrimam, opulentissimamq; quondam Ptolemaeorum sedem Alexandriam, collapsam, dirutam, maiori ex parte desertam miserando spectaculo, deploraui. Heu infelicem, quæ & quanta mœnia, quales & quàm amplæ eius urbis stratae uisæ, quàm conspicuæ domorum frontes ad cælum tendentes, qui portarum fornices. Sed in cinerem uersa domorum interna omnia prætereuntes conspiciebamus. Vnde hæc tam lachrymosa ruina emanarit, uariæ mihi sunt rationes adductæ. Alij pestiferæ contagioni rem ascribebant, alij bellis ac ciuium seditionibus attribuebant. Sed regum fauoriam, post transportatam trans Nilum imperij sedem, & alienigenarum tyrannidem truculentam, potissimam eius depopulationis causam fuisse nonnulli arbitrantur. Quotquot enim Soldani creantur, Alexandrinos incolas (quæ sit Alexandria, excepta Damasco, regnorum omnium Soldanicorum emporium & negociorum sentina) expilant, & tãquam mercenarias oues pro libito excoriant. Neque abest quin à plerisque per cruciatus & tormenta delatorum fustis admoniti, pecunias extorquere soleant: nulla alia ratione media, præterquam, uolumus pecunias. Quapropter quicunque mercatores, aut alteriusmodi incolæ diuites, eas inhabitant prouincias, die noctuq; suam perniciem ob diuitias quas possidere creduntur expectantes, tremunt, curisq; ingentibus confecti uitâ degunt infelicē. Inde est quod hac tempestate tenuia sint commercia, nullæq; gemmæ uel pauca reperiantur: pauperes enim se esse mercatores omnes simulant, & parce uiuunt ac uestiuntur: omnia parcius solito, ne in suspicionē incidant. De his iam satis: ad nos redeamus. Dum igitur edictū regium, quo me accersat, sollicitus operire: nullā esse Soldano curam, nō modo de edicto ad me

A me mittēdo, uerumetiam esse iratū, aduētumq; meum agre tulisse, renunciatum est. Veritus namq; est defectionem. Sed iræ causam inde nactus est, uerā dissimulans, quod paucis comitantibus me adire, nullaq; dona ad illum asferre, Iudæi, Mauri, hæreticiq; à uestris regnis eliminati, quorū nō parua copia ad eas regiones cōfluxerat, malo animo retulissent. Dedignatur enim, & se barbari illi negligi & floccifleri arbitratur, si audeat ulla potentia oratores ad eos sine opimis muneribus destinare. Opprobrioq; & ludibrio fieri ducit, nisi missus orator longo ordine comitū accesserit. Quibus intellectis, tum beneuolentiæ captatione, tum perficata fronte opus esse animaduerti: cum superbissimū & summe barbarum hoc genus hominū esse perpenderim: quapropter duos illos Franciscos fratres barbatos, quos uix comites mecum habebā, qui meo suoq; nomine Soldano talia dicta referant, properanter mitto. O summe Mahomethæorū imperator, catholicorū regis & reginæ Hispaniarū oratori, qui tam intra tuæ ditionis limites terrā tenet, relatū fuit, obrectatores scelestosq; ac nefarios homines, tum mendosis, tum dolosis animum tuū delationibus perturbasse: teq; quod nulla ad te munera tulerit, quod ue paucis comitatibus ad te uenire arbitreris, iratum esse, aduētumq; ipsius te paruifacere, præsciuit. Sed si utriusq; rei sereno nultu & pacatis auribus rationem admiseris, fore ut tibi satisfiat ad unguem, existimamus. Regius hic orator, potētissime rex, dona, uti alios oratores cōsuescere prædicatur, se nō modo tanto principe digna, sed nec ulla quidem uel minima tulisse, fatetur: quoniam à suorum regum moribus cuiq; regi dona mittere alienum esse perhibet. Quod uos honorificum esse ducitis, id inter occidentales principes pro iniuriā habetur. Attamen si uestros mores, ueteremq; hanc apud uos cōsuetudinem tantopere triguisse cognouissent, quod nullus scilicet orator uos adeat sine muneribus, libet & ipsi animo opima ad te dona illi dedissent: cū uos in amoris argumentū, non autē arrogantiæ uel auaritiæ causa id cupere uideamini. Quod autē perfida gens hæc, pacis & cōcordiæ regum inimica, seditionis & discordiæ seminariū, à catholicis suis regibus, ueluti perniciofa cōragio, eiecā, ipsum non deceter comitatum ad te tantum imperatorē uenisse retulerit: inuidiose ac falso delatum, inquit. & nos, qui mortem potius subire q; mentiri in tenui præsertim negotio sumus edocti, itidem fatemur. Vidimus enim, uidimus ipsum triginta uiris ornatissimis, præter eos quos itineris longitudine ualeudinarios defatigatos in diuersis reliquit regionibus, comitatū incedere. Mittito igitur, serenissime, mittito, eumq; accersiri iubeto: et si aures dictis eius faciles præstiteris, haud quidem te postea illū admisisse audiuissetq; poenitebit. His itaq; Soldano per meos nūcios relatis, ipsius Trucimano primario auide referēte, quem uestris maiestatis deditū esse comperi, Soldanus bene persuasus, ad me, procul habita omni mora, edictū regij chirographum mittit, quo me tutō ad se proficisci posse, ne ue quis mihi sit impedimēto imperat: cū duobus qui me ad se comitētur de suis palatinis equitibus. Quare octauo calend. Februarij, regium mihi per hos equites chirographū porrigit. Nec me nunciōrū meorū literæ perterruerūt: quibus mihi significarāt, Mauritanie, totiusq; Africæ regū oratores, eieciorū Granatensium rogatu, ad Soldanū missos fuisse cū uehemētibus querelis. Durū namq; mihi in agone certamen paratū, & multiplicibus Alexandrinorū sermonibus, & eorū qui à Soldano ueniebāt, perserebat. Soldanū enim, ut me inspectate de Christianis grādīs aliqua uindicta sumeres, impellere nitebatur: meq; uestro nomine cū primū adijssim male tractaret, nō leuiter instabat: sese supremis iniurijs & cōtumelijs fuisse à uobis affectos proclamātes. Ego uero quos fortunatissimos semp fuisse cognoui: pro quibus etiā mori est uiuere: uestro fato omnia mihi bene successura cōfidens, contra Nilī torrentē adnauigaturus q; celerrime possum accingor. Quæ succedet, si uixero, in tertiu libru concludetur. Valete interea duo hac nostra tēpestate lumina orbis terrarū, & Christiani nominis propagatores.

Reges Barbaros sine muneribus longoq; comitum ordine, accedere oratoribus non licet.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLANEN. LEGATIONIS BABY-

lonicæ, liber tertius.

Ex urbe Alexandria, Aegypti reliquarumque regionum Sol-
danicæ ditioni subditarum, emporio primario, catholici rex
& regina, cum iam iter in interna prouincia ad Soldanum
facturus essem, quæ mihi ab urbe Venetiæ discedenti ad
eum usque diem calamo digna uisa fuerat, breui compendio
exaravi. Nunc autem quæ à septimo calend. Februarij die,
quo ad Soldanum accersitus pedem moui, sese mihi obtulerunt,
quàm breuius quam ue dilucidius potero, prosequi studebo. Septimo calend.
Februarij hora antelucana Cairum, eius imperij caput, quæ aliàs Babylon est,
ab incolis alterius Euphrateæ Babylonis quondam habitata, profecturus, discedo
Alexandria, Hispanis negociatoribus omnibus, quotquot commerciorum causa
Alexandriam conuenisse reperi, comitatus. Hos enim mecum adducere curavi, ut
cum cateruæ numerum implem, quem mei nuncij ad Soldani animum dispo-
nendum per me missi adduxisse me Soldano retulerunt. Roxetum quondam
Canopum Nili ostium, ab Alexandria circiter quadraginta millia passuum distans
(per iter arenosum, incultum, desertum, in quo neque domicilium ullum neque arborem,
præter alicubi palmas, ullam reperiimus) altero die fessum uenimus. Dum Niliacæ no-
bis nauigia parantur, alimentaque necessaria coemuntur, circiter integrum diem com-
morati, Nilum ingredimur. Neque enim Christiano cuique, propter Arabum grassa-
tiones & rapinas, terrestre iter patet. Hi namque non modo Aegyptum, sed Africam
uniuersam ab oceano atlantico ad Niliacas ripas Asiaque partem continuis incur-
sionibus infestant. De quibus cum satis oculis mihi suppetat, non ineptam fore di-
gressionem existimas, plerumque aggressus sum differere. Gens hæc est innumera,
uaga, sine domibus, sine statione, sine quiete ulla, sub dio semper uersans, sem-
per in motu: camelorum dorsis uxores, filios, & quicquid suppellectilis assequitur,
portas: adusta solis ardoribus: bellicosa tamen, sed sine certo imperatore. Plures
habent dispersi Arabes inter se duces, sed discordes & factiosos. Hinc est quod
imperio ipsi qui liberi sunt non possunt, cum sibi inuicem capitali semper odio
insidientur. Imperatorem cui obtemperare studeant, si Arabes inter sese elige-
rent, de seruorum manibus sceptrum facile abriperetur. Est enim errantium Ara-
bum multitudo ingens: Mameluchi uero, id est serui regij, quorum opera Sol-
dani ad regni gubernaculum & bellorum summam utuntur, numerum non exce-
dunt x millium. Sunt præterea Arabes, omnium incolarum & eorumdem Ma-
meluchorum sententia, nobiles & industrii: Mameluchi autem maiori ex parte igno-
biles, motani, à piratis è motibus ut plurimum Scythicis supra Euxinum & Maotia-
dem raptati, emptique à Soldanis & eorum principibus: unde serui, de quibus la-
tius infra dicemus. Nunc autem ad iter redeamus. Contra Nilum fluentem pridie calend.
Februarij Bullacum Cairi suburbium cum aduersperasset ad nauigantes pre-
hendimus: ibique in nauem pernoctauimus: neque enim ausi sunt duo illi comites mi-
hi ac ductores dati palatini me credere barbarorum perfidiam. Attamen ex ipsis
unus ad Soldanum celeriter procurrit me Bullacum aduenisse nuntiatum. Quæ
propter cum primum eluxit, ecce Mameluchis reliquisque indigenis implentur
uisendi studio littora Niliacæ: raro enim ad ipsos nostratum aut diuerso habitu
quisque admittitur: præter paucos aliquando mercatores. Sed prior accedit Truci-
manus, in nauemque ad me descendit, & quisnam, cuias, quoue fato huc sit appul-
sus, ad eumque deinde statum peruenerit, petenti mihi, enarrat. Se esse Valen-
tini cuiusdam cuius Ludouici Pratenfis nomine, filium: in oppidoque ipsi uestræ Va-
lentia finitimo Monblanco natum prædicabat. Tempestate autem, cum adolescen-
tulus per ea maria patroni cuiusdam nautici famulus nauigaret, in litus cum cæte-

Arabum uas-
gantium uita.

ris

LIBER TERTIUS.

61

Aris omnibus quæ ea nauem uehebantur naufragio proiecsum, ad Soldani manus,
ex eius prouincia statutis, deuenisse. Quotquot enim per ea littora naues fran-
guntur, ex ueteri eorum instituto & consuetudine, ad fiscum cum hominibus bo-
nisque omnibus deuoluuntur: si præsertim piratica uel alteriusmodi, non merca-
toria, nauis esse reperiatur. Sed triennali tandem carcere durisque uinculis & ur-
genti inedia se defatigatum, Christum uerbo abnegasse, Mahometicoque more
se dispræputari passum fuisse, & mutasse nomen, Tangaribardinumque uocari,
grauiter suspirando, fatebatur. Nec abesse tamen quin catholicam fidem animo
seruaret, Christumque supplex ijs quibus solebat orationibus quotidie coleret &
adoraret. Ad eum autem inter eos barbaros splendore sua industria & laboribus
ascendisse, dicebat. De optimatibus enim Soldanicis unus est, cum redditibus se-
ptem aut octo millium auri drachmarum. Dum hæc mecum Trucimanus Tanga-
ribardinus colloqueretur, primates alij duo palatini, Trucimano potiores, or-
dineque superiores aduentant. Sunt enim apud eos tres optimatum gradus, uelut
apud nos, quos uulgo dicimus comites, marchiones, duces. Tunc è nauem, Truci-
mano duce, ad illos egredior, equumque regium, quem ipsimet secum, Soldani no-
mine, mihi donandum regio apparatu ornatum duxerant, ascendit: urbem uersus iter
una omnes capimus: nec breuiore quam duarum horarum spacio interiecto Trucima-
ni domum, quæ mihi intra urbis moenia hospitio fuerat obsignata, attigimus. At-
tamen per hortos, & interspersa prædia ac uiridaria, non autem per contiguas
semper domos, proficiscebamur. In calendis igitur Februarij anni quingentesimi
secundi Babyloniam Aegyptiam, à qua magnas hic barbarorum imperator Sol-
dani Babylonius uulgo appellatur, à iunioribus autem Cairum nuncupatam,
urbium populosissimam ingredior. Falso plerique urbem hanc Carras appellat:
quia Carrarum urbs est in Arabia: in Assyria uero altera: in Aegypto nulla. Ibi
cæteris omnibus, qui me fuerant comitati, domum dimissis, cum Trucimano
E quanto studio possum ago, ut det operam & incumbat totis uiribus, ne meus
ad Soldanum accessus differatur. Nam si forte fortuna galeaceæ, quæ me adue-
xerant, negotiationibus suis peractis, sine me reuerterentur, fore ut sero postmo-
dum commoda mihi reuauigatio sese offerret: cum neque præstò sint alia tuta in
illis littoribus in Europam reditura nauigia: & Turcarum piratis sint maria refer-
ta. Trucimanus autem cuius est emergentia cuncta Soldano referre, obsequij ue-
stri cupidus, paucis repetitis ad Soldanum equitat: illi quid petierim referat: ut
quamprimum sibi per ocium liceat, nos audire uelit, meo nomine, rogat: quiue
quales & quanti sitis, patrio affectu longis sermonibus aperit. Annuit dictis Sol-
dani, tantorum regum oratorem uisendi studio incensus: ut me ubi crastina
dies effulserit ad se ducat, Tangaribardino imperat. Is domum latus reuertit-
ur: quæ acta sunt enarrat. Postero die, qui erat nonarum Februarij quartus,
primo mane (ante ortum namque solis, aut cum tardius iam exorto, Soldani ex ue-
teri consuetudine semper audituri prodeunt in publicum) ad regiam proficisci-
mur. Hæc est haud secus super ædificato colle oblongo ad latus urbis erecta, quam
Romæ sacrum summi nostri Pontificis palatium: aut propiore simulacro, uestræ
Granatenfis Alhambra de Maurorum manibus cum regno simul erepta per-
stet. Vbi enim paulum ascendimus, in læuam conuersi portæ occurrimus, altis
ac immensis turribus munitæ: in cuius uestibulo, uelut in uestræ Alhambrae in-
gressu, è regione podium extat eminens aliquantisper. Ibi primum ex optimatibus
quendam, cui erat arcis eius custodia, multis Mameluchis circumstipatum, seden-
tem inuenimus. Dextrorsum deinde nobis iter capientibus, longa sese uia stan-
tibus undique referta Mameluchis ostendit: per quos medios cum progredere-
mur, eius adeo barbaræ enutritæ multitudinis ordinem ac taciturnitatem admi-
ratus sum. Neque enim eorum quisquam obstrepuit, aut loco cessit unquam, ut nos
ulterius, uti in similibus sit spectaculis, auidioribus oculis intuerentur. Ita proce-

In quali arce
quibusque cum
stodibus habi-
tet Soldanus

C dentibus nullum unquam sese nobis obtulit impedimentum. In eo ferè medio spacio senes circiter triginta imberbes macilentos in quibusdā foribus ueluti poetis sedentes conspiciens, eunuchos esse Soldanicos, uxorum eius & pellicum custodes, didici. Soldanum tandem in impluuiū grandi super tribunali quatuor graduum, reductis sub se, nostrarum foeminarū more, loco sedis pedibus, sedentem inuenimus. Totius enim gentis eius Mahometicae mos est eo pacto federe, ac solo ueluti animalia bruta capite inclinato uesci, atq; sub dīo ad se uenientes audire. Soldanus tum sui Trucimani & meorum nunciorum uerbis, tum aliorum per eius regiones commercia tractantium relatu, quanta sit uestra potētia, quam magnus in uobis animus, quam pollētes sitis uirtute bellica, edoctus: gloria ac salutē suā conducere non mediocriter à tantis regibus oratorē ad se mīttī, cognouit: in ea praesertim fragilitate in qua ipse, ut infra dicemus, uersabatur. Propterea ut ego intra tapetes à mediā uersus eum impluuij parte stratos, cōtra morem suorum maiorum, admitterer: neq; ego quater prostratus terrā, uestro nomine, uti ceteri solent oratores, oscularer, aequo animo passus est. Est enim horum barbarorum, catholici reges, arrogātia tanta, ut quoniam inuitis omnibus Christicolis nostrae religionis initialem locum possideāt, ipsos adorare quicumq; adeant Christiani cogantur. Tangaribardino igitur, cuius est ad Soldanum oratores ducere, eorumq; postulata interpretari, referēte, uestro nomine Soldano salutem impartior: Is gratissimū sibi fuisse nostrū aduētum responder: seq; suaq; omnia laeto uultu offert. Porrectisq; illi uestris literis, & per Trucimanum, qui optime adhuc idioma patriū callet, a portio, itorim à Soldano ad me cum nouis redit oblationibus. Atq; iterū ego gratiarum actiones, uestro nomine, quod me ita pacato animo & serena fronte suscipiat, remitto. Quid aliud q̄ mea dicta illi Tangaribardinus referret, propter loci distantia percipere nō poterā: à Soldano enim passus, meo iudicio, circiter uiginti distabā. Sed nimirū cum patrio adhuc amore feruens, & uestri obsequij cupidus, ad beneuolū nobis reddendū Soldanum, alia quae eius auribus bene sonabāt, meis dictis interijciebat. Id ego, quod illius sermonibus attentissimum alacrioremq; paulatim fieri Soldanū conspicebam, suspicatus sum. Tertiō, atq; iterum citus ad me reuertitur: ut bono hilarisq; animo sim: ut si qua mihi intra Soldanicae ditionis terminos grata fuerint, petam à Soldano, reportat. Illi ego, ne ista incassum gesta sint, ne ue ista unq; tam inuitata apud ipsos humanitas in quenq; de uestra memoria prolabatur, me datum operam polliceor. Ita salutationibus gratiarum ue actionibus & pollicitis utrinq; multiplicatis, temporis aliquantulū triuimus: nec aliud quicq; hoc primo conuētū peractum est. Negocia enim in diem dominicū sequentē remittuntur. Soldanū interea dum Tangaribardinus illū meo nomine alloqueretur, ego aut otiosus quid relaturus esset expectarē, diligēter inspexi. Is est uir natus annos circiter quinq; & quinquaginta, patrio more barbatus, nec densa tamen aut oblonga nimis barba: uultu iucundo, facie pingui suffuscula, aspectu ferox aliquantulum, oculis reductis, paruis, graui motu, statura, uti à sedente colligere potui, plusq; mediocri. Orisū autem ē Scythia, ex moribus quos uulgō Ciarchefos uocant. Inde nanq; & ex Ruxia regionibus pars maior Mameluchorū rapta, per Soldanica regna uenit ducitur. Indumentū uero ipsius eo die, ex glauco serico, raso, forma cōmuni. Neq; enim uarias habet superiorū uestiū concisuras, praeterq; in manicis, quas optimates curtas & breues ferunt: ceteri autē usq; ad digitorū extremū productas. Est nimirū superior illorū uestis, paruo discrimine ab ijs quas uestri Granatenfes Algiubbas uocant, Hispani autē marlotas. Mameluchorū talares omnes, quas solo cingulo leuiter stringunt, de caetero discincti. Neq; enim illis uestes interiores corpus aliter premunt, quam illa superior. Neq; caligis utitur, sed nudis pedibus, crepidas tantū, nostrorum Fraciscorum more, gestant. Capitis autem uelamina ualde diuersa. Per ea nanq; non modo

Soldani de
scriptio.

Vestes

Iudaei

A Iudaei & Christicolae Soldano subditi, qui uestium eadem genera ferunt à populis Mahometicae legis, & à Mameluchis, sed simplicium Mameluchorum ab optimatibus, & optimatum inter se, discrimen cernitur. Mahomethaeus populus uelamen fert, multis gyris lineis, quemadmodum & Iudaeus & Christicola, insinuatum. Sed Christicola glauco, Iudaeus croceo, Mahomethaeus albido, coloribus discernuntur. Mameluchi qui Soldanici sunt ministri, pileum ferunt laeueum aut cymatilem, spithama altiorē, ualde pōderosum, durum, duobus cōsutum coloribus, uiridi ab imo, à superiore nigro. Ceteri autē qui aut sunt aliorum principum, aut Soldanico tantū stipendio censui, nec aliter ministri, galero rubro, uilloso, cubitali, diademato quasi, à lateribus plano, dignoscuntur. Principum uero duorum ordinum inferiorum uelamen lineum est, sed à uelamento populi ualde dispar. Populus enim suum simpliciter in rotundum implicat, & conuoluit: isti autem arte compactum & mire compressum, in aliamq; formam in diadematis modū constructum, ferunt. Summi ordinis ipsorum, à quo Soldani, ueluti ex nostris Cardinalibus summi pontifices creantur, capitale tegumentum dissonum est, & maxime ridiculum. Ex linea & ipsum tela tenui, sed rhinocerotici opus cumuli. Ex sexaginta nanq; & interdum septuaginta ulnis, in circumflexiones uarias, in gyros diuersos, in cornua demum desinens, confectum est. A sede uelaminis quae intelligitur capiti cornua sex, quorū quatuor non longiora spithama, sed magno lacerto crassiora, prodeunt: duo uero alia, ueluti adiacentia scopulis promontoria, de medio breuium quatuor, cubitalia ferē, in cochleae cornuum similitudinem, surgunt. Nec, medijsfidius, aliunde sibi hos barbaros quam à uernali cochlea, ea subfannatoria cornua sumpsisse arbitrari possum. Rem nanque alteri cuiquam similiorem conspexisse me nunquam puto. Idem habebat Soldanus eo publici spectaculi die cornutū capitis tegumentum. Neq; enim postquam supremum gradum ascendit, dissonum ab optimatum ornatu, de quorum ordine creatus est, habitum sumit. Cur tanti ponderis, tantū ue impedimenti fruem sibi iniicerent, qua impliciti uertere uix caput im-

Velaminum ea
pitit uarietas.

Cur tam gra-
uia onera impo-
nant capiti.

C moribus, de seruatorum imperio, ceteris uere rebus, quae memoratur mihi digna uisum sunt, pro tempore scrutatus sum. Quare neque absconditum mihi uidebitur, si eorum quae collegerim plerumque breuibus enarrauerim. Prouincia est Aegyptus, satis ample lateque a cosmographis & historicis depicta. Urbem autem, prouinciae nostra tempestate caput, Cayrum incolae appellant. Haec est in Asia trans Nilum: Alexandria uero citra, propterea in Africa. Nilus enim, serenissimi principes, Asiam dirimit ab Africa. Urbs ea primaria populosissima, ingens: de cetero prouincia ciuitatibus aut oppidis infrequens: cum sit, praeter eas quae inundanti aestate Nilus partes irrigantur, arenosa, Arabumque continuis incursionibus infestata: praecipue tamen ob seruorum suam tyrannidem oppressa. De quorum initio moribusque, priusquam ad alia progrediar, pauca pertingam. Vnde ad seruorum manus tam magnae molis imperium uenerit, qui Aegypto, Syriae, Arabiae utriusque, ac Iudaeae uniuersae dominantur, uaria referunt: certam uero historiam minime se habere dicunt. Aegyptias foeminas in maritos, deficientibus liberis, ad imperij gubernaculum sibi tunc seruos suffecisse: quando procures omnes Iudaicum populum, Moysae duce, fugientem insequentes, cum suo Pharaone mare rubrum absorbuisset, plerique autumant: neque id publice recitare haesitant. Sed longe ambages. Aegyptios alij sua sponte, ut se accepti a Ioseph Iacobita beneficij, qui Pharaonis seruus Aegyptum uniuersam fame peribundam uaticinio liberasset, gratos ostenderet, ad seruos imperij detulisse, praedicant. Sed priore fabula meo iudicio fabulosius. Qui uero praesentium ratione moti, de ignotis iudicium faciunt, uerisimilius rem differunt. Seruos quondam sumptis in dominos armis, imperium sibi, praesentis cuiusdam exempli argumento edocti, occupasse coniectantur. Caytheio namque Soldano uiuente, qui felicissimo ductu tres & triginta annos sceptro positus est, Mameluchorum seruos Aethiopiae quodam duce trans Nilum a dominis armatos secessisse, multorum memoria prodebat. Est enim sub seruorum ingens multitudo, cum nullus sit Mameluchus, qui domi non habeat duos aut plures, pro cuiusque gradu ministerio addictos, Indos, aut Aethiopes famulos praecipue emptos. Horum defectioni, magno exercitu comparato, Caytheius ipse occurrat, seruilemque impetum armis oppressit. Aliter enim de ipso & Mameluchis omnibus actum ea tempestate fuisset. Prudentiores igitur, interemptis quondam dominis, imperium seruos usurpasse pro certo habent, cum nullus fuerit unquam hoc Caytheio potentior, aususque fuerint sub eius imperio contra dominos insurgere. Quae uero ex uarijs ego autoribus collegerim, altius aliquanto rem trahendo, non inutilia dictu uestra maiestas accipiat. Ab anno septingentesimo quarto a salute nostra & Christi natali, Aegyptij de Mahometico genere regem, ut se a Graecorum seruitute liberaret, sibi creant, qui Caliphus appellabatur. Ab huius Caliphi nomine, reliqui omnes Aegyptij reges Caliphi sunt appellati, ad annum usque tertium & quinquagesimum supra millesimum. Tunc namque Almerico Christiano Hierosolymorum rege Caliphum bello urgente, Sultani Syriae regis auxilium Caliphus implorat. Mittitur a Sultano Syriae Sarraco dux militiae. Calipho succurrit. Almericum & Christianos pellit. At Calipho in uincula coniecto, regnum Sarraco usurpat: seque iubet Sultanum, a sui principis nomine, non regem, uocari. En Soldanorum initium, anno ab hinc nono & quadragesimo supra quadringentesimum. Est namque hic annus quo ego haec ex itinere scribo secundus & quingentesimus supra millesimum. Non multos post annos Sultanus hic Aegyptius ad Melechsalam per successum uenit. Is Melechsalam a Tartaris per mercatores magni seruorum numerum, qui Comani dicebantur, in Antiochia finibus bello uictorum coemit. Ita seruos Melechsalam instituit, ut eorum opera liberis abiectis, bello & pace & in prouincijs gubernandis & pertractandis armis uteretur. Melechsalam dominum serui trucidant. De seipsis Tuquemenium Sultanum creant, & regno insident serui. Ita in seruorum

Soldanorum
initium.

A uorum seruitutem ad haec usque tempora redacta est Aegyptus. Ex horum collegio Bondocadar Sultanus, anno octauo & sexagesimo supra millesimum ducentiesimum, a Christianis uniuersam Syriam & Palaestinam abstulit: praeter Ptolemaidem, quam deinde Melecastraphus Sultanus post annum tertium & uigesimum a Bondocadar uictoria Christianis ademit. Sancto tamen sepulchro omnes barbari pepercerunt. Ad Caytheum, a quo digressi sumus, tam reuertamur. Hic est ille Soldanus, cuius auspicijs Turcarum copias ingentes parua Mameluchorum manu saepius effusas audiuimus. Nec eorum disciplina militari percognita, sum quidem admiratus. Nam ubi primum e motibus, ut plurimum, Scythicis uenum allati sunt, in quibus inedia & frigoribus assueti, penes nudi obduruerunt, in domos suas hi barbari principes rudes illos emptos adducunt: die noctuque nulla in re alia tempus ullum terere, quam in pertractandis armis ipsos patiuntur. Ad quos erudiendos quilibet optimatum, pro cuiusque opibus stipendio conductos domi magistros gladiatores habet, quibus nuper empti, uelut fessoribus equi domandi obsignantur. Ex quorum serula si in strenuos euadunt milites, in Mameluchos censentur, alias famulantur semper. Mameluchorum ordo equestris est, cum stipendio militari pinguisimo. Cuilibet enim ipsorum pecuniarius census per singulas lunas (a luna namque menses computant) drachmarum auri sex & quadrantis praebetur. Alimoniae uero quotidiana Mameluchi portio tantum hordei est, quantum duobus equis sufficiat alendis. Carnium autem librae, eorum more, tres in singulos diuiduntur. Rotulum ipsi libram uocant: ea est nostrarum unciarum duadeuiginti. Panis uero ea datur portio, quae ipsi & tribus ministris suppetat. Vnde cum nulla sit his alia praeterquam de armorum exercitatione cura, sintque uiribus pollentes, & laboribus semper cum egestate a suae gentis natura enutriti, nec apud dominos lectis procumbant, imo & duro solo, steria tantum supposita uel tapetulo aliquo ueteri constrato quiescant, mirari desino potuisse tales uiros numerosiores hostium turbas aliquando profligare. Hic sermo, serenissimi principes, de ueteribus est Mameluchis. Iuniores namque sunt numero pauciores, neque illa, quam nunc recitauimus, militari disciplina instructi uigent. Veteres enim, exortis post Caytheum inter principes hos factionibus, mutuis gladijs consumpti sunt. Recetiores uero ex eorum scholis, quas uocant Tabachas, non maturi armis, ut Mameluchorum numerus aliquis impleatur, educuntur. Horum tamen opera, qualescunque sint, ad regnorum regimen & praesidium Soldanus utitur. Nec alteriusmodi cuiusque summa rerum creditur. Mameluchi ex Christianis deliguntur. Hi Mahometae secta, abnegato Christo, diuitiarum & imperij cupiditate pellecti, amplectuntur. Ex alia gente ulla censent neminem. A Iudaeis namque fieri quenquam Mameluchum uerant, quoniam dolosos esse & capiendis armis minime aptos Iudaeos putant. Ex Mahometicae quoque legis uiro aut formina genitos in Mameluchos conscribere praetimore reculant. Atque id apud ipsos suis decretis & consuetudine tantum inualuit, ut neque proprios filios, quoniam ab ipsis postquam Mahometici effecti, aut ex Mahometica muliere orti sunt, armis instruere, uel ad honores & magistratus uocare liceat. Fas est tamen pecunias, domos, suppellectilia quaeque, aut praedia natas legare. Ex Mameluchis procures, ex proceribus Soldani creantur. Quare quoniam pacto a Christianis hoc genus hominum originem trahat, quantae uic cum nostrae religionis ignominia, opprobrio & dedecore hi barbari dominentur, catholici principes, tam colligere potestis. Expergiscimini aliquando, & rem Christianam capessite: non deerit sibi Christus. Gens autem ipsa incolarum est imbellis, effeminata, inermis, discincta, mollis, timida: mechanicis tantum artibus aut mercaturae intenta: uitam silentio praeterit in gloriam. Nec alijs legibus a Mameluchis gubernata, quam absoluto iudicio. Est praeterea Mameluchi cuiusvis tanta in incolas uniuersos potestas, ut claua lignea, quam manu

Mameluchorum
stipes.
Alimonia.

Cgestat semper, quemcumque incolam obuium ferire pro libito, uel leuissima occasione sumpta, liceat: quod scilicet ipsum transeuntem tetigerit, aut uenienti non assurrexerit, uel minus honorifice salutauerit, aut non citus loco cesserit. Interdum etiam nullam nactus causam, dum aut temulentus aut infans uel alias iratus incedens per urbem Mameluchus occurrit incolae, ipsum quotquot ictibus libet percutit, nec mulitare miser audet, neque in eius auxilium uel labium mouere quisquam intonat: quamuis pater filium, aut filius patrem à Mamelucho caedi cōspiciat, æquo tamen uultu patitur, necesse est. Nam perimere incolam in auxilium alterius, ut ipsum de percutientis manu eruat, accurrentem, uel percussum, clauam ne feriat ulterius manu apprehendentem, Mamelucho impune fas est. Multos quippe, nisi caput illis uoluminibus implicitum, de quibus mentionem fecimus, ferrent incolae, Mameluchi passim occiderent: cum neque se defendere cuiquam liceat, neque in Mameluchis ulla interdum pietas uigeat. Incolae cuiquam arma ulla, uel gladiolum quidem acuta cuspide uel recta, apud se habere, equo uel pedibus ambulanti, uentum est. Reditu autem, præter ordinaria uectigalia, lex est, principum uoluntas. Exigunt, expilant, extorquent, & ad ossa usque excoriant. Propterea etsi animus ad uindicandum se in libertatem à tam impia seruitute adesset, uires tamen deficerent: cum pecuniae, quae sunt nerui belli, illis desint: exercitiis minime sint armis. Fœminas utraque gens quotlibet, si alendi facultas inest, assumit sibi. Voluptatibus omnifariam dediti, futurorum omni cura posthabita, uiuunt: suoque Mahometæ se magis gratum facere tunc arbitrantur, quando ardētius delectationibus incumbunt. A uino tamen abstinere Mahometica illis lege præceptum est: sed Mameluchi cum uinum assequuntur, multo audius quam nos illud bibunt. Fœminæ per uias brachatae, uiri nudis usque ad genua cruribus ambulant. Vestes tamen uiri ferè talares induunt: mulieres autem surarum tenus tantum: sed fœminæ caligatae. Infanos, deliros, lymphaticos uel homines, sanctos esse ac diuino spiritu afflatos arbitrantur, & colunt. Iudicate igitur, serenissimi reges, quam infausto sydere regiones hæc gubernentur, in quibus serui dominantur, liberi seruiunt, graues opprimuntur, stulti extolluntur: ubi nulla fides, nullum ius, nulla pietas, misericordia rara, auaritia immensa, in domibus summa ob multas uxores discordia, foris ingēs inter se odium. Viget enim inter ipsos principes, ob diuersas post Caytbei mortem factiones exortas, incredibilis inimicitia: nec in re ulla magis inuigilat, uel ingenia atterunt, quam alter præcipitio ac ruinæ alterius. Quare unde hæc tam diuersa in una gente studia emanarint, unde sibi hæc adeo rabida simultas initium sumpserit, operæ premium erit aperire. Sed aliquanto altius, ut res ipsa planius intelligatur, repetendum est. Anno, à nomine Christi, quinto & sexagesimo supra quadringentesimum ac millesimum: ab eorum uero seductore Mahomete octingentesimo sexagesimo secundo uel circiter (ad unguem enim colligere id nequiuimus, quoniam diuerso à nobis ordine, computant annos) Imperatorem sibi Caytbeium uirum Scythiam hi serui, quod antiquior, quod uel & magistratu summo & auctoritate polleteret, elegerunt. Hic fuit ingenio & uirtute bellica præclarus, tenuitque imperium annos tres & triginta. Quapropter ea diuturnitas imperij Mameluchos fidos illi effecit: quod ipsos sua pecunia ferè omnes cōemerit, suoque pane nutrierit: ueteribus uel ætate uel bello aut uarijs morbis maiori ex parte cōsumptis. Inter hos una disciplina, uno pane, sub eodē domino educatos, duo de laetioribus ac opulentioribus principibus, quorum alter Achardinus, Campsorus Campsomia alter nūcupabatur, inimicitias inter se capitales, etiam Caytbeio uiuente, exercebant. Cum enim ambo Scythæ essent, amboque à paruulis de Ciarchesis uulgo montibus rapti, eodemque pago oriundi dicerentur, Campsorus Achardinum rusticitatis arguebat, præ inuidia, quod faciliores Achardino Soldanus aditus ad se præstaret: quod uel potentiores quam ipse magistratus assequeretur

Aqueretur Achardinus, animo Campsorus cruciabat: ita ut sit inter omnes uentosos ambitionis afflatus affectantes: perniciem alter alteri semper machinabantur & astruebant. Quapropter cum grauer iam agrotante Caytbeio, inclinatorum ad erigendum aduersariū suum ad imperium, ob maiores pecuniarum & magistratuum copias, Mameluchos Campsorus Campsomia sentiret: Caytbeius adhuc integro sensu laborantem, moesto uultu & obortis lachrymis, cum dictis adit huiusmodi: Imperator optime, tanta fuit erga nos omnes tua semper humanitas & clementia, quod nisi maiorem tui hominem exuentis, quam apud nos uiuentis rationem haberemus, ingratis nos omnium feruorum, erga optime de se merentes dominos, & summorum beneficiorum nefario immemores fateri cogeremur. Hunc enim quamuis nobilem, paupertate tamē summersum: illum è syluis, altum è pecudum custodia, ab horrendis Scythæ frigidibus, & urgenti fame, ac demum ex miserrimis magalibus, ad summas diuitias, ad præclara palatia, & altos rerum cardines, euexisti. Constituimus igitur, Imperator maxime, ne ingratitudinis detestabile nomen subeamus, filiū tuū Mahometē, quē uti tui deficientis simulacrū ueneraremur, in imperatorem nobis eligere. Bonorumque omnium hanc scito firmam esse sententiam. Caytbeius autem longa rerum experientia sapiēs, Campsori mentē aperte cognoscēs, qui nō sui filij causa, sed ne imperiū ad inimicum Achardinū perueniret, talia moliretur, Campsorum à proposito diuertere conatus est. Sensit enim id potius filio perniciem quam felicitatem pariturum: hortatusque est toto ingenio Campsorum, ut imperatoris electionē ordine suo ueteri, pro institutis maiorum, procedere pateret. Se uno animo ipsos filiorum loco habere, quos ita fidos semper cognouerit: quos uel suo pane à teneris educauerit. Paucis repetitis Campsorus discedit. Caytbeius autem non longe post animā exhalauit. Campsorus uero Campsomia quæ apud Caytbeium egerit enarrant: Caytbeiumque sibi, ut filiū eligerent, dixisse ementiens, de Mameluchis quoscunque potest subornat. Mahometem, Mameluchis auxiliantibus, in castellum ubi regia est, locat. Imperatorem creat. Is est eo tempore adolescens, annos nondum natus sexdecim. A summo eorum pontifice Māmetes cōfirmat. Habent enim & ipsi summū pontificē, ad quem huius imperij machina si Aegyptij homines essent, pertineret. Ius suū, ut ceteri cōsueuerent, Māmeti Cairi regiam tenenti trium milium auri drachmarum precio pontifex uendit. Is Califfus dicitur. E tribunali Soldano stanti pedibus uitæ necisque liberam potestatem præstat. Ipse descendit: seipsum spoliatur: Soldanum imperatorem induit: abijt priuatus, permanet in imperio Māmetes. Qui petulans & imprudens, tantæ uel mole implicatus lasciuire, sanguine gaudere, pecunias optimatum sitire, nec illis moliri cœpit: occasione nactus quosdam obtruncat: ceteris omnibus ficto generali cōuiuio insidias parat. Matri consilium aperit. Ea fratrem suū, qui, Campsorus Ciarchesius nomine, de optimatibus & ipse unus erat iugulandus, monet, ne eo die quamuis inuitatus, accedat: eius nepotis filij sui mentē detegit. Campsorus Ciarchesius nepoti iratus, qui talia machinaretur, optimates conuocat. Imminens periculū enarrat: sibi consulant edicit. Optimates ubi adolescentis animū quō tendat intelligunt, Campso Ciarchesio magna ob propalatū facinus pollicent. Rem dissimulant. Achardinus interea & Campsorus Campsomia, potentissimi duo primates, alter pecuniarum amplitudine, beneuolentia fretus amicorum alter, sese inuicē duabus pugnis aperto Marte, & collatis signis, ita prosternunt, ut uitæ tædio confectus Achardinus, mortē obierit: Campsorus autem Campsomia, domo, bonis, patria, extorris lateat, incertum an uiuat. Ab his duobus diuersa inter ipsos studia, diuersaque factiones, quæ nunc eos exagitant, exorte sunt. Indeque est, ut intra sextū à Caytbeio annū quinquies iam Soldanicam sedem euacuarint: et sese inuicē Mameluchi ueterani suis quique partibus fauentes telis consumpserint. Ad iam perturbatos optimates redeamus. Per Tomumbeium quendam armorum ducem, inferioris inter principi

pes ordinis, cui etiam Mammetes necem fuerat minitatus, insidias Mammeti parant. Mammetem simul & duos eius Amitinos, quorum consilio regebat, structio intra tentoria castrensis conuiuio, in agro iuxta uiam qua facturus Mammetem iter ad quaedam lasciuia pulpamenta didicerat inuitat, obtruncat ex insperato Tomumbeius. Hic fuit infelicis adolescentis exitus, triennio nondum peractio, a patre dum moreret prauius. Principes uero tum ut amicorum Mammetis animos mitigarent, tum etiam ut accepti a Campsoo Ciarchesio beneficii se gratos ostenderent, Campsoo Ciarchesio eius auunculo, Tomumbeio nepotis interfectore tractante, coronant. Tomumbeius in proditoris mercedem Emirchibir creat. Is est magistratus primus post Soldanum: exercitibus nanque praest. Rebus sic stantibus, Zamballatus qui Damasco Syriae praerat, creationi non assensit: arma contra Soldanum parat: est enim eius gubernationis magna potentia. Tomumbeius sese debellaturum Zamballatum offert. Soldanus Tomumbei proditoris uersutia non scens, quamuis timeret, dissimulat tamen: utque fideliter ac fortiter se gerat contra hostem, remque peragat prudenter, hortatur, suadet, rogat, multa pollicetur. Sed incassum omnia. Colligit exercitum Tomumbeius: in Zamballatum mouet: in Syria proficiscitur. Conuenit Zamballatum: nouam proditionem astruit: colloquuntur: foedus ineunt, Cairum ueniunt: Campsoo Ciarchesio regnum abripit. Prehendunt Alexandriae intra munita arcem: custodijs fidei traditur. Imperauit hic menses tantum uiginti. Zamballatum sceptrum praeficiunt. Nemini parcere Zamballatus coepit. Optimatum quosdam diuersarum partium strangulat: alios in exilium mittit: plerisque perniciem machinat. Venetos, Genuenses, ceterosque mercatores in Soldanicis regnis commercia tractantes, expilat, in carcerem & catenas trudit, tormentis, ut ab eis pecuniam extorqueat, affligit: nullum denique fauoris genus praetermittit. In odium propterea principum & Mameluchorum omnium incidit. Quapropter eodem Tomumbeio, cuius ductu emerferat, moliente, procures a Zamballato deficiunt: intra castellum regiam domum illum obsident. In diem nonum capitur. Alexandria & ipse uictus, ut fraus fraude puniatur, custodiendus mittitur: in ipso carcere post tertium uix mensem uita strangulatur. Imperauit hic menses non integros nouem. Regia in Tomumbei potestate uenit. Sedem capit. Coronatur. Tomumbeius cum primum sceptrum positus est, non modo in diuersae factionis procures & Mameluchos, quorum arma uerere, sed etiam in populum, crudelitate media se imperaturum existimans, sauire coepit: nouas exactiones excogitat: sed praeter ceteras, unam immoderatam promulgat: taxari domos omnis tam imcolarum quam procerum & Mameluchorum imperauit: pro cuiusque domus ualore locationem exegit semestrem: qua exacta, iterum persolutam uoluit grauiorem. Quanto enim quilibet domus, huic rei praepositorum arbitrio, decem mensium tempore locari si locanda foret competere, tantum extorsit. Audire aliud intolerandum. Hic tam suae legis hominum, quam Christicolarum & Iudaeorum, quoscunque diuites fama esse didicisset, de medio tollere, quaesitis occasionibus, nitebatur. Cumque proscriptorum domos integras aliquando depredaret, supellecilia bonaque omnia, quae de miserorum thesauris rapiebat, ad mercatores & ciues diuidenda mittebat, cum mandato, ut illa duplo coemerent. Quod si primo edicto recusassent, non minorem in eos sauitiam exercebat, quam si in crimen laesa maiestatis incidissent. Consilium igitur procures omnes inierunt. Arma capiunt, castellum sepiunt, Tomumbeium obsident. Qui die septimo, de uictoria, ob scelere conscientiam, desperans, per cuniculos e castello descendit, intra urbem aufugit. Dies latitat quadraginta. Proditus tandem a suismet affectis, a Zamballati familiaribus, quae strangulari iusserat, trucidatur. Ita octauo nondum mense peractio, generalis pernicijs gladijs inimicorum confodit. Conueniunt procures ut imperatorem deligant: omniumque suffragijs stat Campsoum Gaurum, qui tunc Deudarius, id est curiae praetor, erat, imperatorem creare: tum quoniam Tomumbeio deuinctus erat intima necessitudine, ut

A ne, ut Tomumbeiae factionis perturbatos animos pacarent: tum quod is neque uaser uir esset, neque potentia pecuniarum pollens. Quare deiecturos se illum facile post sedatos Tomumbeianorum furores arbitrabant. Campsoo igitur Gaurum adeunt: sceptrum offerunt. Renuit Gaurus: ut se coronari patiat, hortant. Inclamando iterum recusat. Instant hi, abijcit ille. Se nullo pacto idem onus subiturum, nolletque se huic tanto periculo addicere, frendens praedicat. Imperitum, impotentem, ineptum se, huic tantae machinae regendae, fatei. Ex aduerso illum stimulant: & quo acrius sumere provinciam abnegabat, eo audius illi ut provinciam sumeret, persuadere conabant. Id cum assequi ab eo minime possent, pensile illum & illata ui in castellum portant. In solium locant regium. Pontificem qui eum sceptrum coronaque munit adducunt. Is iterum, (astus & simultates collegarum ac perfidia noscens, nihil sibi minus quam quod alijs acciderat pertimescens) conuerit cogi se, qui minime diues sit, ad imperium capeffendum: cum nassaca, id est donatiuum, Mameluchorum minime potis sit persolvere. Vetus est enim apud ipsos consuetudo, ut quicumque assumuntur in regni habenas, singulis Mameluchis drachmas auri centum in strenas, proceribus uero pro cuiusque gradu diuersa millia, impartiat. Quod donatiuum ipsi uocant nassaca, ultima acuta. Nec proditoris nota illi Mameluchi aut optimates taxant, qui contra eum Soldanum arma ceperint, a quo pecuniarum hanc summam non habuerint. Quae nummorum copia excedens interdum decies centena millia drachmarum auri, Soldanos cogit plerumque eas extorsiones exercere. Ad hoc proceres suo Mameluchorumque priuatorum nomine Gaurum respondent: Bono animo sit: octo se menses, donec ex regnorum prouentibus pecunia colligat, expectaturos suum quisque nassaca, pollicent. Sedet igitur quamuis inuitus Campsoo Gaurus. Isque est quem uestro catholico nomine legatus adiuit: sed in regno securior ceteris, quod isdem artibus sibi non parauerit imperium, quod ue ipsis benignitate praeceat. Ast, uti solet in reliquis inter mortales, fortuna uices nostras commutauit: quando paratissimas habiturum militum Soldani aures arbitrabar, tunc a primo proposito longe alienum coepi. Multa enim tum in caput meum, tum in uestra famam, oratores Afri, (quos in foribus Soldanicis moestos expectare nostrum euentum supra memorauimus) cum populo & optimatibus moliti fuerant: adeoque illos suo & Granatenis ac Iudaeorum expulso nomina subornauerant, ut primarij Soldanicae parti inhaerentes eum turbati adierint, illique ruinam imminere praenunciant: quia publicis uocibus, Soldanum, qui regum suae legis hostium oratorem honorifice tractauerit, Christicolam esse, ipsique Maurorum perniciem placere, per urbem populus uniuersus proclamat. Sibi suisque consulat, hortatur. Maximum esse iam inter Mameluchos, diuersarum partium precipue, murmur exortum: qui, ut recens capiant nassaca, rerum nouarum studiosissimi sunt: mutarique Soldanum quoto mense exoptant. Nec uehementiorem aliam emergere posse occasionem, qua proprius Mameluchi ad arma capienda, si seductor princeps oboriat, induci queat, quam tutanda Mahometicae legis, ut populo gratum faciant. Soldanus his atque alijs pluribus a suis proceribus auditis, timens ne ipse quoque princeps deiciatur, quibus inuitus, Trucimanum accersit: quae procures retulissent enarrat. Ut me noctu educat, ne qua populi seditio coorietur, imperat. Veniam a me petat, edicit: non posse sine suo suorumque discrimine me hactenus admittere, dolens aperit. Procures Trucimano, quod mihi fauere uidebatur, coram Soldano mortem minant. Tyrannos uos esse ac uiolentos et fidefragos reges, intra quorum ditione sit Trucimanus oriundus, iactatis manibus & fronte rugosa despumant. Literasque tutelares uestris catholicis nominibus ac sigillis insignitas, ab eis quos ob nefanda scelera eiecistis, allatas plures ostendunt. Trucimanus igitur Soldani dicto perturbatus, & procerum minis perterritus, ad me Saturni die pridie nonas februarii, iam declinante, reuertitur: quae gesta sint enarrat: ut me ad discessum accingam, Soldani nomine, iubet: tutelares Maurorum literas ostendit. Ego autem in Truci-

mani pallentis faciem protentis oculis parumper hæsiti, ex intestinis, ut aiunt, cor fabricans, frendere ac iactare dexteram, ira conditus, in Soldanum & suos proceres uerba iacere ignominiosa coepi. Barbaros esse qui primis delationibus moueantur proclamo. Potentiam eorum esse ferè nullam: uestram uero immensam. Posse illis quicquid emergat nocere: uobis autem neque robur adamantinum, ostendo. Ipsos esse numero paucos, & hac tempestate imbelles: uestros incolas innumeros & bello aptos esse omnes, aperio. Argumentum amplitudinis uestre à Cantabris, quos Bizcainos: & Laleranis, quos Catalanos nuncupatis, capiant. Qui cum sint uestrorum regnorum populi quidam minutissimi, ab omni hominum memoria illorum semper littora incur sionibus piraticis infestant. Mulieres etiam interdum nostrates Maurorum acies profligasse compertum est. Eant igitur, eant tuus hic Soldanus & sui proceres, nos armis adoriantur: & ulcisci, si qua sit per meos reges illata Mauris iniuria, aggrediantur. Mediusfidius, Tangaribardine, arbitror, hac nostra tempestate qua per reginæ nostræ dotem, & regis hereditarium patrimonium Hispania est ulterior citeriori adiuncta, nullam esse humanam potentiam quæ nobis damnum ullum inferre potis sit. Quod uero nos qui in ultimis occidentis oris sedem regiam habemus, magna complecti possumus, colligere hinc potestis: à Gadibus & extremis terræ oris, adusque uestrorum littorum prospectum, imperium nostrum protenditur. Baleari enim, Sardinia, Ebusi, Sicilia, & aliarum plurium insularum, catholici reges mei domini sunt. Et quod maius est, ea Neapolitani regni pars quæ Adriatico mari adiacens orientem spectat, in eorum potestate nuper uenit. Quæ igitur est hæc inscitia uestra: quæ cecitas tuos istos Barbaros obtundit, ut regum tantorum oratorem se absciscere pesse, quin aliquando poenas luant, existiment? Adito igitur iterum Soldanum, meoque nomine illi hæc aperito, fore ut non multo post meum reditum quamlongas manus habeamus: quam ueporentes ad omnem à nobis iniuriam propulsandam simus, intelligat. Si uero meis dictis auscultauerit, luce clarius illi ostendam, meum aduentum salutem, imperijque firmitatem ei præstiturum. De his autem quæ illi per eliminatos à nobis, ob eorum spureitiam, Sabbatinos Maurosque rebelles Granatenses, ad lauacrum baptismi per clementiam admissos, auribus admiscere: quamuis eorum quæ fecimus rationem nemini reddere cogamur, neque potis quisquam sit à nobis eam exigere: plena tamen mensura satisfaciā, & multa quibus principum suorum animos sedare, ac sibi prontos reddere facile poterit, ipsi me dicturum polliceor. Quare peruicacia deponat, ac ut benignas mihi aures in parua hominum frequentia præstet, si illum amas, suadeo. Postquam autem quæ dixerimus intellexerit, liberum ei quæcunque constituerit, imperare, non minus quæ nunc erit. Tangaribardinus meis dictis diligenter animo reconditis, respirans aliquantulum à conceptu mœrore, pauca dehinc mecum repetens, ad Soldanum, inter eundem reputans, quibus modis nostra referens illum nouo induat proposito, proficiscitur. Astu suo (est enim sagacissimus & longa rerum experientia prudens) Soldanum pacat, timorem soluit, spem præstat. Ut per regie posticum ad eum solus ingrediar, contra morem maiorum, operatur. (Auditus fuit enim nullus unquam orator ab eis post hominum memoriæ secretum.) Statuto dominico die, sole nondum exorto, admittor. Coeptum est agi, de regni Granatensis debellatu, de ludæis electis, de Mauris oppressis multa: sed de mutata religione multo plura preposuit. Postquam Soldanus conticuit, huiusce modi ego sermonem exorsus sum: Serenissime omnium imperator Mahometeorum, querelas minasque ingentes quas interpret hic tuus nudius tertius ad me detulit, quasque tu præsens edicis, diligenter memoria suscepi. Quare si mihi, ut quæ sentiam respondere possim, uenia præstabitur, tibi & oratorio muneri meo late satisfactum iri scio. Aures se mihi daturum faciles pollicetur: quæcunque in mentem uenerint, loquendi uenia impenditur. Tunc sic edissero: Granatam multasque illius regni

Pulchre Soldanum sibi attentum reddere studet.

munitas

A munitas urbes, catholicos reges meos tue legis cultoribus ademisse: uictis fidem non seruasse, per uim ad Christum multa Maurorum millia coegisse, coquereris: dehinc te daturum operam ut ipsos facti poeniteat, minatus es. Hoc primum, magne imperator, ut ordine utar præpostero, habeto. Catholicos regem & reginam Hispaniarum (qui me miserunt, ut quædam Hierosolymorum incolarum nomine à te impetrarem, non ut tibi de factis eorum rationem redderem,) esse ita potentes scito, ut nullas humanas uires aut arma uereant: propterea superuacaneum est existimare minas posse quicquid proficere. In caput enim cuiusque nos imperare uolentis, eius audacia recudetur. Est enim illorum imperij amplitudo ingens adeo, ut ab Oceano qua sol decidit, adusque sinum Adriaticum, qua latus Italiae tua littora prospectat, per Herculeum fretum tractu perpetuo cum Sicilia & Calabria, quæ magna Græcia quondam appellabatur, & Apulia, parandis bellis aptissimis, cuncta his subiaceant. Quam innumeras possint armatorum copias, quodcumque opus esset, comparare: quæ strenuus sit quicumque Hispanias miles incolat, quæ dominis fidus: quam dicto parentes suos principes, qui potentissimi sunt, mei reges habeant, incredibile dictum est. A summo namque ad minimum, ab agricola ad auratum equitem, nullus est intra orbem Hispanum, qui non se tunc gloriosius uiuere, quando emori pro regibus suis succurrerit, quam uiuere uitam, arbitretur. De his non plura: quandoquidē meo nomine Tangaribardinus tibi cætera cumulanter enumerauerit. Nunc autem, quamuis nec tibi, aut uiuentium cuiquam à nobis rationem exigere posse uires sufficiant: nec ut tibi horum quæ nunc dicam quicquam præponerem, nihil demandatum sit: cum iam satis quæti sint mei reges intellexeris: quales sint, & quamlonge alij quam tu tibi persuadeas, audito. Regnum illud Granatense, quod debellatum à nobis isti conquerunt, contra ius fasque, Iulia no duce, qui Calpæ & Septæ, aliorumque plurium oppidorum in occidui maris faucibus dominus erat, cum reliquis Hispaniarum regnis Mauri quondam armis occupauerant. Is enim Iulianus occasione nactus, quod Rodericus rex, qui tunc uniuersæ imperabat Hispaniæ, filiam suam de reginæ nymphis unam stuprasset: Miramamolinum Mahometicæ legis monarcham cum ingenti exercitu ex Mauritania in eam Hispaniæ oram quæ Bética dicitur traduxit: totamque, profligatis ter per Iulianum collatis signis Roderici copiis, Miramamolinus, præter pauca montana, oppressit. Adeoque postquam sibi Miramamolinus Hispaniam usurpauit, in Christicolæ omnes seuitus est, ut relictus fuerit nullus Christum recusans abnegare, qui Maurorum gladiis non interierit. Transactis annorum iam pluribus curriculis, Christicolæ tandem respiscientes, aliquantisper ab hac dira illuue sese redimere attentarunt. Pelagio quodam nobili duce de montibus pedetentim descendunt: Maurorum copias, sceminis etiam è rupibus cum saxorum deiectione primum, deinde cum telis adiuuantibus, profligant: retrocedere, montium radices deferere, intra munitas urbes se recipere, cogunt. Quare paulatim Christicolarum animos necessitate, iustitia, Maurorumque truculenta tyrannide, indies magis ac magis excutientibus, Hispaniæ utriusque cæteras regiones meorum regum proauis in libertatem uindicant: quod uero supererat, ipsi nuper uirtute bellica domuerunt. Affecimus igitur iniuria neminem: cum ius suum tueri, suamque de iniuste possidentium manibus cuique liceat, cum possit, abripere. Quod uero sedefragos illos, aduersa tantum parte audita, ita solutis habenis appelles: uictisque non pepercisse, conqueraris (da ueniam quæso) temere factum est: nec decuit maiestatem tuam nobis inauditis, in ea uerba non rege digna prorumpere. Oro attendas imperator optime: Cum Granatensis regni urbes in deditionem nostram uenissent, multi à meis regibus, ut in regno natalique solo suo cum liberis & uxoribus permanere liceret: alij ut discedere possent, literas tutelares impetrabant: quas illis mei reges capitibus interpositis, dummodo in fide persisterent, neque quicquam contra eorum maiestatem committerent, impartiebatur. Nunc autem hi quorum plurimi scelerum consilij

Oratio oratoris ad Soldanum iratum.

Nemo armis
ad fidē Chris-
ti cogendus.

Caufugerunt: alij rationis inimici, & nouarū rerum cupidi, rebelles, seditiosi, fac-
toribusq; imbuti, ad te cōfluerunt: exaratas à meorū regum clemētia literas ostē-
dunt: quid ipsi admiserint ocludunt, cooperiunt, tacent: fugam suā eiectionē &
perfidia appellat. Constat nūq; de ore meorū regum, uerbū ullum uanum
aut mendax excidisse. Ad baptismum præterea Granatenses omnes ui coactos
fuisse, tibi ementi sunt: nihil à uero semotius uiua uox ulla protulit unq;. Vnde
q; perniciosum sit primis flagitiosorū delationibus ad iram moueri, colligito. Ca-
tholici rex & regina Hispaniarum se multo magis re q; nomine Christianos esse
profitent. Christianū eum nos appellamus, qui Christi uestigia nitē imitari, do-
ctrinam sequi, legem seruare. Christus neminē unquā ad se inuitū adducere aut
allicere est conatus: uim cuiquā, ut Christianus efficiat, inferri præcepit nūq;:
imò nostra lege cautum est aperte, ne quisq; alienæ legis ullius cultorē metu aut
ui impellere audeat: cuius rei tibi sint argumento Maurorū tot millia, quot per
tua regna transieuerunt, ac ludæorū multitudo ingens expulsa. Hos omnes cū
sub eorū essent potestate, nōne ad baptismū coēgissent, si per legē licuisset? Cū
igit non eos coēgerint: cum libera illis, quacunq; sederet animo proficisci, ampli-
fir uia patefacta: q; leuiter falsoq; te Granatenses obrundāt, cognoscito. Grana-
tenses quater sumptis armis (quæ nullo modo habere quēq; apud se ex cōposi-
to & scedere conscripto licebat) in urbe ipsa sceptratos præfectos, in Bellefychio
munito oppido plures electos milites, in Rondæ cōuallibus armorū duces cum
ingentibus copijs, trucidarunt. In montibus uero niuosis, quos Alpuxarrentes
uocant, in quorū radicibus Granata urbs iacet, locorum asperrima freti natura,
ita furiat animis defecerunt, ut regē ipsum, cum centū millibus pedittū, quinde-
cim aut equitū, pertinaciter expectarint: nec cedere unq;, aut arma deponere uo-
luerunt, donec aperto Marte profligati, plures interierint. Quibus illi supplicijs
affici merebant. Que multa satis erat ad hæc scelera: Excoriari à uertice ad pedū
plantā ipsi, utq; filij & uxores ipsorū cum omni familia in seruitutē redigerent,
bona fisco addicerent, ex lege promeriti fuerant. Cum in hac sese periculā, sua
nimis dementia, cōfectos cernerent, emissis ad cœlos uocibus, baptismā baptis-
mā proclamare omnes passim coeperunt. Catholici uero domini mei, quibus est
insitū à natura esse iustos, misericordes et pios, ad eas supplicū preces cōmoti, tan-
torum facinorū illis ueniam, uxoribus ac natis libertatē, bonorum remissionem,
animo clementissimo sunt impartiti. Eo tamē præcipue, quod nostra lege uti ne-
minem cogere recusantē, ita neminem abijcere uenientē, sancitum sit. Eia nunc
optime imperator, quid si tot ab incolis tuis alienæ legis præsertim in te ausu te-
merario cōmissa fuissent facinora? Satis ne animo tuo satisfactū fuisset Maho-
metica ipsos instituta implorasset? minime quidem arbitror: tanto maxime cum
pecuniario damno. Eorum nanq; spolia, si cum uxoribus & filijs eorū bona ue-
num fuissent exposita, decennales tuos redditus proculdubio superassent. Nec
te prætereas uelim, duo esse regna, Valentinū scilicet & Aragoniū, hæreditario
iure antiquissimo regibus meis subiecta: in quibus plura Mahometarorū quā
Christianorū millia, omniū opinione, degunt. Hi habere sua templa, equis am-
bulare, tela, cū iter faciunt, gestare, adificare domos, agros colere, armenta possi-
dere nō minus libere atq; Christianis ipsis permittit: nec minores penas dat Chri-
sticola, qui Maurū molestia uel iniuria afficiat, q; si Maurus Christicola. Quā
beate isti sub meorū regum imperio cum pacifici sint, & minime seditiosi, uiuāt,
si scrutaberis, Granatenses meritiūssimas luisse penas iudicabis. De Iudæis autē,
deterioribusq; neophytis ex legibus, quæ te cura fatigat: quid ad te? Hi sunt à
meis regibus de omibus eorū regnis, tanq; rabida pestis, eliminati. Proh si scires,
q; morbosum, quā pestiferū, quāq; cōtagiosum pecus istud, de quo loqueris,
sit. Tactu omnia scedant, uisu corrumpunt, sermone destruunt, diuina & huma-
na perturbāt, inficiunt, prostrant, miseros uicinos circumueniunt, radicibus expi-
lant,

Alant, suntant: ubicūq; pecunias esse præsentunt, tanq; odori canes insequunt;
detegunt, effodiunt: per mendacia, periuria, dolos, insidias, per lites, si cætera nō
suppetunt, extorquere illas laborant: aliena miseria, dolore, gemitu & mœstitia
gaudent: felicitati inuident. Perniciē notis omnibus atq; etiam sibi inuicē semper
cum fremitu machinant. Væ domibus quarum istis secreta rimari licet. Nolces
aliquādo, nosces, si longos annos tibi fata præstiterint, quod hominū genus hoc
sit, cui tu patrociniū præstas, quod intra tuas oues cōmises: q; obscœnum, dete-
stabile, uile, execrandū: q; deniq; detrudi debeat ab omni humano cōmercio. Sa-
pientissimos uiuentiū tunc fuisse meos reges fateberis, quādo de tam reijculo &
morbofo pecore exterminando cogitarunt. Si hos amas: hos tibi habero. Quid
uis tibi referat gens hæc abiecta, latrone aut subdolos proditor, si quem tu eius-
modi morte dignum in exilium miseris, uel tantū flagellari iusseris, cum per alie-
nas terras uagabit, maiestatem ne tuam laudabit? Misericordē te propterea uel
clementē appellabit: non certe: quocunq; em diuerterit, te crudelē, impiū, bō-
norum persecutorē, se iniuste depulsum, predicabit: sua scelera tacebit. Ast si in
prudētē aliquem auditorē inciderit, te iniustū esse, tua causa non audita, mini-
me persuasum relinquet. Quare serenissime imperator, aduertito, ne hi nefarij
delatores in aliquā te calamitatē conijciant: si tibi consulueris, tuæ posthac aures
liminaq; hominibus huiusmodi nūq; patebūt. De his tam satis multa. Nunc
aut ut ad te iam ueniam: si ea quæ sum meorū regum noie petiturus impetrauerō,
rumores à meipso per hanc amplissimā urbem tuæ ditioni subiectā, per Truci-
manum, reliquos etiā Palatinos qui mecum uersant, spargam: aduenisse me, fra-
ternum scodus te cum meis regibus inisse, easq; classes quas in Apuliæ Cala-
briaq; portubus habent, cum delectis militū copijs, præsto fore, si qua in te defe-
ctio exoriat, aut bellica uis ingruerit, ut huc uolent in auxiliū tibi, prædicabi-
mus. Ita in hac tuorum principū incōstantia, & imperandi cupiditate, nostræ, &
si fictæ, amicitia fama, cum simus mari & terris adeo potentes, maximā tibi pote-
rit utilitatē parere. Temperatius nanq; de insurgēdo in te, armisq; capiendis, tui
aduersæ partis principes, si hoc suspicant, cogitabūt. Finissimi præterea reges, qui
Syriæ felicissimæ prouinciæ tuæ inhiant, serius te bello tentare audebūt, si nos in
tui auxiliū uenturos uerebunt. Aperito igitur mentis oculos, serenissime impe-
rator, & sortem, quæ sese tibi obtulit, opportunā apprehēdito: libētq; animo ea
perficito, quæ mei reges exoptāt: & fortē sedes hæc tua, quæ subtili uitro fragilior
est, in adamantinum robur ex hoc nostro cōmercio conuertetur. Quæ aut peti-
mus, summe imperator, factu quidē facilima, tunc tibi aperiā, quando pacato ab
istac iracunda perturbatione animo ad teipsum te rediisse cognouero. Hæc ego.
Soldanus uero, interea dum ego ista recensebā, ex ore meo, quamuis ea mini-
me caperet, meos motus tamen tum iracundos, tum placidos, acutos, interdū gra-
ues colligens, pendebat: scire iam quæ dixissem maiorem in modum affectabat.
Tangaribardinus interpres inter nos tertius, qui nō minus, q; egoipse, uestre glo-
riæ cupidus esse mihi uisus est, auido Soldano, affectu non minore, nō inferiore
animo, lingua nō timidiore, suo idiomate quæ præposuerā, refert. Inflatu inter-
dum de uestra potentia rubicundo uultu edisserit: placido interdum sermone ac
ore subrisibili solertissime, de uestra erga bonos benignitate recenset: atq; etiam
interdum, quā uirtute bellica felices sitis, enarrans, minabūdos oculos attollit.
Gaudebam ego Soldani intentum animū, natusq; dicta concipientes inspicēs.
Postq; igitur Tangaribardinus finē sermoni suo fecit, Soldanus sese amicis ocu-
lis ad me conuertit: & multa iterum de uobis, de regnis uestris, percunctatur: an
uera sint, quæ ego de uestra in rebelles Mauros clementia argumentatus fuerā,
interrogat. Vero esse omnia ueriora quæ dixissem, affirmo: posseq; id illi facile fie-
ri compertissimum, si ad uos oratores uel secretō exploratores miserit, aperio.
Quod si fecerit, quanti sint momenti res uestre, quantum ue stabilitati ipsius su-

C mulata nostrae societatis sparsus uulgo rumor conducere potis sit, ipsum cognosciturum, enuncio. His atque alijs pluribus ab ortu solis ad usque meridiem ita disculis, confirmatis, confutatis, conclusis, uestra mandata aperio. Soldanus ad ea omnia perficienda, quae uestro nomine petiero, animu disponit: me dimittit. Principes propter meru concitatae multitudinis perturbatos, ad se iubet tam ficios quam amicos die postero accersiri: ne facile improboru susurris ludatorum, & profugoru Granatensium querelis moueantur, monet: periculosum esse quacunque in causa, altera partium tantu audita, iudicare. Iudatoru fraudes, nequitiam, hostilitatem in omne genus hominu, meis uerbis preponit. Ne sit illis de tam foetido, despecto, liuido, scabiosoque pecore sollicitudo, suadet. De Maurorum autem leuium Granatensium conquestibus, inconstantia, defectiones, crudelitate ipsorum, uestrorum uero ducum ac militum internecione, edisserit. Quid foret interrogat, si talia per suos subditos in se ullo tempore emerissent facinora: aut si sumptis armis tot in ipsos Christianoru millia defecissent, quot Maurorum in uestram coronam defecerunt. De uestrorum regnorum amplitudine, de potentia, felicitateque uestra, multa ipsemet enarrat: quantam possit regum tantoru amicitia sibi & ipsis utilitatem afferre pronunciat. Horrescunt proceres exempli simulacro: uos admirantur, quae ipsos angebat curam eijciunt. Soldano unanimes omnes, quod sibi ipsisque adeo prudenter prouideat assurgunt, gratias alij fectas, ex corde imo alij depromptas, agunt. Soldanus deinde proceribus bene persuasis, domumque dimissis, Trucimano accersito imperat, ut famulos a manu regios ad me ducat: ut quacunque ordiret ego, ipsi contexerent: chirographa quacunque uellem, conscriberent: ad se postmodu sua manu signanda perferrent. Mandatu Trucimani exequit: ad me ueniunt chirographarij. Consiliu ego et Hierosolymitani templarij, qui ad me per cursores acciti uenerant, inimus. Petitiones uestras conscribimus: (quaru praetextu uos me catholici reges ad iram horum Barbaroru pacandam, qui se Christicolos omnes orientales demersuros uestra causa minabant, oratorem misistis.) Ut Hierosolymis uetustate collapsa reficere, ut ea quae ruinam minatur, a nostris maioribus ad Christi memoriam aedificata, refarcire permittat: quae Mahometaei sacerdotes nullo unquam tempore ab imperio Christicolis erepto renouare passi sunt. Soldanis enim praeteritis, Mahometae lege uetitum id fuisse, sacerdotibus persuaserat. Neque in ipsa urbe solu, sed in Beryto, Rama, Bethleem, ceterisque locis quibus extant aliqua de Christi gestis monumeta, modo uelitis, iam licet reficere. Praeterea ut nouae exactiones & recetia tributa tollant, quae per Soldanicos magistratus in peregrinos ad intolerandu iam cumulum adaucta fuerant, & persolvere nemo iam quiret: utque ignominia in peregrinos illatis prouideretur: ad uetera maiorum tributa peregrinoru persolutiones redigant: si quis peregrinum posthac molestia uel ignominia confecerit, grauiter puniat, efflagito. Haec breuibus, Christianissimi duo cōsortes & clara orbis lumina, ne grauibus implicitos longa nimis oratione fatigem. Ad alia igitur deueniamus. Interea dum chirographa per famulos a manu expediunt, negocijs iam exolutus, si quae sint Aegyptiorum ueteru adhuc per ea loca monumenta perquirens, duas pyramides mirae magnitudinis trans Nilum in agro Babylonico, ad milliare tamen circiter uigesimum extare cognosco: ab urbe nanque ipsa Cairo apparent. Quare ut mihi liceat conuicina lustrare, a Soldano per Trucimanu exposco. Placere sibi sum moperere Soldanus respondet. Attamen ne sine tuto comitatu ullo pacto exeam domo imperat: propter populu ab oratoribus Afiris, a Iudaeis, a neophytis ex legibus, & a Granatensibus ad iram impulsu. Cōfestimque duos ex Palatinis sibi charioribus principibus accersit: ut ad me ueniant, ne me unquam deserant, ne detrimenti quid mihi aut molestiae accadat, edicit. Trucimanu, qui nobis erat dux futurus, ut omnia diligenter inspectet, periculis omnibus prouideat, ut incolumes ducamur ac reducatur, cum animi angore & ingenti solitudine monet: se curam

A ram non depositurum, donec nos rediisse prescierit, enunciat. Postero die, qui erat septimus Idu februarij, hora antelucana, facibus accensis praeventibus, ad uisendas pyramides iter capturus exeo, Trucimano & duobus aulicis optimatibus cum ingenti comitatu me circūsepiantibus. Ibi ciuitatis eius longitudinem esse immensam hoc argumento collegi. Trucimani domus, quae mihi hospitio fuerat obsignata, moenibus urbis inharebat: a latere tamen urbis initio aduerso Nilo stadia circiter quatuor. Nec urbis ipsius ultimū suburbu, quod adhuc Babylon ipsi appellat, percurrere desieramus, quando iam sol ab horizonte nihil minus horis duabus emergerat: alicubi tamen sine domoru frequentia plerisque spaciolis interiectis. Urbe igitur a tergo relicta, cum primu Nilu tranauimus, inter palmeta quae uisum adhuc nobis parump praepeiebant, sese nobis instar montiu elatae in planitie uasta pyramides offerunt. Has adimus: uisas admiramur. Tunc Bilbilitani uatis Hispani uestri Martialis carmen de pyramidum miraculis non inepte prolatum iudicauim. Sunt quidem inaudita molis, ingens structura: nec iam quae de uiginti millibus hominum, cum uiginti annorum labore, cum inenarrabili panis, ceparum ac porcorum numero & pondere, ab historicis edisseruntur, fabulosa esse contenderem. Ipsarum tamen altera grandior est, sed forma pares. Sunt nanque pyramides omnes orthogoniae, aequilaterae, amplae, ab imo in acutu semper ad uerticem usque leniter tendentes. Est earum altitudo ingens adeo, quod in radice stantibus quicunque ascenderit, dimidio minor uideatur. Per ipsarum ego rupturas, quae fuerunt ad alia intra urbem aedificia construenda excoriatae, ex meis familiaribus iussi quosdam ascendere: qui caligari sibi despiciendo oculos, mariaque ac terras sese sub pedibus habere existimasse, retulerunt. Ab imo in modum turbis acui uidentur: sed lapideam tabulam triginta hominum capacem quae totu claudit opus, in culmine maioris iacere, qui ascenderant nobis enarrarunt. Huius ego ipse grandioris circumferentiam dimensus, de quatuor lateribus unum reperi quindecim supra centum meis passibus constare. Quare quod extra solium patet, esse passu in gyro circiter trecentu supra mille colligit: sed longa uetustate, saxorumque fragmentis tellure ibi plures cubitos creuisse, subrutamque nunc esse pyramidem, & multo quondam fuisse spaciosiore, comprehendit. Nec his contentus, solidam ne sit aut concava pyramis, interrogo. Tunc sic ex principibus alter sermonem orditur: Ex quo structuram hanc, quisquis ueteru illam condiderit, absoluit, incolarum nemini constitit unquam: aditum habere, aut concavam esse praesentit: neque enim magnae nobis curae est huiusmodi secreta indagare: nostra uero tempestate ignotus quidam ex Mauritania uobis finitima, qui sibi peritiam antiquitatis arrogabat, ad nos uenit, Soldanu efflagitat, ut ostium pyramidis huius, quod se didicisse praedicabat, aperire liceret: inuenturum sese absconditos thesauros inquit. Venia impenditur: huc uenit: pyramidis huius latus estiu orientale perquiri: ostium clausum paulo differentem a ceteris inuenit: claudentem ostium lapidem tollit, qui iacebat in ipsius lateris medio, ab imo dimetiendo ad summum. Nec uir iste usquam gentium apparuit ultra. Pyramidem igitur lustrauimus: & quae Maurus ille aditum patefecerat, latus capimus: ex meis comitibus iussi, cum facibus accensis siliceque parato ad ignem, si facies extinguerentur, excutendum introire. Ego autem & una mecum principes ex ostij faucibus despectamus. Est uia leniter decliuis, lubrica, marmorea, angusta, passu clxxv. uti aiunt, qua uix genibus flexis, aut si pedibus, inclinato ad uterum capite, descendere liceat: descendunt igitur, quid ibi sit quaerant: forniceam cameram passuum forte duodecim testudineam, atque penetralia duo maiori camerae inhaerentia in concavo reperiunt: ibi grandem tumultu & paruula sepulchra iacere animaduertunt. Illustrem aliquem uiru cum aut uxoru aut pellicum aut filioru turba fuisse illic humatum existimarunt. Pyramides enim sepulchralia ueteru habitacula fuisse legitur.

Pyramides.

Structura uero ipsius molis ex lapide marmoreo flauo aliquantisper, nō autem albedo, aqua ferē mensura concilio: quadrangulares enim singuli, sed non penitus sunt orthogoni, cū ab latitudine longitudo paululū distet, à longitudo uero nihil differt profunditas. Lapidem ex illis nullū dimensus ex incuria sum: sed septipedales longitudine esse arbitror. Ex quodā deinde elato tumulo arenoso, cum orientē austrālē uersus oculos flexissem, plurimos colles ad milliāre circiter quinquagesimum aduerso flumine à nobis prospicere uisus, quid illud esset interrogō. Piramides omnes, atq; ex illis grandiores aliquas eis quas pertractauimus esse didici: ibiq; illustris urbis adhuc extare uestigia, sed diruta, serpētibuscq; tantū habitata retulerunt. Quare Memphim eam fuisse, piramidū miraculis celebratam: nō autem Cairū urbem, nunc prouinciā caput, uti pleriq; autumant, existimo: cum hic durā tantū, illic innumere sint insignes magnitudine, longeq; distent hāc à Cairo. Piramidibus ita perlustratis, ad milliāre circiter dimidiū duco: ubi marmorei colossi corpus truncum, cui iam uetustate aures erāt naresq; collapsae, à pectore iacebat. Cuius fuerit quondā simulacrū illud minime scitur. Id ego caput dimensus, octo & quinquaginta passus eius esse circūferentiā reperi. His ita conspectis, domū reuersuri per alias eius Nilacē planities pratorū semitas uiuentiū, inter equorū & camelorū copias innumeras, & Mameluchorū tentoria castrensia disposita, regredimur. Quidnam sibi uellent ea castra tot iumentis circūsepta, eo praesertim anni tempore, cū octaua februarij esset Idus, percunctatus. Hāc à Trucimano, qui mores adhuc Hispanos, in hisce rebus memoria tenebat, habui. Soletis in Hispania uos Aprili & plerisque in locis Maio mensibus equos herbatum mittere: nos autem Ianuario & februario mēibus iumenta nostra in pascuis habemus: illis enim temporibus sicca sunt iam apud nos praeterea omnia. Nilusq; ripas iterū tempore illo superare, atq; prouinciā omnem inundare incipit. Expectatū igitur fluminis incrementū, praesens herbarū, quas adeo uiuentes ac floridas in hac uasta planitie cōspicis, opportunitas: cumq; hic nullo unq; tempore frigus ingens uigeat, sub dīo in agris iumēta nunc habere coguntur. Tentoria uero, in quibus nostri ad iumentorū curam serui destinati sese noctu recipiant, quotannis ita erigimus. Hāc ille. Ego autē inter eundū, quod operaprecium est inspicere, quem ordinē in iumentis pascendis, ne quid de pascuis pedibus dispergat, seruent, delectatus sum cognoscere. Vbi primū suae quisque partis marginē per camelos et equos tutudū: in solo iam uacuo suis quisq; seruus iumētis ad infixas terrae uaceras sudales adustas pedes alligat posteriores, ut uix protento rostro dentibus herbā queant apprehendere. Ea uero quae proximior est depasta, uacerris euulsis, pedetentim ad herbā iumenta propius applicāt. Singulisq; ita fit diebus, donec ad ultimos herbarum suae terminos perueniant. Portiones enim ex illis pascuis à Soldano Mameluchis pro cuiusq; gradu per pedatos distribuunt: ueluti cum intra urbē sunt de collecto ex horreis ordeo. Ita sole ad occasum uergente Nilum traicimus, domūq; reuertimur. Postridie uero ab his, quibus fuerat à Soldano de me cura demandata, peto, ut me ad eum locum ubi Christus latuerat, interea loci dum Herodes Hierosolymis moraret, perducerent: tum ut loci numē colerem, tum etiā quoniam ibidem balsami arbuta confederant, id exoptabā. Eum locū nostra tempestate Matarāam incolae appellāt: qui ab urbe Cairi passuū milliā circiter decē distat. Mercurij igitur die sexto, Idus februarij, qui nostrae quadragesimae primus eo anno fuit, ubi primū eluxit, Matarāā uersus, psciscimur: palatiū primo aspectu & prima fronte regali mole constructū ingredimur, in internis autē dirutū: eo qd desertū ex quo balsami arbuta interiere. Illuc em̄ q; tēpore balsamū colligebat, Soldani, relaxādi animi gratia, sese quotannis cōferebāt. Proh dolor, adeo preciosi arbuta liquoris interiere: sed incertū an custodiū incuria, an fraude dolōue & inuidia, an religione & pietate lesa, id acciderit. Quidā em̄ uiridarij custodes, terrā irrigādo male tēperasse aiunt.

Ex fonte

A Ex fonte namq; uiuo, puteali tamen, in eo loco scaturienti aqua exhausta, arbuta illa rigabant: eumq; liquorē quo balsamū condiebat nutriebant: neq; enim ex simplici illa materia balsamū constabat: quod non aliter ex perfractis aut concis ramis per stirias & guttas cadentes colligebat, q̄ ex uitium putaturis lachrymales guttae cadunt, cum apud nos uerno tempore palmites incidunt. Sed nullo lam praeter eius fontis aquā, transplantatis balsami arbutis ad hoc ut nascerent, aut adultis ut coalescerent, profuisse unq; longo experimento cōprobatum est. Imo & cum in aliud solū transferrent, eadem etiā aqua inde asportata, parum uiguisse. Rex em̄ quondā Cyprius nomine laches, Caytbeio Soldano permittente, arbuta pauca cupasq; ipsa aqua plenas quibus illa irrigaret, in Cyprum afferri iussit: ubi neq; balsamū procreabant, neq; frutices diu uixerunt. Qui uero fraudem intercessisse suspicant, mulierē custodis ipsius horti uxorem consulto interiorē textam multitudinē menstruo illitā fonte immerfisse, referūt: menstrualisq; ueneni uim adeo atrocem fuisse, ut aqua infecta arbutorū radices omnes, cum per illas riuuli deduceren, concremauerit. Ast qui laesam pietatē fuisse credunt, ita praedicant. Cautū fuit semper priscorū regum Soldanorū decreto, ne Iudaice peruicaciae balsametū quisq; ingrederet: ne quid ignominiosum in loci numeri perpetrarent: cum in eo fonte paruuli lesu, quo tēpore in Aegypto latitauit, panis quibus inuoluebat, Maria uirgo lauerit: ubiq; arbuta germinabant, ibi soli sicandos exposuerit. Beatam namque uirginē Mauri obseruant, eiusq; nomen religiosissime uenerant. Incautos igitur ad horti custodiā Soldani & conomos, Iudaeum qui se Maurū profitebat, admisisse inquit: Iudaeamq; uxore suā quam intromisit, paruulū utriusq; filium, lintheaq; infantuli, in opprobriū Ioti Christi in ipso fonte immerfisse, ac linthea ibidem sicanda protendisse, uolunt. Quare terram, cuius uirtute arbuta germinabāt, fontemq; cuius uigore rigata nutriebantur, illico post cōtumeliā uim suā amisisse inhaesitater inquit. Vtuncq; sit, omnia illa arbuta radicitus interiere, nec ullum ex eis extat uestigiū. Ea in roseti modū aucta, intra quinquenniū senescebāt: sed ipsorū rami in idem solū transplantati, facile ad suū genus instaurandū pullulabāt. Est autē id balsameti spaciū passuum longitudine numero circiter ducentorū: latitudine uero nō multo plus dimidio: terreis aggeribus sine calce ac lapidibus circūseptū. Dum interea ego ista perquirerem, sub uicino quodam tugurio solo, in quo infantulū lesu uirgo latens laetabat, sacris dicendis mihi altare parat: quibus per eum qui Hierosolymis coenobij beati Francisci in monte Sion Guardianus summi pontificis pro Christianis occidentibus uicem gerit, rite peractis, duo summae pietatis in hominibus aduersae legis argumenta annotaui, quae praetermittenda minime duxi. Extat in praedicto tugurio intra murum cauiata quadam in modum armarioli fenestella, in qua paruulum infantem curiosa uirgo, dum sibi aliquando foris uictū quariraret, recondebat: ibi ardentē perpetuū lampadem Mauri seruant. Tenent & aliā, funiculo traiecto illi arbori, quā sese aperuisse transeuntiq; lesu cessisse populus credit, appensam: arboremq; ipsam reuerēter obseruant, ficulneā: ipsi Pharaonis arborem appellant. Ea uero est quae à nostris Sicomorus dicitur, terrae illius arbor peculiaris. Ex hac ego ipse ficulnea quae ingens est, tres carpsit foetus, quorum forma mediocris est piri, sed mollitie ac gustu insipidi, sicum aemulantur: nec, uti ceteri omnes fructus arborei, ex recentioribus ramulis huius arboris foetus nascuntur, sed ex ueterum ramorum truncis procreati ubertim exiliunt: ueluti ex uno interdum ramulo compressa profiliunt multa pruna. Tres eas, quas collegi, hastris ad uos ferendas, licet siccas, seruo. Prandium interea dum ista perlustramus paratur, sub dīo ramen, in putealis eiusdem fontis margine, qui balsametum infelix irrigabat quondam. Discumbimus solo unā, ex ipsius Guardiani orientalis ore, uice pontificis nostri, uenia, Mahometi & Christianicolae: sed carnes illi, nos pisces epulabamur. Minuta haec, ut qd eo die post sumptas epu-

Caput marmorei
viri 18. passuum

Mameluchorum
viri pabulandi
modus

C. las de illius aquae bonitate periculum fecerim, inferere queam, recenseo. Cum ex piscium varij generis satietate, ingens me sitis urgeret: (quamvis ex medicorum consilio aqua mihi esset, ob quosdam ualutudines, interdictum & piscibus) ter ad saturitatem usque, quicquam in eo fonte lotus fuisset memor, ex aqua illa ita plenis faucibus potavi, ut hydropico similis, turgidus effectus cingulum soluere coactus fuero. Illicoque sensi mihi summopere profuisse. Totam praeterea illius anni quadragessimam cum piscium usu Nili fluminis aquam solam interdum, interdum uino commixtam, bibi: nec stomacho unquam, qui me sapissime fatigabat, aut alicui corporis parti iacturam mihi attulisse cognoui. Est praeterea leuitatis ac saporis aqua Nilica meo iudicio laudabilis. Quas dotes illi aquae ex feruore radiorum solis, quibus per torridae zonae furentes aestus labens decoquitur, arbitror contingere. Neque enim dubium est, siue de lunae montibus ultra aequinoctialem iacentibus, siue aliunde Nilus deueniat, quin per Aethiopum regiones Nili fluentia decurrat: ex quorum montibus Nilum sumere incrementum incolae praedicant. Nam cum ad nos diem producturus aequinoctialem circulum per arietis cornua sol transiens ascendit, niales Aethiopum adurens montes nives liquefacit: quas ad imas ualles cadentes Nilus recipit, & aestate praeter ceterorum fluminum naturam intumescit, aegyptios agros arenosos irrigat, ac fertiles reddit, qui alias ob terrae siccitatem nullum producerent fructum: pluit enim raro. Sapientum omnium de ortu atque incremento Nili accurate disceptationes perlegi: sed ortus ipsius ita incertus ab indigenis relinquitur, ueluti ab illis haecent. Allocutus enim sum diuersarum Indiae regionum incolae Aethiopesque plures, quorum ingens multitudo in Cairo urbe negotiatur: nec eorum quisquam per ipsorum terras labi Nilum dicat, credibile quicquam refert: fabulantur tamen multa. Incrementi autem certam esse atque unicam eam quam attulimus rationem, rerum experientia prudentiores, & qui prouinciarum naturam indagarunt, affirmant. Neque arenas in ostiis Nili boreali flatu aggregatas, aut Etesias, ut plerique uolunt, aut aliam ullam de allegatis historicis rationibus causam esse, quod Nilus retrocedat, dici patiuntur. Nunc uero, quandoquidem in huius fluminis mentionem incidimus, non erit absolum de ordine ab Aegyptiis circa Nili tumores seruato, nouisque Nilicorum crocodilorum calibus mihi per incolae enarratis, pauca recensere. Cairo ciuitas oblonga est, sed angusta, ad Nili ripam protenta. Intra Nilum autem urbi insula adiacet duorum circiter milliariu, cuius initium imperium Nili suscipiens muris in acutum incipientibus, & se in latum statim porrigentibus, munitum est. In cuius acuta proiectione turris extat lapidea, in qua per alnas eorum, quas piccos appellant & quartas ac digitos, signa sunt circumsita. Est eorum alna uestra Hispana, quam uaram uester populus uocat, spithama grandi minor. Columnae huic, aestate iam aduentante, multi assident: ut qui primus Nilum crescere denunciauerit, pinguem frenam assequatur. Idemque sit quotidie donec tumescere definat. Ast fluuius ad altitudinem quatuordecim piccorum, id est alnarum, surgente, superare ripas Nilus, & per campos ac fossas manu factas sese protendere, prouinciasque inundans irrigare incipit. Est Nili utilis inundatio ad mensuram usque illius columnae piccorum duorum & uiginti: si uero eam exuperet, id raro tamen accidit, damna potius quam utilitatem affert. Caytheus propterea Soldanus is quem senem dicunt, de quo supra mentionem fecimus, fossam eduxit nouam, quae incrementum illud, si quando acciderat, in se recipiat: & ad desertas alias regiones superuacaneam aquam abducatur, ac fertiles eo anno reddat. Infra urbem uero per fossas diuiditur Nilus antiquas, (quarum aliquas Caesarem construxisse memoria proditum est) munitissimis aggeribus a fronte, ne torrentis aquae impetus illas dirumpat, constructis. Quae libet autem fossarum suum habet ad mare aegyptium exitum. Prouincias per quas incrementi tempore aquae Nilicae fluunt, irrigant & pingues faciunt. In omnibus praeterea fossarum alueis autum pisciumque multifariam generatur multitudo, aliturque, sed praecipue in paludibus maxima. Varia praeter pisces & aues monstra

A monstra in eius alueo nutriuntur: inter quae Crocodilus quadrupes tam aquaticum quam terrestre. Quod non habeat unde egerat, praeterquam per os: quod solus inter bruta lachrymetur: quod fugiat, si recto illum oculo quis inspexerit: sequatur uero si meticulosum obuium senserit, ac interimat: aliaque huiusmodi multa multi retulere: propterea missa haec omnia facere constituo. Quae autem ego inter nauigandum ab accolis nautis noua perdidici, mens est disserere. Ab urbe Cairo ad mare usque, non semper noxios esse crocodilos referunt: ab urbe autem aduerso Nilo quanto altius uersus montana nauigatur, tanto uolentiores ferocioreque aqua & terris esse aiunt. Pleraque eius rei causas mihi interroganti adduxerunt in medium. Primum, quod ea Nili pars quae inter urbem & mare iacet, piscibus tum in Nilo enutritis, tum ex mari procedentibus, quibus crocodili uescuntur, semper abundet: propterea piscibus contentos, in terram illos non longe a ripa descendere hominibus aut quadrupedibus damna illaturos, praedicant. Cum autem & inferiores crocodili, & piscatorum ingens multitudo, piscium turbas ad superna transire, quin illos retibus intercipient, paucae patiantur: crocodili qui superiores Nili partes incolunt, atrociori fame urgentur: ita famelica rabie arreptos in terram descendere illos, inquit, adoriturque ac perimere quicquid obuium sit. Quaedam praeterea praemij spes magnos crocodilos capientibus praeposita facit, ut multo pauciores audeant a Nilis ripis longius prodire: cuique enim ad urbem Cairo crocodili grandiores afferenti, aurei nummi de fisco praebentur decem. Quamobrem crocodilis grandibus circa urbem, ut alibi leonibus, ursis, ceterisque brutis animalibus uolentis ac rapacibus, dulci habenda pecuniae spe, multae insidiae parantur. Tunc autem crocodili noxiores sunt, damnaque ad uitina rura exeuntes maiora inferunt, quando rediit ad alueum Nilus: cum namque sint eo tempore Nili ostia magis arenosa, ob humiliorem aquae in ipsis faucibus profunditatem, minor marinorum piscium copia per fluentia Nilis ascendit. Inde fame compulsos, cum Nilici pisces illis ad saturitatem non superpetant, uictum ipsos terra queritare, aiunt. Hic euenisse praedicant accola, quod Nilo ad alueum deducto, saepe lateant in insidijs obuoluto coeno crocodili in ripae ora, in eorum locorum uicinia ad quae Nilici rurales, aut oppidani foeminas aquae capiendae gratia mittunt: immissoque per ancillam cantharo in aquae decursum, crocodilum, inquit, transire, & foeminam dentibus, quos habet rapacissimos, manu, qua cantharum immisit, rapere, ac in aquilum in caput tractam dilacerare. Camelum, equum, iuuentem, & quodcunque genus quadrupedis ei occurrat, cum in terram famelicus exit crocodilus grandior, ictu caudae adeo acriter ferit, ut illud, cruribus fractis, prostret, ac demum interimat. Tanta est enim illius caudae uis, ut fregisse quatuor uno ictu grandioris animalis crura repertus sit aliquando. Emergit aliud imminens periculum decrementi tempore Nilum per nauigantibus. Cum enim contra Nilum torrentem ascenditur, deficiente uento, saepius contis quam remis agitur: nauemque ascendente crocodili latenter sequuntur: & nautam cum crocodilus uideat conto ad expungendam nauem totum fixo pectore inhaerere, ictu caudae conto acriter discusso praecipitem cadere in fluuium facit: ac uix delapsam rapit, & uorat. Sponda etiam manibus apprehensa ingressum plerique tentasse, aut nauim deuoluere fuisse conatos, asserunt. Tanta est eorum rabies fame urgente. Est crocodilorum alia a quadrupedibus in progressu natura: cum enim e Nilo in terram longius profiscuntur, alia nesciunt regredi uia, quam per ea uestigia quae in arena ueniētes reliquerunt: propterea cum descendisse crocodili incolae praesentunt, celeri cursu cum ligonibus & ramorum fascibus accurrunt: in eaque semita fossam profundam effodiunt, ac ramis illam superimpositis arena contegunt, ne rediens crocodilus insidias sentiat: dehinc per uestigia crocodili querit, sic repertum strepitu & lituorum eneorumque tinnitu in fugam uersum insequuntur. Ita in foueam delabentur aut perimunt, aut laqueis irretitum ad urbem portant. Di-

De crocodillo
scitu digna.

Varij crocodi-
lorum astus.

Crocodylus
zelotypus.

Cximus enim decē aureorū premiū esse grandes crocodilos uiuos afferēti prapo-
situm. Paucis anteq̃ ego ad ijsē diebus, unū allatū fuisse uiuū mihi retulit ma-
gnus interpres, quem uix duo possent camelī simul, uti boues araturi, coniuncti
tergo sufferre. Alius eodē tempore magnae molis crocodilus in regione quē Ni-
lo adiacet, noīe Saētū, tres infantes in quodā rure Niliaco ē cunis raptos degluti-
uit. Captus tamē, modo quo diximus capi solere, fuit interemptus: euulsosq̃ in-
fantes uix adhuc exanimis fuisse sepultos, referebat. Iisdem diebus ex utero alte-
rius irretiti ac trucidati arietē ferē integrū uoratū, ac unā dilacerata: mulieris ma-
num, armilla adhuc extante aenea, se extraxisse quidā accola perhibebant. Habi-
tos enim, quodocunq̃ cure nō sit ad urbem eos afferre, excoīant: cum uile ad
multa medicamēta crocodilōrū abdomen esse didicerint. Nec defunt etiā qui
corium illorū quærent, quod est adeo durū, ut neq̃ sagitta trāsfigi possit. Testu-
dinei nanq̃ conchylis ferē duritiem æmulat: quanq̃ non eam habeant a natura
corporis formam: est quippe crocodilus lacerto, quē uestrū idioma Lagartū ap-
pellat, per similes, sed rostro porcino, collo reducissimō, dentibus albenubus, fe-
ris, oblongis, dorso squamis, ut diximus, durissimis armato, cauda breui, crassa, in
turbine a corpore delinēti, nō uti in cæteris quadrupedibus, sed uti in piscibus
cernimus: lacertis breuib, unguibus rapacissimis: ut si dicereis crocodili ma-
nus pedesq̃, nisi huic essent squamæ, illi aut uillosi: colore flauo, uentre uero
subalbido, nec tantē duritiē. Crocodilos præterea zelotypos et amantissimos uxo-
rum, aiunt Aegyptij: quod hoc experimento cōprobarunt. Iisdem ferē tempori-
bus, quibus ego regiones illas peragrā, nauē quidā ad nauigando cum cerne-
rent crocodilos cōeuntes in insula Niliaca, quam fluuij decrementū siccam reli-
querat, ad eos cum ingenti strepitu ac minitibus similes descendunt. Inde ma-
sculus primo impetu perterritus, relicta uxore resupina, sese præcipit in fluuiū
Dedit. Resupinat enim illam masculus, & in uentrē deuoluit: cum ipsa ob crurū
breuitatē per se minime queat: atq̃ ita relicta eius uxore nauatē interimunt aufe-
runtq̃. Cum uero masculus redisset, uxore nō reperta, cōspectoq̃ in arena san-
guine, peremptā & ablatam cōiectatus, ad nauim aduerso Nilo ira concitus, ue-
luti rabidus, despumans natando percurrit: ratem unguibus tenacissime cōpre-
hendit, omni conatu nūc sui oblitus nauas perempturus intra nauim prosilire.
Verum enim fustibus ac telis nauatē illū in caput alij, alij in digitos quibus sese su-
spendebat, ita cōcusserunt, ut attritis manibus, capite quassato, linquere provin-
ciam, quā sumpserat, coactus fuerit. Timuere tamen nauatē non mediocriter, de
crocodilis & incremento Nili iam nimis multa. Quare ut ad iter, unde uagās exi-
ieram, rediens, epistolā claudere tandē ualeā, quid mihi post hæc cum Soldano
successerit, exarabo. Nono kal. Martij in summa populi corona & Mamelucho-
rum spectaculo, ad Soldanū tertio uocor. Accedentē me humanissime ac serena
fronte cōpellat: sese denuō suaq̃ omnia palam offert: uestem cōcordiæ signū mi-
hi iubet afferri: oratoribus nāq̃ omnibus a Soldano ex ipsius arce discedētib, ex
more gentis, uestis exhibet. Sed cymatilis tantum aut ex simplici serico, linea
tela supplicato. Mihi aut, ut fraternū insolubile fœdus, me iaciēte, uobiscū inisse
astantes suspicarentur, ex auro intexto mirāq̃ arte, uti uidebitis, cum arabicis li-
teris infutis laboratam, arminijsq̃ candentibus magno emptis suffulam, dono
dedit. Aulicis deinde suis, ut sic indutum per urbem ad usque meum contuber-
nium comitarentur, imperauit. Per latam quandam planiciem ex industria inter
principum Mahometæ legis sepulchra, quē nemini Christiano perambulare li-
cet impune, ab ipsismet ducor. Illa non piramidea, ut Aegyptij quondā cōstrue-
re solebant, sed haud secus ac generales suæ Meschitæ structura fabricantur. In-
tra hæc suo & ipsi Mahometæ, quem paracletum a Christo uaticinatū garriunt
ac fabulant, sacerdotes instituunt, qui suo ritu sacra ibi in ipsorū peragant memo-
riam. Circumeunt aut superba hæc dominorū sepulchra, clientum ac filiorū &
pellicum

A pellicū sub dio tumuli: ad suorumq̃ quisq̃ sepulchra quotoquoque die Veneri
lignato (is enim est Mahometæ orū dies festus) sacra pro ritu eorū dicturus gra-
ditur: sepulchraq̃ aspergine frigentis aquæ, cum ramis frondentibus & odora-
tis herbis, defunctorū umbris hæc profutura credentes, suo more saluant. Ego
igitur ea uia domū rediens, expedita per famulos a manibus, quæcunq̃ postula-
ueram, chirographa recepi. Ad discessum me iam accingo. Impensa Soldani na-
uigia parant. Nilum Alexandria uersus denauigaturus, tertio kal. Martij, letus,
ijsdem qui me adduxerant mecum redeuntibus, cōscendo. Alexandria quarto
nonas Martias perrexi. A prorege honorifice suscipior. Id enim per præcursores
a suo principe in mandatis habuit: aliter nanq̃ eam minime curam fuisset com-
plexus, cum nihili penitus faciant omne Christianorū genus: seseq̃ solos uiuere
in orbe terrarū qui strenui sint atq̃ imperio digni arbitrent: ludibrioq̃ sibi cede-
re ducant, Christiano cuiq̃ honorem exhibere. Sed attendite catholici principes,
cur nos Barbarū ac syluestre ab incunabilis hoc genus hominū ita paruipendat,
quibus ue argumentis innixa gens hæc imperita, nullius uirtutis particeps, im-
mersa cœnosæ libidini, detestandis erroribus implicata, rationis penitus expers,
hoc de se, illud de nobis, sibi posse persuadere existimet. Quater parua manu in-
gentes Turcarū copias Mameluchi prosligarunt: propterea de se nimis sibi cre-
dunt. Christicolæ aut omnes duabus rationibus penitus cōtemnunt. Cum nan-
que mercatores qui ad eos assidue cōmeant, ingētesq̃ opū acruos, inutiliū aro-
matū & effeminantū uiriles animos gemmarū permutadarū gratia importāt,
opprobriosa ferre passim ludibria, ignominias, contumelias, iniurias, lucri gulo-
sa rabie captos uideant: cum nacti occasionē quamcūq̃ leuem, nobiles etiā Ve-
netos (quos Barbari, quia ex uicino cæteris negociatoribus opulentiores esse co-
gnoscent, Christianorū principes arbitrantur) catenis, carceribus, tormentisq̃
B interdū, ut eos expilent, quotidie premant: patienterq̃ omnia lucri causa tolera-
re conspiciant: uiles esse ac nullius momenti homines Christianos omnes autu-
mant. Sed tum præcipue, quod in Christianorū principū dedecus cedit, fronte
rugosa nasoq̃ adunco quantulumcūq̃ plebei prætereuntibus nobis irrident ac
sublannant, & eam quam sibi imbiberunt arrogantia confirmant, quando ipsis
subit in mentem se nostræ fidei domū initialem nobis inuitis & silentibus sub sua
ditione per totam secula impune, indies collabentē, retinuisse: nec ausos unq̃
Christianos fuisse de illa ē manibus eorū redimenda cogitare. Iure igitur merito
nos, qui rerū domini quondam esse solebamus, ab immanissimis & truculentis
Barbaris ita negligimur. Hæc uolui catholici principes in epistolæ calce recense-
re: nō quo putem orationis meæ calcaribus addere quicq̃ posse uobis, qui a pri-
mis unguiculis de expurganda, tutanda, protendendaq̃, quam profitemini, re-
ligione sententiā induistis. Nulli em̄ alteri rei magis unq̃, post intra Europæ limi-
tes stratas Maurorum uires, inuigilatis, q̃ de trāsciendo in Mahometæos in Afi-
cam exercitu: fecissetisq̃ iandudū, si per aliorū insatiabile & inexhaustā imperij
cupiditatē licuisset. Sed ira cōcitus, cū ista uideam nostra accidere desidia, remq̃
Christianā indies magis ac magis intestinis seditionibus in deterius labi cōspiciā,
impatiens euomo. Intercludat tandem exundans nimis hic noster riuulus. Ga-
leaceas adhuc stare in anchoris easdem quæ me transmiserāt reperi. Dum hæc sua
peragunt cōmercia, in Europam renauigāte Venetias uersus nauigolo, cui me
credere nō fuit consiliū, tertiam hanc ad catholicam uestram maiestatem do. Cæ-
tera ego ipse uiua uoce, si per piratas, per maris iram, per incolumitatem licuerit,
coram relaturus. Felicibus interea uiuant auibus precor. Ex urbe Alexandria
egyptia, quarto nonas Aprilis. M. D. II.

Basileæ, per Io. Bebelium, An. a Christo nato M. D.
XXXIII. pridie calend. Septemb.

Inglaterra y de rebus Oceanicis 1533